

17106

ΙΣΤΟΡΙΑΙ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ — Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

θ.

Τάξις α'.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

μέχρι τῶν Μηδικῶν

17106

1935

ΕΚΔΟΤΗΣ · Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ — ΑΘΗΝΑΙ

52 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 52

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ

1 διὰ μίαν πενταετίαν 1932 — 1937

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ἄριθ. ἐγκριτ. ἀποφ.
Υπουργείου Παιδείας
45411 17 Αὐγούστ. 1932
15408

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 52

1935

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἑνὸς ἐκ
τῶν συγγραφέων καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

Ματαίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ο ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. *Ἱστορία καὶ προΐστορία*

ἹΣΤΟΡΙΑ

Ὅλοι ἔχομεν τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν πῶς ἔζησαν καὶ τί ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι. Δηλαδή θέλομεν νὰ μάθωμεν τὴν ἱστορίαν των.

Ἱστορία λοιπὸν εἶναι ἡ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

Ὅλοι ὅμως αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον. Θέλομεν κυρίως νὰ μάθωμεν τὰ σπουδαιότερα, τὰ σημαντικώτερα ἔργα των. Ποῖα εἶναι ὅμως αὐτά;

Τὰ παλαιότερα χρόνια ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀμαθής. Δὲν ἤξευρε νὰ ράπτῃ ἐνδύματα, νὰ κτίξῃ σπίτια, νὰ κατασκευάζῃ ἔπιπλα, σκεύη οἰκιακά, μὲ μίαν λέξιν τίποτε ἀπ' ὅσα κάμνουν εὐχάριστον τὴν ζωὴν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἔγινε μὲ κόπον καὶ εἰς τὸ διάστημα χιλιάδων ἐτῶν. Ἀργότερα ὅμως ἄρχισε νὰ προχωρῇ γληγορώτερα. Ἐύπνησεν ὁ νοῦς του, ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὰς τέχνας, τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον, ποὺ εὐρίσκεται σήμερα.

Τὴν πρόοδον αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὀνομάζουν μὲ μίαν λέξιν πολιτισμόν. Ἀπ' ὅλας τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερον ἐκεῖναι, ποὺ ἔκαμαν νὰ προκόψῃ ὁ πολιτισμός, καὶ αὐτὰς μελετᾷ κυρίως ἡ ἱστορία.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Σήμερα γνωρίζομεν παραπολλὰ διὰ τοὺς παλαιότερους ἀνθρώπους. Οἱ ἱστορικοὶ ἐμελέτησαν τὴν ζωὴν των καὶ τὴν ἐφώτισαν πολὺ. Ἀπὸ ποῦ πῆραν τὰς πληροφορίας των;

Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι δὲν ὑπάρχουν πλέον διὰ νὰ μᾶς

διηγηθοῦν τὴν ἱστορίαν των, ἀλλὰ δὲν ἐχάθη κάθε σημάδι των. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἀνθρώπους ἔχομεν διάφορα ἀπομεινάρια, ὄπλα, ἐργαλεῖα, οἰκιακὰ σκεύη, κοσμήματα, κατοικίας, ἀνάκτορα, ναοὺς, ἀγάλματα, εἰκόνας, ἐπιγραφάς, ἔγγραφα, βιβλία κλπ. Ὅλα αὐτὰ τὰ λέγουν ἱστορικὰ μνημεῖα εἴτε πηγὰς τῆς ἱστορίας, διότι ἀπ' αὐτὰ ἀντλοῦμεν τὰς πληροφορίες μας διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν παλαιότερων ἀνθρώπων. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ φωτίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὰ περασμένα χρόνια εἶναι ἡ γραφή. Ἡ ἱστορία ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τότε ποῦ σῶζονται γραπτὰ μνημεῖα.

Ἡ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Τὰ παλαιότερα γραπτὰ μνημεῖα δὲν ἀνεβαίνουν πέραν ἀπὸ τὰ 5000 π.Χ. Ἡ ἱστορία λοιπὸν δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ ἐνωρίτερα ἀπὸ τὰ 5000. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰς τὴν γῆν χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους αὐτοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν ὀλίγας εἰδήσεις, διότι τὰ μνημεῖα ποῦ μᾶς ἄφησαν εἶναι πολὺ πτωχικά, μερικοὶ σκελετοί, ὀλίγα ἐργαλεῖα, μερικά ὄπλα, ὀλίγα ἰχνογραφήματα, τάφοι, λείψανα ἀπὸ κατοικίας κλπ. Μὲ αὐτὰ τὸ πολὺ παίρνομεν μίαν ἰδέαν διὰ τὴν ζωὴν των, τὴν τέχνην κλπ. Δὲν μανθάνομεν ὅμως τὸ ὄνομά τους, οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν μερῶν ὅπου ἔζησαν οὔτε τὰς πράξεις των οὔτε τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβαν μέρος. Μὲ τὰς πληροφορίες ποῦ μᾶς δίνουν τὰ μνημεῖα αὐτὰ δὲν ἔμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τὴν ἱστορίαν των.

Διὰ τοῦτο τοὺς παλαιότερους αὐτοὺς χρόνους τοὺς εἶπαν προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τὴν μελέτην των προϊστορίαν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ μελέτη τῆς προϊστορίας ἔχει μεγάλον ἐνδιαφέρον καὶ ἔμπορεῖ νὰ μᾶς συγκινήσῃ πολὺ, διότι παρουσιάζει ἐμπρὸς μας τὸν παλαιότερον ἄνθρωπον γυμνόν, ἀδύνατον καὶ χωρὶς γνώσεις νὰ ἀγωνίζεται μὲ μυρίας δυσκολίας, μὲ τὰς κακοκαιρίας καὶ τὰ ἄγρια θηρία, καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἀσφάλισαν πρῶτα

τὴν ζωὴν καὶ ὕστερα τὸν ἕκαμαν κύριον τῆς γῆς.

Ὁ προϊστορικός ἄνθρωπος ἔζησε πολλὰς χιλιετηρίδας ὅπως τὰ ζῶα. Ἐτρέφετο μὲ λαχανικά, μὲ καρποὺς ἢ ἀπὸ τὸ κυνήγι. Κατοικίαν εἶχε τὰ πυκνόφυλλα δένδρα εἴτε τὰ σπήλαια καὶ ὡς μόνον ὕλικόν διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ προχειρότερα ἔργαλειά τὴν πέτραν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν μετεχειρίζετο ὅπως ἦτο εἰς τὴν φύσιν. Τὴν ἔσπανε τὲ πολὺ καὶ τῆς ἔδινε τὸ σχῆμα ποῦ ἠθέληεν. Ἀργότερα ἔμαθε νὰ τὴν δουλεύῃ, νὰ τὴν τρίβῃ δηλαδή ἐπάνω εἰς ἄλλην πέτραν, νὰ τὴν λειαινῇ ὅπως λέγουσιν, καὶ νὰ τὴν τρυπᾷ. Πολὺ ἀργότερα ἀνεκάλυψε τὰ μέταλλα.

Οἱ ἀρχαιολόγοι συνηθίζουν νὰ διαιροῦν τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους ἀναλόγως τοῦ ὕλικου ποῦ μεταχειρίσθηκεν ὁ ἄνθρωπος:

1ον. Ἐποχὴ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου εἴτε παλαιολιθικὴ ἐποχὴ.

2ον. Ἐποχὴ τοῦ κατεργασμένου λίθου εἴτε νεολιθικὴ.

3ον. Ἐποχὴ τῶν μετάλλων.

Ἡ κάθε μία ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐποχάς, πρὸ πάντων αἱ δύο πρῶται, διήρκεσαν πολλὰς χιλιετηρίδας.

2. Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ

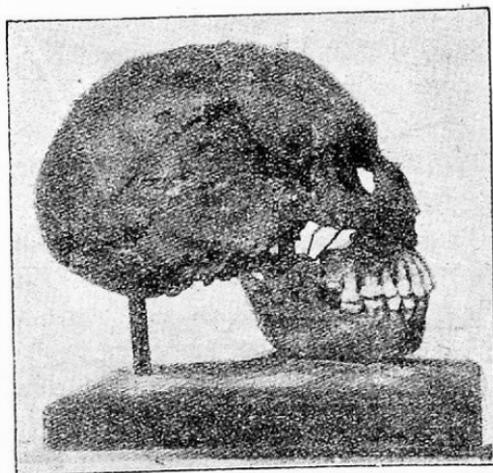
Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πότε ἐμφανίζεται ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; Αὐτὸ δὲν ἠμποροῦμε νὰ τὸ ὀρίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν. Σήμερα οἱ σοφοὶ λογαριάζουσιν μὲ τὰ εὐρήματα, ποῦ ἔχουσιν, αὔριον εἶναι δυνατὸν νὰ εὗρεθῇ κάτι ἄλλο, τὸ ὅποῖον νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ ἀλλάξουσιν γνώμην.

Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἄνθρωποι ἔζησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν πολλὰς χιλιετηρίδας ἀπὸ σήμερα. Ἀπὸ τοὺς παμπάλαιους ὅμως ἀνθρώπους ἔμειναν ὀλίγα σημεῖα. Ἐχομεν πρῶτα λείψανα ἀπὸ τοὺς ἰδίους, δηλαδὴ σκελετοὺς, κρανία, ἔπειτα διάφορα προϊόντα τῆς τέχνης των, ἔργαλειά, ὄπλα, ἀγγεῖα κλπ. Ὅλα αὐτὰ εὐρίσκονται παραχωμένα εἰς τὴν γῆν μαζί μὲ κόκκαλα ζῶων, μὲ λείψανα ἀπὸ τροφάς, μὲ σπόρους, μὲ καρποὺς κλπ. Τὸ στρῶμα τῆς γῆς, εἰς τὸ ὅποῖον εὐρίσκεται, μᾶς βοηθεῖ νὰ λογαριάσωμεν κατὰ

προσέγγισιν τὴν ἡλικίαν του. Οἱ ἀρχαιολόγοι ὅμως δὲν εἶναι σύμφωνοι εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς των. "Ἄλλοι ἀνεβάζουν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς 100 χιλιάδες χρόνια, ἄλλοι εἰς 400 χιλιάδες, ἄλλοι ἀκόμη περισσότερον.

Εἰς ποῖον σημεῖον τῆς γῆς παρουσιάσθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ὀρίσωμεν με ἀκρίβειαν. Ἐπειδὴ εἰς τὰ χρόνια, ποὺ ἔζησαν οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι, σημαντικὸν μέρος εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίρι-

Κρανίον ἀνθρώπου τοῦ Νεάντερταλ

ριον ἦτο σκεπασμένον με πάγους, μερικοὶ ὑπέθεσαν ὅτι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἔζησαν εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον. "Ἄλλοι τὴν κοιτίδα τῶν πρώτων ἀνθρώπων τὴν βάζουν εἰς μίαν ἡπειρον, ἡ ὁποία κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἤγωνε Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Αὐστραλίαν." Ἄλλοι πάλιν τὴν τοποθετοῦν εἰς μίαν πλατυτάτην στερεάν, ἡ ὁποία ἦτο ἀπλωμένη εἰς τὰς χώρας τοῦ Βορείου Πόλου καὶ ἐχρησίμευεν ὡς γέφυρα μεταξύ Ἀσίας, Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἡ στερεὰ αὕτη εἶναι σήμερα βυθισμένη κάτω ἀπὸ τὰ κύματα εἴτε σκεπάζεται ἀπὸ πάγους. "Ἄλλοτε ὅμως εἶχε γλυκὺ κλίμα καὶ δάση ἀπὸ πεῦκα, τὰ ὁποία ἐσεῖοντο ἀπὸ μαλακοὺς ἀνέμους.

Εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὸ κλίμα

τῆς γῆς ἔπαθαν πολλές μεταβολάς. Αυτό ὑπεχρέωσε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀλλάξουν τόπον, ἐνίοτε μάλιστα ἔγινεν αἰτία νὰ ἐξαφανισθοῦν ὀλόκληροι φυλαὶ καὶ τὴν θέσιν των νὰ λάβουν ἄλλαι. Διὰ τοῦτο εἰς μίαν χώραν εὐρίσκομεν συνήθως διαφόρους τύπους ἀνθρώπων. Αυτό ἀπεδείχθη περισσότερο διὰ τὴν Εὐρώπην, διότι ἐκεῖ ἔγιναν αἱ περισσότεραι ἔρευναι καὶ τὰ περισσότερα εὐρήματα.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΓΩΝ

Ἐκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα μεγάλοι ἐκτάσεις εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἦσαν σκεπασμέναι, ὅπως εἶπαμεν, ἀπὸ πάγους εἴτε ἀπὸ ὄγκους πάγων, ἀπὸ παγετώνων, ὅπως λέγουν, οἱ ὅποιοι κατὰ καιροὺς προχωροῦσαν νοτιώτερα ἢ ἀπεσύροντο βορειότερα καὶ ἄφιναν διαλείμματα, κατὰ τὰ ὅποια ἦτο δυνατόν νὰ προκόψουν φυτὰ καὶ ζῶα. Αυτό διήρκεσε χιλιάδες χρόνια καὶ λέγεται ἐποχὴ τῶν πάγων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησαν δύο τύποι ἀνθρώπων, πολὺ διαφορετικοὶ ὅπως ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Η ΦΥΛΗ ΝΕΑΝΤΕΡΤΑΛ

Ἐνα διάστημα τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης ἔγινεν ἀρκετὰ ζεστόν, ὥστε ἔζησαν ἐκεῖ ζῶα τῶν θερμῶν κλιμάτων, ἐλέφαντες, ρινόκεροι, τεράστια τίγρεις μὲ μακροὺς καὶ κοπτεροὺς κυνόδοντας.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησεν ἓνας τύπος ἀνθρώπου, ποὺ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινὸν Εὐρωπαῖον, ὅπως μαρτυροῦν οἱ ὀλίγοι εὐρεθέντες σκελετοὶ καὶ τὰ κρανία του.

Τὸ 1856 εἰς τὸ Νεάντερταλ κοντὰ εἰς τὴν γερμανικὴν πόλιν Ντύσσελδορφ εὐρέθηκαν ἓνα κρανίον καὶ μερικὰ κομμάτια ἀπὸ σκελετόν. Ἀργότερα εὐρέθησαν ἄλλα ὅμοια κρανία καὶ σκελετοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι βλέποντες τὴν κατασκευὴν ἰδίως τῶν κρανίων ἔφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸν παλαιότερον τύπον ἀνθρώπου, ποὺ γνωρίζομεν ἕως τώρα. Τὸν τύπον αὐτὸν τὸν ὠνόμασαν φυλὴν τοῦ Νεάντερταλ.

Ἐξωτερικόν: Σκελετός μᾶλλον κοντός καὶ πιεσμένος, ὕψος 1.55—1.60 μέτρα, κόκκαλα καὶ μῦς δυνατοί, κόκκαλα τοῦ κάτω σκέλους καθῶς καὶ τῶν βραχιόνων κυρτά. Κρανίον μικρὸν, ὄχι πολὺ στενόν, χαμηλὸν πολὺ, μέτωπον στενόν καὶ γυριστόν πρὸς τὰ ὀπίσω. Κοιλότητες ὀφθαλμῶν μεγάλαι, ἀβαθεῖς, ἀπέχουν πολὺ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Τὸ κόκκαλο ἐπάνω ἀπὸ τὴν κοιλότητα τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι χονδρὸν καὶ σχηματίζει προεξοχήν, εἶδος γείσου ὅπως εἰς τὸν γορίλλαν. Ὅδόντες καὶ σιαγόνες δυνατοὶ καὶ χονδροειδεῖς. Ἡ κοιλότης τοῦ κρανίου πολὺ μικροτέρη ἀπὸ τῶν σημερινῶν κατωτέρων φυλῶν.

Ἡλικία: Ὑποθέτουν ὅτι ἡ φυλὴ Νεάντερταλ ἔζησεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸ 100 χιλ. π. Χ.

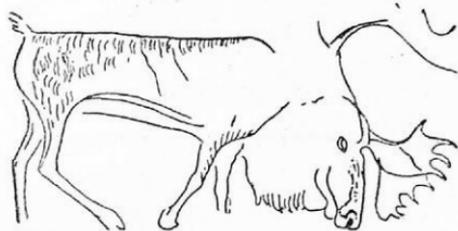
Καταγωγή: Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἐντόπιοι, δηλαδή ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Μερικοὶ ὑποθέτουν ὅτι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀφρικήν.

Γενικὰ ὅλη του ἡ κατασκευὴ φανερώνει κατωτέραν βαθμίδα ἀναπτύξεως καὶ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ἀνθρωπομόρφου πιθήκου παρὰ περὶ ἀνθρώπου. Εἶναι ζήτημα ἂν κατῶρθωνε νὰ περιπατῆ ἐντελῶς ὄρθιος.

Κοντόχονδρος, μὲ μεγάλην σωματικὴν δύναμιν, ὁ παλαιότατος αὐτὸς ἀνθρωπος τρέφεται μὲ καρπούς καὶ μὲ τὰ ζῶα ποῦ φονεῦει καὶ μεταναστεύει, ὅταν τελειώσουν αἱ τροφαί, ἀκολουθῶν τὰ ζῶα ποῦ ἀλλάζουσι διαρκῶς κατοικίαν διὰ νὰ εὐρίσκουν τροφήν.

Η ΦΥΛΗ ΚΡΟΜΑΝΙΟΝ

Ἐπέρασαν χιλιάδες χρόνια. Οἱ πάγοι κατέβηκαν εἰς τὰς πεδιάδας, τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης ἔγινε ψυχρότερον.

Τάρανδος

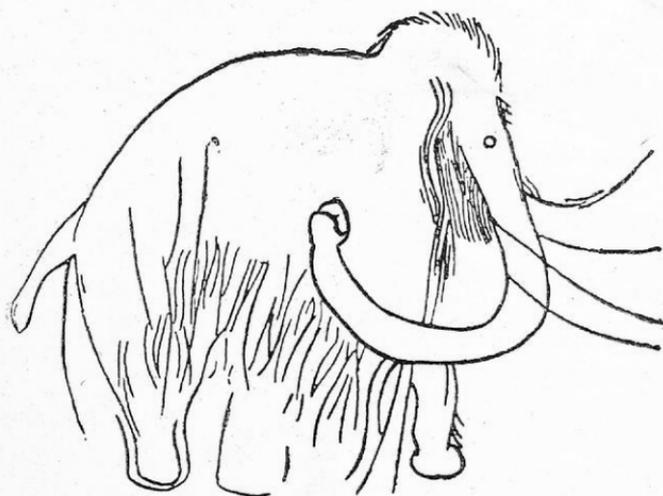
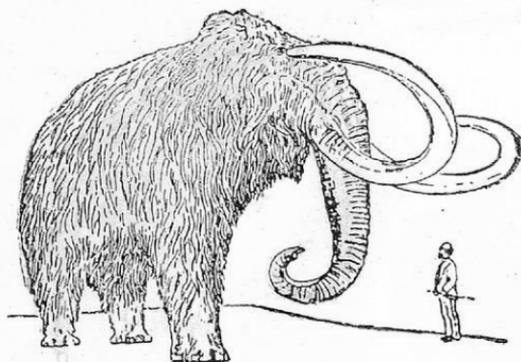
Σκαλισμένος ἐπάνω εἰς κέρασ. Κομψοτέχνημα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

δὸς ὕψηλοῦ ἐλέφαντος μὲ παχὺ τρίχωμα, καὶ ὁ τάρανδος, εἶδος ἐλάφου, ὁ ὁποῖος σήμερα ζῆ εἰς τὰς πολιτικὰς χώρας.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησεν ἓνας τύπος ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν σημερινόν.

Νέα φυτεία καὶ νέα εἶδη ζῶων, ἰδίως φυτὰ καὶ ζῶα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, βόνασοι, μεγάλοι ἔλαφοι, ἵπποι, φαῖα ἄρκτοι καὶ ἀγριόχοιροι ἔκαμαν τὴν ἐμφάνισίν των. Τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμως ζῶα τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ μαμούθ, εἶ-

Ευρέθησαν πολλά λείψανά του και εις διάφορα σημεία της Εύρώπης, πολλάκις με σωρούς από κόκκαλα μαμούθ και ξέργαλεια, ώστε υποθέτουν ότι ητο εξηπλωμένος εις μέγα μέρος της Εύρώπης. Ίδιως πολλά ἔχνη του εύρίσκομεν εις τήν Νότιον Γαλλίαν και τήν βόρειον Ἰσπανίαν.

Μαμούθ

Ἐπάνω ὁ φυσικός ὅπως εύρέθη παραχωμένος εις τοὺς πάγους τῆς Σιβηρίας (Μουσεῖον Πετρούπολεως). Κάτω ἰχνογραφία παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εις τὴν τοῖχον σηπλαιῦ τῆς Ν. Γαλλίας.

Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον σημαντικὸν εὕρημα ἔγινε τὸ 1868, ἐνῶ κατασκεύαζαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν εις τὴν περι-

οχήν Κρό-Μανιόν της Δυτικής Γαλλίας, τόν τύπον αὐτόν τόν ὠνόμασαν ἄνθρωπον εἴτε φυλήν Κρο-Μανιόν.

Ἐξωτερικόν: Εἶναι ὁ περισσότερον ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων. Ἐπέρασε σχεδόν ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ πρωτογόνου καί πλησίζει τόν σημερινόν Εὐρωπαῖον. Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ ὕψος του, 1,80 μ. Τὸ κρανίον μακρύ, ὕψηλόν μὲ ὠραῖον κύρτωμα πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἡλικία: Παραδέχονται ὅτι ἡ φυλή Κρομανιόν ἐξῆσεν εἰς τὴν Εὐρώπην 15—20 χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα.

Προέλευσις: Ὑποθέτουν ὅτι ἦτο ἰθαγενῆς τῆς Εὐρώπης καί ὅτι ἀπ' αὐτοὺς προῆλθεν ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλή.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ κρύο καί τὸν φόβον τῶν θηρίων κατοικοῦν εἰς τὰ σπήλαια, τοὺς ὠνόμασαν ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων.

Οἱ νέοι ἄνθρωποι εἶναι ἐξυπνότεροι καί πολὺ περισσότερον

Βόνασος

Σκαλισμένος εἰς τὸν τοῖχον σπηλαίου τῆς Γαλλίας.

προωδευμένοι. Διακρίνονται ἰδίως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν τῶν ἰδιοφυῶν. Σκαλίζουν ἐπάνω στὰ κόκκαλα τοῦ τάρανδου καί εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμούθ ἄνθρωπους καί ζῶα καί σκεπάζουν τοὺς τοίχους τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας ζῶων ποὺ κάμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καί τὴν ζωηρότητά των. Ἐμειναν ἀρκετὰ λείψανα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν αὐτῶν εἰς τὰ σπήλαια τῆς νοτίου Γαλλίας καί τῆς βορείου Ἰσπανίας, τὰ ὅποια ἐμελέτησαν μὲ προσοχὴν οἱ ἀρχαιολόγοι καί ἔβγαλαν πολλὰ συμπεράσματα.

Ἐξακολουθοῦν ὅμως νὰ μεταχειρίζονται τὴν πέτραν ἀκατέργαστον. Διὰ τοῦτο τοὺς τοποθετοῦν εἰς τὴν παλαιό-

ρον προωδευμένοι. Διακρίνονται ἰδίως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν τῶν ἰδιοφυῶν. Σκαλίζουν ἐπάνω στὰ κόκκαλα τοῦ τάρανδου καί εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμούθ ἄνθρωπους καί ζῶα καί σκεπάζουν τοὺς τοίχους τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας ζῶων

λιθικήν εποχήν ὅπως καὶ τοὺς Νεάντερταλ. Ἐπειδὴ πάλιν εἰς τὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὅποιον ζοῦν αἱ δύο φυλαί, ἡ Εὐρώπη εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ πάγους, τοὺς ὀνομάζουν καὶ ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων.

3. Νεολιθικὴ ἐποχὴ

Η ΝΕΑ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἀργότερα οἱ πάγοι ἀποσύρονται εἰς τοὺς πόλους, ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ τὸ εὐκρατον κλίμα, τὸ ὅποιον ἔχει σήμερα. Ὁ μαμούθ καὶ αἱ ἄρκτοι ἐξαφανίζονται. Τὸ λεοντάρι, ἡ λεοπάρδαλις, αἱ ὕαινα μεταναστεύουν εἰς τὰ θερμότερα κλίματα, ὁ βόνασος καὶ ἄλλα συγγενῆ ζῶα τραβοῦν πρὸς τὰ βόρεια, ἡ ἀγριόγιδα καὶ τὰ ἐλάφια ἀνεβαίνουν πρὸς τὰ βουνά. Ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ περίπου τὸ φυτικὸν καὶ ζωικὸν βασίλειον, τὸ ὅποιον ἔχει σήμερα.

Η ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΦΥΛΗ

Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐμφανίζονται τώρα νέοι ἄνθρωποι, ὀλιγώτερον καλλιτεχνικοὶ ἀλλὰ μὲ πρακτικώτερον νοῦν. Ἔχουν ἀνάστημα μικρότερον, ἀλλ' εἶναι εὐκίνητοι καὶ ζωηροί. Ἀνήκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλὴν, ἡ ὁποία ζῆ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, καὶ δι' αὐτὸ οἱ ἱστορικοὶ τὴν ὀνόμασαν *Μεσογειακὴν φυλὴν*.

Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς εἶναι ὅτι ἔμαθε νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ γεωργία θὰ γίνῃ ἡ βάσις νέου σημαντικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ μεσογειακὴ φυλὴ ἐμφανίζεται περὶ τὰ 20 ἢ 15 χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα καὶ προσδεύει ἰδίως εἰς τὰς κοιλάδας τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου. Ἀπ' αὐτὴν κατάγονται πιθανῶς οἱ Σημίται καὶ οἱ Αἰγαῖοι, διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ὀμιλήσωμεν ἀργότερα.

Οἱ νέοι ἄνθρωποι ἔμαθαν νὰ ὀργώνουν τὴν γῆν, νὰ σπείρουν τὸ σιτάρι, νὰ κάνουν ἀλεύρι καὶ ἐνδύματα ἀπὸ λινόν. Ἔχουν ἐξημερώσει τὸν σκύλον καὶ τὸν ὄνον καὶ ἔχουν κοπάδια ἀπὸ ἀγελάδας, αἰγας, πρόβατα, χοίρους. Κατασκευάζουν ἀγγεῖα ἀπὸ ἄργιλον, τὰ ὁποῖα ψήνουν εἰς τὴν φωτιά. Κτίζουν καλύβας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην συναντοῦν πολλὰς δυσκολίας, διότι ἡ χώρα σκεπάζεται ἀκόμη ἀπὸ ἔλη καὶ λίμνας, ποὺ εἶναι ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς πάγους. Εἰς πολλὰ μέρη στήνουν τὴν κατοικίαν των ἐπάνω εἰς τὰ νερά τῆς λίμνης κοντὰ εἰς τὴν ὄχθην. Αὐταὶ εἶναι αἱ λιμναῖαι κατοικίαι.

Ἐκαμαν ἐπίσης μίαν ἄλλην σημαντικὴν πρόοδον. Ἐμαθαν νὰ δουλεύουν τὴν πέτραν. Τὴν τρίβουν, δηλαδὴ τὴν ἰσιάζουν, τὴν ἀκονίζουν, ἢ τὴν λειαίνουν ὅπως λέγουν μὲ μίαν λέξιν, τὴν τρυποῦν ἐκεῖ ὅπου ἀπαιτεῖ ἡ χρῆσις τοῦ ἐργαλείου. Εἰς αὐτὸ ἔδειξαν μεγάλην ἰκανότητα τόσο, ὥστε ἔχομεν ὀλόκληρον βιομηχανίαν καὶ ὀλόκληρον πολιτισμὸν μὲ τὴν λειασμένην πέτραν. Τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ὠνόμασαν νεολιθικὴν ἐποχὴν.

4. Ἐποχὴ τοῦ μετάλλου

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ (5000 π. χ.)

Πρὸς τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς αἱ διάφοροι χῶραι παρουσιάζουν μεγάλας διαφοράς. Μερικαί, ὅπως ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Μεσοποταμία, ἐπροχώρησαν τόσο πολὺ, ὥστε δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται πλέον νὰ ὀμιλῶμεν περὶ προϊστορίας. Ἀνεκάλυψαν τὴν γραφὴν καὶ ἄφησαν τόσα μνημεῖα, ὥστε αἱ χῶραι αὐταὶ μεταξὺ τοῦ 5000—3000 εἰσέρχονται εἰς τὴν ἱστορίαν. Αἱ χῶραι γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἀκολουθοῦν ἀργότερα, ἐνῶ ἡ βορειότερα Εὐρώπη μένει πολλοὺς αἰῶνας ἀκόμη καθυστερημένη, ἐξακολουθεῖ τὴν προϊστορικὴν ζωὴν καὶ πολὺ ἀργότερα εἰσέρχεται εἰς τὴν ἱστορικὴν τῆς περίοδον.

Παραδέχονται γενικῶς ὅτι, ὅπως εἰς ὅλα τὰ εἶδη ἡ πρόοδος καὶ οἱ νεωτερισμοὶ ἔγιναν πρώτην φορὰν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον αὐταὶ πρῶται ἐγνώρισαν τὰ μέταλλα.

Τὰ μέταλλα εὐρέθησαν μὲ τὴν ἐξῆς σειρὰν: χρυσός, χαλκός, ὀρείχαλκος, (ἀνάμειξις χαλκοῦ μὲ κασσίτερον), σίδηρος. Γενικῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν σπάνια καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησαν περισσότερον ὡς κοσμήματα καὶ παιγνίδια. Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἐργαλεῖα. Ἀλλὰ ἡ χρῆσις τῶν λιθίνων ἐργαλείων διετηρήθη πολὺν καιρὸν

ἀκόμη, ὥστε κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας εὐρίσκομεν συγχρόνως ἐργαλεῖα λίθινα καὶ μέταλλινα. Διὰ τοῦτο ἐνῶ τὸ μέταλλον τὸ ἐγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι περὶ τὸ 5000 π. Χ. ἴσως καὶ ἐνωρίτερα, ἢ κυρίως ἐποχὴ τῶν μετάλλων ἀρχίζει μόλις τὸ 2000, ὁπότε ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3000 π. Χ.)

Τὰ πρῶτα μέταλλα ποὺ ἐγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ὁ χαλκὸς καὶ ὁ χρυσοῦς, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται πολλακίς πρόχειρα εἰς τὴν φύσιν. Γενικῶς πιστεύουν ὅτι τὰ πρῶτα μέταλλα εὐρέθησαν εἴτε ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὰς προωδευμένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους χαλκὸν ἔδιδαν ὠρισμένοι περιοχαὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίως ἡ νῆσος Κύπρος, (ἡ λέξις Κύπρος σημαίνει χαλκός), ἡ Οὐγγαρία, αἱ Δυτικαὶ Ἀλπεῖς, ἡ Ἰσπανία.

Εἰς τάφους, ποὺ εἶναι ἴσως ἀρχαιότεροι ἀπὸ τὸ 5000 π. Χ., εὐρέθησαν κοντὰ εἰς τὰ λίθινα ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα, ἐγχειρίδια, μαχαίρια, βελόνας κλπ. ἀπὸ χαλκόν. Ἡ χρῆσις ὁμῶς τοῦ χαλκοῦ ἐγενικεύθη μόλις περὶ τὸ 3000 π. Χ.

Ὁ χαλκὸς ἔχει ἓνα πλεονέκτημα καὶ ἓνα ἐλάττωμα. Εἶναι μαλακὸς καὶ παίρνει εὐκόλα τὸ σχῆμα ποὺ θέλουν νὰ τοῦ δώσουν. Αὐτὸ εὐκόλυε τὴν κατασκευὴν μεταλλίνων ἐργαλείων. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμιμήθησαν τὸ σχῆμα τῶν λιθίνων ἐργαλείων. Τὸ ἐλάττωμα εἶναι ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἀντοχὴν. Διὰ τοῦτο ἐγίνε περιωρισμένη χρῆσις χαλκοῦ εἰς τὴν προϊστορικὴν βιομηχανίαν.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΧΑΛΚΟΥ (2500—2000 π. Χ.)

Σημαντικὴ πρόοδος εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ μετάλλου ἐγίνε ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔμαθαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀνακατώνουν τὸν χαλκὸν μὲ τὸν κασσίτερον καὶ κατασκεύασαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀρειχάλκον, οὐσίαν πολὺ στερεωτέραν. Ἀρκετὰ ἐνωρὶς ἐπέτυχαν τὴν σωστὴν ἀναλογίαν (89 μέρη χαλκός, 11 μέρη κασσίτερος). Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ὅπως καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ μετάλλου ἀρχίζει, ὅπως εἶπαμεν, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἀνεκάλυψαν τὸν ὀρειχάλκον. Αὐτὸ ἐγίνε μεταξὺ τοῦ 3000 καὶ τοῦ 2000 π. Χ.

Είναι δύσκολον νά ὀρίσωμεν ποῦ ἔγινε πρώτην φοράν ἡ ἀνάμειξις. Αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς ἔχουν χαλκόν, στεροῦνται ὅμως κασσίτερον. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἔχομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι κασσίτερον ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τὰς Βρετανικὰς νήσους, τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Κασσιτερίδας νήσους. Αὐταί, καθὼς φαίνεται, ἐτροφοδότησαν μὲ κασσίτερον ὄλον τὸν πολιτισμένον κόσμον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ἀπὸ παλαιότερα ἀκόμη χρόνια πολλοὶ δρόμοι ἔνωναν τὸν βορρᾶν μὲ τὸν νότον. Ἡ ἀνάγκη τῶρα ἔκαμε ζωηροτέραν τὴν συγκοινωνίαν. Ὁ ὀρειχάλκος ἔγινε σημαντικώτατον εἶδος ἐμπορίου καὶ μονὰς ἀξίας, εἶδος νομίσματος δηλαδὴ διὰ τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα.

Τὸ σκληρὸν ὑλικὸν ἐπιτρέπει νά κατασκευάσουν νέον εἶδος ὄπλου. Ἐνῶ τὸ κύριον ὄπλον τῆς ἐποχῆς τοῦ λίθου καὶ τοῦ χαλκοῦ ἦτο τὸ ἐγχειρίδιον, τῶρα κατασκευάζουν ξίφος, τὸ ὁποῖον γίνεται τὸ ὄπλον τῆς ἐποχῆς. Οἱ τάφοι μᾶς ἔδωσαν διαφορωτάτους τύπους ἀπὸ ξίφη. Ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου προάγει ἐπίσης τὴν γεωργίαν, διότι κατασκευάζουν τῶρα ἄροτρα πολὺ στερεώτερα.

Ἐπίσης βοηθεῖ τὴν καλλιτεχνίαν, διότι τὰ ἐργαλεῖα κατασκευάζονται τῶρα κομψότερα, ὅπως ἐπίσης ἐπιτηδεύονται περισσότερον τὰ κοσμήματα καὶ τὰ ἀγάλματα. Τὸ χρυσιζόν καὶ εὐκολοδοῦλευτον ὑλικὸν κεντᾶ τὴν ὀρεξιν καὶ ξυπνᾶ τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὀρειχάλκου σημειώνει τὴν πρώτην ἀκμὴν τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ μετάλλου.

Ἡ τέχνη τοῦ ὀρειχάλκου προσοδεύει ἰδίως μεταξὺ τοῦ 2000—1000. Τὸ λαμπρότερον κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὀρειχάλκου εἶναι κατὰ τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα ἡ Κρήτη, αἱ Μυκῆναι καὶ γενικῶς τὰ νησιὰ καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ μέρος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ἐφάμιλλα ὅμως κέντρα ὀρειχαλκίνου πολιτισμοῦ ὑπῆρχαν εἰς τὴν βορειοτέραν Εὐρώπην (Γερμανία, Σουηδία, Δανία).

Ο ΣΙΔΗΡΟΣ

Ὁ σίδηρος ἐμφανίζεται μόλις περὶ τὸ 2000 π. Χ. Εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι πολὺ σπάνιος καὶ τὸν μεταχειρί-

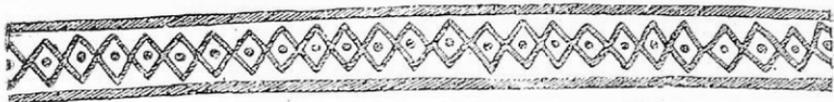
ζονται ως κόσμημα. Ἀργότερα μανθάνουν νὰ τὸν λυώνουν, νὰ τὸν χύνουν καὶ νὰ τὸν δουλεύουν. Τὰ ὀρειχάλκινα ὅμως ὄπλα παραμένουν πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ἀφ' οὗ ἐγνώρισαν τὸν σίδηρον καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν μεταχειρίζονται εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Μὲ τὸν καιρὸν ὁ σίδηρος ἔγινε τὸ κύριον ὑλικὸν τῆς βιομηχανίας καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κοπάνισμα, τὸ ἀκόπισμα, τὸ τρύπημα τῆς πέτρας, περνοῦν εἰς τὸ σφυροκόπημα, εἰς τὸ λυώσιμο καὶ τὸ χύσιμο τοῦ σιδήρου.

Παραδέχονται γενικῶς ὅτι καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σιδήρου ἤρχισεν εἰς τὰς προχωρημένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι αἱ χώραι τῆς Μεσογείου καὶ ἡ βόρειος Εὐρώπη ἀπ' αὐτὰς ἐδιδάχθησαν. Τελευταίως ὅμως ἰσχυρίσθησαν ὅτι εἰς τὰς χώρας τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Δουνάβεως ἔγινε πρώτην φοράν εἴτε ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν χρῆσις σιδήρου καὶ ὅτι ἀπ' ἐκεῖ διεδόθη εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν καθὼς καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γερμανίαν.

Αἱ χώραι τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ εἶχαν εἰς τὴν διάθεσίν των πολλὰ μεταλλεῖα σιδήρου. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Δωριεῖς ὅταν περὶ τὸ 1200 π. Χ. κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώριζαν τὸν σίδηρον καὶ εἶχαν σιδηρὰ ὄπλα. Οἱ Ἕλληνες ἀνέπτυξαν τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ σιδήρου καὶ ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ. ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία ἔδωσε ἐργαλεῖα καὶ σκεύη ἀπὸ σίδηρον μὲ ἀπαραμίλλον κομψότητα, ὥστε αἱ χώραι τῆς Μεσογείου ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασίν του.

Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Μεσογειακὴν ἐν γένει τέχνην ἀξιόλογον βιομηχανίαν σιδήρου ἀνάπτυξαν οἱ Κέλται εἰς τὸν Δούναβιν, τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Ροδανόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Ἡ τροφή

ΤΟ ΜΑΖΕΜΑ

Ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη διὰ τὸν ἄνθρωπον καθὼς καὶ διὰ τὰ ζῶα εἶναι ἡ τροφή. Διὰ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ τρώγῃ καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ μὴ φαγῶθῃ. Ὁ πρωτόγονος γενικὰ εὐρίσκει πολὺ δύσκολα τὴν τροφήν του. Τὴν παίρνει ὅπου τύχῃ. Μαζεύει καρπούς, βγάζει ρίζας, κυνηγᾷ, ψαρεύει. Ἀργότερα ἔμαθε νὰ τρέφῃ ζῶα καὶ ἀκόμη ἀργότερα νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν.

Ὑπάρχουν τόποι εὐλογημένοι, ὅπου οἱ καρποὶ εἶναι τόσον ἄφθονοι καὶ τόσον πρόχειροι, ὥστε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι του διὰ νὰ τοὺς λάβῃ. Αὐτοὶ οἱ τόποι ὅμως εἶναι σπάνιοι, ἐνῶ εἰς χώρας ὀλιγώτερον εὐνοημένας ἀπὸ τὴν φύσιν, ἰδίως εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα, ὅπου χρειάζεται περισσοτέρα τροφή, ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἀγωνισθῇ διὰ νὰ ζήσῃ. Ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τρέχῃ ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ πολλάκις ἔμενε νηστικός ὅπως τὰ ζῶα.

Νὰ πιστεῦσωμεν μερικοὺς ἀρχαιολόγους, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατ'ἀρχὰς ἦτο μόνον ὀπωροφάγος; Ἄλλ' ἢ κατασκευὴ τῆς σιαγόνος καὶ τῶν ὀδόντων καθὼς καὶ τοῦ στομάχου του μᾶς πείθουν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἔτρωγεν ἀπ' ὄλα. Πρέπει μάλιστα τὸν παλαιότερον ἄνθρωπον νὰ τὸν φαντασθῶμεν ἀρκετὰ καταδεκτικόν. Τρώγει ἀπ' ὄλα καὶ ὅ, τι εὐρίσκει. Τὰ βελανίδια, τὰ δαμάσκηνα, τὰ κούμαρα, τὰ καρύδια καὶ τὰ λεπτοκάρυα, τὰ κάστανα, τὰ ἀγριοκέρασα τὰ διαφιλονικεῖ μὲ τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς χοίρους, τοὺς χουρμάδες καὶ φιστίκια μοιράζεται μὲ τοὺς πιθήκους.

Τὸν χειμῶνα ὅταν λείπουν οἱ καρποί, ξεθάπτει μὲ ἓνα μυτερὸ ξύλο καρότα, ρεπάνια, ραφανίδες, πατάτες. Καὶ ὅταν λείπουν ὅλα αὐτὰ, περιορίζεται εἰς τὰ χόρτα. Τὰ αὐγὰ τῶν πουλιῶν καὶ τῶν ἐρπετῶν, τὰ μαλάκια τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ γλυκοῦ νεροῦ, στρεΐδια, μύδια, βάτραχοι καὶ σαλιάγκοι εἶναι περιζήτητοι. Δὲν περιφρονεῖ ὅμως τοὺς ποντικούς, τὰ σκουλήκια, φωλεὰς χελιδονιῶν, ἀκρίδες, κάμπιες. Ἀκόμη καὶ σαῦρες καὶ φίδια πλουτίζουν τὸ ἐδεσματολόγιόν του.

Κάποτε ἢ τύχη τοῦ στέλλει κανένα μεγαλύτερο ζῷον, τὸ ὅποιον εἴτε ἀπέθανεν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον εἴτε ἔπεσεν ἀπὸ τὸν κρημνόν. Τότε γίνεται σωστὸ φαγοπότι, ἀπαράλλακτα ὅπως περιγράφουν οἱ περιηγηταὶ τοὺς ἀγρίους, πού περνοῦν ὀλόκληρον ἑβδομάδα μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ἐπάνω εἰς μίαν φάλαιναν, τὴν ὁποίαν τὰ κύματα ἔρριψαν εἰς τὴν ξηρὰν.

Γενικὰ ἡ ζωὴ τῶν παλαιωτάτων προγόνων μας ἦτο θλιβερά. Ἡ κυριωτέρα τῶν μέριμνα εἶναι πῶς νὰ εὔρουν τροφήν, διὰ νὰ ἡσυχάσουν τὴν ἐξέγερσιν τοῦ στομάχου. Ἀκόμη δυσκολωτέρα γίνεται εἰς τὰς ψυχρὰς ἢ βροχερὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὰς καυστικὰς τοῦ θέρους. Κακοκαιρίαι καὶ ἀσθένειαι τοὺς θερίζουν ἀλύπητα. Τὸ μόνον πού τοὺς σώζει εἶναι ἡ ἀφροντισία τῶν. Περνοῦν μὲ ἐκεῖνο πού τοὺς δίδει ἢ ἡμέρα καὶ δὲν σκοτίζονται διὰ τὴν αὔριον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ζοῦν καὶ σήμερον πολλοὶ ἄγριοι, ὅπως αὐτοὶ π. χ. πού κατοικοῦν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Σουμάτρας.

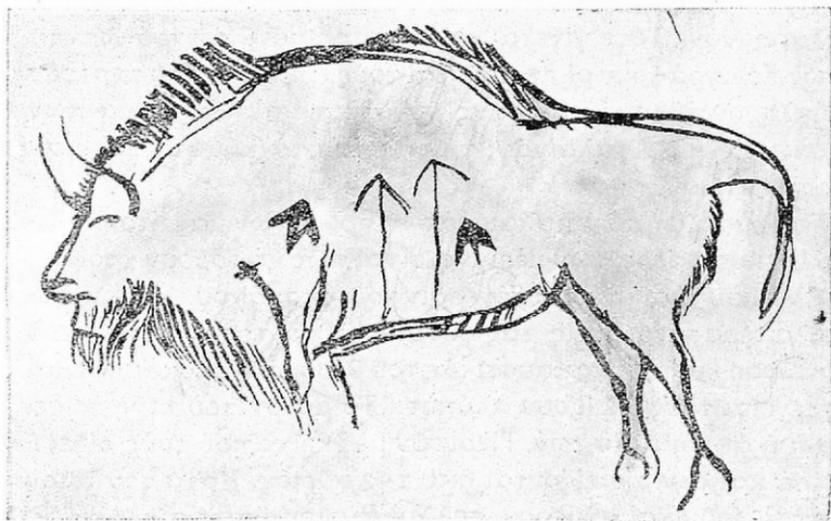
ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Τὸ κυνήγι εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅπως καὶ εἰς τὴν γάταν, τὸν σκύλον καὶ περισσότερον ἀκόμη εἰς τὰ ἄγρια θηρία. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὅμως τὸ κυνήγι δὲν ἦτο διασκεδάσις, ἀλλὰ σοβαρὰ ἐνασχόλησις. Οἱ ἄνθρωποι ἐπήγαιναν εἰς τὸ κυνήγι ὅπως πηγαίνουν σήμερα εἰς τὴν ἐργασίαν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πολὺ ἀδυνατώτερος ἀπὸ τὰ μέγала ζῷα. Δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ταύρου ἢ τοῦ βονάσου, τὴν ταχύτητα τῆς ἐλάφου, τὰ πτερὰ τῆς περιστερᾶς ἢ τοῦ ἱέρακος καὶ εἶναι κουνούπι ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐλέφαντα, τὸν

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζαροῦ Ἰστορ'α Α' Γυμνασίου, Ἔκδοσ. Δ' 2

ρινόκερον καὶ τὸν μαμούθ. Ἄλλ' εἶχεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸν προώριζε νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς γῆς, τὸ μυαλό, τὴν ἐξυπνάδα.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ, πού ἔχει ὡς μοναδικὸν ὄπλον τὴν πέτραν εἴτε τὸ ρόπαλον, φονεύει τὰ πολὺ μικρὰ ζῷα. Δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὰ μεγαλύτερα θηρία τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν ἄρκτον, τὴν τίγριν, ἀκόμη ὀλιγώτερον μὲ τὸν πελώριον μαμούθ. Μὲ τὰ ὄπλα πού διαθέτει εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ προσβάλλῃ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ τὰ καταβάλλῃ ὕστερον ἀπὸ πάλην, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑποκύπτει πολλάκις ὁ ἴδιος.

Βόνασος τρυπημένος μὲ πολλὰ βέλη

(ἀπὸ σπήλαιον τῆς Ν. Γαλλίας)

Ὁ τεχνίτης εἰκόνισε τὸν βόνασον ἐπάνω εἰς τὸν βράχον εἴτε ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, διότι τὸν εἶχε φονεύσει, εἴτε διότι νομίζει ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατορθώσῃ νὰ τὸν φονεύσῃ εὐκόλα.

Ἔχει ὅμως ἰκανότητα, τὰς ὁποίας δὲν ἔχομεν ἡμεῖς σήμερα. Βλέπει, ἀκούει καλύτερα καὶ ἔχει ὄσφρησιν ὀξυτέραν. Ἦμπορεῖ μὲ τὸ τρέξιμο νὰ πιάσῃ ζῷα, ὅπως βλέπομεν σήμερα εἰς τοὺς ἀγρίους τῆς Αὐστραλίας. Εἰς τὰ μέσα πού τοῦ δίδει ἡ εὐκίνησις τοῦ σώματος ἔρχεται νὰ προστεθῇ ἡ πονήρια. Γνωρίζει πολλοὺς τρόπους νὰ ξεγελάσῃ τὰ ζῷα, νὰ προσελκύσῃ τὰ πτηνά.

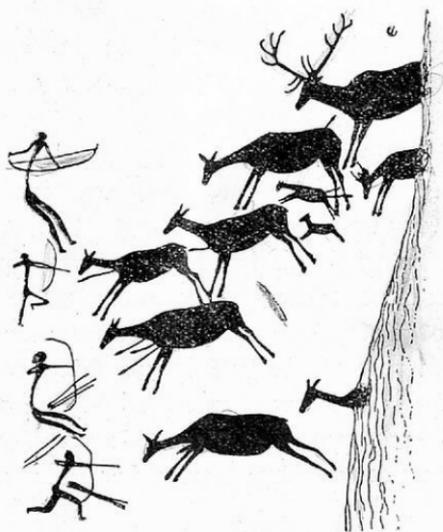
Συστηματικώτερος κυνηγός είναι ο άνθρωπος του Κρομανιόν. Έχει τελειοποιήσει τα μέσα. Μεταχειρίζεται ξόβεργες, πλεμάτια, παγίδες διά τα ζώα, τα όποια δέν τολμά νά προσβάλη άπ' εύθείας. Κοντά εις τας πηγάς, όπου έρχονται νά ξεδιψάσουν τα άγρια θηρία, σκάπτει λάκκους, καρφώνει μυτερούς πασσάλους εις τó βάθος και τούς σκεπάζει με χόρτα.

Οί άρχαιολόγοι άνεκάλυψαν όλόκληρον σειράν τοιούτων παγίδων. Έπίσης εις τούς τοίχους των σπηλαίων εύρίσκομεν εικόνας των. Άργότερα πρós τó τέλος της έποχής των πάγων άνεκάλυψαν τó τόξον, τó όποιον έπιτρέπει νά προσβάλλουν τα μεγάλα ζώα άπό μακράν.

Διά νά κυνηγήσουν τα μεγαλύτερα ζώα οί άνθρωποι των σπηλαίων, οργανώνουν ομαδικάς έπιδρομάς, αί όποίαι διαρκούν πολλές ήμέρας.

Εις ώρισμένα μέρη, ιδίως εις τούς πρόποδας κρημνών, άνεκάλυψαν όλοκλήρους σωρούς άπό κόκκαλα άλόγων είτε μαμούθ. Πώς κατώρθωναν νά φονεύουν τα μεγάλα αυτά ζώα και εις τόσον μεγάλον άριθμόν;

Ύποθέτουν ότι είχον έπινοήσει όλόκληρον σοφόν σύστημα. Έστησαν πασσάλους εις δύο σειράς και περιώριζαν τοιουτοτρόπως ένα διάδρομον μεταξύ των, ό όποιος έφερεν εις ένα άφανή κρημόν. Ύστερα με φωνάς, με πέτρες, με άναμμένα δαδιά ύπεχρέωναν τα ζώα νά διαβούν άπό τόν διάδρομον αυτόν και νά πέσουν εις τόν κρημόν.

Οί άνθρωποι των σπηλαίων
κυνηγούν ταράνδους

Τοιχογραφία εις σπήλαιον της
Ίσπανίας.

ΤΟ ΨΑΡΕΥΜΑ

Ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε πολὺ νωρὶς νὰ ψαρεύῃ. Εἰς τὴν ἀρχὴν ψαρεύει χωρὶς κανέν ἐργαλεῖον. Οἱ ἄγριοι καὶ σήμερα εἶναι σπουδαῖοι κολυμβηταὶ καὶ δύναι. Κατορθώνουν νὰ πιάνουν τὰ ψάρια μὲ τὸ κολύμβημα, τὰ σκοτώνουν μὲ τὰ δόντια καὶ τὰ τρώγουν ὡμά.

Πολὺ ἔνωρὶς ὅμως ἐπενόησαν διάφορα ἐργαλεῖα, ραβδιά· μυτερὰ ἢ διχαλωτὰ, ἀργότερα ἀγγίστρια ἀπὸ κόκκαλο εἶτε ἀπὸ κέρατο. Διὰ νὰ τρυπήσουν τὰ μεγαλύτερα ψάρια, μεταχειρίζονται ἕνα μεγάλο ξύλο μυτερὸ (καμάκι).

Ἐπίσης πολὺ ἔνωρὶς ἔμαθεν ὁ ἄνθρωπος νὰ κατασκευάζῃ πλεμάτια ἀπὸ βοῦρλα, ἀπὸ ἴνας δένδρων καὶ ἀπὸ κλάδους ἰτέας.

Τὸ ψάρευμα ἦτο ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα βιοποριστικὰ μέσα τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων, ἰδίως ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὰ βορειότερα τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν, εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον, ὅπως τὸ μαρτυροῦν εὐρήματα ἀπὸ παλαιστάτας ἐγκαταστάσεις εἰς τὰ μέρη αὐτά. Ἐπίσης οἱ ἄνθρωποι τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἔζησαν ἀπὸ τὸ ψάρευμα.

Ἡ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἡ κτηνοτροφία προῆλθεν ἀπὸ τὸ κυνήγι. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος ἐφόνευε τὰ ζῶα ποῦ ἔπιανε. Δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν ἰδέαν τῆς προμηθείας. Ἐφόνευεν ὀλόκληρον ζῶον διὰ νὰ πάρῃ ὀλίγα κομμάτια, ὅτι τοῦ χρειάζεται διὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, πολλακίς τὰ τρυφερώτερα μέρη, καὶ ἄφινε τὸ ὑπόλοιπον.

Μεγάλην ψυχικὴν πρόοδον σημαίνει ἡ ἀντίληψις τῆς προμηθείας, τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν σπηλαίων διατηροῦν ἤδη ζῶα καὶ γενικῶς ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων περνᾷ ἀπὸ τὸ κυνήγι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, χωρὶς, ἐννοεῖται, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κυνήγι.

Ὁ παλαιότερος ἄνθρωπος ἔχει ἐχθρικὴν στάσιν ἀπέναντι τῶν ζῶων. Βλέπει ὅτι εἶναι κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν του καὶ ἐννοεῖ νὰ τὰ ἐξολοθρεύσῃ. Εἰς τὸ βάθος ὅμως ὑπάρχει

συγγένεια μεταξύ ζώων καὶ ἀνθρώπου. Αἰσθάνεται συμπάθειαν πρὸς μερικά ζῶα, θέλει νὰ τὰ κρατήσῃ διὰ νὰ τὰ βλέπῃ καὶ νὰ τὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸν χειμῶνα πολλὰ ζῶα πιεζόμενα ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὴν πείναν, πλησιάζουν τὴν κατοικίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ πολλοὶ εἶπαν ὅτι ἡ πείνα ἐξημέρωσε τὰ ζῶα.

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ ἔμαθαν νὰ κατασκευάζουν πελέκεις, εἶχαν τρόπον νὰ περιορίζουν τὰ ζῶα, διότι ἔκοπταν ξύλα καὶ κατασκεύαζαν φράκτας. Ἀπὸ τὸν περιορισμὸν σιγά σιγά προήλθεν ἡ ἐξημέρωσις καὶ ἡ κτηνοτροφία.

Τὸ πρῶτον ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐξημέρωσεν ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὁ σκύλος. Ὑστερα ἦλθαν μὲ τὴν σειρὰν τὸ πρόβατον, ἡ ἀγελάδα, ἡ κατσίκα, ὁ χοῖρος καὶ τελευταῖος ὁ ἵππος.

Χιλιάδες χρόνια περιορίζοντο νὰ τρώγουν τὸ κρέας τῶν ἢ νὰ κάμνουν ἐνδύματα ἀπὸ τὸ δέρμα τῶν. Μολὺ ἀργότερα ἔμαθαν νὰ τὰ ἀρμέγουν καὶ νὰ πίνουν τὸ γάλα τῶν ἢ νὰ κατασκευάζουν βούτυρον ἢ τυρί.

Ἡ ΓΕΩΡΓΙΑ

Ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ ἐξημέρωσε τὰ ζῶα, ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον μὲ τὰ φυτά. Ἡ γεωργία ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ μάζευμα, ὅπως ἡ κτηνοτροφία ἀπὸ τὸ κυνήγι. Τὴν πρώτην ιδέαν τῆς τεχνητῆς παραγωγῆς φυτῶν τὴν ἔλαβε πιθανώτατα ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ σπόρους καὶ βολβούς, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀποθηκεύσει καὶ αὐτοὶ ἐβλάστησαν μόνοι τῶν.

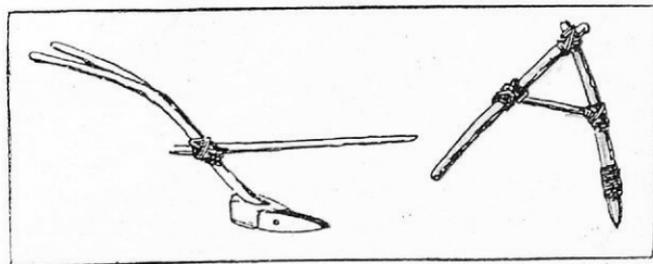
Ἡ γεωργία ἤρχισε μὲ τὸ ἀπλοῦν τρύπημα τῆς γῆς. Τὸ μυτερὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο, διὰ νὰ ἐκριώσουν τοὺς βολβούς, τὸ μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ ἀνοίγουν τρύπες εἴτε αὐλάκια εἰς τὸ χῶμα.

Ἡ πρώτη τελειοποίησις τοῦ ἐργαλείου ἔγινεν, ὅταν εἰς τὸ ἄκρον ἐπρόσθεσαν ἓνα βᾶρος εἴτε μετεχειρίσθησαν ῥάβδους, διχαλωτάς, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἄκρον ἐβύθιζαν εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐχρησίμευε νὰ τὸ πατοῦν μὲ τὸ πόδι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐργαλείου, τὸ ὁποῖον οἱ κηπουροὶ ὀνομάζουν λισγάρι εἴτε δικέλλι καὶ ἀπλούστερον τσαπί.

Ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν δημητριακῶν ἐκαλλιέργησαν κατὰ τὴν

ἐποχὴν τοῦ λίθου κριθάρι, σιτάρι, κεχρί, ἐπίσης κουκιά, φακές κλπ., ἐνῶ ἡ σίκαλις, ἡ βρώμη, ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὄρειχάλκου. Τὰ λείψανα τῶν λιμναίων κατοικῶν ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθῆσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καθὼς καὶ τὴν βαθμιαίαν μετάβασιν ἀπὸ τὸ κύνῃγι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ὁ ἄνθρωπος τῶν κατοικιῶν αὐτῶν γνωμίζει πολλὰ εἶδη καρπῶν, μῆλα, ἀπίδια, κεράσια, κορόμηλα, βελανίδια κλπ. Ἡ καλλιέργεια ὁμῶς τῶν δένδρων αὐτῶν ἔγινεν ἀργότερα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὄρειχάλκου.

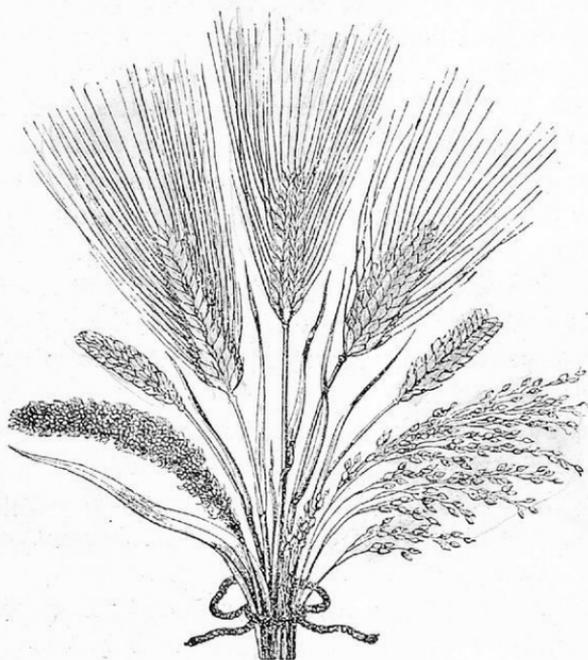
Ὁ θερισμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου γίνεται μὲ πέτρινα μαχαίρια ποῦ ἔχουν σχῆμα δρεπάνου. Τοὺς κόκκους τοὺς ἀλέθουν εἰς πέτρινα γουδιά. Ἀπὸ τὸ ἀλεύρι κάμνουν ψωμάκια μὲ σχῆμα μικρῆς στρογγυλῆς γαλέτας καὶ τὰ φήνουν ἐπάνω εἰς τὴν πυρωμένην πέτραν τῆς ἐστίας.

Ἄροτρον καὶ λισγάρι νεολιθικῆς ἐποχῆς

Μὲ τὸ πρωτόγονον αὐτὸ ἐργαλεῖον ἡ γεωργία ἦτο φυσικὰ περιωρισμένη. Τὸ ἄροτρον τὸ ἀνεκάλυψαν μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ ὄρειχάλκου. Τὸ παλαιὸν ἄροτρον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ξύλον ἀρκετὰ παχὺ καὶ μακροῦ λόν, ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ ὁποῖου ἐξέχει πρὸς τὰ κάτω μίαν ξυλινὴν ράβδον. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου εἶναι δεμένη μίαν ἀμυτερὴν πέτρα εἴτε καρφωμένο κέρας ἀμυτερόν ἐπίσης. Τὸ ἄροτρον τὸ σύρουν δύο βόδια, ἐνῶ ἡ πέτρα εἴτε τὸ κέρας σχίζει τὴν γῆν. Τὸ νέον ἐργαλεῖον εἶναι τελειότερον. Κατ' οὐσίαν ὁμῶς κάμνει τὴν ἰδίαν ἐργασίαν, δηλαδὴ τρυφᾷ ἢ σχίζει τὴν γῆν. Ἀργότερα τὴν πέτραν ἢ τὸ κέρας θὰ τὸ ἀντικαταστήσουν μὲ σίδηρον. Μὲ τὸ ἄροτρον αὐτὸ εἰργάσθησαν οἱ ἱστορικοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Μόνον εἰς τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ οἱ Γερμανοὶ κατεσκεύασαν ἄροτρα

πού ἐκινούντο ἐπὶ τροχῶν καὶ εἶχαν πλατὺ σιδηροῦν ὕν-

Δημητριακὰ ἀπὸ τὰς λιμναίας κατεικίας

νιον, τὸ ὁποῖον κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ σχίζη τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνασηκῶνῃ τοὺς βῶλους.

2. Ἀρχαὶ βιομηχανίας: Ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα

Η ΦΩΤΙΑ

Μὲ τὴν ἐξυπνάδα του μόνον ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ κατώρθωνεν ὅσα κατώρθωσεν εἰς τὴν τέχνην, ἂν δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὴ φωτιά, μίαν δύναμιν ὠφέλιμον καὶ ἐπικίνδυνον μαζί. Τὴν σημασίαν της τὴν ἀνεγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐθεοποίησε τὴ φωτιά καὶ τῆς ἔδωσε μυστηριώδη ἀρχὴν. Διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ φωτιά ἦτο ἀπὸ τοὺς πολυτίμους θεοσάυρους τοῦ θεοῦ καί, ὅταν ὁ Προμηθεὺς τὴν ἔκλεψε διὰ νὰ τὴν δωρήσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Ζεὺς τὸν ἐτιμώρησε σκληρὰ. Εἰς ἄλλα μέρη ἡ φωτιά εἶναι

ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Οἱ Ἴνδοι τὴν τιμοῦν μὲ τελετὰς καὶ ὕμνους, οἱ Πέρσαι τὴν ἐλάτρευαν ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια. Ὑπάρχουν πολλαὶ εὐκαιρίαι διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ φωτιὰ καταβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Αἱ ἀστραπαὶ καίουν τὰ ξηρὰ δάση καὶ παρέχουν θέαμα θαυμάσιον καὶ τρομακτικόν. Ἐπίσης ἀναβαίνει ἀπὸ τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς ὡς λάβα καὶ ὡς φλεγόμενον ἀέριον. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑθέσωμεν ὅτι ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἔγινε τυχαίως καὶ εἰς πολλὰ συγχρόνως μέρη.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἤδη ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ γνωρίζει καὶ μεταχειρίζεται τὴ φωτιὰ, ὥστε ἔχουν δίκαιον ὅσοι λέγουν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς φωτιᾶς διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ζῶα.

Ἀφοῦ ἐγνώρισε τὰς εὐεργετικὰς τῆς ιδιότητος, ἦτο φυσικὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ θελήσῃ νὰ τὴν διατηρήσῃ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ καθυστερημένοι λαοὶ περισσότερον φροντίζουν νὰ τὴν φυλάττουν καὶ νὰ τὴν δανειζῶνται παρὰ νὰ τὴν ἀνάπτουν.

Ἀργότερα, ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων, εὐρίσκουν τρόπον νὰ ἀνάπτουν φωτιὰ. Ὁ ἀπλούστερος καὶ γνωστότερος τρόπος ἦτο μὲ τὴν τριβὴν. Τὴν συνήθειαν αὐτὴν τὴν ἔχουν ἀκόμη σήμερον οἱ ἄγριοι. Εἴτε τρίβουν ἀπλῶς δύο ξύλα εἴτε μεταχειρίζονται τὸ ἓνα ὡς τρυπάνι ἢ πριόνι. Μὲ τὴν σπίθα πού βγάζει ἀνάπτουν ξηρὰ φύλλα. Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν σπίθαν ἀπὸ πέτρες, ἰδίως ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον (τσακμάκι). Ἡ συνήθεια νὰ ἀνάπτουν φωτιὰ μὲ πέτραν ἐγενικεύθη καὶ διτηρήθη μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

ΤΑ ΥΛΙΚΑ

Τὸ ζῶον εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ τὰ ὄργανα πού τοῦ χρειάζονται διὰ νὰ ζῆσῃ (πόδια, νύχια, δόντια κλπ.). Ὁ ἄνθρωπος ὁμῶς χρειάζεται νὰ ἐφοδιάσῃ τὰ μέλη του μὲ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἀπὸ τὴν φύσιν. Τὰ ὑλικά, πού ἔθετεν ἡ φύσις εἰς τὴν διάθεσίν του, εἶναι ξύλον, πέτρα, ὄστρακα, κόκκαλον, κέρατα, χῶμα, μέταλλα (χαλκός, ὀρείχαλκος, σίδηρος).

ΤΟ ΞΥΛΟΝ

Τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα τὰ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ φυτικὸν βασιλεῖον.

Τὸ δένδρον τοῦ ἔδωσε τὸ ρόπαλον, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του, κλαδιά διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν κλίνην του εἴτε τὴν καλύβην του, σανίδας διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἐπιπλα, τὸ μυτερὸ ραβδί, μὲ τὸ ὁποῖον ἔσκαψε τὴν γῆν, φλοιοὺς διὰ νὰ σκεπάσῃ τὸ σῶμα του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὰ φυτὰ ἔλαβε τὰ πρῶτα δοχεῖα, κολοκύθα, νεροκολοκύθες, χονδρὰ καλάμια καὶ ἰνδοκάρυδα εἰς τὰς θερμὰς χώρας. Ὑστερα ὅταν τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ κατασκευάσῃ ὅμοια δοχεῖα, ἔκαμε ποτήρια, γαβάθες, κουτάλια ἀπὸ ξύλον. Ἐπλεξε καλάμια, ἄχυρα, ἰτιές διὰ νὰ κάμῃ καλάθια καὶ πανέρια.

ΠΕΤΡΑ, ΚΟΚΚΑΛΑ, ΚΕΡΑΤΑ, ΚΟΓΧΥΛΙΑ

Τὸ ξύλον ὅμως εἶναι μαλακὸν καὶ δὲν ταιριάζει διὰ κάθε χρῆσιν. Εἰς ἄλλας περιστάσεις ὁ ἄνθρωπος ἐχρειάζετο ὑλικὸν σκληρότερον. Μερικοὶ ἰσχυρίσθησαν τελευταίως ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν πέτραν μετεχειρίσθη τὰ κογχύλια καὶ ὅτι αὐτὰ ἔπαιξαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν πρωτόγονον βιομηχανίαν. Τὰ κογχύλια καὶ γενικῶς τὰ ὄστρακα ἐπρομήθευσαν εἰς τὸν πρωτόγονον ὄχι μόνον κοσμήματα καὶ νόμισμα, ἀλλὰ καὶ φυτάρια, ἀγγίστρια. Ἐχρησίμευσαν διὰ νὰ σκάπτῃ τὴν γῆν καὶ διὰ νὰ κόπτῃ τὰ δένδρα. Πολλὰ ἐργαλεῖα ἐμιμήθησαν τὸ σχῆμα των.

Τὸ κυριώτερον ὅμως ὑλικὸν, τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος διὰ τὰ ἐργαλεῖα του, εἶναι ἡ πέτρα. Ἡ χρῆσις της εἶναι τόσο γενικὴ καὶ τόσο παγκόσμιος καὶ αἱ ὑπηρεσίαι της εἶναι τόσο μεγάλαι, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη τὴν ἔθεοποίησαν καὶ τὴν ἐλάτρευσαν, ὅπως εἰς τοὺς Δελφοὺς π. χ., εἰς τὴν Μέκκαν κλπ.

Μὲ τὴν πέτραν ὥπλισε τὸ χέρι του ὁ ἄνθρωπος, εἴτε διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἴτε διὰ νὰ ἐπιτεθῇ. Ἡ χρῆσις της διήρκεσε πολλὰς χιλιετηρίδας καὶ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς πρώτης σημαντικωτάτης βιομηχανίας καὶ τοῦ παλαιότερου πολιτισμοῦ.

Λέγοντες πέτραν έννοοϋμεν κυρίως τόν πυριτόλιθον, τήν τ σ α κ μ α κ ό π ε τ ρ α ν, ὅπως λέγουν εἰς τήν κοινήν γλῶσσαν. Αὐτή εἶναι πολύ σκληρά καί ἔχει τήν ιδιότητα ἅμα τήν κτυπήσῃ κανεῖς εἶτε τήν πίεσῃ δυνατά, νά σχίζε-ται εἰς τεμάχια μὲ κοπτεράς ἀκμάς καί αἰχμάς. Τήν θέσιν τῆς πέτρας παίρνουν εἰς ὠρισμένας περιστάσεις τὰ κόκκαλα καί τὰ κέρατα.

ΤΟ ΧΩΜΑ, ΑΡΧΑΙ ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ

Ὁ ἄνθρωπος πολύ ἐνωρίς μετεχειρίσθη τὸ χῶμα, διὰ νὰ κάμῃ ὅ,τι σήμερα λέγομεν οἰκισκὰ σκεύη. Ἔκαμε λάσπην μὲ χῶμα, ἰδίως μὲ χῶμα ποῦ εἶχεν ἄργιλον μέσα, καί τῆς ἔδωκε διάφορα σχήματα ἀπομιμούμενος τὰ δοχεῖα ἀπὸ κολοκύνθην, ἀπὸ ξύλον εἶτε τὰ καλάθια ποῦ εἶχε κατασκευάσει ἀπὸ καλάμια, κλαδιὰ κλπ.

Ἐπῆρξεν ὅμως καί ἄλλος τρόπος, τὸν ὁποῖον εὗρισκεν εὐκολώτερον. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐνὸς δοχείου ἀπὸ ἰτιά ἢ ἀπὸ φλοιὸν ἔκαμναν ἓνα ἐπίχρισμα ἀπὸ ἄργιλον, τὸ ἔβαζαν ἔπειτα ἐπάνω εἰς δυνατὴν φλόγα. Τὸ ξύλον ἐκαίετο καί ἔμενεν ἓνα πῆλινον ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ τύπου ποῦ εἶχε καὶ ἔφερε τὰ ἴδια κοσμήματα, τὰ σημάδια δηλαδὴ ἀπὸ τὰ κλαδιὰ ποῦ εἶχαν καὶ.

Ἴδου πῶς γεννῶνται αἱ ἐφευρέσεις. Ἡ καταθοποιῖα ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γεννηθῇ ἡ ἀγγειοπλαστική. Ἴσως μάλιστα ἔγινε τυχαίως ἡ ἐφεύρεσις, ἀπὸ κανένα καλάθι δηλαδὴ χρισμένο μὲ λάσπη, ποῦ πῆρε φωτιά, διότι τὸ εἶχαν λησμονήσει πλησίον εἰς τὴν ἐστίαν. Ψημένα ἀγγεῖα κατεσκευάσαν κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Τυχαῖαι συμπτώσεις ἔκαμαν νὰ ἐφεύρουν διαρκῶς νέα μέσα διὰ νὰ τὰ τελειποιήσουν, ἔμαθαν νὰ δίδουν διάφορα σχήματα, νὰ τὰ κοσμοῦν μὲ σχέδια ἀπ' ἔξω, γεωμετρικὰ εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀργότερα παραστάσεις φυσικῶν ἀντικειμένων, νὰ τὰ βερνικῶνουν. Ἀργότερα ἀνεκάλυψαν τὸν τροχὸν καί κατεσκευάσαν ἰδιαιτέρους φούρνους. Τοιοῦτοτρόπως ἐγεννήθη μία ἀπὸ τὰς σημαντικωτάτας τέχνας.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΠΛΑ

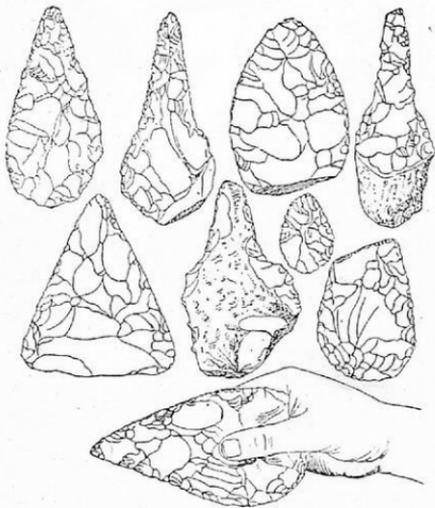
Τὰ παλαιότερα ἐργαλεῖα καί ὄπλα ἦσαν ἀπὸ ξύλου, κα-

θώς εἶπαμεν. Ὑποθέτουν ὅτι ὁ παλαιολιθικός ἄνθρωπος μετεχειρίσθη πολὺ τὸ ξύλον, ὅπως οἱ σημερινοὶ κατὰ φύσιν λαοὶ, πρῶτον ὡς ράβδον ὅπως τοῦ τὸ ἔβιδε κανένα σπασμένο δένδρον, ἀργότερα κατεσκεύασε ρόπαλον, κοντάρι, βέλος, σκαλιστήρι, χέρι διὰ πέλεκυν, κουπιὰ κλπ.

Τὸ ξύλον ἔμεινε ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ὕλικά εἰς τὸν ἄνθρωπον ἕως σήμερα. Ἐπειδὴ ὅμως καταστρέφεται εὐκόλα, εἰς τὰ εὐρήματα τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς δὲν συναντῶμεν ξύλινα ἐργαλεῖα.

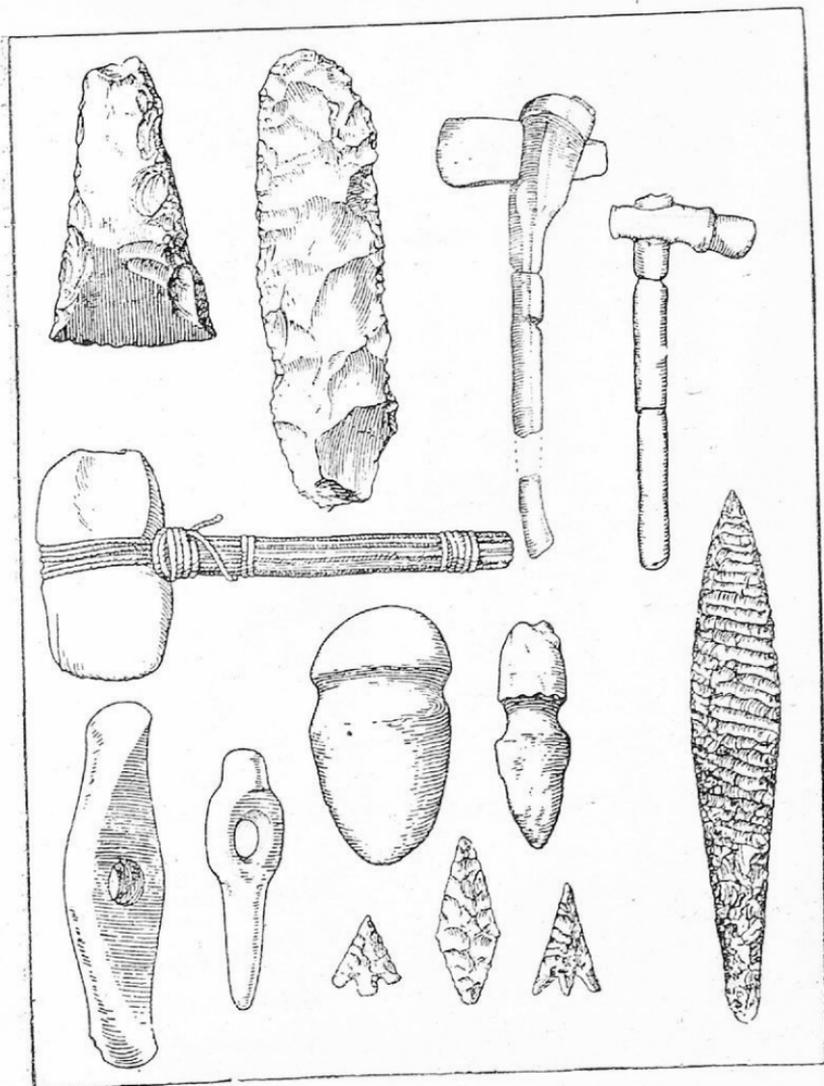
Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ μεταχειρίζεται τὴν πέτραν ὅπως τὴν εὕρισκε εἰς τὴν φύσιν. Εἰς αὐτὸ δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν πίθηκον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ ρίπτῃ πέτρες ἢ καὶ σπάζει μὲ αὐτάς καρύδια. Πολὺν καιρὸν ἔχει κυρίως ἓνα μόνον ἐργαλεῖον προωρισμένον δι' ὅλας τὰς χρήσεις ὅπως τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μοναδικὸν αὐτὸ ἐργαλεῖον εἶναι μίᾳ πέτρα μυτερῆ εἰς τὴν μίαν ἄκραν, στρογγυλευμένη εἰς τὴν ἄλλην, διὰ νὰ ἐφαρμόζη καλὰ εἰς τὴν παλάμην. Εἶναι δηλαδὴ ἓνα εἶδος σφῆνα ἀπὸ πέτρα, μῖα χ ε ι ρ ὅ σ φ η ν α ὅπως εἶπαν.

Ἀργότερα, οἱ Κρομανιὸν ἰδίως, ἔμαθαν νὰ σπάζουν κομμάτια ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον καὶ νὰ τὰ δουλεύουν, νὰ δίνουν ὠρισμένα σχήματα ἀνάλογα μὲ τὴν χρῆσιν, διὰ τὴν ὁποίαν προορίζονται. Ἀρχικῶς ἔχομεν τέσσαρας τύπους ἐργαλείων: χ ε ι ρ ὅ σ φ η ν α, α ἰ χ μ ῆ (διὰ κοντάρι, ἀργότερα διὰ

Χειρῶσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

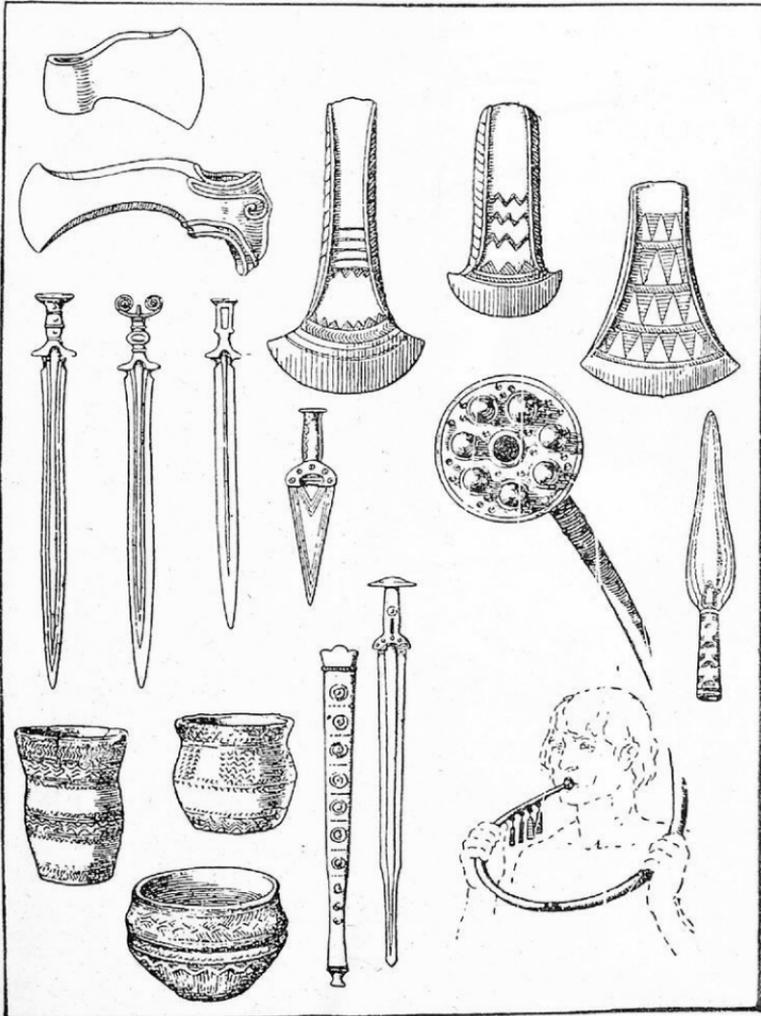
Διάφοροι τύποι ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὅποια ὁ παλαιότερος ἄνθρωπος ὤπλισε τὸ χέρι του, ἓνα εἶδος ἐργαλείου δι' ὅλας τὰς χρήσεις. Μὲ αὐτὸ ἤμποροῦσε νὰ τρυπήσῃ, νὰ σουβλίσῃ, νὰ σκάψῃ, νὰ κόψῃ, νὰ ξύσῃ. Ἀπὸ τὴν ἀνάποδὴ πάλιν νὰ καταφέρῃ δυνατὸ κτύπημα.

Έργαλεία νεολιθικής εποχής

Από τὰ ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιὰ, ἔπάνω 1) κοπίδι, 2) σκαπάνη ἀπὸ πέτρα, 3) καὶ 4) πέλεκυς καὶ σφυρί ἀπὸ πέτρα καὶ κέρατο· (ἢ λαβή. Πρόσεξε τὴν διαφορετικὴν προσαρμογὴν). Εἰς τὸ μέσον ἓνα δείγμα ἀπὸ τὸν τρόπον πὺ δένουν οἱ Ἰνδιᾶνοι τῆς Ἀμερικῆς τὸν πέλεκυν εἰς τὴν λαβὴν. Δεξιὰ δύο βαριεὶς ἀπὸ πέτρα. Κάτω δύο πελέκεις ἀπὸ δουλεμένη πέτρα καὶ μὲ τρύπα εἰς τὸ μέσον, τρεῖς αἰχμαὶ βέλους ἀπὸ πυριτόλιθον καὶ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ μαχαίρι ἐπίσης ἀπὸ πυριτόλιθον.

βέλη), ξύστρον διά δέρματα, γλυφίδα. Ἀργότερα
έρχονται μαχαίρια, ἐγχειρίδια, τρυπάνια,

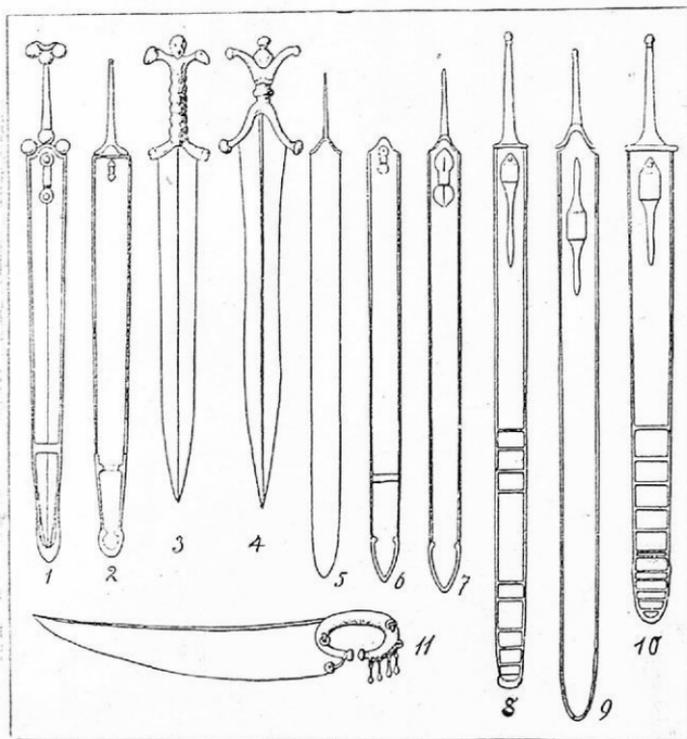
Ἔργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὄρειχαλκῶ

Ἄπο τὰ ἀριστερά ἐπάνω δύο πελέκει ἀπό χαλκῶν, τρεῖς πελέκει ἀπό ὄρειχαλκῶν. Εἰς τὸ μέσον τρία ξίφη, ἓνα ἐγχειρίδιον καὶ μία αἰχμὴ βέλους. Κάτω 3 ἀγγεῖα, θήκη καὶ ξίφος, σάλπιγγα ἀπό ὄρειχαλκῶν.

βελόνες, σοῦβλες κλπ. Οἱ Κρομανιῶν πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων μεταχειρίζονται ἀντὶ πέτρας κέρατα

καὶ κόκκαλα ταράνδου, τοῦ κυριωτέρου ζώου, τὸ ὁποῖον κυνηγοῦν, καὶ ἐπιτυγχάνουν λεπτότερα ἐργαλεῖα.

Ἐἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀρχίζουν νὰ μεταχειρίζονται καὶ ἄλλα εἶδη λίθου ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον. Ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν σχίζονται εἰς κοπτερὰς ἀκμὰς, ἀναγκάζονται νὰ τὰ τρίβουν καὶ νὰ τὰ ἀκονίσουν. Ἴσως μάλιστα τὸν τρό-

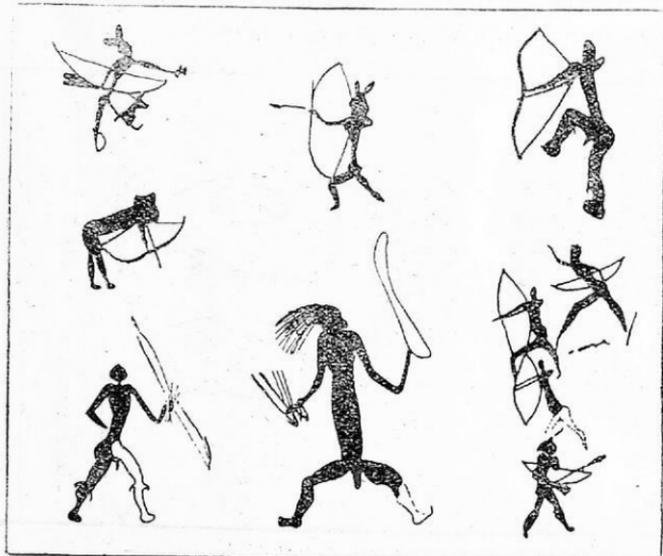
Ξίφη τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου

Διάφοροι τύποι ἀπὸ ξίφη τῆς προχωρημένης τέχνης τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Εὐρώπῃν, προϊόντα τῆς Κελτικῆς βιομηχανίας

πον αὐτὸν τῆς ἐργασίας τὸν εἶχαν ἐφαρμόσει πρῶτον εἰς ὑλικά ὀλιγώτερον σκληρά, εἰς ξύλα, κόκκαλα, κέρατα, ἐλεφαντόδοντα. Ἐπειτα τὸν μετέφεραν εἰς τὴν πέτραν καὶ τέλος εἰς τὸν πυριτόλιθον, ὥστε τὸ ἀκόνισμα νὰ γίνῃ χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς.

Τώρα κοντὰ εἰς τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων προβάλλει ὁ πέλεκυς, ἕνας συνδυασμὸς τῆς χειρόσφηνας καὶ

τοῦ ροπάλου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πέτραν τὴν στερεώνουν ἑπάνω εἰς τὴν λαβὴν μὲ διαφόρους τρόπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἀπλούστερος εἶναι τὸ δέσιμον. Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ τρυποῦν τὴν πέτραν καὶ τὸ ξύλον νὰ τὸ περνοῦν μέσα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησεν ἕνα δυνατὸν ἐργαλεῖον καὶ ὄπλον μαζί, τὸν πέλεκυν, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε πολὺ τὴν τεχνικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐνῶ ἔως τώρα ἔκοπτε μό-

Τοξόται (τοιχογραφία ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἰσπανίαν)

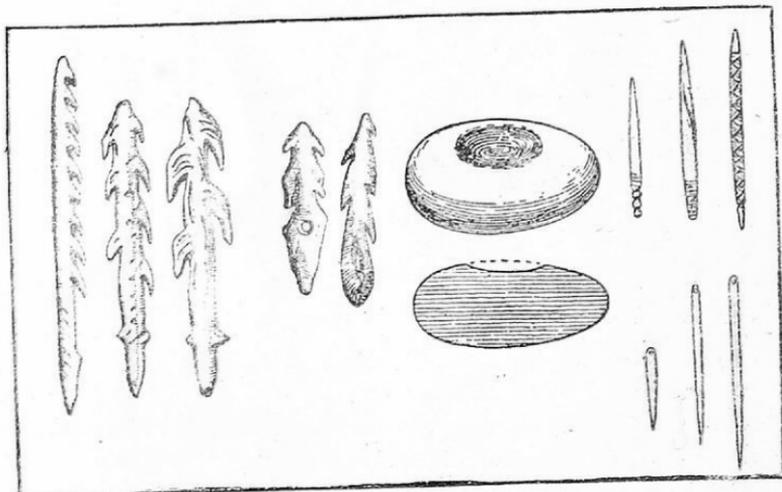
Τὸ ἰχνογράφημα ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων καὶ παρουσιάζει προχωρημένην τέχνην τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων, ἢ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ ψυχικὸς διαθέσεις. Ἡ σπηλιὰ πρὸς τὴν κυνηγίαν ἢ χορόν ἢ μανικὴν τελετὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυνηγίου.

νον κλωνάρια καὶ κλάδους διὰ νὰ κάμῃ ὄπλα καὶ καλύβην, τώρα κατορθώνει νὰ προμηθεύεται τὸ ὑλικόν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἀμάξια καὶ καράβια καθὼς καὶ διὰ στερεώτερα ὄπλα. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι ἐτίμησαν πολὺ τὸν πέλεκυν καὶ εἰς πολλὰ μέρη τὸν ἐλάτρευσαν.

Τὴν θέσιν τῆς πέτρας τὴν ἐπῆρε τὸ μέταλλον, τὸ ὁποῖον ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον μὲ νέαν δύναμιν. Αὐτὸ ὁμοίως ἔγινεν ἀργὰ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου διὰ πρακτικὸς σκοποὺς ἔγινε κυρίως ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ

ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε γὰ τὸ λυώνη. Ὡς πρῶτο φυσερὸ ἐχρησιμοποίησε τὸν πνεύμονά του. Δὲν ἤργησαν ὁμως νὰ κατασκευάσουν φυσερά, νὰ κτίσουν φούρνους καὶ νὰ τελειοποιήσουν τὴν τέχνην νὰ λυώνουν καὶ νὰ χύνουν τὰ μέταλλα. Παράλληλα ἀνεπτύχθη ἡ τέχνη τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων, ἐργασία βαρυτάτη, τὴν ὁποίαν ἀφίνουν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Τὰ ἐργαλεῖα, τὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ τὰ ὄπλα ἀπὸ μέταλλα εἶχαν μακρὰν ἐξέλιξιν καὶ παρουσιάζουν διαφόρους τύ-

Ἐργαλεῖα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

Ἀπὸ τὰ ἄριστερά: τρία καμάκια ἀπὸ κέρασ ταράνδου, δύο μὲ τρίπα διά λουρί, γουδί σκαλισμένο εἰς πέτραν, τρεῖς αἰχμαὶ καὶ τρεῖς βελόνες ἀπὸ κόκκαλο.

πους ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, τοῦ τόπου, τοῦ μετάλλου. Ἡ μεταλλουργία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην τῆς ἀνάπτυξιν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔγινε σιδηρουργός. Ὁ σίδηρος ἔφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν συγκοινωνίαν καὶ σημειώνει τὴν μετάβασιν εἰς νέον εἶδος πολιτισμοῦ, διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν λιθικόν.

3. Κατοικία, ἐνδυμασία, κοσμήματα

ΔΕΝΔΡΑ ΚΑΙ ΣΠΗΛΛΑΙΑ

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγεννήθη φέρων εἰς τὴν ράχην τὴν κατοικίαν του, ὅπως ἡ χελώνη καὶ ὁ κοχλίας, οὔτε ἐνδεδυμένος

μέ μάλλινον ἐπενδύτην, ὅπως ἡ ἄρκτος καὶ τὸ πρόβατον, ἢ ἐφωδιασμένος με ἀδιάβροχον, ὅπως τὸ βόδι καὶ τὸ ἄλογον. Περισσότερον ἀπὸ κάθε ζῶον εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ φωλεᾶν καὶ ἀπὸ ἔνδυμα, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ σῶμα του.

Ἐκ τῶν μεγαλύτερας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ὕπνος. Ἄλλ' ὁ ὕπνος θέλει ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Τὰ προχειρότερα καταφύγια, τὰ ὁποῖα προσφέρει ἡ φύσις εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τὸ δένδρον, κοιλώματα μεταξὺ βράχων, ὅπαι τῆς γῆς καὶ ἰδίως τὰ σπήλαια.

Τὸ δένδρον εἶναι ὁ πρῶτος τόπος, ὁ ὁποῖος ἐφιλοξένησε τὸν ἄνθρωπον. Ἐπλεκε τοὺς κλάδους με τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίσῃ θέσιν δι' ὕπνον, τὴν ἐγέμιζε με φύλλα καὶ βρύα καὶ ἠμποροῦσε ἀπὸ τὴν ἐναέριον κλίνην του νὰ περιφρονῇ τὰ πηδήματα τῶν θηρίων. Ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπάρχουν ὀλόκληρα χωριά πρωτογόνων, τὰ ὁποῖα εἶναι κρεμασμένα εἰς τὰ δένδρα. Ἐπίσης κουφώματα δένδρων ἐχρῖσιμευσαν ὡς καταφύγιον, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τοὺς ἡμιπολιτισμήνους χρησιμεύουν ὡς κατοικία.

Ἀσφαλισμένοι γωνίαι καὶ μέρη ἀπόκεντρα, ἀπόκρημα μεταξὺ βράχων ἢ κορμῶν δένδρων, ὅπαι, τὰς ὁποίας εἶχαν ἀνοίξει τὰ νερὰ εἴτε οἱ σεισμοί, προσεἰλκυσαν τὸν ἄνθρωπον. Ἐχρειάσθη πολλάκις νὰ παλαίσῃ με τὴν ἄρκτον, τὸν πάνθηρα ἢ τὴν ὕαιναν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ καταφύγιον. Περιζήτητα ἰδίως ἦσαν τὰ σπήλαια. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κρομανιὸν ἐζῆσαν κανονικῶς μέσα εἰς τὰ σπήλαια. Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τὰ σπήλαια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς αἱματηρὰς συμπλοκάς. Εἶδαν πολιορκίας, ὅπως τὰ φρούρια, κατακτήσεις, ἀνακτήσεις. Ἐπίσης πολὺ ἐνωρὶς τὸ ἐνστικτον ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀντροῦ του με φύλλα καὶ κλάδους δένδρων ἢ καὶ πέτρες. Εἰς μέρη, ὅπου δὲν εὗρισκαν σπήλαια καὶ ἐπιέζοντο ἀπὸ τὸ κρύο, ἄνοιγαν ἕνα λάκκον εἰς τὴν γῆν, ἐμαζεύοντο ὁ ἕνας κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἐκοιμῶντο κάτω ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ τὸν πάγον.

ΚΑΛΥΒΗ ΚΑΙ ΣΚΗΝΗ

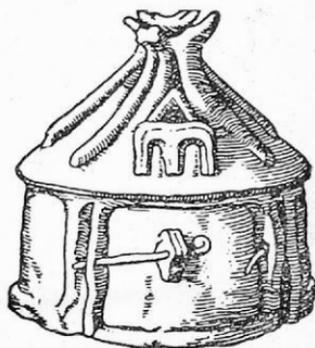
Ἡ ἀνάγκη νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εἴσοδον τῶν σπηλαίων
X. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Δ' 3

μέ κλάδους ή κορμούς δένδρων, νά σκάπτουν τήν γήν, δια νά άποκτήσουν καταφύγιον έναντίον τοῦ ψύχους, καί άλλα ὅμοια ἔδωσαν άφορμήν εἰς τήν κατασκευήν τεχνητῆς κατοικίας.

Διά νά προστατεύσουν τήν φωτιάν πού ἔκαιαν εἰς άνοικτόν χῶρον, ἐφρόντισαν νά στήσουν ἕνα φράκτην ἀπό κλάδους πρὸς τὸ μέρος, ἀπό τὸ ὁποῖον ἔπνεεν ὁ ψυχρὸς νυκτερινὸς άνεμος. Ὅμοίους φράκτας μετεχειρίσθησαν, δια νά προστατεύσουν τὸ σῶμα των, ὅταν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά διανυκτερεύσουν εἰς τὸ ὑπαιθρον. Τοὺς φράκτας τοὺς ἔθεταν εἴτε κυκλικῶς εἴτε εἰς τρόπον, ὥστε νά σχηματίσουν τετράγωνον.

Δέν ἔμενε παρὰ νά βάλουν τήν στέγην, δια νά ἔχουν τὸν ἀπλούστερον τύπον τῆς τεχνητῆς κατοικίας, τήν καλύβην, εἰς τήν πρώτην περίπτωσιν τήν κυκλικήν, εἰς τήν δευτέραν τήν τετράγωνον.

Πρέπει νά παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ άνθρωποι κατεσκεύασαν καλύβας εἰς διαφόρους χῶρας καί ἔδωσαν εἰς αὐτάς διάφορα σχήματα ἀναλόγως τοῦ κλίματος καί τῶν τοπικῶν συνθηκῶν.

Ἵδρίαι με σχήμα καλύβης (νεολιθική ἐποχή)

Οἱ παλαιότεροι άνθρωποι συνήθιζαν νά δίδουν εἰς μερικά ἀγρεῖα τὸ σχήμα τῆς κατοικίας των. Δεξιά ἀπομίμησις κυκλικῆς καλύβης, ἀριστερά πιθανώτατα πασσαλωτῆς κατοικίας.

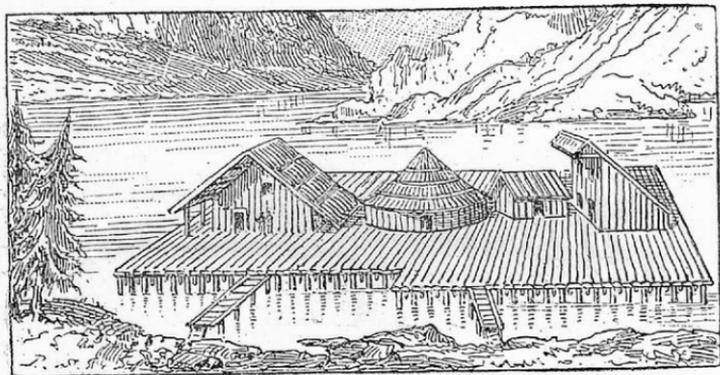
Ἡ παλαιότερα αὐτῆ καλύβη εἶχε μίαν εἴσοδον, ἡ ὁποία ἦτο συγχρόνως τὸ μόνον άνοιγμά της. Ὁ τύπος τῆς καλύβης αὐτῆς ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχη ἕως σήμερα. Τήν συναντῶμεν εἰς πολλοὺς κατὰ φύσιν εἴτε καθυστερημένους λα-

ούς. Οί πρωτόγονοι διέσωσαν τὸ σχέδιόν της εἰς τὰς παραστάσεις, τὰς ὁποίας μᾶς ἄφησαν. Ἐπίσης ὠρισμένα ἀγγεῖα μιμοῦνται τὸν τύπον τῶν καλυβῶν.

Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ φράττουν τὰ ἀνοίγματα μεταξύ τῶν κλάδων μὲ λάσπη, μὲ καλάμια, μὲ χλόην καὶ ἀπέκτησαν τοιουτοτρόπως εἶδος τοίχων. Ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη προετοιμάζεται εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, ἰδίως ἡ οἰκοδομὴ μὲ πλίνθους.

ΥΠΟΓΕΙΟΙ ΚΑΙ ΠΑΣΣΑΛΩΤΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑΙ

Κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν, ἰδίως εἰς τὰς ὄρεινὰς καὶ ψυχρὰς χώρας, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν τεχνητὰ σπήλαια, δηλαδὴ ὑπογείους κατοικίας. Εἰς τὴν πλευρὰν ὑψώματος σκάπτουν ἓνα ὑπόγειον μὲ βάθος 2-3 μέτρα καὶ σχῆμα τετράγωνον ἢ κυκλικόν. Εἰς προχωρημένην ἐποχὴν στερεώνουν τὰ τοιχώματα μὲ λίθους, ἰσοπεδώνουν τὸ ἔδαφος μὲ τὸ ποδοπάτημα εἴτε μὲ χῶμα ἀνακατωμένον μὲ ἄργιλον εἴτε μὲ κοπανισμένον βράχον. Τὴν εἴσοδον κλείουν μὲ μίαν θύραν πλεκτὴν ἀπὸ κλάδους ἢ καλάμια. Εἰς μερικὰ μέρη ἔγινε συνδυασμὸς τοῦ ὑπογείου μὲ τὴν καλύβην.

Λιμναῖαι κατοικίαι (ἀναπαράστασις)

Πῶς ἦτο περίπου ἓνας συνοικισμὸς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς λίμνης τῆς Ἑλβετίας.

Ἡ ὑπόγειος κατοικία ἦτο ἀρκετὰ διαδεδομένη. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διετήρησαν ἀνάμνησιν ἀπὸ τοὺς Τρωγλοδύτας καὶ σήμερον δὲν ἔλειψαν ἄνθρωποι κατοικοῦντες

εις υπόγεια καταφύγια.

Ἐπίσης κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ κατασκευάζουν εἰς ὠρισμένα μέρη κατοικίας ἐπὶ πασσάλων. Ἐνῶ ἄλλοτε ἡ κατοικία ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν, [τώρα αἰωρεῖται μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐκαμαν διαφόρους ὑποθέσεις, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομικῆς αὐτῆς. Ἐνα φαίνεται βέβαιον, ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ οἱ ἄνθρωποι ἀφίνουν τοὺς βράχους καὶ τὰ ὑψώματα καὶ κατεβαίνουν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὁ κυριώτερος λόγος νὰ κτίσουν ὑψηλὰ τὴν [κατοικίαν ἦτο ἴσως ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποφύγουν τὴν ὑγρασίαν, νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν αἰφνιδιαστικὴν πλήμμυραν, ἀπὸ τὰ

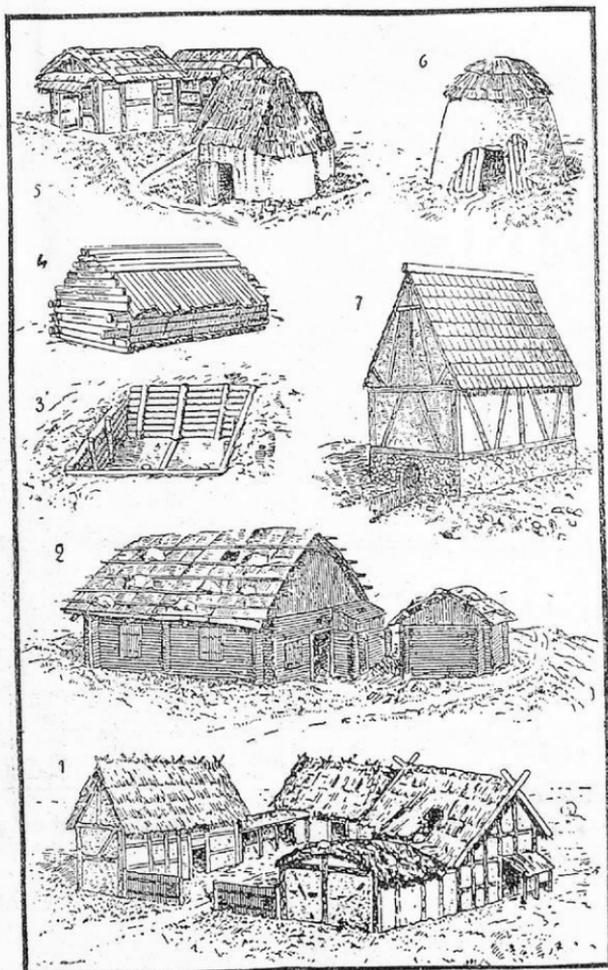

Οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων εἰς τὴν Μανίλλην

Εἰς πολλὰς καθυστερημένας χώρας κατασκευάζουν καὶ σήμερον ἀκόμη οἰκοδομὰς ἐπὶ πασσάλων ὅπως αἱ ἀνωτέρω, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν Μανίλλην, τὴν πρωτεύουσαν τῶν Φιλιππίνων νήσων.

ζῶα καὶ τὰ ὄχληρά ἐντομα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς οἰκοδομῆς ἐπεκράτησεν ἰδίως εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ ὁποία ἦτο σκεπασμένη ἀπὸ ἔλη, ὑπολείμματα, καθὼς εἶπαμεν, τῶν παλαιῶν πάγων. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ νέου

λίθου ἔδειξαν ἰδιαίτεραν συμπάθειαν νὰ κατοικοῦν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Καρφώνουν πασσάλους εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ὄχθην, κατασκευά-

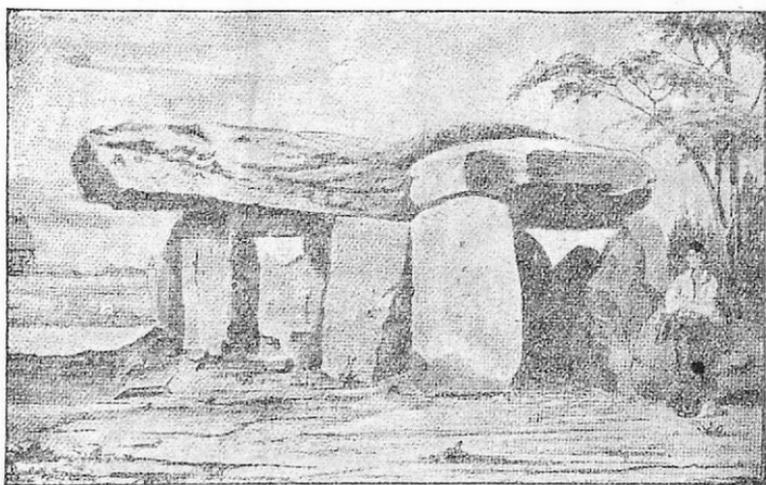

Κατοικίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου

Τύποι κατοικιῶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Εὐρώπην. Αἱ ὑπ' ὀρίθμῳ 1—4 εἶναι ἀρχαιότεραι, αἱ ἄλλαι (ἀριθ. 5—7) τῆς προχωρημένης ἐποχῆς (5ος π. χ. σίων).

ζουν ἐπάνω μίαν ἐσχάραν καὶ ἐπάνω ἀπ' αὐτὴν κτίζουν τὴν κατοικίαν. Ἡ κατοικία αὐτὴ ἔχει ἀρκετὰ πλεονεκτήμα-

τα. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ εἶδαμεν, προφυλάττει ἀπὸ τὴν πυρκαϊάν τῶν δασῶν, εὐκολύνει τὸ ψάρευμα καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἀπορριμμάτων, τὰ ὅποια εἶναι πληγὴ διὰ τὸν πρωτόγονον. Ἐνίοτε κάθε ἐσχάρα ἔχει μίαν κατοικίαν, πολλάκις ὅμως ὀλόκληρα χωρία εἶναι κτισμένα ἐπάνω εἰς μίαν ἐσχάραν. Ἡ γέφυρα πρὸς τὴν ὄχθην ἦτο κατ' ἀρχὰς πολὺ μικρά, ἀργότερα ὅμως ἔλαβεν ἕκτασιν ἕως 300 μέτρα, ὥστε ὁ συνοικισμὸς νὰ κεῖται ἀρκετὰ βαθειὰ ἐπάνω εἰς τὴν λίμνην. Ἡ μάνδρα διὰ τὰ μεγάλα ζῶα καὶ ἡ ἀποθήκη διὰ τὰ χόρτα εὐρίσκονται εἰς τὴν ὄχθην περιφραγμένα ἀπὸ ἓνα πρόχωμα. Πολλοὶ λαοὶ κατὰ τοὺς ἴστο-

Ντόλμεν (Γαλλία)

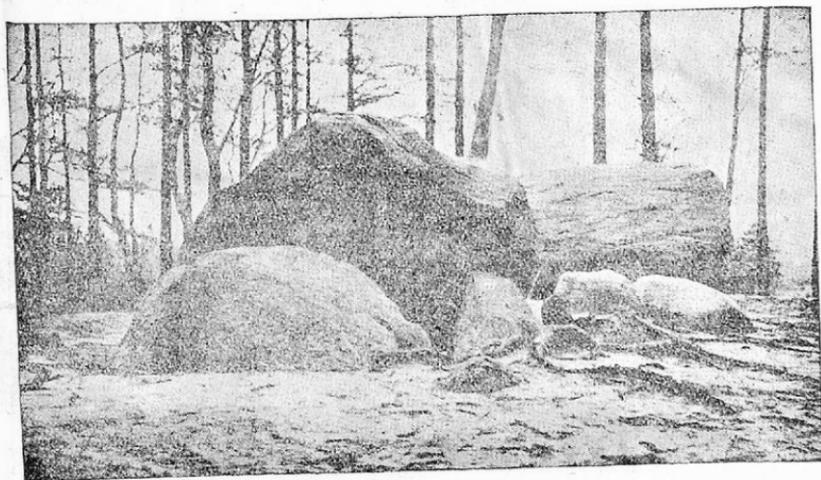
ρικούς χρόνους ἔζων εἰς ὁμοίας κατοικίας ἐπὶ λιμνῶν, ὅπως οἱ Σκύθαι π.χ. καθὼς τοὺς περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος.

ΕΥΛΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΙΘΟΔΟΜΗ

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ κατεσκεύασαν πελέκεις εὐκολύνεται ἡ οἰκοδομὴ μὲ ξύλα. Ἀπὸ τὸ 4000 π. Χ. ἔχομεν ἀποδείξεις ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατασκευάζουν ξυλινὰς κατοικίας. Ἀναπτύσσονται διάφοροι τύποι εἰς τοὺς διαφόρους τόπους.

Ἐπὶ μακρὸν ἡ πέτρα ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κατοικίας ἢ ἔχει μέρος πολὺ μικρὸν καὶ συμπληρωματι-

κόν. Λίθους, μάλιστα όγκολίθους, μετεχειρίσθησαν μόνον διά νά κατασκευάσουν κατοικίας είτε μνημεία διά τούς νεκρούς. Ένώ οί άνθρωποι διά τόν έαυτόν τους κατασκευάζουν έφημέρους καλύβας από κλάδους, άργιλον ή ξύλα, διά τούς νεκρούς έστησαν λιθίνους τάφους τόσον μεγάλους καί τόσον στερεούς, ώς νά ήσαν προωρισμένοι διά τήν αιώνιότητα. Είς διάφορα σημεΐα τής Εύρώπης από τήν Σκανδιναυϊκήν χερσόνησον καί τά παράλια τής Βαλτικής καί τής Βορείου θαλάσσης καί από τάς άκτάς τοϋ Άτλαντικοϋ έως τήν Μεσόγειον ύψοϋνται όγκόλιθοι άλλοτε είς γραμμήν ώς τάγματα γιγάντων, άλλοτε μεμονωμένοι ώς κωδωνοστάσια, οί όποιοι, άν δέν είναι όλοι τάφοι, έχουν χωρίς άλλο σχέσιν μέ τούς νεκρούς. Οί Εύρω-

Άπό τούς Κυκλωπείους τάφους τής Εύρώπης
(Γερμανία—Άννόβερον)

παίοι ώνόμασαν τά μνημεία αυτά ν τ ό λ μ ε ν ή μ ε ι ρ, δηλαδή τάφους γιγάντων, οί Έλληνες Κυκλώπειοι τείχη. Οί θολωτοί τάφοι τών Μυκηνών καί αί πυραμίδες τής Αιγύπτου έχουν σχέσιν μέ αυτά.

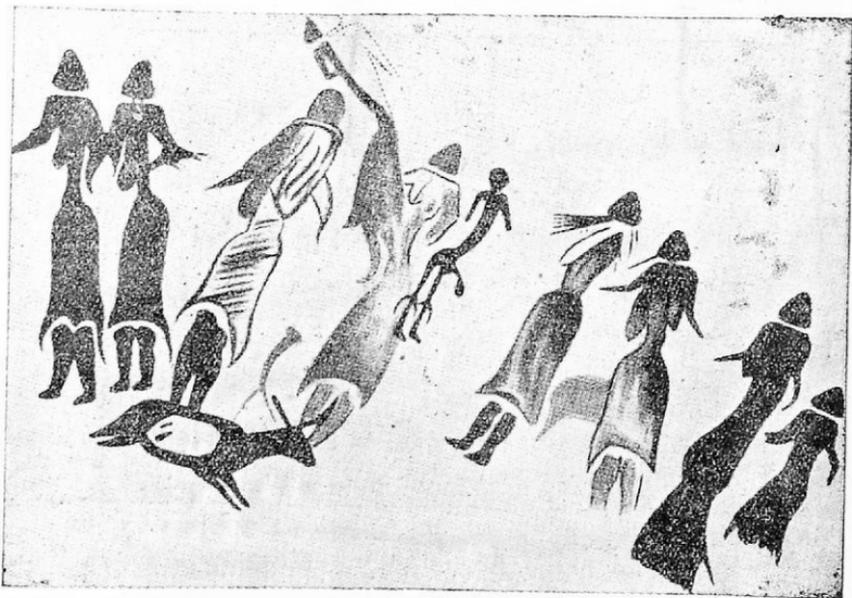
ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Παραδέχονται σήμερα ότι ό παλαιότερός μας πρόγονος

περιφέρετο έντελώς γυμνός. Ὁ άνθρωπος τοῦ Νεάντερ-
ταλ πιθανώτατα δέν εἶχεν ιδέαν ένδυμασίας.

Ἄλλά καί ἂν ἀκόμη τόν ὑποθέσωμεν πολὺ περισσότε-
ρον τριχωτὸν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἄνθρώπους, εἶναι ἀνά-
γκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ δέρμα του ἦτο ἀρκετὰ εὐαί-
σθητον εἰς τὸν παγωμένον ἀέρα, εἰς τὰ κεντήματα τῶν
βάτων καὶ τῶν έντόμων.

Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ένδυμασία προῆλθεν ἀπὸ τὸν
στολισμὸν. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μεγάλην
ἀγάπην εἰς τὰ κοσμήματα. Θέλει νὰ διακριθῇ μὲ κάποιον
τρόπον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς φοβερῆσῃ ἢ νὰ τοὺς κά-
μῃ νὰ τὸν ζηλεύσουν. Πολὺ προτοῦ φορέσῃ ένδύματα, βλέ-

Γυναῖκες εἰς τὸν χορὸν, ἰχνογράφημα ἀπὸ σπήλαιον τῆς Ἰσπανίας

Αἱ γυναῖκες χορεύουν γύρω σ' ἓνα νέον. Φοροῦν ἓνα μακρὸ
φουστάνι, ένῶ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σώματος εἶναι γυμνόν. Ὁ
νέος εἶναι ὀλόγυμος.

πόμεν νὰ βάφῃ τὸ σῶμα του μὲ διάφορα χρώματα, ἀπὸ τὰ
ὀποῖα τὸ καθένα ἔχει καὶ μίαν συμβολικὴν σημασίαν, ἢ νὰ
τὸ στίξῃ. Ἡ μανία τοῦ στολισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως προ-

χωροῦν τόσον, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη παραμορφώνουν διάφορα μέλη τῶν μικρῶν, στραβώνουν τὸ πόδι, κόπτουν κανένα δάκτυλον ἢ πιέζουν τὸ κρανίον.

Ὁ πρωτόγονος ρίπτει εἰς τὸν ὄμιον τοῦ καὶ περιφέρει μαζί του τὸ δέριμα τοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον ἐφόνευσεν, ὡς δεῖγμα τῆς ὑπεροχῆς του, διὰ νὰ τὸν θαυμάζουν αἱ γυναῖκες καὶ νὰ τὸν ζηλεύουν οἱ ἄνδρες. Ὁ Ἑρακλῆς δὲν ἐχωρίζετο ἀπὸ τὴν λεοντὴν του. Ἀκόμη καὶ τὸ πρῶτον ἔνδυμα, τὸ τεμάχιον δέρματος, τὰ ὁποῖον περνᾷ εἰς τὸν ὄμιον τοῦ ἢ δένει εἰς τὴν μέσην του, ἔχει σκοπὸν τὴν ἐπίδειξιν.

Δὲν ἤργησεν ὁμως νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ δέριμα ἦτο εὐ-

Στολὰ τῶν ὀρειχαλκίνοιου πολιτισμοῦ τῆς Β. Εὐρώπης

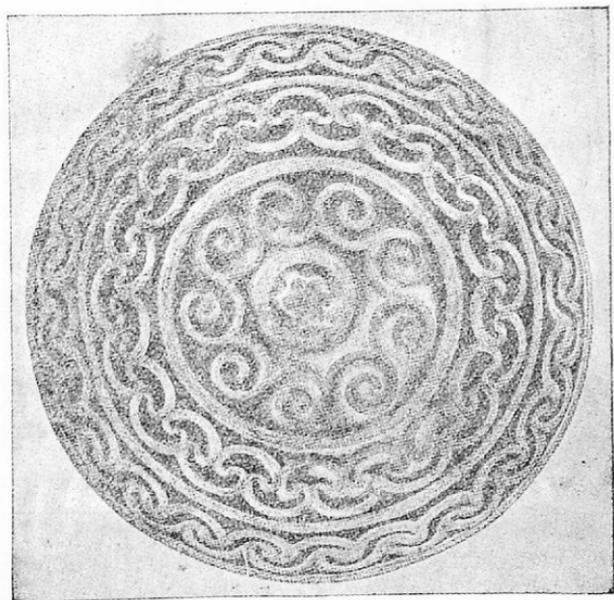
Ἀναπαράστασις, δηλαδὴ ὅπως φαντάζονται οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ἔνδυμασίαν τῆς ἐποχῆς συμφώνως πρὸς τὰ εὐρήματα.

εργετικὸν διὰ τὸ σῶμα του, τὸ προφύλαττεν ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, τοὺς θάμνους, τὰ χαλίκια καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ ψυχρὸς. Δι' αὐτὸ πολὺ ἔνωρις ἀπὸ τὸ κόσμημα ἐγεννήθη τὸ ἔνδυμα. Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων ὠρισμένως εἶναι ἐνδεδυμένοι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων τὸ κύριον ὕλικόν τῆς ἔνδυμασίαις εἶναι τὸ δέριμα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τυλίγονται ἀπλῶς εἰς τὸ δέρμα, ἀφοῦ καθάρισουν μ' ἓνα ξυστρί τὸ κρέας καὶ τὸ αἷμα. Ἀργότερα κόπτουν τὸ δέρμα εἰς τεμάχια, διὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν καλύτερα εἰς τὸ σῶμα, τὸ τρυποῦν καὶ τὸ σφίγγουν μὲ λουριά. Εὐρέθησαν σακκορράφες ἀπὸ πέτρα, κόκκαλα καὶ κέρατα καθῶς καὶ βελόνες μὲ πολὺ μικρὰν ὀπήν.

ΛΙΝΑ ΚΑΙ ΜΑΛΛΙΝΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν προβάλλουν τὰ λινᾶ καὶ ἀργότερα τὰ μάλλινα ἐνδύματα. Τὸ λινάρι τὸ ἔσπειραν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ τροφήν, ἀργότερα παρατήρησαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ κλώσουν καὶ νὰ κατασκευάσουν πανί.

Σκέπασμα θήκης ἀπὸ ὀρείχαλκον

Κομψοτέχνημα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρείχαλκου ἀπὸ τὴν Β. Εὐρώπῃν
Χρόνοι κρητικῆς πολιτισμοῦ (περὶ τὸ 1500 π. Χ.)

Τὰ εὐρήματα τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἀποδεικνύουν πόσον ἐπιτήδριοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἰς τὸ πλέξιμον, τὸ τρύπωμα, τὸ δέσιμον. Βῖναι βεβαιωμένον ὅτι εἶχαν εὐρεὶ τὸν ἐργαλειό. Γνωρίζουν νὰ βάφουν τὰ ὑφάσματα

τα κόκκινα και μαύρα. Ἐπίσης γνωρίζουν και άλλα χρώματα. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ἀργότερα μετὰ τὸ μαλλί. Πολὺν καιρὸν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τοῦ ὑποδήματος. Τὸ σκληρὸν τοῦ πέλμα περιφρονεῖ ἀγκάθια και πέτρες. Ἀργότερα τύλιγε τὸ πόδι του με δέρμα και ἔμαθε νὰ τὸ δένη με λουρί.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Ὁ ἄνθρωπος γενικὰ και περισσότερον ὁ πρωτόγονος ἦτο τρελλὸς διὰ στολίδια. Κάθε γυαλιστερό ἢ περιεργο, πετράδι, ὄστρακα, κέρατα, τὰ μάζευε διὰ νὰ στολισθῆ.

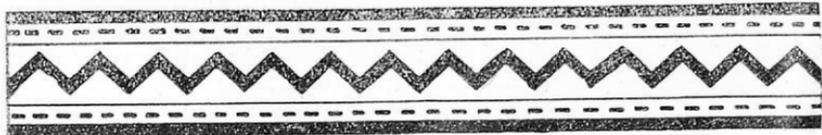
Ἡ βαφή εἶτε ἢ στίξεις τοῦ σώματος καθὼς και ἡ γούνα τῶν ζώων ἦσαν τὰ κυριώτερα κοσμήματα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων. Κοντὰ εἰς αὐτὰ μετεχειρίσθη χωρίς ἄλλο ἀλυσίδες, βραχιόλια και δακτυλίδια ἀπὸ κογχύλια, γυαλιστερά πετράδια κλπ.

Μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ κόσμημα μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μετάλλων. Ὁ χρυσὸς ἐγινεν ὁ βασιλεὺς τῶν μετάλλων διὰ τὸ λαμπερὸν του χρώμα. Ἰδίως ἀναπτύσσονται τὰ κρεμαστὰ στολίδια, ἢ διακόσμησης τῆς ζώνης, ἀλυσίδες ἀπὸ χρυσὸν και ἠλεκτρον. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἢ διακοσμητικὴ τῶν χρόνων αὐτῶν, μετὰ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν.

Κρίκοι ἀπὸ ὄρειχαλκον

Δεῖγμα τέχνης τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὄρειχαλκου. Πιθανῶς οἱ κρίκοι ἐχρησίμευαν ὡς νομίσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ—ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΖΩΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ

“Ενας ἀρχαῖος σοφὸς εἶπεν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον κοινωνικόν, δηλαδή ὅτι ἀγαπᾷ νὰ ζῆ μετὰ ἄλλους ὁμοίους τοῦ μαζί. Ἡμεῖς σήμερα λέγομεν ὀλίγον διαφορετικά, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζῆ μόνος του. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν ὁμάδες, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄνθρωποι. Μόνος τοῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἔμπορουσε νὰ κάμῃ καμμίαν πρόοδον. Δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσῃ ἢ νὰ γράψῃ, νὰ στολισθῇ ἢ νὰ ζωγραφίσῃ, νὰ κτίσῃ χωρία, πόλεις, νὰ βάλῃ νόμους.” Ἄν εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὰ ζῷα, ἂν ἔγινε κύριος τῆς γῆς, αὐτὸ τὸ χρεωστῆται ὄχι εἰς τὴν ἀτομικὴν τοῦ δύναμιν, ἀλλὰ εἰς τὴν συμβίωσιν καὶ τὴν συνεργασίαν μετὰ τοὺς ἄλλους.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ πρώτη, ἡ παλαιστάτη κοινωνία, εἶναι ἡ οἰκογένεια. Αὐτὴ ἐμεγάλωσε σιγὰ σιγὰ καὶ ἔκαμε τὸ χωριό, τὴν πόλιν, τὸ κράτος.

Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ δὲν συμφωνεῖ μετὰ ὅσα μᾶς διδάσκουν ἡ ἱστορία καὶ αἱ παρατηρήσεις εἰς τοὺς κατὰ φύσιν λαούς. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰς τὴν γῆν, ὑπάρχουν μεγαλύτεραι ὁμάδες ἀνθρώπων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα μετὰ κοινὴν γλῶσσαν, μετὰ κοινὰς συνηθείας, μετὰ κοινὰ συμφέροντα καὶ περιέχουν πολλὰς οἰκογενείας.

Αἱ ὁμάδες αὗται ἀποτελοῦνται ἀπὸ 50—150 ἄτομα, τὰ ὁποῖα πιστεύουν ὅτι κατάγονται ἀπὸ ἓνα πρόγονον, ἀπὸ ἓνα κοινὸν γενάρχη. Τὸν πρόγονον αὐτὸν ἢ γενάρχη τὸν φαντάζονται συνήθως ὡς ζῷον, ἐνίοτε καὶ ὡς φυτὸν ἢ

καὶ πράγμα, ζωντανὸν ὅμως, ὡς βροχὴν, ἀστραπὴν, ποταμόν. Τὴν ὁμάδα αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων τὴν ὠνόμασαν πατριὰν καὶ τὸν γενάρχη τὸ τέμ, ποὺ εἶναι μία λέξις ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐρυθροθέρων τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ τοτέμ εἶναι ἱερόν. Δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδὴ νὰ τὸ φονεύσουν οὔτε νὰ τὸ φάγουν ἐκτὸς ἀπὸ ὠρισμένας περιστάσεις, ὁπότε ἐπιβάλλεται νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὴν σάρκα του, διὰ νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ μέλη τῆς ὁμάδος μὲ τὴν ιδιότητά του.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ γένος αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἠνωμένους μὲ ἀλληλεγγύην καὶ ἰσότητα, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐπιτρέπουν νὰ προσβάλουν ἢ νὰ φονεύσουν κανένα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκδικηθοῦν, ἔὰν κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς κακοπαθήσῃ.

Οἱ σοφοὶ παραδέχονται ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν χωρισμένοι εἰς τοτεμικὰς ομάδας εἴτε πατριὰς. Ὅσοι πατριὰ ἔχουν κοινὰ συμφέροντα, αἰσθάνονται συμπάθειαν ἀναμεταξύ των, ἐνώνονται διὰ κοινὴν ἄμυναν ἢ ἐπίθεσιν. Ἀπὸ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν προήλθαν αἱ φυλαί, ἀργότερα οἱ λαοί.

Ἡ πατριὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς οἰκογενείας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς μίαν πατριὰν ἦσαν ὑποχρεωμένοι ἴσως κατ' ἀρχὰς νὰ συνάπτουν τὰ συνοικέσια ἐντὸς αὐτῆς. Δηλαδὴ τὰ ἀγόρια νὰ παίρνουν κορίτσια ἀπὸ τὸ γένος των. Πολὺ γλήγορα ὅμως παρετήρησαν ὅτι αὐτὸ ἦτο ἄτοπον καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν συνοικέσια μὲ ἄλλα γένη, μάλιστα ἀπὸ ὠρισμένας πατριὰς.

Ὅλα αὐτά, συγγένεια, κοινότης αἵματος, γενάρχης κλπ. εἶναι ἐξωτερικά. Εἰς τὸ βάθος οἱ ἄνθρωποι ἠνώθησαν εἰς ομάδας, διότι αὐτὸ ἀσφαλίζει τὰ συμφέροντά των καὶ γενικῶς εὐκολύνει τὴν ζωὴν των.

Ἡ πατριὰ εἶναι κυρίως ἓνας σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς τρεῖς μεγάλας τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας: τὴν ἄμυναν, τὸν πορισμὸν τῆς τροφῆς καὶ τὴν διανομήν της.

Ἡ τοτεμικὴ κοινωνία εἶναι μία συμμαχία ἀμυντικὴ καὶ ἐπιθετικὴ πρῶτα καὶ ἔπειτα μιά συνεργατικὴ ἔνωσις παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ μέλη τῆς

πατριᾶς καταγίνονται εἰς ὁμαδικὰ κυνήγια. Ἴσως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἴτε αἰῶνας ὁμαδικὸν ἔργον ἦτο καὶ ἡ γεωργία.

Δυσκολώτερα ὅμως δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τὴν παλαιότεραν αὐτὴν κοινωνίαν ἐβασίλευεν ἰσότης καὶ κοινότης περιουσίας, ὅπως ἰσχυρίσθησαν μερικοὶ σοφοί. Οἱ δυνατοί, οἱ τολμηροί, οἱ πονηροὶ εἶχαν πάντοτε ἐξαιρετικὴν θέσιν. Ὑπῆρχεν ἐπίσης διαφορά ἐλευθέρων καὶ δούλων.

Ἡ κτηνοτροφία ἐξεκαθάρισε περισσότερον τὰ πράγματα. Ἐνῶ τὸ ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐσκότωσε κανεὶς, ἦτο τοῦ θεοῦ, τώρα ἡ ἀγελάδα, τὸ πρόβατον, ὁ χοῖρος ἔγιναν κτήμα τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Ὁ χωρισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας ἔγινε ζωηρότερος, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κυνήγι ἐπέρασαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως. Ἐδημιουργήθησαν τότε κτήματα καὶ κτηματῖαι, ἔχοντες καὶ μὴ ἔχοντες, δεσπότης καὶ ἐργάται των, οἱ δουλοπάροικοι. Δηλαδή τάξεις κοινωνικαί. γ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μία συνέπεια τῆς ζωῆς εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι τὸ μῶρσμα τῆς δουλειᾶς, ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας ὅπως λέγουν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔκαμνεν ὅλας τὰς ἐργασίας. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως τὰς ἐμοίρασαν ἀναμεταξύ τους καὶ ὁ καθεὶς ἤρχισε νὰ κάμνη μίαν ἐργασίαν μόνον. Καὶ τὴν ἔκαμνε πολὺ καλύτερα. Σήμερα γνωρίζομεν πολὺ καλὰ πόσον ἐκέρδισεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κατανομήν αὐτήν. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔγινε πολὺ εὐκόλα οὔτε πολὺ γλήγορα.

Ἡ πρώτη κατανομὴ τῆς ἐργασίας ἔγινεν εἰς τὴν οἰκογένειαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός. Ἐδῶ τὸν χωρισμὸν τὸν ἐπέβαλλεν ἡ διαφορά τοῦ γένους.

Ἔργα τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς γυναικός καὶ τῶν μικρῶν καὶ ἡ προμήθεια τοῦ κρέατος καθὼς καὶ ὄλων ὅσα ἀπαιτοῦνται δι' αὐτό, ὄπλων, ἐργαλείων κλπ. Ἐπίσης αὐτὸς ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παιδαγωγῆσῃ τὰ ἀγόρια, διὰ νὰ γίνουν καλοὶ πολεμισταὶ καὶ καλοὶ κυνηγοί. Ὄταν ἀπὸ τὸ κυνήγι ἐπέρασαν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, αὐτὸς

φροντίζει αποκλειστικῶς διὰ τὰ ζῶα. Ἀργότερα ἢ καλλιέργεια μὲ τὸ ἄροτρον γίνεται ἐπίσης ἀνδρική ἐνασχόλησις.

Ἐπιπλέον ἡ ἄλλη ἐργασία μένει διὰ τὴν γυναῖκα. Αὐτὴ πρέπει νὰ θηλάσῃ τὰ παιδιά, τρία χρόνια περίπου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, νὰ τὰ περιποιηθῆ, νὰ μαζεύσῃ φυτικὴν τροφήν, νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ φαγητὸν καὶ νὰ φροντίσῃ δι' ὅλα τὰ σχετικὰ, νὰ διατηρήσῃ τὴ φωτιά, νὰ κτίσῃ καλύβην, νὰ πλέξῃ καλάθια, νὰ κατασκευάσῃ ἀγγεῖα, νὰ καθάρισῃ τὸ δέρμα. Σημαντικὸν ἔργον τῆς γυναικὸς ἦτο τὸ φύτευμα, ὅταν ἡ γεωργία περιορίζετο εἰς τὸ λισγάρι.

Ἡ οἰκογένεια ἤρχετο τοιουτοτρόπως εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν κοινότητα. Ἡ κάθε μία ἤθελε τὸ περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ ἐμεγάλωσε μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν νομαδικὴν ζωὴν. Ἐκάστη οἰκογένεια εἶχε τὰ ζῶα της, τὸν ἰδιαιτέρον τρόπον τῆς ζωῆς καὶ ἡ συνοχὴ τῶν ὁμάδων ἐχαλάρωσε.

Ἡ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ἐχομεν πολλοὺς λόγους νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὴν παλαιότεραν, τὴν τοτεμικὴν κοινωνίαν, ἐπεκράτει ἡ μονογαμία. Ἡ οἰκογένεια ὅμως ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Δὲν ἰδρύετο ὅπως σήμερα μὲ τὸν γάμον, ἀλλ' αὐτὴ προϋπήρχε καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐγίνοντο οἱ γάμοι. Ἀπετελεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πατέρα, μητέρα, τὰ τέκνα τῶν, τὰς νύμφας κλπ. Ὅταν ἐμεγάλωνεν ὁ υἱός, οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγεῖς ἐφρόντιζαν νὰ τοῦ εὔρουν νύμφην καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐξηκολούθει τὸ ζεῦγος νὰ ζῆ μαζί τῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔκαμναν παιδιά.

Ὁ τύπος αὐτὸς τῆς οἰκογενείας ἔλαβε τὴν ὀριστικωτέραν μορφήν της μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι πατριάρχικην.

Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἐργασίαν της, δηλαδὴ δὲν ἦτο ποτὲ καλὴ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ὁ κυριώτερος τρόπος ἀποκτήσεως νύμφης εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ἡ ἀρπαγὴ, τῆς ὁποίας ἀνθρωπινωτέρα μορφή εἶναι ἡ ἀνταλλαγὴ. Τὴν μορφήν αὐτὴν παίρνει ἰδίως εἰς τοὺς κτηνοτρόφους. Ἡ ἀξία τῆς γυναικὸς μετρεῖ-

ται με ἀγελάδας, ἵππους, καμήλους. Εἰς τοὺς Καλμούχους π. χ., ἓνα λαὸν τῆς Μογγολίας, ἡ τιμὴ εἶναι ἀρκετὰ ὕψηλῃ. Μία γυναῖκα ἐστοίχιζε 15 ἄλογα, 15 ἀγελάδας, 3 καμήλους, 20 πρόβατα. Διὰ τὸν λόγον ὅμως αὐτὸν ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐγένετο ἀθλία. Ὁ σύζυγος τὴν περιφρονουσε καὶ τὴν ἐκακομεταχειρίζετο.

Η ΓΛΩΣΣΑ

Ἀπὸ τὰ πρῶτα προϊόντα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὀμιλία. Τὰ ζῶα ἀκόμη ἔχουν μερικὰ σημεῖα, μετὰ τὰ ὅποια συνεννοοῦνται. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ παλαιότεροί μας πρόγονοι μετὰ νεύματα ἔκαμαν γνωστὰς τὰς προθέσεις των εἰς τοὺς ὁμοίους των. Ἡ κατασκευὴ ὅμως τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου καθὼς καὶ τοῦ λάρυγγος ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὸν τὴν δημιουργίαν ἰδιαιτέρου μέσου συνεννοήσεως, τῆς φωνῆς, τῆς γλώσσης. Οἱ φθόγγοι ἀρχικῶς ἦσαν σημεῖα εἴτε συνθήματα, ὅπως βλέπομεν εἰς πολλὰ ζῶα. Τὰ συνθήματα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος τὰ ἐπολλαπλασίασεν. Ἐπίσης μετὰ διαφόρους φωνὰς ἐφάνερονε διάφορα συναισθήματα, χαρὰν, λύπην, ἐνθουσιασμόν, θυμόν, ἀπειλήν. Αἱ φωναὶ ἔγιναν σταθεραὶ μετὰ τὸν καιρόν, διὰ νὰ φανερώσουν τὸ ἴδιον συναίσθημα πάντοτε καὶ ἐγενικεύθησαν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς ὁμάδος. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν ἐγεννήθη ἡ γλῶσσαι, ἡ ὅποια ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἔγινε σοφὸν ἐκφραστικὸν ὄργανον.

Οἱ ἄνθρωποι μιᾶς φυλῆς εἴτε μιᾶς περιοχῆς ἐδημιούργησαν ἓνα τοιοῦτον ἐκφραστικὸν ὄργανον. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη. Δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ γλῶσσαι, αἱ ὅποια ὅμως δὲν ἦσαν σταθεραὶ, παρὰ ἠλλάξαν μετὰ τὸν καιρόν. Ἡ ἀλλαγὴ ἐγένετο γληγορώτερα, ὅταν οἱ ὁμιλοῦντες τὴν ἴδιαν γλῶσσαν ἐχωρίζοντο, μετηνάστευαν εἰς διαφόρους χώρας καὶ διεκόπτετο ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ των. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ μίαν ἀρχικὴν γλῶσσαν προήλθαν πολλαὶ θυγατέρες ἢ ἀδελφαὶ γλῶσσαι, ὅπως εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ, ἡ λατινικὴ, ἡ Ἰνδική, αἱ ὅποια ἔχουν πολλὰς κοινὰς ρίζας.

Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν μεγάλαι οἰκογένειαι γλωσσῶν, αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, αἱ σημιτικαί,

αί τουρανικά. Ἐναλόγως τῆς ἰδιοφυΐας τῶν ὀμιλούντων αἱ γλῶσσαι ἔλαβαν μεγάλην ἀνάπτυξιν ἢ ἔμειναν καθυστερημένοι. Μερικαὶ ἀπ' αὐτάς, ὅπως ἡ ἀρχαία ἑλληνική, ἡ λατινική εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἡ ἀγγλική, ἡ γαλλική, ἡ γερμανική σήμερα, ἔφθασαν εἰς ἀξιοθαύμαστον τελειότητα καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ τεχνικώτερα κατασκευάσματα τοῦ ἀνθρώπου.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ὁ πρωτόγονος εἶχε θρησκευτικὰς παραστάσεις. Τὸ ἀκριβῶς ὅμως ἐπίστευε δὲν γνωρίζομεν, διότι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ περιοσθῶμεν εἰς ὅσα μᾶς παραδίδουν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί, εἰς ὅσα συμπεραίνομεν ἀπὸ τὸν τρόπον πού ἔθαπταν τοὺς νεκροὺς των, καὶ εἰς ὅσα βλέπομεν εἰς τοὺς σημερινούς καθυστερημένους λαούς.

Εἶναι σχεδὸν βεβαιωμένον ὅτι ἐπίστευαν εἰς πνεύματα εἴτε δαίμονας καὶ εἰς τὴν ὑπαρξιν ψυχῆς. Εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν ὁ θάνατος καὶ τὸ ὄνειρον. Εἰς τὸν θάνατον τὸ ζωντανόν, τὸ θερμὸν κινημένον σῶμα παγώνει ἐξαφνικά. Ἔτσι γεννᾶται ἡ πίστις ὅτι κάτι, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν, ἔφυγεν. Εἰς τὸ ὄνειρον πάλιν οἱ νεκροὶ ἔρχονται ὡς σκιαί, ὡς εἶδωλα. Ἀπ' αὐτὰ γεννᾶται ἡ πίστις ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν δὲν ἔσβησαν, ἀλλ' ὅτι ζοῦν ἐκεῖ πλησίον, κοντὰ εἰς τοὺς ζωντανούς. Ἡ παρουσία των τοὺς γεμίζει φόβον εἴτε οἶκτον. Θέλουν νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἢ νὰ τοὺς ἱκανοποιήσουν θάπτοντες μαζὶ τὰ ἀγαπητὰ των πράγματα εἴτε τροφάς.

Ἀπ' αὐτὸ ἐγεννήθη ὀλόκληρος κόσμος δοξασιῶν, ἐθίμων, τελετῶν. Ἡ λατρεία τῶν νεκρῶν, τῶν προγόνων, τῶν ἡρώων συνδέεται μὲ τὰς δοξασίας αὐτάς. Εἰς μίαν ἀνωτέραν βαθμίδα οἱ ἄνθρωποι λατρεύουν τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὴν βροντὴν, τὴν ἀστραπὴν, τὸ φῶς, τὸν οὐρανόν.

Διὰ τὸν πρωτόγονον ἡ φύσις εἶναι γεμάτη πνεύματα. Ὁσον αἱ φυλαὶ ἐνώνονται καὶ ἀποτελοῦν μεγαλυτέρας δμάδας, ἐλαττώνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν δαιμόνων. Ὁ δαίμων τοῦ νικητοῦ ὑποτάσσει τὸν δαίμονα τοῦ ἡττημένου. Γενικῶς

X. Θεοδωρίδου—Α. Λαζαρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου, Ἐκδοσ. Δ' 4

παρατηρείται μία τάσις πρὸς ἔνοποιήσιν. Ὁ δρόμος αὐτὸς φέρει εἰς τοὺς μεγάλους θεοὺς εἴτε εἰς τὸν ἕνα, εἰς τὸν Δία, ὡς τὸν μοναδικὸν θεόν.

Ἀφροδίτη Βελλεντόρφ

Ἀγαλμάτιον, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἰδανικὴν γυναῖκα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων, δηλαδή ὅπως οἱ ἄνθρωποι τότε ἤθελαν νὰ εἶναι ἡ γυναῖκα. Εἰρωνικῶς τὸ ὠνόμασαν Ἀφροδίτην. Τὸ Βελλεντόρφ εἶναι τοποθεσία εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου εὐρέθησαν πολλὰ λείψανα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἐπιμελὴς ἐπεξεργασία τῶν λεπτομερειῶν, ὅπως π.χ. τῆς κόμης. Εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ ὁ τεχνίτης προσπαθεῖ νὰ μιμηθῆ τὴν φύσιν.

Μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις συνδέονται τελεταί, συνήθειαι, ἔθιμα. Ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῶν σπηλαίων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων εἶχαν τὰς θρησκευτικὰς τῶν τελετῶν.

Ἰδίως τὰ ἔθιμα παίζουσι σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τῶν πρωτογόνων. Σχεδὸν ὅλα εἶναι κανονισμένα μὲ τὴν μεγαλυτέραν αὐστηρότητα. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας, ὅπως σήμερον εἰς τὰς καθυστερημένας, ζῆ περισφιγμένος ἀπὸ τὰς χειροπέδας τῶν ἐθίμων, ὥστε ἀνάπτυξις καταντῶ νὰ σημαίνῃ βαθμιαίαν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτὰ.

Η ΤΕΧΝΗ

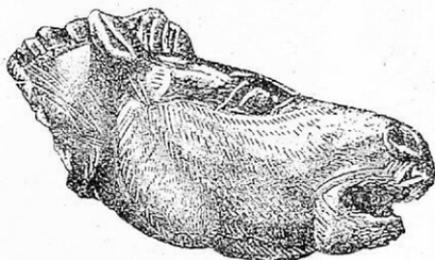
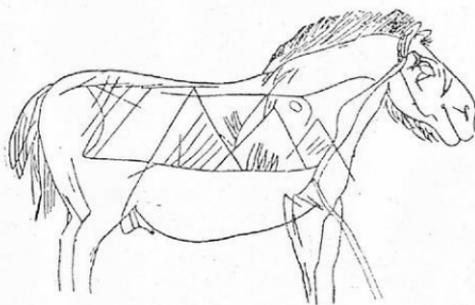
Εἶναι εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀναπτύξῃ καλλιτεχνίαν. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὅσον χαμηλὰ καὶ ἂν στέκεται διανοητικῶς, νὰ μὴν ἔχη ὅπωςδήποτε τὴν αἴσθησιν τοῦ ὡραίου. Τὸν προσελκύουν τὰ ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὡραῖαι μορφαί, τραγουδεῖ, χορεύει.

Αἱ μορφαί τῆς τέχνης, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἔχουν στενὴν σχέσιν μὲ τὸν τρό-

πον πού προμηθεύεται τήν τροφήν του ὁ ἄνθρωπος. V

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΜΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ἐάν εἰς τὰ ἔργα τῶν Νεάντερταλ δέν εὐρίσκωμεν τίποτε, τὸ ὁποῖον νά μᾶς ἐπιτρέπη νά ὀμιλήσωμεν διὰ τέχνην, οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων μᾶς ἀποζημιώνουν πλουσιώτατα. Εἶχαν μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν, τῆς ὁποίας ἄφη-

Ἄγρια ἄλογα

Ἐξαιρετὰ δείγματα τῆς τέχνης τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων. Ἐπάνω ἰχνογράφημα εἰς τὸν βράχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας. Κάτω κεφάλι σκαλιστὸ ἐπάνω εἰς κόκκαλον. Εὐρέθη εἰς ἄλλο σπήλαιον ἐπίσης τῆς Ν. Γαλλίας. Κάμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ἔκφρασιν των, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἰχνογραφήματα τῶν σπηλαίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐδώσαμεν προηγουμένως δείγματα.

σαν πολλὰ δείγματα. Οἱ Κρομανιόν εἶναι κυνηγοί, προσελκύονται ἀπὸ τὴν φύσιν, τὴν βλέπουν ἐλεύθερα καὶ τὴν ἀπομιμοῦνται ἐλεύθερα. Κατέγιναν εἰς διάφορα εἶδη τέχνης, ἐξωγράφισαν, ἔγλυψαν, ἐκόσμησαν τὸ σῶμα καὶ τὰ ἔργα-λεῖα των.

Οἱ τοῖχοι τῶν σπηλαίων τῆς Νοτίου Γαλλίας καὶ τῆς

Βορείου Ίσπανίας διασώζουσι δείγματα τῶν ἰχνογραφημάτων των. Εἰς πολλὰ μέρη ἔχομεν παραστάσεις ἐπὶ παραστάσεων, τρία καὶ τέσσαρα στρώματα, ὥστε νὰ ἡμποροῦν οἱ ἀρχαιολόγοι νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωγραφικῆς των.

Εἰκονίζουσι κατὰ προτίμησιν ζῶα τῆς ἐποχῆς, αὐτὰ ποὺ κυνηγοῦν, βόνασον, ἄγριον ἵππον, τάρανδον, μαμούθ. Σπάνια εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ κυρίως πλαστικὴ δὲν ἀντιπροσωπεύεται. Ἀγάλματα

Ὁ σολαιολιθικὸς ἄνθρωπος ἐσκάλισεν ἐπάνω εἰς ἓνα κόκκαλον τάρανδου δύο κεφαλὰς ἵππων, ἓνα ἄνθρωπον καὶ ἓνα φίδι.

ἀπὸ πέτραν ἢ κέρατα ἢ κόκκαλα εἶναι σπάνια. Τὰ ὀλίγα εὐρεθέντα παριστάνουσι τυπικὰ ἄνθρώπους, εἴτε μίαν παχέϊαν γυναῖκα εἴτε θεὰν πιθανῶς.

Πολὺ προχωρημένη εἶναι ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῶν

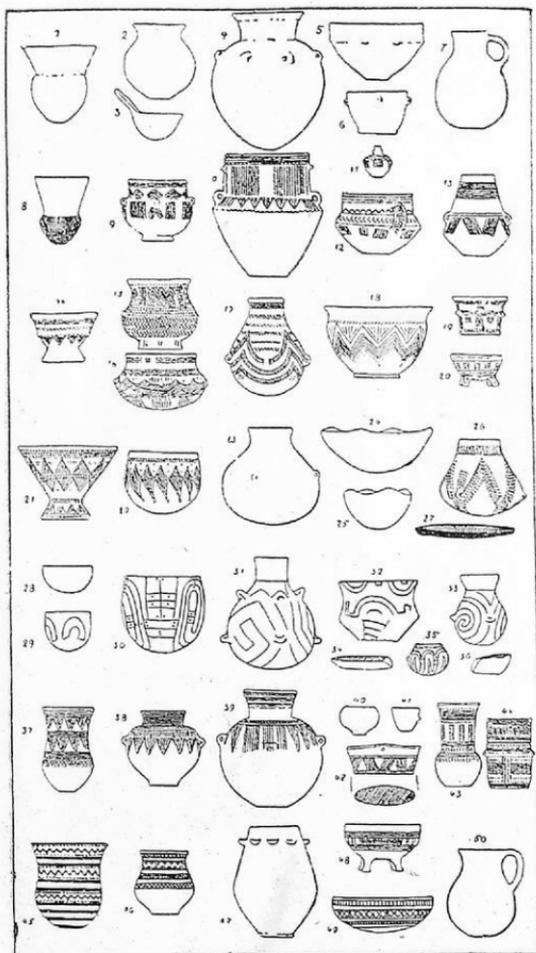
Ἀγγεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς, προχωρημένη-τέχνη

ἐργαλείων. Ὁ ἄνθρωπος τῶν σπηλαίων ἐχάραξεν εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ τάρανδου καὶ εἰς τὸν ὀδόντα τοῦ μαμούθ ζῶα καὶ ἄνθρώπους, ποὺ κάμνουσι κατάπληξιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ζωηρότητα των. ✓

✓ Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν γεωργῶν εἰς τὴν Εὐρώπην παρακ-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μάζει ή τέχνη τών σπηλαίων. Τήν θέσιν της παίρνουν τὰ γεωμετρικά κοσμήματα. Τόν καθιστικόν γεωργόν δέν έλκύει πλέον ή φύσις, τὸ ζωικόν βασιλείον, ὅπως ἄλλοτε τόν κυνηγόν. Ἐπειτα δέν ἔχει καιρόν, διότι εἶναι ὑποχρεωμένος νά κατασκευάζη πολλά μαζί. Ἡ τέχνη δηλαδή βιομη-

Κυριώτεροι τύποι ἄγγείων τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς

χανοποιεῖται καί σχηματοποιεῖται. Ἀναπαράγει δηλαδή τὰ ἴδια πάντοτε στερεότυπα κοσμήματα, δέν ἐπιμένει εἰς τὰς λεπτομερείας καί δέν ἔχει μεγάλην δημιουργικὴν ἰκανότητα.

Γεωμετρικά σχήματα βλέπομεν εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Ἡ διακοσμητικὴ αὐτῶν καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγγείων εἶναι τόσον χαρακτηριστικά, ὥστε οἱ ἀρχαιολόγοι κατορθώνουν νὰ προσδιορίσουν τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν προέλευσίν των. Τὴν ἴδιαν τάσιν

Κάδος ἀπὸ ὄρειχαλκον μὲ περκατάσεις

Προέρχεται ἀπὸ τὴν Ν. Αὐστρίαν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν προχωρημένην τέχνην τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου (Κελτικὴ τέχνη).

ἔχει ἡ τέχνη καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ τὸ χῶμα ἐπέρασεν εἰς τὸ μέταλλον. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὄρειχαλκου ἢ Κρήτη ἔδωσεν ἀξιολογωτάτην τέχνην, ἢ ὅποια ἀπομιμεῖται τὴν φύσιν. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης διεκρίθησαν ὡς καλλιτέχναί εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου.

ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Εἰς τὴν παλαιότεραν προϊστορικὴν ἐποχὴν δὲν ἤμποροῦμε νὰ ὀμιλήσωμεν παρὰ περὶ τύπων ἀνθρώπων. Δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη φυλαὶ καὶ πολὺ ὀλιγώτερον λαοὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Αἱ φυλαὶ διαμορφώνονται εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου διαμορφώνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ λαοί. Ἡ σημαντικώτερα φυλὴ εἶναι ἡ Λευκὴ ἢ Καυκασία.

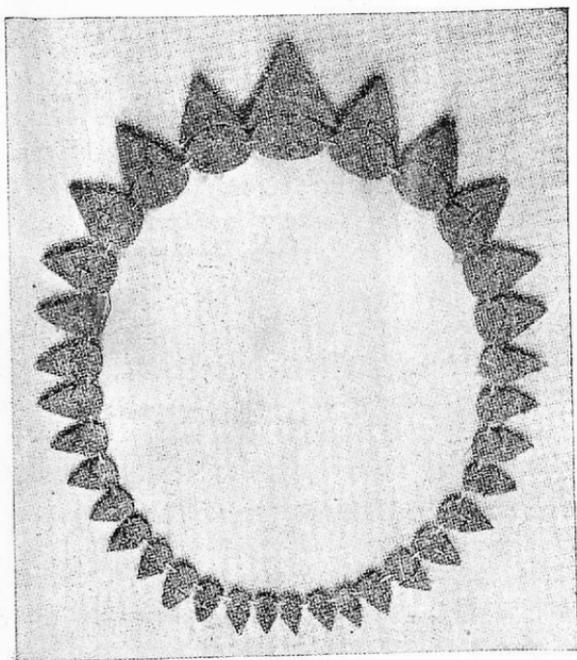
Ἡ λευκὴ φυλὴ διαιρεῖται εἰς δύο ὁμοεθνίας, εἰς τὴν Σημιτικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν. Οἱ σημίται εἶναι μελαχροinoί, ἔχουν ἀνάστημα μέτριον καὶ λεπτόν, μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά. Οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι εἶναι ὑψηλοί, ἔχουν δέρμα λευκόν, ξανθὰ μαλλιά καὶ μάτια γαλανά.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς λευκῆς φυλῆς ἐπροώδευσαν οἱ σημίται. Οἱ σημίται προέρχονται ἀπὸ τὴν μεγάλην φυλὴν, ἡ ὁποία, καθὼς εἶδαμεν, ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τοῦ ὀρειχάλκου ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐσχημάτισαν κοινωνίαν καὶ κράτη. Τοιοῦτοτρόπως διεμορφώθησαν οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, Φοίνικες, Ἑβραῖοι, Ἀραβες.

Εἰς τὰ βορειότερα ὅμως τῆς Εὐρώπης ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μία ἄλλη δυνατὴ φυλὴ, ἡ λεγομένη βορεία φυλὴ. Ἀπ' αὐτὴν προέρχονται οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί. Περὶ τὸ 2000 π. Χ. ἔγινε μεγάλη κίνησις τῶν λαῶν τῆς βορείας φυλῆς. Οἱ βόρειοι ἐξηπλώθησαν σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἔφθασαν ἕως τὰ νοτιώτερα ἄκρα αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἰταλικὴν χερσόνησον, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλημμύρησαν τὸ Ἰράν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπεκράτησαν παντοῦ, διότι εἶχαν σῶμα ἰσχυρότερον, ἐγκέφαλον περισσότερο ἀνεπτυγμένον καὶ ἔφεραν δύο νέα ὄπλα, τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἵππον. Ἀπὸ τὴν βορείαν φυλὴν κατάγονται οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἱστορίας, Ἕλληνες, Ρωμαῖοι; Κέλται, Γερμανοί, Σλαῦοι, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοί.

Τέλος εις τὴν ἀπώτατην ἀνατολήν, Κίναν, Ἰαπωνίαν κτλ. παρουσιάζεται μία ἄλλη πολυάριθμος φυλή, ἡ ὁποία ἐξ-
πλώνεται ἀπὸ τὰ Οὐράλια ἕως τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν.

Εἶναι ἄνθρωποι μὲ μικρὸν ἀνάστημα, μικρὰ καὶ ἀμυγδαλω-
τὰ ἴμάτια, μὲ παρειὰς ἐξωγκωμένας καὶ χροῖμα κιτρινωπόν.
Αὕτη εἶναι ἡ Κιτρίνη φυλή, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν Μογ-
γόλοι, Σῖναι, Ἰάπωνες, Τάταροι, Λάπωνες κλπ. Οἱ ἰθαγε-
νεῖς τῆς Ἀμερικῆς φαίνεται ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν φυ-
λὴν αὐτήν.

Ἀλυσίδα ἀπὸ πετράδια νεολιθιῆς ἐποχῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. Οἱ Αἰγύπτιοι

ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Ἡ Αἴγυπτος εὐρίσκεται εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν ποτίζει καὶ ζωογονεῖ ὁ Νεῖλος ποταμός. Ἐάν ἔλειπεν ὁ Νεῖλος, ἡ Αἴγυπτος θὰ ἦτο ἔρημος, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὀλόγυρά της. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὴν Αἴγυπτον **δ ὠ ρ ο ν τ ο ὕ Ν ε ῖ λ ο υ** καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἐλάτρευσαν ὡς θεόν.

Ὁ Νεῖλος πλημμυρεῖ κάθε χρόνον ἀπὸ τὸν Ἰούνιον ἕως τὸν Νοέμβριον. Ἡ χῶρα μεταβάλλεται τότε εἰς μεγάλην λίμνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προβάλλουν τὰ χωριά ὡς νῆσοι. Τὰ νερά ἀποσύρονται κατόπιν καὶ ἀφίνουν παχείαν λάσπην, ἡ ὁποία κάμνει πολὺ εὐφορον τὴν χῶραν. Φθάνει νὰ ρίψη κανεὶς τὸ σιτάρι καὶ αὐτὸ φυτρώνει μόνον του. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἰδιῶται καὶ κυβερνήσεις ἐφρόντισαν νὰ κανονίσουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ. Ἐσκαψαν διώρυγας, κατεσκεύασαν ὑδατοφράκτας, διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ πότισμα. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν δημητριακὰ καὶ λαχανικὰ, ἐφύτευσαν ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἔτρεφαν ποίμνια, ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα. Ὁ φοῖνιξ, ὁ λωτός καὶ ὁ πάπυρος ἐφύοντο μὲ μεγάλην ἀφθονίαν. Εἰς τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ ἔζων πολλὰ ψάρια καὶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ἐτρέφοντο πολλὰ ὑδρόβια πτηνὰ, πρὸ πάντων ἀγριόπατιες.

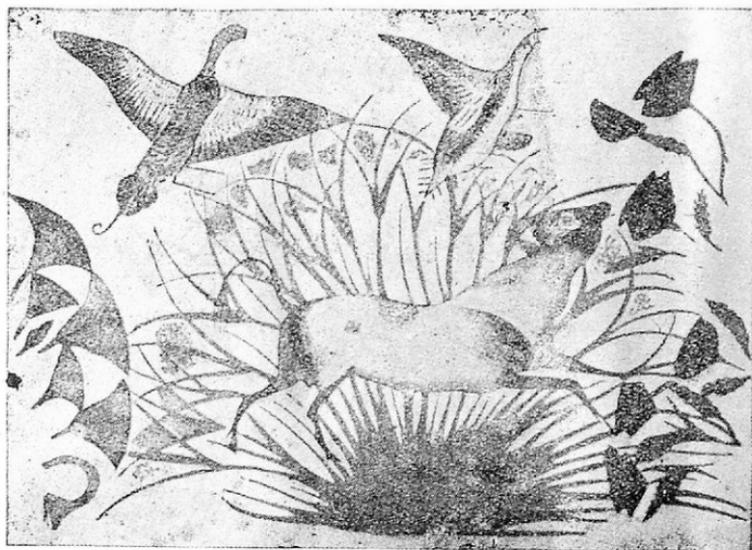
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ

Εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πεδιάδα ἐζησεν ὁ ἀρχαιότερος πολιτισμένος λαὸς τοῦ κόσμου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν σημίται καὶ

ἤλθαν πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν προσελκυσθέντες ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ἦσαν μελαχροinoί, ὑψηλοί, λιγνοί με δυνατοὺς ὤμους καὶ μεγάλην κεφαλὴν.

Τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς

Ζῶν καὶ πτηνὰ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου

Εἰκ. εἰς τοῖπάτωμα ἑνὸς ἀρχαίου αἰγυπτιακοῦ ἀνακτόρου, 14.000 π.Χ.

Ἕλληνας ἱστορικοὺς, ἰδίως ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ ἑποῖος πηρηγήθη τὴν Αἴγυπτον τὸν 5ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν

Ἱερογλυφικά

Ἀλέξανδρος

Βερενίκη

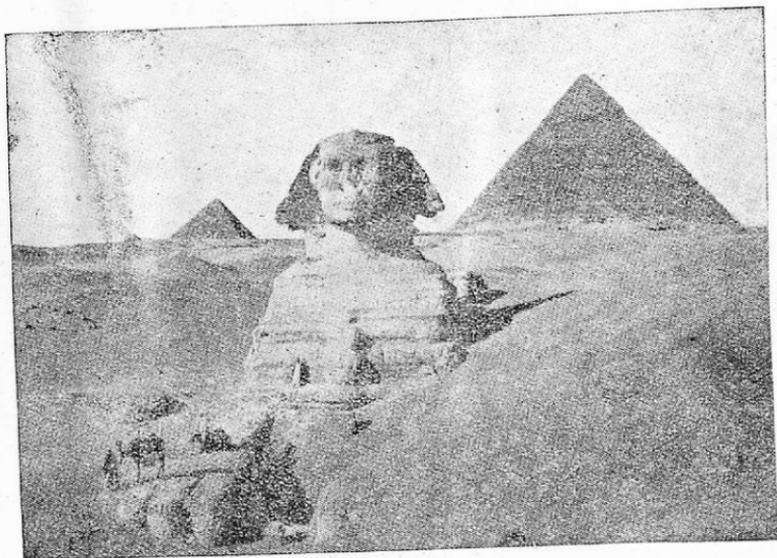
Κλεοπάτρα

19ον αἰῶνα ἐγίναν πολλοὶ ἀνασκαφαί, εὐρέθησαν πάμπολλα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα συνήθροισαν εἰς μουσεῖα, οἱ σοφοὶ ἀνέγνωσαν τὰ ἱερογλυφικά γράμματα καὶ διεφώτισαν πολλὰ μυστήρια τῆς ζωῆς τῶν Αἰγυπτίων.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν κράτος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσχημάτισαν πολλὰ κράτη.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα εἶναι πεδινή καὶ πλουσία, ἦτο εὐκό-
λον ἓνα ἀπ' αὐτὰ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ
ἄλλα. Αὐτὸ τὸ ἔκαμαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἡ 5000
ὁποῖα εὐρίσκεται εἰς τὴν Κάτω Αἴγυπτον πλησίον τοῦ ση-
μερινοῦ Καΐρου. Ἡ Αἴγυπτος ἐνώνεται εἰς ἓνα κράτος.

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφιγξ

Αἱ πυραμίδες ἔχουν ζωὴν περίπου 6.000 χρόνια. Ἡ μεγαλύτερα
εἶναι τοῦ Χέοπος (ὕψος 146 μ., πλάτος 227 μ.). Χίλιοι ἄνθρωποι
εἰργάσθησαν τριάντα ἔτη διὰ νὰ τὴν κατασκευάσουν. Τὸ μεγα-
λειον τοῦ τάφου αὐξάνει ἡ μεγάλη Σφιγξ, ἓνας τεράστιος λέων
δηλαδὴ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου σκαλισμένος εἰς ἓνα βράχον. Ἡ
κεφαλὴ, γυρισμένη εἰς τὴν ἀνατολήν, παριστάνει τὸν θεὸν τοῦ
ἡλίου ἢ τὸν Φαραῶ τὸν ἴδιον, ὁ ὁποῖος φυλάττει τὴν εἴσοδον τοῦ
τάφου του. Ἡ κεφαλὴ ἔχει μέγεθος 5 μ. Μόνον ἡ μύτη τῆς εἶναι 2μ.

περὶ τὸ 5000 π.Χ. καὶ ἡ Μ έ μ φ ι ς γίνεται πρωτεύουσα
αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται
Φ α ρ α ῶ, εἶχαν μεγάλην δύναμιν. Τὴν δύναμιν τῶν πα-
λαιότερων αὐτῶν Φαραῶ φανερώνουν οἱ σωζόμενοι μεγά-
λοι τάφοι, αἱ πυραμίδες. Τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς αἴ-
γυπτιακῆς ἱστορίας οἱ αἰγυπτιολόγοι τὴν ὠνόμασαν ἄρ-
χαῖον κράτος.

ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. τὴν ἐξουσίαν τὴν πῆραν οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον. Οἱ Φαραῶ τῶν Θηβῶν ἦσαν δυνατοὶ καὶ πλούσιοι, ἐστόλισαν τὴν πρωτεύουσάν των μὲ οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπῆ καὶ διεκρίθησαν ὡς πολεμισταί. Ἐπέρασαν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ κράτος τῶν Θηβῶν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν μέσον κράτος, κατεστράφη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν ἑνὸς νομαδικοῦ λαοῦ, τῶν Ὑκσῶς, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον σχεδὸν δύο αἰῶνας.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

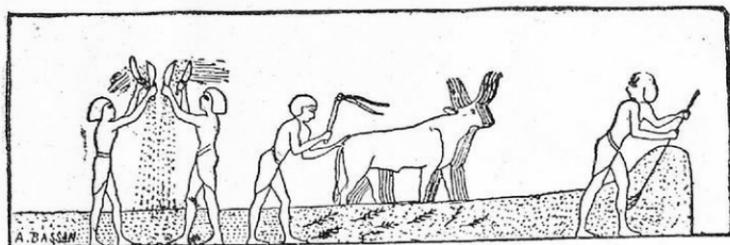
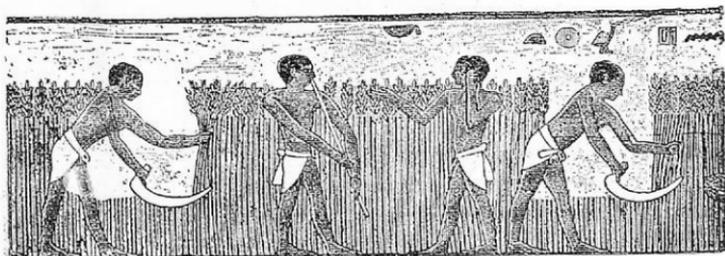
Περὶ τὸ 1580 οἱ ἡγεμόνες τῶν Θηβῶν κατάρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Ὑκσῶς καὶ ἴδρυσαν πάλιν τὸ κράτος των, τὸ ὁποῖον ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην λαμπρότητα. Αὐτὸ εἶναι τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐνδόξους βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν μεγάλας κατακτήσεις. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Τουτμές ὁ Γ' ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Ὀνομαστότατος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τοῦ νέου κράτους εἶναι ὁ Ραμσής ὁ Β' (1292—1225), τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σέσωστριν καὶ διηγήθησαν ὅτι ἦτο τολμηρὸς κατακτητὴς καὶ ὅτι ἐπροχώρησεν ἕως τὰς Ἰνδίας.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΑΪΔΟΣ

Περὶ τὸ 1200 π.Χ. οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν ἔχασαν τὴν ἐπιβολὴν των, διότι ἡ ἱερατικὴ τάξις ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἄμὸν ἔγινε σχεδὸν ἀνεξάρτητος. Ἐμφύλιοι πόλεμοι ἀναστατώνουν τὴν χώραν καὶ τὸ 670 π.Χ. ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Ὀλίγον ἀργότερα ὁ Ψαμμίτιχος ἴδρυσεν τὸ κράτος τῆς Σαΐδος εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, τὸ ὁποῖον ἐδόξασαν ὁ Νεκώ καὶ ὁ Ἄμασις. Οἱ Φαραῶ δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας τὸ 525 π.Χ. καὶ μένει ἐπαρχία περσικὴ μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἔκαμαν πολλὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Περσῶν χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ αἰγυπτιακὴ κοινωνία ἔχει δύο τάξεις, τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δοῦλοπαροίκους γεωργούς. Οἱ εὐγενεῖς εἶναι κύριοι ὅλης τῆς χώρας, οἱ γεωργοὶ ἐργάζονται ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ μεγαλύτερος γαιοκτῆμων, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ

Σκηναὶ γεωργίας

Ἐπάνω καλλιέργεια καὶ θερισμός, κάτω ἀλώνισμα ἀπὸ αἰγυπτιακῆς τοιχογραφίας.

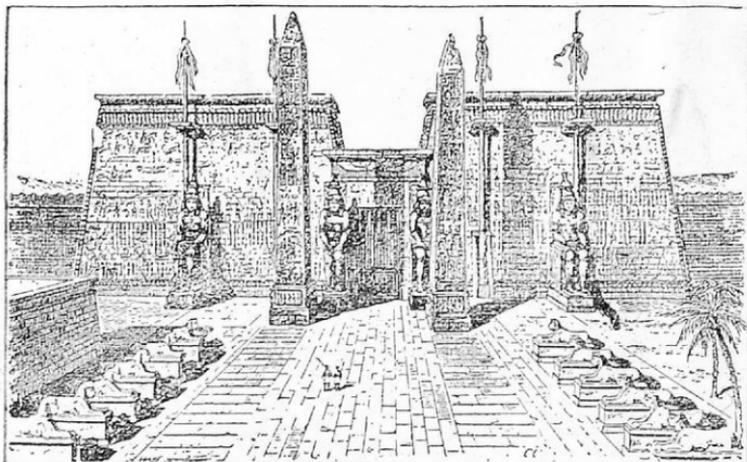
θεοῦ. Ὁ κληρὸς ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν τάξιν καὶ ἔχει μεγάλην ἰσχύν, ὅπως ἐπίσης ἰδιαιτέραν τάξιν ἀπετέλουν καὶ οἱ ὑπάλληλοι, οἱ λεγόμενοι γραφεῖς. Ἡ κυριώτερα ἐνασχόλησις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ γεωργία. Ἔχουν ὅμως καὶ καλοὺς τεχνίτας. Ἐπιδίδονται εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ ἐπεξεργάζονται τὸν γρανίτην, τὸ μάρμαρον, τὸ ἀλάβαστρον.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι λαὸς θρησκευτικώτατος. Λατρεύουν πολλοὺς θεοὺς καὶ ἔχουν πολλὰς δεισιδαιμονίας. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὁ λαὸς ἐλάτρευε ζῶα, τὸν κροκόδειλον, τὴν γάταν, τὸν κριόν, διάφορα ὑδρόβια πτηνὰ καὶ προ-

πάντων τὸν ταύρον, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ ἱερώτερον ζῷον τῶν Αἰγυπτίων.

Ἄργότερα οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευσαν τὰ οὐράνια σώματα, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην κτλ. Ὁ κυριώτερος θεὸς τοῦ ἀρχαίου κράτους ἦτο ὁ ἥλιος, ὁ θεὸς Ρά, ἐνῶ εἰς τὸ μέσον κράτος ἐλάτρευσαν τὸν θεὸν τῶν Θηβῶν Ἄμὸν. Οἱ δύο θεοὶ ἠνώθησαν εἰς τὸν κατ' ἐξοχὴν θεὸν τῶν Αἰγυπτίων Ἄμὸν—Ρά.

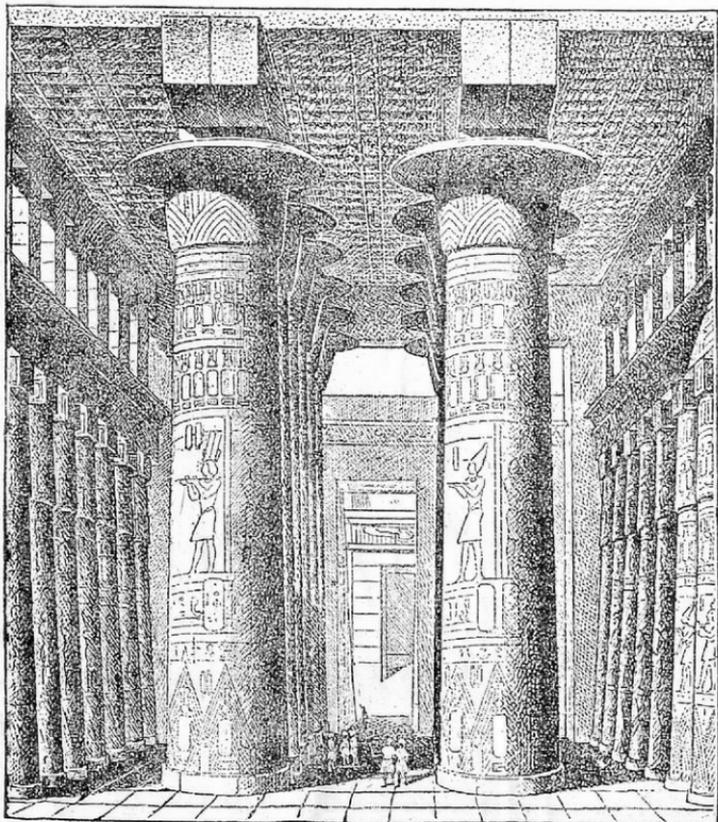
Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Αἰουασὲρ (ἀναπαράστασις)

Ἐμπρὸς ἓνα πλακόστρωτον προαύλιον, ἀπὸ τὰ δύο μέρη σειραὶ ἀπὸ σφίγγας. Ἐμπρὸς εἰς τὴν πύλην ὑψώνονται δύο ὀβελίσκοι ὑψηλοί, μονοκόμματοι λίθοι ἀπὸ γρανίτην, καὶ ὀπίσω ἀπὸ τοὺς ὀβελίσκους εἶναι δύο κολοσσιαῖα ἀγάλματα (κολοσσοὶ) τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τὸν ναόν. Ἀπὸ τὰ δύο μέρη τῆς πύλης ὑψώνονται δύο τεράστιοι πύργοι, οἱ ὁποῖοι ὄπως καὶ οἱ ὀβελίσκοι σκεπάζονται ὅσπὸ ἀνάγλυφα ἱερογλυφικά.

Ἐπίσης ὁ λαὸς εἶχε μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τοὺς νεκρούς. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ ψυχὴ, τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ μετὰ τὸν θάνατον καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ σῶμα ζῶν ἢ ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐπανέρχεται εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Οἱ Αἰγύπτιοι δηλαδὴ ἐπίστευαν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διὰ τοῦτο ταριχεύουν τὰ σώματα καὶ τὰ φυλάττουν μέσα εἰς στερεοὺς τάφους, διὰ νὰ τὰ εὕρῃ ἡ ψυχὴ, ὅταν ἐπιστρέψῃ. Αὐταὶ εἶναι αἱ λεγόμεναι μούμιαι.

Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς διηγεῖται πῶς ἐταρίχευαν τοὺς νεκρούς:

»Πρῶτα μὲ ἓνα σίδερο κυρτὸ ἀφαιροῦν τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τοὺς ρῶθυνας καὶ ὅσον μένει τὸν διαλύουν μὲ διαφόρους διαλυτικὰς οὐσίας. Ἐπειτα μὲ ἀκονισμένον αἰθιοπικὸν λίθον σχίζουσι τὰ πλευρά, ἀφαιροῦν ὅλα τὰ ἐντόσθια ἀπὸ τὴν κοιλίαν, τὴν πλύνουσι μὲ οἶνον ἀπὸ φοίνικα, τὴν ραντίζουσι μὲ τριμμένα ἀρωματικὰ καὶ τέλος τὴν ράπτουσι πάλιν, ἀφοῦ τὴν γεμίσουσι μὲ σμόρναν καθαρὰν, μὲ κάσιαν καὶ μὲ ἄλλα ἀρωματικὰ ἐκτὸς λιβανωτοῦ. Ἐπειτα θέτουσι τὸ σῶμα ἐντὸς νίτρου καὶ τὸ ἀφίνουσι

Ἰπὸστῦλος αἴθουσα τοῦ Καρνάκ (ἀναπαράστασις)

Μεγάλῃ αἴθουσα τοῦ ἀνακτόρου, ὕψους 24 μ., πλάτους 103 μ. καὶ βάθους 52 μ. Οἱ κίονες ἀποτελοῦν 15 σειρὰς καὶ εἶναι τὸ ὅλον 134. Τὰ κιονόκρανα παριστάνουσι ἀνθὴ παπύρου.

ἐκεῖ ἑβδομηντα ἡμέρας τὸ περισσότερο. Κατόπιν πλύνουσι τὸ σῶμα καὶ τὸ τυλίγουσι ὀλόκληρον μὲ λωρίδας ἀπὸ λεπτότατον λινὸν βρεγμένας μὲ γόμα, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν πολὺ οἱ Αἰγύπτιοι ἀντὶ κόλλας. Τότε οἱ συγγενεῖς λαμβάνουσι τὸ σῶμα

X. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Α΄ Γυμνασίου Ἐκδοσ. Δ΄ 5
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀπὸ τὸν ταριχευτὴν, τὸ κλείουν εἰς ξυλίνην θήκην καὶ τὸ τοποθετοῦν ὄρθιον ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς τὸ ἐπιτάφιον δωμάτιον.

Μαζὶ μὲ τούς νεκρούς θάπτουν ὅ,τι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωὴν. Διὰ τοῦτο εἰς τούς αἰγυπτιακοὺς τάφους εὐρίσκωμεν ὀλόκληρα θησαυροφυλάκια, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐκπλήττουν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα των, ὅπως εὐρέθησαν τελευταίως εἰς τὸν τάφον τοῦ βασιλέως **Τοῦταγμαῶν** (1350).

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Ἄμενεμῆς Γ΄

Ἀπὸ τούς ἀξιολογωτέρους βασιλεῖς τοῦ μέσου κράτους. Τὸ ἀγαλμα ἀνήκει εἰς τὰ κομψότερα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς.

Ἄνακτορα κατεσκεύασαν πολὺ βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο περίφημον ἓνα ἀνάκτορον πρὸς νότον τῆς Μέμφι-

Σῶζονται πολλὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ εἶναι κυρίως τάφοι ναοὶ καὶ ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὰς τεραστίας διαστάσεις. Κατὰ τούς χρόνους τοῦ ἀρχαίου κράτους κατεσκευάσθησαν πλησίον τῆς Μέμφιδος οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι τάφοι τῶν βασιλέων, αἱ Πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ὑψοῦνται σήμερον ὡς ὄρη εἰς τὸ μέσον ἀμμώδους πεδιάδος βορειοδυτικῶς τοῦ Καΐρου. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα εἶναι ἡ περίφημος Μεγάλῃ Σφίγγῃ, ἡ ὁποῖα εὐρίσκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Ἄνακτορα κατεσκεύασαν πολὺ βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο περίφημον ἓνα ἀνάκτορον πρὸς νότον τῆς Μέμφι-

δος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Λαβύρινθον. Εἶχε μῆκος 200 μ., 1500 ὑπόγεια καὶ 3000 ἰσόγεια δωμάτια.

Τὸ δεύτερον κέντρον τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι αἱ Θῆβαι. Τὰ μεγαλοπρεπῆ ἑρείπιά των σώζονται εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις Καρνάκ καὶ Λοσκόςρ. Εἶναι κυρίως λείψανα ναῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τῶν μεγάλων Φαραῶ τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἰς τὸ Καρνάκ εὐρίσκονται τὰ λείψανα τοῦ μεγαλύτερου ναοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ μνημεῖα εἶναι κατάφορτα ἀπὸ ἐπιγραφάς, ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνας. Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ μνημεῖα τῆς Αἰγύπτου μεταφέρεται εἰς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους καὶ φαντάζεται ὅτι ζῆ μέσα εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἐκείνον πολιτισμόν. Αἱ μακρὰ ἐπιγραφαὶ ἐξιστοροῦν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραῶ. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τοιχογραφίαι παριστάνουν τὴν ζωὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὰς βλέπομεν πῶς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καλλιεργοῦσαν τὴν γῆν, πῶς ἐθέριζαν, πῶς διωχέτευσαν τὰ ὕδατα τοῦ Νείλου.

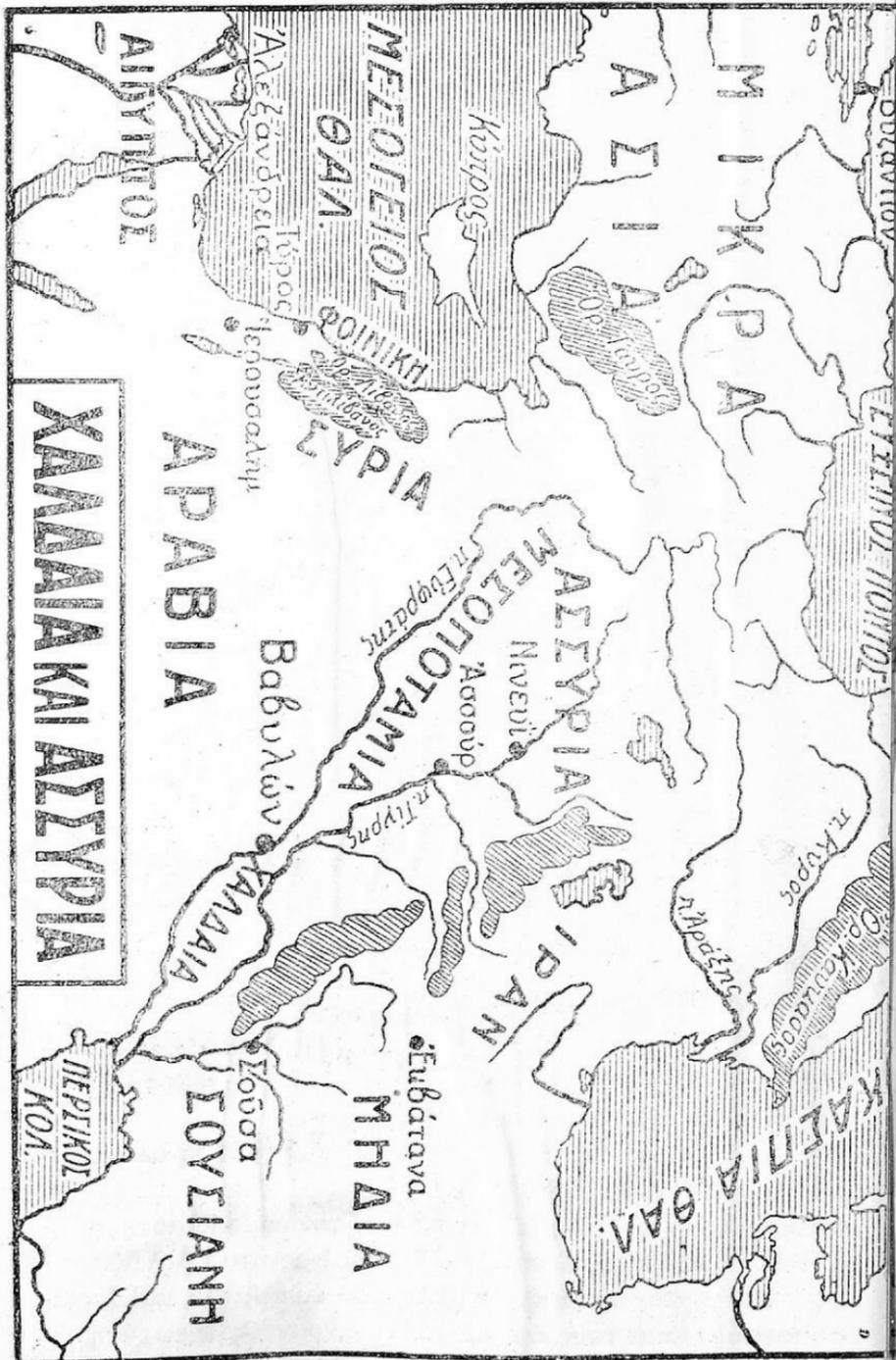
Εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ὀφείλει ὁ κόσμος τὴν ἀνακάλυψιν τῆς γραφῆς, τὸ ἡλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς.

2. Βαβυλώνιοι—Ἀσσύριοι

Ἡ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

Ἄν περάσωμεν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὴν Ἀφρικὴν μὲ τὴν Ἀσίαν, καὶ προχωρήσωμεν ἀνατολικά, συναντῶμεν δύο μεγάλους ποταμούς, τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα. Ἡ πεδιάς, ἡ ὁποία εἶναι μεταξὺ τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ὀνομάζεται Μ ε σ ο π ο τ α μ ί α καὶ ἔχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς τόσην σπουδαιότητα, ὅσην καὶ ἡ κοιλάς τοῦ Νείλου. Τὸ ἔδαφος ἦτο καὶ ἐδῶ εὐφορον, ἀπὸ τὰς πλημμύρας ἰδίως τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἡ Μεσοποταμία ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐθεωρήθη ἀ-

πὸ τὰς εὐλογημένας χώρας τῆς γῆς. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, οἱ **Βαβυλώνιοι** εἰς τὴν νοτιωτέραν πεδιάδα τοῦ Εὐφράτου, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Βαβυλωνία, καὶ οἱ **Ἀσσύριοι** εἰς τὸ βορειο-ανατολικὸν ὄροπέδιον, τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν. Καὶ οἱ δύο ἦσαν σημίται καὶ πιθανῶς ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ εὐφορωτέρα καὶ πολυανθρωποτέρα ἀπὸ σήμερον.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶν Αἰγυπτίων, ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὴν Παλαιὰν διαθήκην. Ἀλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαιότατα εὐρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπέτρεψαν νὰ μάθωμεν πολὺ ἀκριβέστερον τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὅμως δὲν ἔχομεν μεγάλα πέτρινα οἰκοδομήματα ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔκτιζαν μὲ πλίνθους καὶ οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορά των κατέρρευσαν καὶ ἐσχηματίσαν μικροὺς λόφους σκεπασμένους μὲ χῶμα. Ἐπίσης τὰ γράμματά των, ἡ σφηνοειδῆς γράφη, ὅπως τὴν

Τύπος Ἀσσυρίων

Ἐνας ἀσσύριος βασιλεὺς καὶ ὁ πρῶτος θυπουργός του. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν ὑψηλοὶ, δυνατοί, μὲ κοντὸν λαιμὸν καὶ πλατεῖα μέση, μύτη μακροὺς, μεγάλα μαύρα μάτια, χεῖλη χονδρά, μαλλιά καὶ γένεια σγουρά, ὅπως δηλαδὴ εἶναι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Ἀσσυρίας, οἱ Κούρδοι, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ἐπίσης καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των.

ονομάζουν, είναι πολυπλοκώτερα και έδυσκόλευσε περισσότερο τούς αρχαιολόγους.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οί Βαβυλώνιοι ή Χαλδαίοι ίδρυσαν εις πολύ παλαιούς χρόνους σημαντικήν πόλιν επί τοῦ Εὐφράτου, τὴν Β α β υ λ ω ν α, καὶ ἔχοντες αὐτὴν ὡς βᾶσιν ἕκαμαν κράτος, τὸ ὁποῖον οἱ αρχαιολόγοι ὀνομάζουν Ἄ ρ χ α ῖ ο ν Β α β υ λ ω ν ι α κ ὸ ν κ ρ ᾶ τ ο ς. Ὁ ἀξιολογώτερος βασιλεὺς αὐτοῦ ἦτο ὁ Χ α μ μ ο υ ρ α μ π ῖ (1958—1917), ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὀνομαστὸς διὰ τὴν νομοθεσίαν του, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν εἰς λιθίνην στήλην. Ἡ στήλη αὐτὴ εὐρέθη καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ περιεργότερα μνημεῖα. Ἀλλὰ τὸ κράτος του κατεστράφη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Χιτιτῶν.

Σφηνσειδῆς γραφή

*Τὰ γράμματα αὐτὰ σημαίνουν Ξέρξης. Τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον κατῶρθωσαν νὰ διαβάσουν οἱ ἄσσυριοιολόγοι

Ἴδου μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χαμμουραμί :

“Οταν κανεὶς παρουσιασθῆ ὡς μάρτυς κατηγορίας εἰς δίκην καὶ δὲν κατορθῶνῃ νὰ ἀποδείξῃ ὅσα κατέθεσε, τότε, ἂν ἡ δίκη εἶναι περὶ ζωῆς, πρέπει νὰ θανατωθῆ, ἂν εἶναι διὰ σίτον ἢ διὰ χρῆμα, πρέπει νὰ ὑποστῆ τὴν ποινὴν ποὺ ὀρίζεται διὰ τὴν δίκην

“Οταν κανεὶς κλέψῃ βοῦν ἢ πρόβατον ἢ ὄνον ἢ χοῖρον ἢ πλοῖον, ἂν τοῦτο ἀνήκῃ εἰς τὸν Θεόν ἢ εἰς τὸ παλάτι, πρέπει νὰ πληρώσῃ τὸ τριακονταπλάσιον. Ἐάν ἀνήκῃ εἰς ἀπελεύθερον, πρέπει νὰ ἀποδώσῃ τὸ δεκαπλάσιον. Ἐάν ὁ κλέφτης δὲν ἔχῃ νὰ πληρώσῃ, πρέπει νὰ θανατωθῆ.

“Ἐάν κανεὶς ἀμελήσῃ νὰ στερεώσῃ τὸν ὕδατοφράκτην καὶ γίνῃ ρήγμα καὶ ἡ περιοχὴ ἐκεῖνη πλημμυρήσῃ, αὐτὸς θὰ καταδικάζεται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν σίτον, ὁ ὁποῖος κατεστράφη ἐξ αἰτίας του. Ἐάν δὲν ἠμπορῆ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ, θὰ πωλῆται μαζί μὲ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς περιοχῆς ποὺ ἐξημιώθησαν θὰ μοιράζωνται τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως.

“Οταν κανεὶς δώσῃ εἰς τὸν κηπουρὸν ἄγρον διὰ νὰ τὸν κάμη κῆπον, ἂν ὁ κηπουρὸς φυτεύῃ τὸν κῆπον καὶ τὸν περιποιῆται ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, τὸ πέμπτον ἔτος ὁ κῆπος θὰ μοιράζεται ἐξ ἴσου εἰς δύο μέρη μεταξὺ τοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ τοῦ κηπουροῦ. Ὁ κηπουρὸς θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὸ μερίδιόν του.

“Ἐάν τις ἐνοικιάσῃ βοῦν ἢ ὄνον καὶ ὁ λέων εἰς τοὺς ἀγρούς του

φονεύση τὸ κτήνος, τὴν ζημίαν θὰ ὑποστῆ ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ κτήνους.

Ἐν αὐτῷ κτυπήθη τὸν πατέρα του, θὰ τοῦ κόψουν τὰς χεῖρας».

ΑΣΣΥΡΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀπὸ τότε ἀκμάζει τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν Βαβυλωνίων, ἴσως ἀποικοὶ των, οἱ ὅποιοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν ὀρεινὴν Ἀσσυρίαν (Κουρδιστάν), ὅπου ἄλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ χαρακτηῖρα καὶ ἀπὸ γεωργοὶ ἔγιναν κτηνοτρόφοι, κυνηγοὶ καὶ πολεμισταί. Αἱ δύο σημαντικώτεραι πόλεις των εἶναι ἡ Ἀσσοῦρ καὶ ἡ Νινευεῦ. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀργότερα ὁμοῦς ἐπανεστάτησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν χώραν των. Περὶ τὸ 1100 π.Χ. ὁ βασιλεὺς Τεγλαταφλαζάρ Α' ἵδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, τὸ ὅποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας ἕως τὴν Φοινίκην καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον. Ἀργότερα, τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα, σειρὰ ἀπὸ ἑπτὰ βασιλεῖς ἐξέτεινε τὸ κράτος εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὴν Κύπρον καὶ ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρύθη ἡ πρώτη μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ κόσμου.

Τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν τοῦ ἀκμῆν ἐπὶ τοῦ Ἀσσοῦρμπανιμπάλ (667—626), τὸν ὅποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σαρδανάπαλον καὶ διηγῆθησαν πολλὰ διὰ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ διὰ τὸν τρυφηλὸν του βίον. Μεγάλος πολεμιστὴς καὶ πολιτικός ἦτο συγχρόνως μορφωμένος καὶ φίλος τῶν τεχνῶν. Ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσάν του Νινευεῦ με ναοὺς καὶ ἀνάκτορα καὶ ἵδρυσεν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκέντρωσε πολλὰ συγγράμματα χαραγμένα ἐπάνω εἰς πλίνθους. Ἀπ' αὐτοὺς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν 22 χιλιάδες.

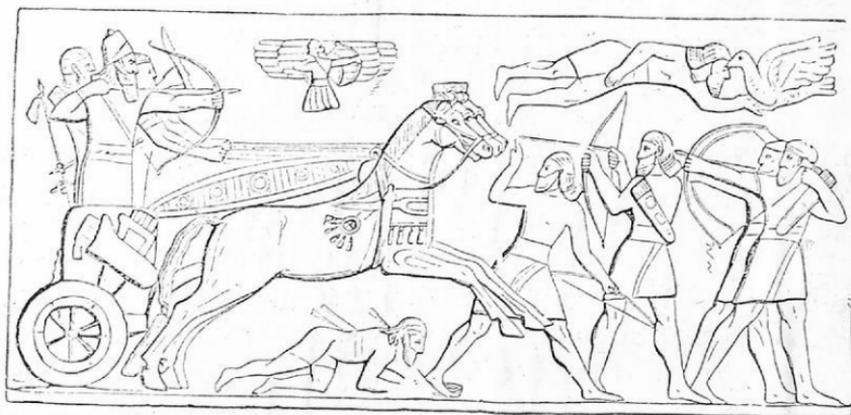
ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δύναμις τῶν Ἀσσυρίων ἀνησύχησε τοὺς γείτονας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας Κυαξάρης καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Βαβυλώνης συνεννοήθησαν. Ὁ Κυαξάρης ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψε τὴν Νινευεῦ (625), οἱ Βαβυλώνιοι ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἵδρυσαν νέον κράτος, τὸ λεγόμενον Νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Ὁ

περίφημος βασιλεύς των Ναμπουκαδνετάρ Β' ἢ Ναβουχοδονόσωρ (604—561) ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Νεκώ, κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ Βαβυλῶν ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου, ὀνομαστὴ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ κτίριά της. Ὁ ἴδιος ὠχύρωσε τὴν πόλιν με ἰσχυρά τεῖχη καὶ τὴν ἐκόσμησε με ἀξιόλογα μνημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερον ἦσαν τὰ περίφημα ἀνάκτορά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος διελύθη καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κύρος ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα τὸ 539 π.Χ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Οἱ Βαβυλώνιοι εἶναι κυρίως γεωργοί. Διαίρουνται καὶ αὐτοὶ εἰς κοινωνικὰς τάξεις. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τῆς ἐξουσίας εἶναι οἱ εὐγενεῖς καὶ ἀνώτατος ἄρχων ὁ βασιλεὺς, ὁ ὅποιος θεωρεῖται ὡς ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλὰ τὰ κυριώτερα προσόντα του εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Κατασκευάζει καὶ διατηρεῖ διώρυγας, φροντίζει διὰ τὸ ἡμερολόγιον

Ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον
ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον

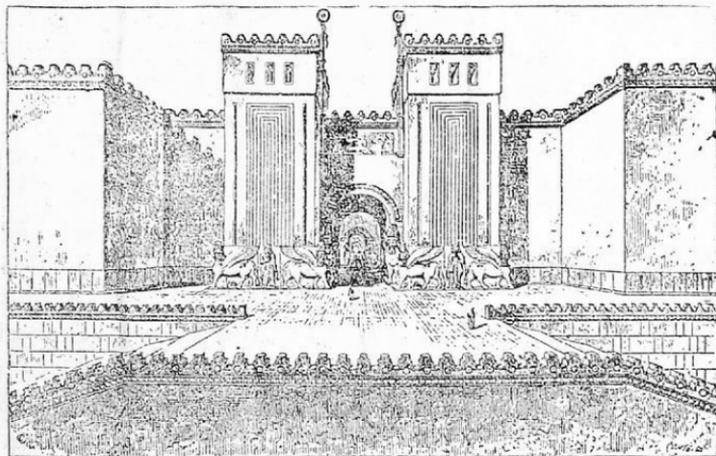
καὶ τὴν δικαίαν κατανομήν τῶν φόρων, ἐπιβλέπει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ φροντίζει, ὥστε οἱ ὑπήκοοι νὰ εὐρίσκουν τὸ δίκαιόν των. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν ἀγάπην των εἰς τὸ χρεῖμα. Τὸ ἐμπόριον διεξάγει τὸ κράτος, οἱ εὐγενεῖς καὶ

ἡ ἱερατικὴ τάξις. Πολὺ ἐνωρὶς ἐπενόησαν μετρικὸν σύστημα, νομίσματα καὶ διεκρίθησαν ὡς τραπεζῖται.

Ἐναντιθέτως οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν πολεμισταὶ καὶ ἔγιναν ὁμαστοὶ διὰ τὴν σκληρότητά των. Πρῶτοι κατεσκεύασαν πολεμικὰ ἄρματα καὶ πολιορκητικὰς μηχανάς. Περνοῦν τοὺς ποταμοὺς ἐπάνω εἰς ἀσκούς, λεηλατοῦν τὰς χώρας, καίουν τὰς πόλεις, φονεύουν τοὺς κατοίκους ἢ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὴν χώραν των, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν ὡς δούλους. Εἰς τὰ ἀσσυριακὰ ἀνάγλυφα βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς νὰ τυφλώνουν τοὺς αἰχμαλώτους μετὰ τὴν λόγχην. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἀριθμοῦν μετὰ ὑπερηφάνειαν τὰς πόλεις, ποὺ κατέστρεψαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ ἐφόνευαν.

Ὁ Ἀσσυρναζιρμάλ διηγεῖται τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν :

».....Μετὰ μίαν ἰσχυρὰν ἔφοδον ποὺ ὠμοίαζε μετὰ θύελλαν ἐκτύπησα τὴν πόλιν, τὴν ἐκυρίευσα, 600 ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς των ἔ-

Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον (ἀναπαράστασις)

Ἡ κυρία πύλη τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως Σαργκόν (722—705 π. Χ.) εἰς Νινευῖ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σκάλλες, ἡ πύλη μεταξὺ δύο πύργων καὶ ἐμπρὸς πτερωτοὶ ταῦροι μετὰ πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ ὕψηλοι ἕως 4 καὶ 5 μ.

σφαξα, 300 αἰχμαλώτους ἔρριψα εἰς τὰς φλόγας καὶ δὲν ἄφησα οὔτε ἓνα ζωντανόν.... Τὸν Χουλαί (ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατῶν) ἔπιαισα ζωντανὸν μετὰ τὰ χέρια μου, τὸν ἔγδαρα καὶ ἐτένωσα τὸ δέρμα του εἰς τὸ τεῖχος.... Μετὰ τὴν Κιναμποῦ ἐκτύπησα τὴν Τέλα..

Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤλθαν νὰ πέσουν εἰς τὰ πόδια μου. Μετὰ μάχην

καὶ σφαγὴν ἕκαμα τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἔκυρίευσαν. Τρεῖς χιλιάδας ἀπὸ τοῦς πολεμιστάς των ἐφόνευσαν, πολλοὺς ἔρριψαν εἰς τὰς φλόγας καὶ ἔπιασαν πολλοὺς αἰχμαλώτους. *Ἀπὸ ἄλλοις ἔκοψαν τὰ χέρια καὶ τὰ δάκτυλα, ἀπὸ ἄλλοις τὴν μύτην καὶ τὰ αὐτιά, πολλοὺς ἐτύφλωσαν, ἕκαμα ἕνα σώρο ἀπὸ ζωντανοὺς καὶ ἕνα ἄλλον ἀπὸ κεφάλια..... Τὰ παιδιὰ τῶν τὰ ἔρριψαν στὴ φωτιά» (ἀπὸ ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 884 π. Χ.).

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔχουν τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Λατρεύουν κυρίως τὰ οὐράνια σώματα. Ἄνωτερος θεὸς τῶν εἶναι ὁ ἥλιος, ὁ Β ἦ λ ο ς, εἰς τὸν ὅποιον κατασκευάζουν ὑψηλοὺς ναοὺς καὶ πύργους. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων, οἱ λεγόμενοι Μάγοι, ἐπρόσεξαν τὴν κίνησιν τῶν ἄστρον, διότι πιστεύουν ὅτι δι' αὐτῶν ἠμποροῦν νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι πολὺ καθαρὸς εἰς τὴν χώραν τῶν, κατάρθωσαν νὰ παρατηρήσουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνατο-

Πτερωτὸς ταῦρος

Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι μὲ τὰς κολοσσιαίας διαστάσεις τῶν στέκονται ὡς φύλακες ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως οἱ κολοσσοὶ τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου ἐμπρὸς εἰς τοὺς ναοὺς. Παριστάνουν τὴν βασιλικὴν δύναμιν καὶ ἔχουν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὁ ὅποιος ἔκτισε τὸ ἀνάκτορον.

ραστάσεις ἀγρίων θηρίων καὶ φανταστικῶν τεράτων.

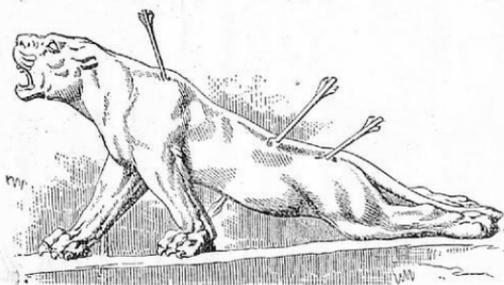
Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον ἀρχιτεκτονικὴν, γλυπτικὴν καὶ διακοσμῆ-

λὴν καὶ τὴν δούσιν πολλῶν ἄστρον, τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. Ἐνῶ δηλαδὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εὑρήκαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας. Ἐπίσης ἀνεκάλυψαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν. Διήρεσαν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἐβδομάδας καὶ ἡμέρας. Οἱ Χαλδαῖοι διεκρίθησαν καὶ ὡς καλοὶ τεχνῖται. Κατεσκευάζον λινὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα. Ἐπίσης οἱ Ἀσσύριοι μ' ὄλην τὴν ἀγριότητά τῶν διεκρίθησαν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ κεντητοὶ τάπητές τῶν μὲ παρα-

τι κήν. Πρώτοι κατεσκεύασαν θόλους και τόξα, εκόσμησαν τα οικοδομήματά των με ανάγλυφα και αγάλματα. Ήπειδη ή Βαβυλωνία είναι χώρα άμώδης, οί Βαβυλώνιοι μετεχειρίσθησαν πλίνθους εις τας οικοδομάς των και οί Άσσύριοι έξηκολούθησαν να κτίζουν κατά τον ίδιον τρόπον. Διά τούτο χαρακτηριστικόν τής αρχιτεκτονικής των είναι ότι δεν έχουν κίονας. Τα χαλδαιοασσυριακά μνημεία είναι τείχη, άνάκτορα και ναοί,

Η ΒΑΒΥΛΩΝ

Το σημαντικώτερον κέντρον του χαλδαιοασσυριακού κόσμου είναι ή Βαβυλών, ή όποία εις την εποχήν ιδίως του Ναβουχοδονόσωρ παρουσιάζεται ως μεγάλη κοσμόπολις. Αφότου μάλιστα κατεστράφησαν αί αντίπαλοί της, αί Θήβαι και ή Νινευί, είναι ή μεγαλυτέρα πόλις του κόσμου. Ο Ήρόδοτος, ό όποιος την είδε τον 5ον π.Χ. αιώνα, την περιγράφει με ένθουσιασμόν. «Καμμιά, λέγει, από τας γνωστάς εις έμέ πόλεις δεν είναι τόσοσν στολισμένη». Η Βαβυλών είναι κτισμένη εις ευρύχωρον πεδιάδα και σχηματίζει τετράγωνον. Ο Ευφράτης περνά μέσα από την πόλιν και την χω-

Λέαινα

ανάγλυφον τής Νινευί—Λονδίνον,
Βρεττανικόν Μουσείον

Εις το ανάγλυφον παριστάνεται με δύναμιν και φυσικότητα λέαινα πληγωμένη με τρία βέλη, ή όποία καταβάλλει προσπάθειαν να σηκωθῆ και ώρύεται από πόνον και λύσσαν.

ρίζει εις δύο μέρη. Περιβάλλεται με ισχυρόν τείχος, το όποιον έχει πάχος 25 μ. και περίμετρον 15 χιλιομέτρα. Ήπί του τείχους είναι 150 πύργοι και 100 πύλαι όρειχάλκιναι με παραστάδας και ύπερθυρα από όρειχάλκον. Αποτελείται το περισσότερον από οίκιας με τρία και τέσσαρα πατώματα και δρόμοι ευθείς διασχίζουν αυτήν εις όλας τας διευθύνσεις. Εις το ένα από τα δύο τμήματα τής πόλεως είναι κτισμένος ό ναός του Βή-

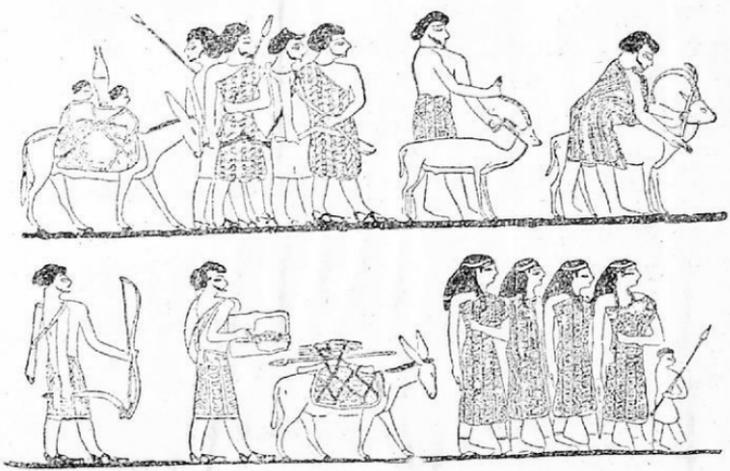
λου με τον ύψηλόν του πύργον, εις τὸ ἄλλο τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως. Θριαμβευτικὴ λεωφόρος ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν ναὸν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, τοῦ ὁποίου αἱ στέγαι ἀποτελοῦν δώματα κατάφυτα ἀπὸ ἄνθη. Αὐτοὶ εἶναι οἱ περίφημοι κ ρ ε μ α σ τ ο ἰ κ ῆ π ο ι τ ῆ ς Βαβυλῶνος.

Ἡ Βαβυλῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς αὐτὴν συναντῶνται τὰ καραβάνια, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰς Ἰνδίας μετὰ τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὐξεινον μετὰ τὸν Περσικὸν κόλπον. Μετὰ τὸν πλοῦτον, τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνάπτυξιν κάμνει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν ἐντύπωσιν μυθικῆς πόλεως.

3. Ἑβραῖοι

Ἡ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι σημίται, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ Ἀσσύριοι. Αἰῶνας ἔζησαν ὡς νομάδες πλανώμενοι μετὰ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Αἰγύπτου. Ἀργότερα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔγιναν γεωργοί.

Οἱ Ἑβραῖοι ὅπως παριστάνονται εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους

Οἱ αἰγύπτιοι τεχνίται 1900 χρόνια π.Χ. ἐζωγράρισαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν τάφων τοὺς ἑβραίους νομάδας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο εἰς τὸν τόπον τους ὁδηγοῦντες τὰ ζῷα των, κασίκες, ζαρκάδια, γαϊδουράκια. Φοροῦν βαρεῖα μάλλινα ἐνδύματα, ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ γένεια, τὸ μουστάκι ξυρισμένο. Αἱ γυναῖκες πηγάλουν χωριστὰ καὶ τὰς συνοδεύουν ὀπλισμένοι ἄνδρες.

Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μικρὰ παραθαλάσσιος χώρα, ἣ ὁποία κεῖται μετὰ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἰγύπτου. Ἀπο-

τελείται από τρία μέρη. Πρὸς δυσμὰς εἶναι ἡ παραλία τῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τὸ ὄροπέδιον τῆς Χαναάν καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Ἡ Πα-

λαιστίνη εἶναι χώρα ἰδιόρρυθμος καὶ ἐπιβλητική. Πρὸς βορρᾶν ὑψοῦται τὸ βαθύσκιον ὄρος τοῦ Λιβάνου μετὰ τὰς πελωρίας κέδρους, πρὸς νότον ἀπλώνεται ἡ ἔρημος καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὄρος Σινᾶ, πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου μετὰ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἐνῶ ἡ Χαναάν εἶναι εὐφορὸς πεδιάς μετὰ γραφικὰς τοποθεσίας καὶ ἀγροὺς εἰρη-

νικούς. Ἡ φύσις τῆς χώρας εἶχε βαθεῖαν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς κατοίκους. Οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν ἄνθρωποι εὐκολοσυγκίνητοι, ἔχαιρον καὶ ἔλυποντο εὐκολα καὶ εἶχαν δυνατὴν φαντασίαν. Αὐτοὶ ἐδημιούργησαν τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Ἡ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων μαθάνομεν ἀπὸ τὰ ἱερά των βιβλία, δηλαδή ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

Ἡ Π. Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα

Φιλισταῖος πολεμιστής, ἀνάγλυφον αἰγυπτιακόν

Ὁ πολεμιστὴς φορεῖ τὴν ἰδιαιτέραν περικεφαλαίαν τῶν Φιλισταίων. Ὁμοίαν περικεφαλαίαν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐφόρει ὁ περίφημος γίγας Γολιάθ. Ὑποθέτουν ὅτι οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαιοὶ καὶ ὅτι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἔδωσαν τὸ ὄνομά των εἰς τὴν Παλαιστίνην.

ἔχουν ζωηρὰς διηγήσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἰκονίζεται ὁ βίος καὶ τὰ ἦθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων, ἐνῶ οἱ ψαλμοὶ διακρίνονται διὰ τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν.

ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχάς. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ διηγούνται τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων ἄλλα περιέχουν τὴν νομοθεσίαν των καὶ ἄλλα εἶναι ὕμνοι (ψαλμοὶ) εἰς τὸν θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευαν οἱ Ἑβραῖοι. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ παλαιότερα καὶ ἀξιολογώτερα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ ἱστορικὰ βιβλία περι-

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἦσαν τότε νομάδες καὶ χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ καθεμιά εἶχε τὸν ἀρχηγὸν τῆς. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πατριάρχαι. Ὀνομαστότερος ἀπὸ τοὺς πατριάρχας ἦτο ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἦλθε νὰ ἐγκατασταθῇ μετὰ τὴν φυλὴν του εἰς τὴν Χαναάν.

Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν Χαναάν ἡ Π. Διαθήκη :

»Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, λέγει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸν λαὸν του, σὰς ὁδηγεῖ εἰς μίαν χώραν καλὴν, γεμάτην ἀπὸ ρυάκια καὶ πηγὰς, ποὺ σκορπίζουν τὰ νερά τους μετὰ ἀφθονίαν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ κατὰ μῆκος τῶν βουνῶν, εἰς χώραν ποὺ κάμνει ἐκλεκτὸ σιτάρι, κριθάρι, σταφύλια, ὅπου φυτρώνουν ἡ συκιά, ἡ ροδιά καὶ ἡ ἐλιά, εἰς τὴν χώραν ποὺ κάμνει τὸ λάδι καὶ τὸ μέλι, ὅπου θὰ τρώγετε τὸ ψωμί σας χωρὶς νὰ φοβῆσθε τὴν πείναν καὶ δὲν θὰ σὰς λείψῃ τίποτε.....».

Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Ἑβραῖοι ἔγιναν πάλιν νομάδες. Περιπλανώμενοι ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τοὺς ἐκακομεταχειρίσθησαν οἱ Φαραῶ. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἐγλίτωσεν ὁ Μωϋσῆς. Οἱ Ἑβραῖοι ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίας ἔφθασαν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ὑπέταξαν εὐκόλως τοὺς μικροὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους εὐρήκαν ἐκεῖ, καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας. Δὲν κατάρθωσαν ὅμως νὰ νικήσουν τοὺς πολεμικοὺς Φιλισταίους, οἱ ὅποιοι κατεῖχαν τὴν παραλίαν καὶ τοὺς ἀπέκλειαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑβραῖοι εἶχον διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Φιλισταίους. Οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι, ἀπὸ τοὺς λαοὺς δηλαδή, οἱ ὅποιοι, καθὼς εἶδαμεν, ἐδημιούργησαν τὸν κρητικὸν καὶ τὸν αἰγαιακὸν πολιτισμόν. Μετὰ ἄλλους λαοὺς τῆς Μεσογείου, τοὺς ὁποίους οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν μετὰ κοινὸν ὄνομα «ἀνθρώπους τῆς θαλάσσης», ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Περὶ τὸ 1200 π. Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς χώρας.

Ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Μωυσέως :

»Νὰ σηκώνεσαι ἐνώπιον ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἄσπρα μαλλιά καὶ νὰ τιμᾷς τὸ πρόσωπον τοῦ γέροντος.
Μὴ ζητῆς καθόλου νὰ ἐκδικηθῆς καὶ μὴ διατηρῆς ἀνάμνησιν τῆς ἀδικίας.
Ὅταν θερίξῃς τὸν ἀγρὸν σου, νὰ μὴ κόψῃς τὸν καρπὸν ἔως

τὴν ρίζαν καὶ νὰ μὴ μαζέψῃς τὰ στάχια ποὺ θὰ πέσουν εἰς τὴν γῆν. Εἰς τὸ ἀμπέλι σου νὰ μὴ μαζέψῃς ὄλα τὰ σταφύλια οὔτε τις ρῶγες ποὺ λήπτουν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσῃς διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους

“Ὅποιος κτυπήσῃ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα τοῦ θὰ τιμωρηθῇ μὲ θάνατον.

Νὰ μὴ ἀδικήσῃς τὴν χήραν καὶ τὸ ὄρφανόν».

Αἱ φυλαὶ τῶν Ἑβραίων ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχουν τοὺς ἀρχηγούς των. Εἰς σοβαρὰς ὅμως περιστάσεις ἐξέλεγαν

Τύπος Φοίνικος, ἀπὸ τάφον αἰγυπτιακόν

Ἔχει τὸν σημιτικὸν τύπον. Εἶναι ὑψηλὸς καὶ λεπτὸς μὲ μαῦρα μαλλιά μεγάλα, μὲ μουστάκι ξυρισμένο. Φορεῖ ὡς ἔνδυμα μονοκόμματον μάλλινον ὕφασμα τυλιγμένον μὲ τέχνη εἰς τὸ σῶμα τοῦ καὶ σκεπάζει τὴν κεφαλὴν μὲ σκοῦφον δεμένον μὲ μίαν ταινίαν μακράν.

κοινὸν ἀρχηγόν, ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο κ ρ ι τ ῆ ς. Περίφημοι κριταὶ εἶναι ὁ Γ ε δ ε ὠ ν, ὁ Σ α μ ψ ὠ ν, ὁ Σ α μ ο υ ῆ λ. Ἄργότερα ὠργάνωσαν κράτος καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα. Ὁ ἰσχυρότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων ἦτο ὁ Δ α υ ῖ δ, ὃ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου π.Χ. αἰῶνος καὶ ἔκτισεν εἰς θέσιν ἐπίκαιρον νέαν πόλιν, τὴν Ἰ ε ρ ο υ σ α λ ῆ μ, ἢ ὁποία ἔγινε τὸ κέντρον τῶν Ἑβραίων. Ὁ Δαυῖδ ἦτο ἐπίσης ἑξοχος ποιητὴς καὶ ἔκαμε τοὺς περιφήμους ψαλμοὺς. Ὁ υἱὸς τοῦ Σ ο λ ο μ ὠ ν ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του. Ἦτο βασιλεὺς μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐφημίζετο ὡς δίκαιος καὶ σοφός. Κατεσκεύασε στόλον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν καὶ ἔκτισε τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομώντος τὸ ἑβραϊκὸν κράτος ἤρχισε νὰ διαλύεται. Τὸ 974 π.Χ. ἐχωρίσθη εἰς δύο, εἰς τὸ Β α σ ῖ λ ε ἰ ο ν τοῦ Ἰ σ ρ α ῆ λ πρὸς βορρᾶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν καὶ τὸ Β α σ ῖ λ ε ἰ ο ν τοῦ Ἰ ο ῦ δ α μὲ πρωτεύουσαν

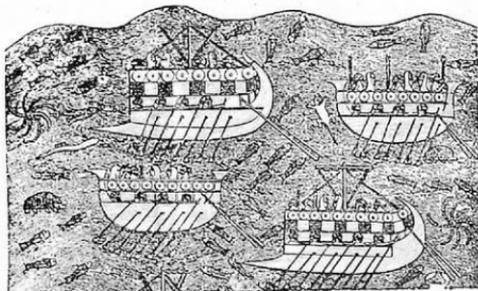
τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἀσσύριοι τὸ 722, τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα ὁ Ναβουχοδονόσωρ τὸ 587, ὁ ὁποῖος ἔκαυσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν καὶ ἐπῆρε τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Πενήντα χρόνια ἀργότερα ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Κύρος ἐκυρείωσε τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἔδωσε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ γυρῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ κτίσουν πάλιν τὸν ναόν (536).

4. Οἱ Φοῖνικες

Η ΦΟΙΝΙΚΗ

Ἡ παραλία τῆς Συρίας μεταξὺ τοῦ ὄρους Λιβάνου καὶ τῆς θαλάσσης ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Φοινίκη. Εἰς τὴν στενὴν αὐτὴν λωρίδα τῆς γῆς ἕξι πυκνὸς πληθυσμὸς κατὰ τοὺς ἀρ-

χαίους χρόνους καὶ ὑπῆρχαν σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Βύβλος, ἡ Βυρηττός, ἡ Σιδών, ἡ Τύρος. Ἡ καθεμιά εἶχεν ἰδιαιτέραν διοίκησιν καὶ ἐκυβερνῶντο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ βα-

Φοινικικὰ πλοῖα

σιλεῖς, ἀργότερα ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Νινευτὸς ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι ἐμπορικὸι λιμένες. Ἐπειδὴ τὰ ὄρη δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τὸ ἐσωτερικόν, οἱ κάτοικοι τῆς Φοινίκης ἐπέδωθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀφοῦ εὔρισκαν πολὺ πρόχειρον ξυλείαν εἰς τὸ Λίβανον.

Οἱ Φοῖνικες εἶναι σημίται. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὁμόφυλοί των ἔγιναν γεωργοί, αὐτοὶ ἔγιναν ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι, διότι εἰς αὐτὸ συνετέλεσεν ἡ φύσις τῆς χώρας των. Θεοδωρίδου—Α. Λαζαρου, Ἱστορία Α' Γυμνασίου, Ἐκδοσ. Δ' 6

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΝΙΚΩΝ

Οί Φοίνικες εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ναυτικούς καὶ ἀποικιακοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου. Ἄλλοτε μάλιστα ἐπίστευαν ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ναυτικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Σήμερον ὅμως γνωρίζομεν ὅτι πολὺ ἐνωρίτερα εἶχαν ναυτικὸν οἱ Κρήτες καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθαν τὴν ναυτικὴν τέχνην οἱ Φοίνικες.

Ἡ δρᾶσις τῶν Φοινίκων εἰς τὴν θάλασσαν ἀρχίζει τὸν 11ον π.Χ. αἰῶνα. Τότε ἀκμάζει ἡ Σιδῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Φοίνικες κυριεύουν τὴν Κύπρον, τὴν νῆσον τοῦ χαλκοῦ, ὅπου ἰδρῦουν ἀποικίας, ἐπίσης τὴν Ρόδον, περνοῦν τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐκμεταλλεύονται τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ φθάνουν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔμαθαν τὴν γραφὴν.

Λαμπρότερα εἶναι ἡ περίοδος τῆς Τύρου. Κατ' αὐτὴν οἱ Φοίνικες προχωροῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. Ἰδρῦουν σταθμοὺς καὶ ἀποικίας εἰς διάφορα παράλια, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ ἐκτίσαν τὰ Γάδειρα. Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως φοινικικὴ ἀποικία εἶναι ἡ Καρχηδών, τὴν ὁποίαν ἐκτίσαν περὶ τὸ 800 π.Χ. εἰς τὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀφρικῆς πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ἐξῆλθαν εἰς τὸν Ὠκεανόν, ἐγνώρισαν τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Φοίνικες ναυτικοὶ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραῶ Νεκῶ ἔκαμαν τὸν γύρον τῆς Ἀφρικῆς.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ἤδη εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Αἱ ἀποικίαι καὶ οἱ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ τῶν ἐκτείνονται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Ἐπίσης ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον τῆς ξηρᾶς. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν φοίνικες ἔμποροι. Τὰ καραβάνια τῶν συνδέουν τὰς

ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μὲ τὴν Μεσόγειον. Τὰ πλοῖα καὶ αἱ κάμηλοί των σωρεύουσι εἰς τὴν Τύρον τὰ προϊόντα ὄλου τοῦ κόσμου.

Ἀναλόγως προοδεύει καὶ ἡ βιομηχανία των. Ἐνῶ οἱ τεχνῖται τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν ἐργάζονται μόνον μὲ ὀλίγους βοηθοὺς, οἱ Τύριοι πρῶτοι συναθροίζουσι πολλοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοῦσι ἀληθῆ ἐργοστάσια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευάζουσι εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εὐθηνότερα τὰ εἶδη τῆς βιομηχανίας, ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἀγάλματα καὶ ὑφάσματα. Δὲν δημιουργοῦσι οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ μισθοῦνται τὰς ἐργασίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ δὲν φροντίζουσι διὰ τὴν ἐπιμελῆ κατεργασίαν, διότι ὁ κυριώτερος σκοπὸς των εἶναι τὸ κέρδος. Διεκρίθησαν ὅμως εἰς τὴν κατασκευὴν διαφανῶν ὑέλων καὶ εἰς τὴν βαφήν τῆς πορφύρας.

5. Χιτιῖται

Νεώτερα εὐρήματα ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τὸν Ἄνω Εὐφράτην, εἰς τὰ νοτιοανατολικά τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἔζησεν ἄλλος σημαντικὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἀνεπτυξεν ἰδιόρρυθμον πολιτισμόν. Τὸν λαὸν αὐτὸν ὠνόμασαν Χιτιῖταις.

Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν σημίται, οἱ ὁποῖοι εἶχαν προοδεύσει ἄρκετὰ ἤδη περὶ τὸ 3000 π. Χ. Ἀλλὰ περὶ τὸ 2000 Ἰνδοευρωπαῖοι ἐπιδρομεῖς ὑπέταξαν καὶ διωργάνωσαν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν δύο φυλῶν προήλθε τὸ χιτιτικὸν ἔθνος. Πολυάριθμα εὐρήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προστίθενται διαρκῶς νέα, μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν καὶ δρασίαν των. Πρωτεύουσα τοῦ

Ἀνάγλυφον χιτιτικόν (Μπογάζκιγι)

Ἡ παράστασις εἶναι σκαλισμένη εἰς βράχον. Εἰκονίζει ἓνα εἶδος στέγης κυρτῆς, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς δύο κίονας. Εἰς τὸ μέσον μία μορφή τεραστία, θεὸς ἢ βασιλεὺς.

κράτους ἦτο ἡ Χέττα ἐπάνω εἰς τὸν Ἄλυν ποταμόν, ὅπου εἶναι σήμερον τὸ χωρίον Μπογάτζκιού. Ἐκεῖ εὐρέθησαν τὰ περισσότερα χιτιτικά μνημεῖα.

Φαίνεται ὅτι περὶ τὸ 1800 ἡ Χέττα ἔφθανεν εἰς τὴν δύναμιν τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰς Θήβας. Οἱ Χιτιταὶ ἤλθαν εἰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιγραφάς των μανθάνομεν πολλὰ διὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους Ἑλληνας, δηλαδὴ διὰ τοὺς Ἀχαιοὺς. γ

6. Μῆδοι καὶ Πέρσαι

ΤΟ ΙΡΑΝ

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα, ἦσαν σημίται. Ἀτιθέτως οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι εἶναι ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἦσαν συγγενεῖς καὶ ἀργότερα συγχωνεύονται εἰς ἓνα λαόν. Ἦλθαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊῶν (2000 π. Χ.) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἰράν. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰνδοὺς ἀποτελοῦν ἓνα κλάδον τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοεθνίας, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουσι Ἀριόουσι.

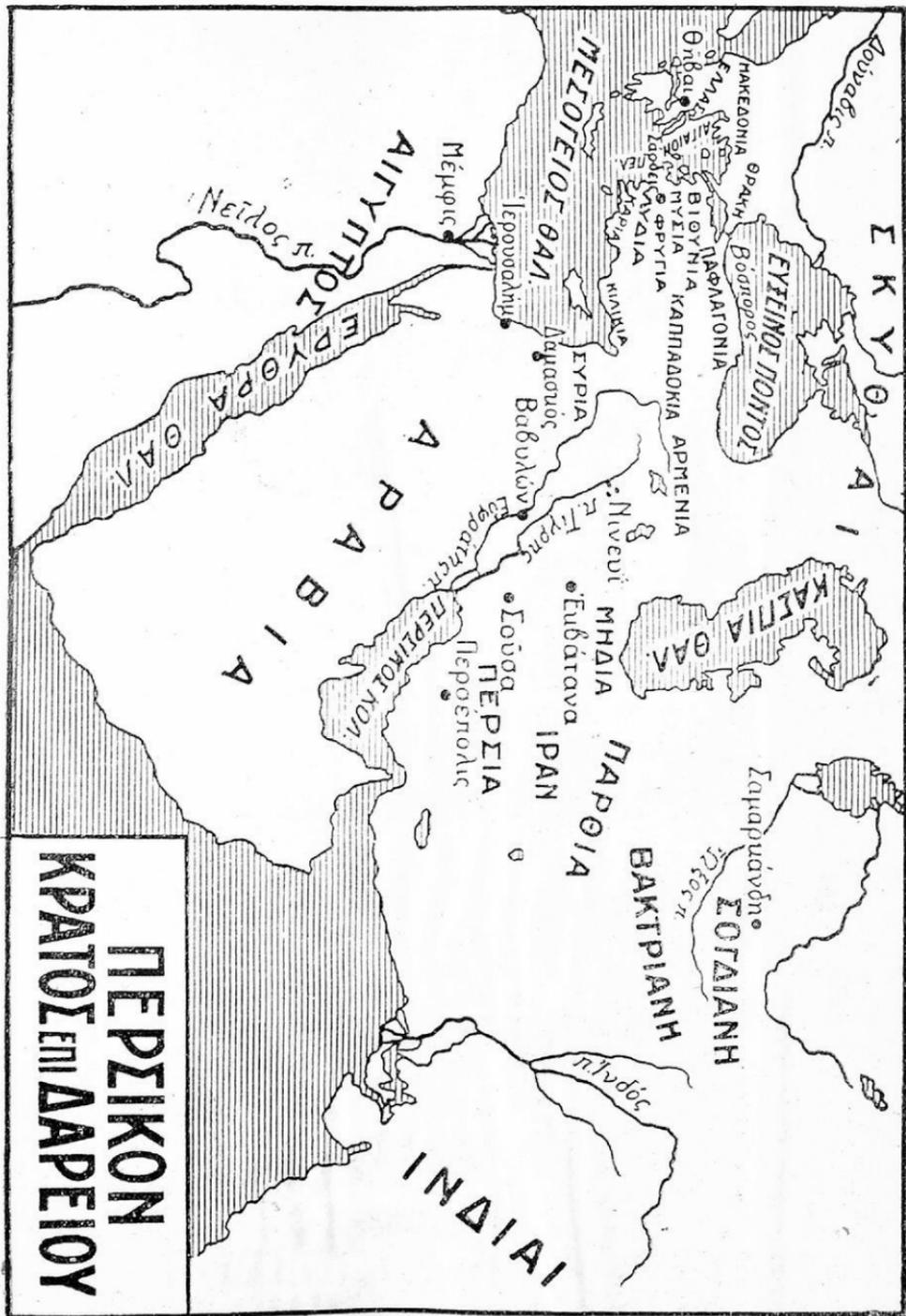
Τὸ Ἰράν εἶναι πλατὺ ὄροπέδιον, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται μετὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ Μῆδοι κατοικοῦσαν βορειότερον καὶ εἶχαν πρωτεύουσαν τὰ Ἐκβάτανα, οἱ Πέρσαι τὰ νοτιώτερα καὶ ἡ πρωτεύουσά των ἐλέγετο Περσέπολις. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὄροπεδίου εἶναι ἔρημον, διότι τὸν χειμῶνα μαστίζεται

Ο Βασιλεὺς Δαρεῖος

ἀνάγλυφον ἀπὸ τὰ Σοῦσα

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς τύπους τοῦ ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα εἶναι ὀλοφάνερη. Τὸ πρόσωπον εἶναι κανονικόν, ἡ μύτη λεπτή καὶ ἴσια, τὰ χεῖλη λεπτά, μαλλιά καὶ γένεια πλούσια καὶ κυμάτσειδῆ. Διακρίνει δηλαδὴ κανεὶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς.

ἀπὸ τὸ ψυχρός, τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν ζέστην. Τὰ πρὸς δυσμὰς ὅμως ὄρεινὰ μέρη ἔχουν κλίμα γλυκύτατον. Ἐκεῖ βρέχει, ἡ γῆ εἶναι εὐφορος καὶ ὀνομαστή διὰ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ διὰ τὰ τριαντάφυλλά της. Τὰ δημητριακὰ εὐδοκιμοῦν καὶ τὰ λειβάδια τρέφουν πολὺ καλοὺς ἵππους. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη κυρίως ἀνεπτύχθη ὁ περσικὸς λαός.

ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἰδρυτὴς τοῦ Περσικοῦ κράτους εἶναι ὁ περίφημος βασιλεὺς **Κῦρος** (550—529), ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ βου αἰῶνος. Ἀφοῦ συνήνωσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μήδου καὶ Πέρσας, προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας **Κροῖσον** εἰς τὴν **Μ. Ἀσίαν**.

Εἰς τὴν **Μ. Ἀσίαν** κατοικοῦσαν διάφοροι μικροὶ λαοί, πρὸς νότον οἱ Κίλικες, πρὸς δυσμὰς οἱ Λυδοί, πρὸς βορρᾶν οἱ Φρύγες, εἰς τὸ κέντρον οἱ Καππαδόκες. Εἰς τὰ παράλια ἦσαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας **Κροῖσος** εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ εἶχε συνενώσει σχεδὸν ὅλην τὴν **Μ. Ἀσίαν** εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἀκόμη καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχαν δηλώσει ὑποταγὴν. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ **Σάρδεις** ἔγινε περίφημος διὰ τὸν πλοῦτον της.

Ὁ **Κῦρος** ἐνίκησε τὸν **Κροῖσον**, ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἐπῆρε τοὺς θησαυροὺς του (546). Ὁλη ἡ **Μ. Ἀσία** καθὼς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπήκουσαν εἰς τὸν **Κῦρον**. Κατόπιν ἐκυρίευσεν τὴν **Βαβυλῶνα** (539), τὴν **Ἀσσυρίαν**, τὴν **Συρίαν** καὶ τὴν **Παλαιστίνην**. Ὁ υἱὸς του **Καμβύσης** ἐκυρίευσεν τὴν **Αἴγυπτον** (525).

Μετὰ τὸν **Κῦρον** ὁ ἰσχυρότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ὁ **Δαρεῖος Α'** (521—485). Ἐνῶ ὁ **Κῦρος** εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κράτους, ὁ **Δαρεῖος** εἶναι ὀργανωτὴς του. Ἐξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν **Θράκην**, ὅπου ἐνίκησε τοὺς **Σκύθας** καὶ ἀσφάλισε τοιοῦτοτρόπως τὴν κυριαρχίαν τῶν στενῶν. Ἐχώρισε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς 20 περιφερείας, τὰς **σατραπείας**, καὶ εἰς τὴν καθεμίαν διώριζεν ἕνα διοικητὴν, ἕνα **σατράπην**, καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν καλῆνδιοίκησιν τοῦ κράτους.

Ἀπόδειξις εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ **Δαρείου** πρὸς τὸν **σατράπην** τῆς **Μ. Ἀσίας** **Γαδάτην** :

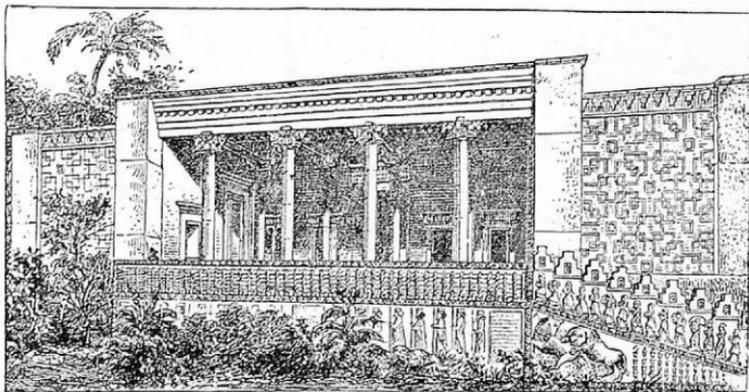
»Ο βασιλεὺς τῶν βασιλέων Δαρειὸς ὁ Ὑστάσπους πρὸς τὸν ὑπηρέτην τοῦ Γαδάτην αὐτὰ λέγει: Μανθάνω ὅτι δὲν συμμορφώ-
νεσαι καθ' ὅλα μὲ τὰς ὁδηγίας μου. Χωρὶς ἄλλο φροντίζεις πο-
λὺ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἣ ὅποια μοῦ ἀνήκει, διότι με-
ταφυτεύεις εἰς τὴν Κάτω Ἀσίαν δένδρα ποῦ φύονται εἰς τὸν Εὐ-
φράτην. Διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ σὲ ἐπαινῶ καὶ αὐτὸ θά σοῦ δώσῃ
τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος
ὁμως παραγνωρίζεις τὰ αἰσθήματά μου πρὸς τοὺς θεοὺς καί, ἂν
δὲν ἀλλόξῃς, θά σὲ κάμω νὰ δοκιμάσῃς τὴν ὀργὴν μου, ἣ ὅποια
ἐξηγέρθη διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτῆν. Ἦνάγκασες τοὺς ἱεροὺς κηπου-
ροὺς τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ σοῦ πληρώνουν φόρον καὶ τοὺς ὑπο-
χρέωσες νὰ ἐργάζωνται εἰς ἔδαφος ὄχι ἱερόν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι
παραγνωρίζεις τὰ αἰσθήματα τῶν προγόνων μου πρὸς τὸν θεόν.
Ὁ ὅποιος εἶπεν εἰς τοὺς Πέρσας.. (λείπει τὸ τέλος).

(ἐπιγραφή)

Τοιοιτοτρόπως ἀπέκτησε μεγάλην ἐξουσίαν καί, ἐπειδὴ
εἰσέπραττε μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τοὺς φόρους, εἶχε πλούτον
καὶ δύναμιν, ὅσῃν δὲν εἶχε κανεὶς βασιλεὺς ἕως τότε. Διὰ
τοῦτο οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν **Μέγαν Βασιλέα**
καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔμεινεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οἱ Πέρσαι ὡς ἰνδοευρωπαῖοι διαφέρουν εἰς πολλὰ ἀπὸ

Περσικὸν ἀνάκτορον

ἀναπαράστασις μιᾶς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σούσων

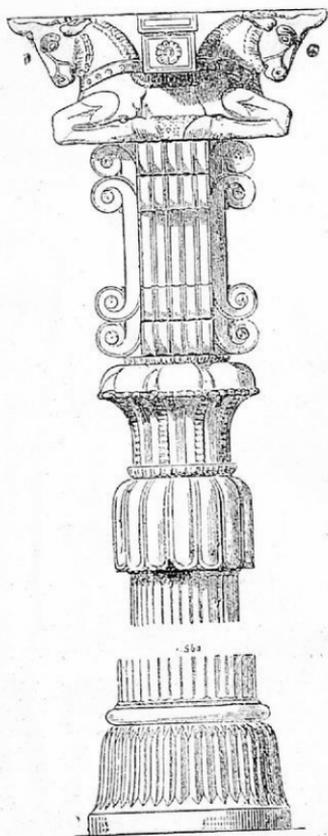
Λείψανα ἀπὸ τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς Περ-
σίας σώζονται εἰς τὰ Σούσα, τὰ Ἐκβάτανα καὶ προπάντων εἰς
τὴν Περσέπολιν. Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν εἶναι ἡ κομψότης
καὶ ἡ ἐλαφρότης. Κίονες λεπτοὶ βαστάζουν ἐλαφρὰς στοάς, οἱ
τοῖχοι εἶναι σκεπασμένοι μὲ πλάκας ἀπὸ πορσελάνην πολύχρω-
μον, αἱ κλίμακες ἔχουν ὑπόβαθρα.

τοὺς σημίτας. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς,

ιδίως από τους Βαβυλωνίους, έμαθαν πολλά, τέχνην, έπι-
στημονικάς γνώσεις, και τὰ οικονομικά. Οί ίδιοι κυρίως
είναι πολεμισταί, και περιφρονούν τὸ εμπόριον και τὴν βι-
ομηχανίαν, τὰ ὁποῖα ἀφίνουν
εἰς τοὺς ὑπηκόους των Βαβυλω-
νίους και Φοίνικας. Κάθε πέρσης
ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν ἔτος εἶναι ὑ-
ποχρεωμένος νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸν
στρατὸν. Τοιουτοτρόπως σχημα-
τίζεται ὁ πρῶτος μόνιμος ἔθνι-
κὸς στρατός, ὁ καλύτερος, τὸν
ὁποῖον εἶδεν ἡ Ἄνατολή. Οί
Πέρσαι ἦσαν δραστήριοι και τολ-
μηροὶ πολεμισταί.

Ἐπίσης οἱ Πέρσαι, ὅπως ὁ-
λοὶ οἱ παλαιότεροι λαοί, ἔχουν
δύο κοινωνικάς τάξεις, τοὺς
γαιοκτημόνας εὐγενεῖς
και τοὺς δουλοπαροίκους
γεωργούς. Ἡ τάξις τῶν εὐ-
γενῶν εἶναι ἀσύστηρως χωρισμέ-
νη ἀπὸ τὸν ἄλλον λαὸν και τὰ
τέκνα τῶν εὐγενῶν ἀνατρέ-
φονται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασι-
λέως και προορίζονται διὰ τὰς
ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὸν στρατὸν
και εἰς τὴν διοίκησιν. Προνομι-
οῦχον θέσιν ἔχουν οἱ ἱερεῖς, οἱ
Μάγοι ὅπως λέγονται. Ὁ βα-
σιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος
και ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους
νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Οἱ Πέρσαι διαφέρουν ἰδίως
εἰς τὴν θρησκείαν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους
ἐγνωρίσαμεν ἕως τώρα. Πιστεύουν ὅτι εἰς τὸν κόσμον
βασιλεύουν δύο ἀνώταται δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκον-
ται εἰς αἰῶνιον πόλεμον. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εἶναι ὁ "Α-

Κίων περσικὸς

Ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν
Σούσων. Τὸ ὕψος τοῦ φθάνει
εἰς 20 μ., τὸ κιονόκρανὸν
τοῦ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ
ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ σώ-
ματος δύο ταύρων και ἔχει
ὕψος 2 μ.

χοῦρα Μαζδά, ὁ ἀγαθὸς θεὸς. Κάθε καλὸν καὶ ὠφέλιμον, τὸ φῶς, ἡ φωτιά, τὸ νερόν, οἱ καρποὶ τῆς γῆς προέρχονται ἀπ' αὐτόν. Ἀντιθέτως ὁ Ἄριμὰν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ σκότους καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῶν πονηρῶς πνευμάτων.

Οἱ Πέρσαι λατρεύουν τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ θεοῦ, τὸ πῦρ, διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία των ὀνομάζεται Πυρολατρεία. Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν εἶναι ὁ Ζωροάστρης (Ζαρατούστρας, 7ος αἰὼν π. Χ.) καὶ τὸ ἱερόν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἠθικὰ παραγγέλματά των, ὀνομάζεται Ζέντ Ἀβέστα. Ὁ θεὸς τῶν Περσῶν δὲν ἔχει οὔτε ἀγάλματα οὔτε ναοὺς.

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς παλαιοτάτους χρόνους, καθὼς εἶδαμεν, ἔζησε καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὀλόκληρος κόσμος. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν συστηματικῶς τὴν γῆν, ἵδρυσαν κανονισμένην κοινωνίαν καὶ κράτος ὀργανωμένον, ἀνεκάλυψαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ μέταλλα, εἰσήγαγον τὴν συναλλαγὴν μὲ τὰ νομίσματα, ἐπενόησαν ἐνιαῖον μετρικὸν σύστημα καὶ ἔδωσαν τὴν πρώτην ὄψησιν εἰς τὴν τέχνην, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Ἀλλὰ ἡ πρόδοξος των ἐπροχώρησεν ἕως ἓνα σημείου καὶ ἐσταμάτησε, διότι τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἔμειναν ἕως τὸ τέλος γεωργικὰ καὶ ἀπολυταρχικά. Οἱ ὀλίγοι προνομιοῦχοι, οἱ εὐγενεῖς, εἶχαν ὄλα τὰ κτήματα καὶ ὄλον τὸν πλοῦτον καὶ ἐπέιζαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ. Ὁ κληρὸς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξουσίαζε τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων του.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς παρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἄλλος λαός, ὁ ὁποῖος ἐπροώδευσε πολὺ γρηγορώτερα καὶ ἐπέρασε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἦτο πνευματικῶς ἀνώτερος καὶ ἀνέπτυξε μίαν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δηλαδὴ τὴν ἀστικὴν λεγομένην τάξιν, ἐμπόρους, βιομηχάνους, ναυτικούς, πολίτευμα δημοκρατικὸν καὶ πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον. Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶναι οἱ Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΕΛΛΑΣ—ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ νότιον τμήμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου χωρίζει τὴν Ἑλλάδα εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ πέραν τῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ βόρειος Ἑλλάς. Τὰ τρία αὐτὰ τμήματα ὑποδιαιροῦνται εἰς μικρότερα διαμερίσματα:

1. Πελ ο π ό ν ν η σ ο ς: Λακωνία, Μεσσηνία, Ἀργολίς, Ἀρκαδία, Ἡλις καὶ Ἀχαΐα.

2. Σ τ ε ρ ε ᾶ Ἑ λ λ ᾶ ς: Ἀττικὴ, Βοιωτία, Φωκίς, Λοκρίς, Αἰτωλία, Ἀκαρνανία, Θεσσαλία.

3. Β ό ρ ε ι ο ς Ἑ λ λ ᾶ ς: Ἡπειρος καὶ Μακεδονία.

Ἐκτὸς τῶν μερῶν αὐτῶν οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἴονιου, εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀργότερα ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Κυρίως κέντρον καὶ ἐστία τοῦ ἑλληνισμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶναι τὸ Αἶγαϊον πέλαγος, εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ τὰ κύματά του καὶ δροσίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους του, ἔζησαν αἱ ἀξιολογώτεροι ἑλληνικὰ φυλαί.

Η ΦΥΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Ἡ μικρὰ αὐτὴ χώρα παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἔχει βουνά, τὰ ὁποῖα ἀστράπτουν εἰς τὸ λευκὸν φῶς, γραφικὰς πεδιάδας, ἐκτεταμένας καὶ πολυσχιδεῖς παραλίας, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ γαλανὰ κύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προβάλλουν χαριτωμένα νησιά.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα ὄρεινῆ. Τὰ βουνὰ σκεπάζουν τὰ

ὄγδοηντα ἑκατοστὰ τοῦ ἐδάφους τῆς. Αἱ διακλαδώσεις τῆς Πίνδου, τοῦ κεντρικοῦ κορμοῦ, ἀπλώνονται εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, φθάνουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ ἀκρωτήρια καὶ χερσονήσους. Εἰς μερικὰ μέρη τὰ βουνὰ χαμηλώνουν καὶ ἀφίνουν μεταξύ των πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ποτίζονται ἀπὸ μικροὺς ποταμοὺς καὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ καλλιέργειαν, ὅπως εἶναι ἡ πεδιάς τοῦ Εὐρώτα καὶ τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἄργους εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς Ἀττικῆς, τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ Πηνιεύου εἰς τὴν Στερεάν καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Μακεδονίας. Εἰς αὐτὰς ἔζησαν αἱ σημαντικώτεροι ἑλληνικαὶ φυλαὶ καὶ ἤκμασαν αἱ σπουδαιότερα πολιτεῖαι.

Ἡ συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς εἶναι δύσκολος, διότι τὰ βουνὰ ἀφίνουν στενὰς μόνον διαβάσεις. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν εὐκολίαν νὰ συγκοινωνοῦν διὰ θαλάσσης. Ἡ θάλασσα εἰσέρχεται βαθέως εἰς τὴν ξηράν, σχηματίζει κόλπους, πορθμοὺς καὶ ἀναριθμήτους λιμένας καὶ ὄρμους ὡς νὰ προκαλῆ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς προτρέπη νὰ γίνουιν ναυτικοί. Ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ νησιά, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς γέφυρα διὰ νὰ περᾶσῃ κανεὶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἠγάπησαν τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδειοι καὶ τολμηροὶ ναυτικοί.

Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς βουνοῦ, πεδιάδος καὶ παραλίας εἶναι τὸ ἰδιαιτέρον γνώρισμα τῆς Ἑλλάδος. Κάθε ἑλληνικὴ χώρα, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο, εἶχε ποιμένας, ἀγρότας καὶ ναυτικούς.

ΤΑ ΒΟΥΝΑ—ΤΑ ΝΕΡΑ—Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι πολὺ ὕψηλά. Ἡ ὕψηλοτέρα κορυφή, ὁ Ὄλυμπος, εἶναι 2985 μ., ὁ Παρνασσὸς 2459 μ., ἐνῶ τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς εἶναι μέτρια ὕψώματα ἀπὸ 1000—1500 μ. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν πολλὰ χιόνια οὔτε πάγους οὔτε τροφοδοτοῦν μεγάλους ποταμούς. Δὲν ἔχουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπως π.χ. τῶν Ἄλπεων, ἀλλ' οὔτε τὴν ὁμίχλην καὶ τὴν ἀγριότητά των. Ἄπ' ὅλα τὰ μέρη εἶναι προσιτὰ εἰς

τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τοὺς κόλπους των ἀνοίγουν χλοεραὶ καὶ εὐθυμοὶ κοιλάδες, τὰς ὁποίας δροσιζοῦν αἱ πηγαὶ καὶ σκιάζουν αἱ δρυὲς καὶ αἱ πίτυς. Ἄπ' ὄλα τὰ μέρη διασχίζονται ἀπὸ δρόμους. Ἄλλ' οἱ δρόμοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν στενωποὶ καὶ δὲν διετηροῦντο καλὰ.

Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι μικροί, ἀλλὰ ὀρητικοί. Σκάπτουν βαθεῖας φάραγγας, αἱ ὁποῖαι δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν, καὶ τὸν χειμῶνα συνήθως πλημμυροῦν. Καταβιάζουσι πολλὴν λάσπην καὶ σχηματίζουν ἔλη καὶ προσχώσεις, αἱ ὁποῖαι κλείουσι τοὺς λιμένας. Τέλος εἶναι θολοὶ καὶ τὸ νερὸν των δὲν πίνεται. Κανένας σχεδὸν δὲν εἶναι πλωτός. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦσαν ὠφέλιμοι εἰς τοὺς κατοίκους ὅσον οἱ ποταμοὶ ἄλλων χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκτίσθησαν μεγάλαι πόλεις πλησίον αὐτῶν.

Ἀντιθέτως εἰς χώραν θερμὴν ὅπως ἡ Ἑλλάς μεγάλην ἀξίαν ἔχουσι αἱ πηγαὶ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρησαν αὐτὰς ὡς δῶρον τοῦ θεοῦ καὶ τὰς ἐξύμησαν. Αἱ πηγαὶ συνήθως ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ κτισθοῦν πόλεις καὶ μὲ αὐτὰς συνδέονται ἀξιοσέβαστοι παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ πτερωτὸς Πήγασος μὲ τὸ κτύπημα τοῦ ποδὸς ἀνοίγει τὴν πηγὴν τῶν Μυκηνηῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Τὸ νερὸν τῆς πηγῆς δροσιζεῖ τὸν διαβάτην, διατηρεῖ τὴν σκιάν των δένδρων καὶ δίδει ἱερότητα εἰς τὸν τόπον. Ἐκεῖ κατοικοῦν αἱ νύμφαι, ἀγαπηταὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ θάλασσα ἐναγκαλίζεται μὲ φιλοστοργίαν τὴν Ἑλλάδα, εἰσέρχεται βαθύτατα εἰς τὴν γῆν καὶ δημιουργεῖ στενὴν ἐνότητα ξηρᾶς καὶ ὕδατος. Ἀφ' ἑτέρου ἡ παραλία μὲ τὰς πολλὰς πτυχώσεις της καὶ μὲ τὰς παρακειμένας νήσους προσφέρει ἀσφαλῆς καταφύγιον εἰς τοὺς ναυτικούς.

Πολὺ εὐνοϊκωτέρους ὄρους ἀπὸ τὸ Ἴόνιον πέλαγος παρουσιάζει τὸ Αἰγαῖον, διότι οἱ ἄνεμοι πνέουσι ἐδῶ μὲ μεγάλην κανονικότητα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου ἰδρῦθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ναυτικὸς βίος καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Τὸ Αἰγαῖον κυρίως εἶναι ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα.

Η ΦΥΤΕΙΑ

“Όπως ή κατασκευή τοῦ ἐδάφους, τοιουτορόπως καί ή φυτεία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἡ ἀνατολική Ἑλλάς ἔχει διάφορα δένδρα καί φυτά ἀπό τήν δυτικήν. Ἡ Ἑλλάς ἦτο πολύ πρασινωτέρα κατὰ τήν ἀρχαιότητα. Οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν δάση, τῶν ὁποίων οὔτε ἴχνος σώζεται σήμερον. Ἐπίσης οἱ ποταμοί εἶχαν περισσότερον νερόν καί διετήρουν περισσοτέραν χλόην εἰς τοὺς ἀγρούς καί τοὺς λειμῶνας. Ὑπῆρχαν ἄφθονα δένδρα καί διέφεραν ἀναλόγως τοῦ τόπου καί τοῦ ὕψους. Εἰς τὰς πεδιάδας κατὰ μήκος τῶν ρευμάτων ἐφύοντο αἱ λεῦκαι, τὰς ὁποίας ὁ Ἡρακλῆς, πρῶτος, καθὼς ἔλεγεν ὁ μῦθος, ἔφερεν εἰς τήν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορινὰς χώρας. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς ἑλληνικῆς ἐξοχῆς εἶναι ἡ πλατάνος. Ἡ πλουσία σκιά της τὴν κάμνει τὸ ἐκλεκτὸν δένδρον τῶν περιπάτων. Ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν καί ὁ τόπος, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι τῆς Σπάρτης, ἐσκιάζετο ἀπὸ πλατάνους.

Εἰς τὰ βουνὰ βασιλεύει ἡ δρυς, ἡ ὀξιά, εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη ἡ ἐλάτη καί σχεδὸν ἡ πεύκη. Τὸ ἑλληνικὸν δάσος δὲν εἶναι σκοτεινὸν καί μυστηριῶδες, ὅπως τὰ δάση τῆς βορείου Εὐρώπης καί Ἀμερικῆς. Εἶναι ἡμερα καί φαιδρὰ μὲ τὸν βόμβον τῶν ἐντόμων καί μὲ τὸ ξῆμα τῶν πτηνῶν καί ἐμψυχώνονται ἀπὸ τὴν διαρκῆ παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἦρωες τὰ ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, ἀπὸ τοὺς λέοντας καί τοὺς πάνθηρας, καί μόνον τὰ ἐπισκέπτεται ἐνίοτε ἡ ἄρκτος.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Σήμερον τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολὺ θερμόν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅταν ἡ χώρα εἶχε τὰ δάση καί τὰ νερά της, ἦτο πολὺ δροσερώτερον. Ἐβρεχε περισσότερον καί ἐχιόνιζεν εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα σήμερον δὲν χιονίζει. Οἱ ἀρχαῖοι ἐξύμνησαν τὴν χώραν τῶν διὰ τὸ γλυκὺ τῆς κλίμα.

Ἀσύγκριτον χάριν προσδίδει εἰς τὴν χώραν τὸ ἄφθονον φῶς καί ὁ αἰωνίως διαυγῆς ἀήρ. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας αὐτῆς τὰ πράγματα διακρίνονται ἕως τὴν τελευταίαν λε-

πτομέρειαν. Ὁ νοῦς καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου συνηθίζουσι εἰς τὴν ἀκρίβειαν, εἰς τὸ φωτεινὸν καὶ καθαρὸν. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπλασαν φαντάσματα καὶ σκοτεινοὺς ἥρωας, ὅπως οἱ ποιηταὶ τῶν βορείων λαῶν. Ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία δὲν γνωρίζει κανένα μαῦρον ἢ κακοποιὸν δαίμονα.

Η ΦΥΛΗ

Οἱ Ἕλληνες ἀνήκουσι εἰς τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμοεθλίαν καὶ εἶναι συγγενεῖς τῶν μεγαλυτέρων λαῶν τοῦ κόσμου, τῶν Ῥωμαίων, τῶν Γερμανῶν, τῶν Ἀγγλων, τῶν Γάλλων, τῶν Ῥώσων κτλ. Ἦσαν ὅπως ἐκεῖνοι ὑψηλοὶ, ξανθοί, μεγαλανά μάτια. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου των ἦσαν κανονικαί, ἡ μύτη εὐθεῖα, τὸ μέτωπον πλατύ. Εἶχαν ἄφθονα μαλλιά, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἦσαν κοντὰ καὶ ἐσχημάτιζαν βοστρύχους ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπον, ἄλλοτε μακρὰ καὶ λεῖτα καὶ κατέβαιναν εἰς τοὺς ὤμους. Τὸ σῶμα των ἦτο δυνατόν, οἱ μῦς τῶν βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν ἀνεπτυγμένοι καὶ δυνατοί. Ὅλα αὐτὰ τὰ βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας μᾶς ἄφησαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἶχαν πνεῦμα ἐξυπνον καὶ ἐφευρετικόν καὶ μεγάλην ἀγάπην εἰς κάθε τι ὠραῖον καὶ λεπτόν.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο ποτὲ ὑπερβολικὰ πλούσιον, οἱ κάτοικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται πολὺ. Ἡ ἐργασία ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους δραστηρίους καὶ ἐπινοητικούς καὶ εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια τολμηροὺς καὶ ἀποφασιστικούς. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα των εὐκίνητον καὶ ἀθλητικόν καὶ ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἀγάπην εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν. Τέλος τὸ ἐξαίρετον κλίμα τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι εὐαίσθητοι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ὠραῖα πράγματα.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γνωρίζομεν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξῆσαν ἀξιόλογοι ἱστορικοί, οἱ ὅποιοι ἐξιστόρησαν λεπτομερῶς τὰ γεγονότα. Ἐκτὸς τῶν ἱστορι-

ων μας ἔμειναν πλῆθος ἄλλα συγγράμματα, ποιήματα, ρητορικοὶ λόγοι, ἐπιστημονικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα μας πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν, διὰ τὰς ἰδέας καὶ γενικῶς διὰ τὸν πολιτισμὸν των.

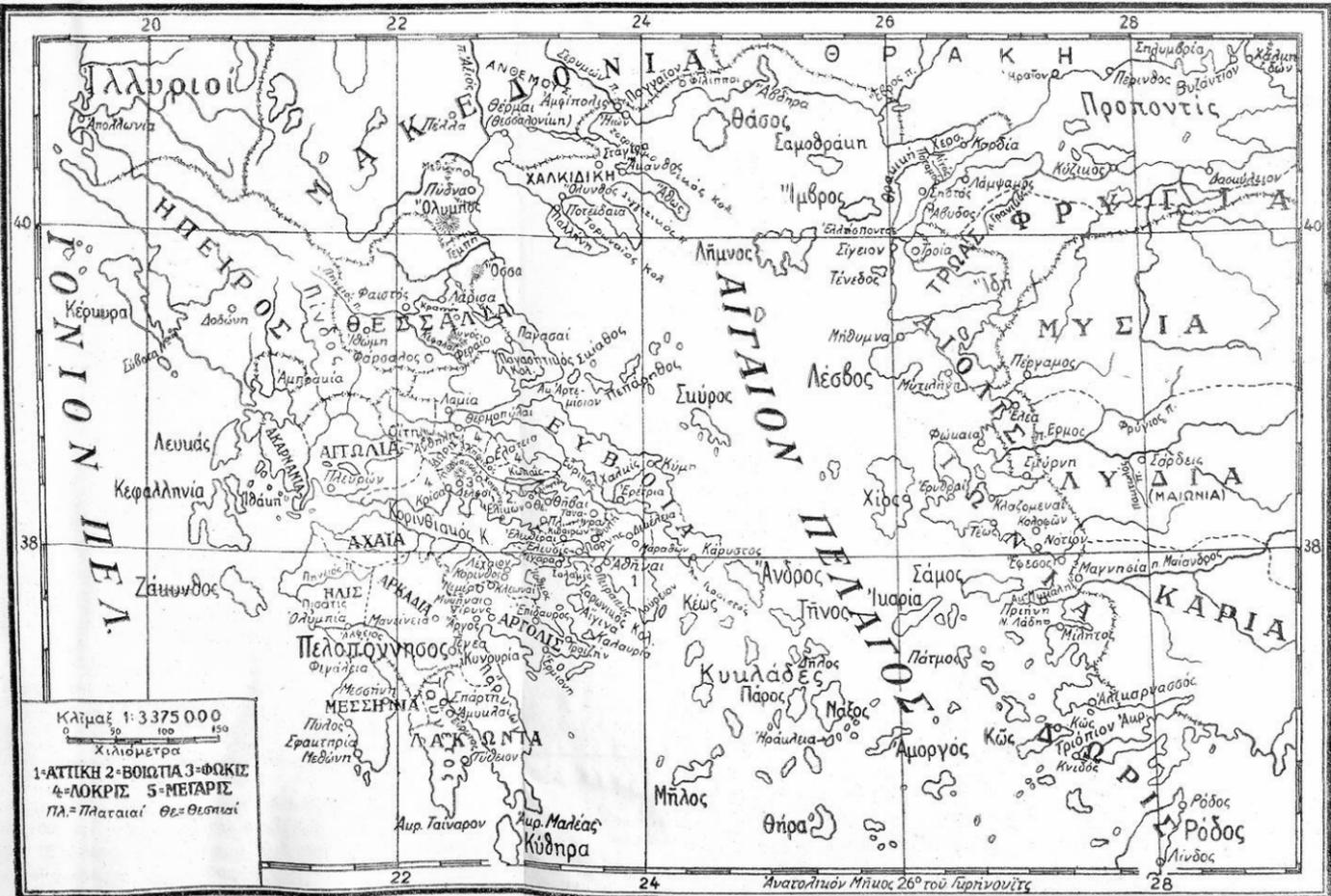
Τὰς πληροφορίας αὐτὰς τὰς συμπληρῶνουν αἱ ἐπιγραφαί. Κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δηλαδὴ ἐχάρατταν ἐπάνω εἰς λίθους νόμους, ψηφίσματα, συνθήκας κτλ.

Τέλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ἐσώθησαν μνημεῖα καὶ ἔργα τέχνης, ὅσα ἀπὸ κανένα λαόν, ναοί, ἀνάκτορα, τάφοι, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ὅπλα καὶ ἄλλα χειροτεχνήματα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα αὐτὰ μένουں ἀκόμη ὄρθια καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Πολλὰ ὅμως ἔπεσαν, ἐτάφησαν ἐν τὸς τῆς γῆς καὶ ἔμειναν αἰῶνας. Ἄλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ τὰ ἔφεραν εἰς φῶς καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι κατώρθωσαν νὰ ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὰ πυλυτίμους πληροφορίας.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι μικρὰ χώρα, ἀλλ' ἔχει μεγάλην ἱστορίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἔζησεν ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτάτους λαοὺς τῆς γῆς. Οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον σημεῖον θὰ ἦτο σήμερον ὁ πολιτισμὸς, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ εὐρωπαῖοι σοφοὶ λέγουں ὅτι ἐγινε τότε θ α ὤ μ α εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι οἱ μεγάλοι λαοὶ ὠφελήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ σοφοί, οἱ ποιηταί, οἱ ρήτορες, οἱ καλλιτέχναι των αὐτοὺς ἔλαβαν ὡς παράδειγμα. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἀνεπτυγμένοι λαοὶ θεωροῦν τοὺς Ἕλληνας ὡς διδασκάλους των καὶ μελετοῦν μὲ ἀγάπην τὴν ἱστορίαν των. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης διδάσκεται ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ παιδιὰ γνωρίζουں πολὺ καλὰ τὴν ζωὴν, τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

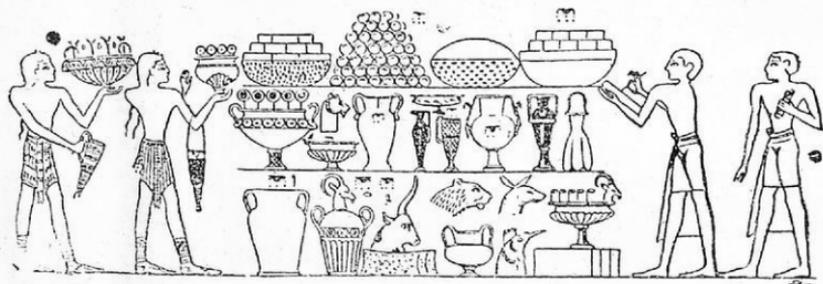
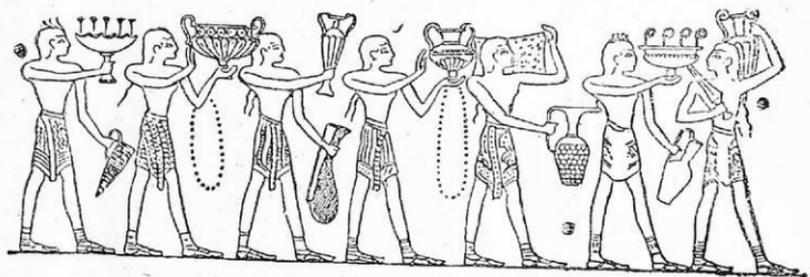

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν πολὺ παλαιὰν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι σχετικῶς νεώτερα. Αἱ

Οἱ Κρήτες εἰς τὴν Αἴγυπτον

Παράστασις ἀπὸ τάφου αἰγυπτιακὸν τῶν Θηβῶν περίπου 1400 π.χ.

Περὶ τὸ 1500 π.χ. ὑπῆρχε ἐπικοινωνία μετὰ τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα βλέπομεν τοὺς Κρήτας νὰ φέρουν δῶρα εἰς τὸν Φαραῶ. Διακρίνομεν καθαρὰ τοὺς Κρήτας ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα κρατοῦν.

πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μᾶς δίνουν, φθάνουν τὸ πολὺ ἕως τὸ 1000 π.Χ. καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως ἱστορία διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ πρὸ τοῦ 1000 εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

Οί ἴδιοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των καὶ διηγούντο μερικοὺς μύθους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιφημότεροι ἦσαν ὁ μῦθος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία κτλ. Ἐπίσης εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνάμνησιν ὅτι πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν χώραν των ἔζησεν ἓνας ἄλλος λαός, οἱ Π ε λ α σ γ ο ῖ.

Ἄλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικαὶ ἀνασκαφαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐμάθαμεν πολλὰ διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ὑπῆρχαν ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Ἀργότερα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησεν ἓνας λαός ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Αἰ γ α ῖ ο υ ς ἢ Κ ρ ῆ τ α ς. Τέλος περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἦλθαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀ χ α ῖ ο ῖ.

ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εἰς πολὺ παλαιούς χρόνους, ἴσως ἀπὸ τὸ 4000 π.Χ., εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησε μία φυλὴ εὐφυῆς καὶ ζωηρά, ἡ ὁποία ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον πολιτισμὸν καὶ εἶχε πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Φοίνικας καὶ Μικρασιάτας. Τὸν λαὸν αὐτὸν οἱ ἱστορικοὶ τὸν ὀνόμασαν Αἰ γ α ῖ ο υ ς καὶ τὸν πολιτισμὸν των Αἰ γ α ῖ α κ ὸ ν π ο λ ι τ ι σ μ ὸ ν. Ὅπως συμπεραίνουν ἀπὸ τὸ κρανίον καὶ τὰς τοιχογραφίας, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Ἀγαῖοι δὲν εἶναι οὔτε ἰνδοευρωπαῖοι οὔτε σημίται, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς ἰδιαιτερον κλάδον τῆς λευκῆς φυλῆς, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἔζησεν εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζουν Μ ε σ ο γ ε ῖ α κ ῆ ν φυ λ ῆ ν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. κέντρον τοῦ Αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Κρήτη. Ἡ ἐξαιρετικὴ τῆς θέσις ἀσφαλίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν αἰγαιακὸν κόσμον. Ἡ Κρήτη κεῖται σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τῆς κ υ α ν ῆ ς θ α λ ἄ σ σ η ς, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος. Εὐρίσκεται σχεδὸν εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν

Τροίαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νεῖλου, ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸν καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Σικελίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὄταν ὁ ὄρειχάλκος ἐγένεν ἀπαράιτητος διὰ τὴν βιομηχανίαν, οἱ ἔμποροι τῆς ἀνατολῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πλεύσουν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας διὰ νὰ προμηθευθοῦν κασσίτερον, ἐπειδὴ ἡ χώρα αὐτῶν δὲν παράγει τὸ μέταλλον αὐτὸ.

Ἡ Κρήτη τότε ἔγινε διάμεσος σταθμὸς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Οἱ Κρήτες ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ ὄρειχάλκου καὶ ἐπροώδευσαν εἰς ὅλας τὰς τέχνας.

Ἡ πρίγκιψ μὲ τὰ κρίνα, χρωματισμένον ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ-Μουσεῖον Ἡρακλείου

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

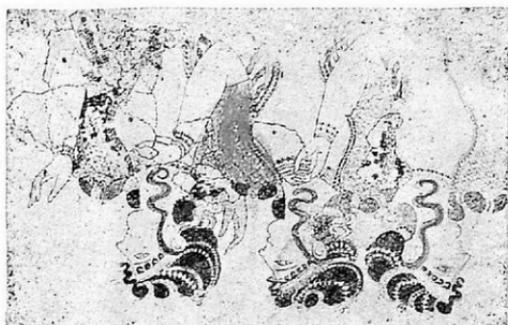
Ἡ νεαρὸς πρίγκιψ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ κρίνα καὶ θάμνους, τὸ στήθος ἐπίσης στολιζέται μὲ περιδέραιον ἀπὸ κρίνα. Ἐς τὴν κεφαλὴν τοῦ φορεῖ σιεφάνι ἀπὸ τὰ ἴδια λουλούδια καὶ σιεφάνια ἀπὸ μεγάλα πτερά.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὄρειχάλκου εἶναι ἡ

ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς Κρήτης. Οἱ Κρήτες εἶναι ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὅποιος ἀνέπτυξε σημαντικῶς τὴν ναυτιλίαν. Πολὺ πρὸ τῶν Φοινίκων ἦσαν οἱ κατ' ἔξοχὴν ναυτικοὶ καὶ διέσχισαν τὴν Μεσόγειον εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐπάνω εἰς

τά στενά και μακρουλά πλοία των με την καμπυλωτήν πρύμνην. Τὸν 14ον π.Χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου **Τ ο υ τ μ ἔ ς Γ'** θέλει νὰ μεταφέρῃ ξυλείαν ἀπὸ τὸ Λίβανον καὶ ἀναθέτει τοῦτο εἰς τοὺς Κρήτας καὶ ὄχι εἰς τοὺς Φοίνικας, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Φοίνικες δὲν εἶχαν πλοῖα. Οἱ Κρήτες εἶναι οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ διδάσκαλοι τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ναυτικά. Οἱ Φαραῶ ἄνοιξαν τὰς ἀγορὰς τῆς χώρας των εἰς τοὺς ἐπιτηδεῖους αὐτοὺς ἐμπόρους.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Κρήτης διωργάνωσαν πολεμικὸν στό-

Κυρίαὶ τῆς αὐλῆς, τοιχογραφία ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, 1500 π.Χ. περίπου—Μουσεῖον Ἡρακλείου

λον καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ Κρήτη περὶ τὸ 1600—1200 π.Χ. ἔγινε τὸ κέντρον ἰσχυροῦ ναυτικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐξουσίασε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς, Κυρίαρχοι εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τὸν στόλον των οἱ Κρήτες δὲν ὀχυρώνουν τὰς πόλεις. Ἀνάμνησιν τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς μύθους τοῦ Μίνως καὶ τοῦ Μινωταύρου. Πρωτεύουσα τοῦ κρητικοῦ κράτους ἦτο ἡ **Κ ν ω σ σ ό ς**, εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου παραλίας πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου. Ἀργότερα ἤκμασεν ἡ **Φ α ι σ τ ό ς**, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου, ὀνομαστὴ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τὰ **κ υ α ν ό π ρ ω ρ α κ α ρ ά β ι α ἀ ρ μ ε ν ί ζ ο υ ν** πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ σπρώχνουν

οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα, ὅπως ψάλλει ὁ Ὅμηρος.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀπὸ τὸ 1900 ἄγγλοι σοφοὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιολόγου Ἰβανς καὶ ἀργότερα Ἴταλοι ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν Κρήτην ὀλόκληρον κόσμον ἄγνωστον ἕως τότε. Τὰ σημαντικώτερα μνημεῖα εὐρέθησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν καὶ Φαιστόν. ¶

Ἡ ΚΡΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης μαρτυροῦν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μὲ τὰ ὅποια εἶχαν κοσμήσει τὴν πρωτεύουσάν των. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια, τὰ ὅποια ἐσώθησαν, σχηματίζομεν ἰδέαν τοῦ σχεδίου των. Τὸ κρητικὸν ἀνάκτορον εἶναι κτίριον μὲ πολλὰ πατώματα, ἔχει λεπτοὺς τοίχους, μίαν εὐρυτάτην τετράγωνον αὐλὴν εἰς τὸ μέσον, ἄλλας μικροτέρας εἰς διάφορα μέρη, στοάς, αἱ ὅποια ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐμποδίζουσι τὸν ἥλιον καὶ νὰ διευκολύνουσι τὴν εἴσοδον εἰς τὴν θαλασσινὴν αὐραν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐγεννήθη εἰς θερμὴν χώραν καὶ εἶναι προσηρμοσμένον μὲ τὸ κλίμα τοῦ τόπου. Ἀνάμνησιν τῶν πολυπλόκων αὐτῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν μῦθον τοῦ λαβυρίνθου καὶ τοῦ Μινωταύρου.

Οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ τοιχογραφίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ καλλιτέχνηαι παρέστησαν μὲ μεγάλην χάριν καὶ ἐλευθέραν φαντασίαν ποικιλώτατα θέματα, θρησκευτικὰς τελετάς, χορούς, ἀγῶνας, σκηνὰς κυνηγίου ἢ ἀλιείας, εἴτε σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς αὐλῆς. Οἱ κρήτες τεχνῖται διακρίνονται ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν ὑδροβίων φυτῶν καὶ ζώων. Γενικῶς αἱ παραστάσεις των ἔχουσι μεγάλην κίνησιν καὶ φυσικότητα.

Ὅμοιαι εἰκόνας βλέπομεν ἐπάνω εἰς τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια παρουσιάζουσι ἀξιοθαύμαστον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τελειότητα. Κρῖνοι καὶ πάπυροι καὶ ὑδρόβια φυτὰ ἀνθίζουσι μὲ τὰ ζωηρότατα χρώματά των ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα.

Τέλος ἡ γλυπτικὴ τοῦ λίθου, ἡ ἐπεξεργασία

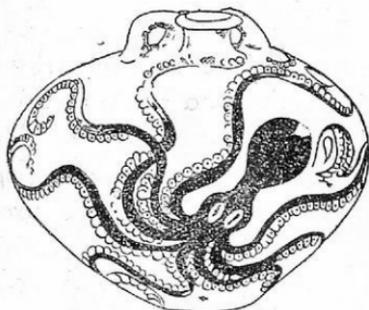
σφραγιδολίθων, χρυσοκόλλητα καὶ σμαλτοκέντητα ὄπλα καὶ σκευὴ ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον κοσμημένα μὲ μεγάλην φυσικότητα μαρτυροῦν πόσον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἡ τέχνη τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Οἱ Κρήτες εἶχαν εἶδος γραφῆς, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαίοι λόγοι δὲν κατῶρθωσαν ἀκόμη νὰ ἀναγνώσουν. Πρὸς τὸ παρὸν τὴν χρονολογίαν τῆς κρητικῆς ἱστορίας καὶ ἄλλας πληροφορίες μανθάνομεν ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἄλλων λαῶν, ἰδίως τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Χιτιτῶν κ.ἄ.

Οἱ Κρήτες, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὰς τοιχογραφίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις, εἶναι ἄνθρωποι λεπτοί, μὲ ἀνάστημα μέτριον, μὲ μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά, μὲ ζωηρὰ καὶ δραστήρια χαρακτηριστικά. Φοροῦν ἐλαφρὰ ἐνδύματα καὶ σφίγγουν τὴν μέσην τῶν μὲ ζώνην, ἡ ὁποία δίδει περισσοτέραν εὐκνησίαν εἰς τὸ σῶμα. Ἐντύπωσιν ἰδίως κάμνει τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον, οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἡ ἐνδυμασία καὶ τὸ κτένισμα τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι τοιοῦτοτρόπως παρουσιάζουν ὁμοιότητα μὲ τὰς σημερινὰς γυναικας. "Ὅλα τὰ εὐρήματα μαρτυροῦν ὅτι ἔχομεν λαὸν εὐθυμον, ὁ ὁποῖος εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὰ ὠραῖα πράγματα, τὴν ἄνετον κατοικίαν, τὴν κοσμικὴν ζωὴν, τὰς συναναστροφάς. Ἐπιδίδονται μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς χοροὺς καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ χοροὶ τῶν κνωσσίων γυναικῶν. "Ἐνα τοιοῦτον χορὸν περιγράφει ὁ "Ὀμηρος:

Παλληκάρια καὶ πολύπροικες παρθένες χόρευαν ἐκεῖ καὶ γύριζαν πιασμένοι χέρι χέρι. Τὰ κορίτσια φοροῦσαν ἐνδύματα λινα. Λεπτὰ, τὰ παλληκάρια καλοῦφασμένους χιτῶνες, λαμπεροὺς σάν τὸ λάδι. Ἐκεῖνες κρατοῦσαν στεφάνια λαμπρὰ, ἐκεῖνοι χρυσὰ μαχαίρια κρεμασμένα ἀπὸ ἀσημένια λουριά. Οἱ νέοι ἔκαμναν ἄλλοτε γύρους ἐλαφρὰ μὲ τὰ γυμνασμένα πόδια, ἄλλοτε πάλιν ἐτρεχαν γραμμὴ ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Γύρω εἶχε μαζευθῆ κόσμος πολὺς καὶ σεριάνιζε τὸν ἀσύγκριτο χορὸ καὶ εἰς τὴ μέση ἕνας ἕξοχος μουσικὸς ἔπαιζε τὴν κιθάρα καὶ τραγουδοῦσε. Καὶ δύο διαλεχτοὶ στριφογύριζαν καὶ πηδοῦσαν, μόλις ὁ μουσικὸς ἀρχίζει τὸ τραγοῦδι.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀγαποῦν μὲ πάθος οἱ Κρήτες, εἶναι οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ εἶναι πι-

Ἄγγεῖα κρητικὰ

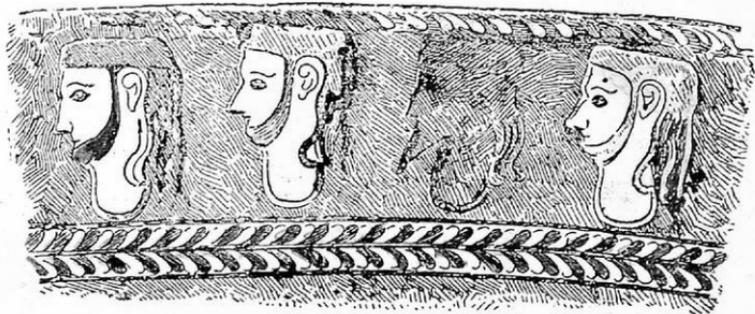
Εἰς τὴν ἀνωτέρω συλλογὴν βλέπομεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κρητικῶν ἀγγείων. Τὸ πρῶτον ἔχει ἀκόμη σχέδια ἀπλά. Τὸ δεύτερον εἶναι τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ, ἀλλὰ μὲ σχέδια περισσότερον ἀνεπτυγμένα. Τὸ τρίτον παρουσιάζει τὴν ἀκμὴν τῆς κοσμησεως μὲ ἀνθὰ καὶ φυτὰ. Εἰς τὸ τέταρτον βλέπομεν ζωγραφισμένον ἓνα πολύποδα. Τὸ πέμπτον εἶναι πῖθος ὕψους 1.20 μ., ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται κρῖνοι μὲ ἐξαιρετικὴν τέχνην. Τὸ τελευταῖον εἶναι ἓνα πολύχρωμον κομψοτέχνημα. Τὰ περισσότερα εἶναι τῆς Κνωσσοῦ καὶ εὗρισκονται εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου.

θανόν ὅτι ἀπ' αὐτοῦς οἱ Ἕλληνες ἐκκληρονόμησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν γυμναστικήν.

ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἔφθασαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Ἀχαιοί. Ἦσαν ἀπὸ τὴν πρωτοπορίαν τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν, ἡ ὁποία ἐτάραξε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς.

2000 Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι καταλαμβάνουν τὸ Ἰράν, οἱ Ἴνδοι προχωροῦν νοτιώτερον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ οἱ Χιττίται κυριεύουν τὴν Βαβυλῶνα (1925). Οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Εὐρωπαίων εισδύουν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, οἱ πρῶτοι Λατῖνοι κατέρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ φθάνουν εἰς τὴν Βαλκανικὴν, προχωροῦν διαρκῶς νοτιώτερον καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν ἱστορίαν.

Τύποι Ἀχαιῶν

παράστασις ἐπὶ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου

Εἰς τὸ ἄτεχνον αὐτὸ σχεδιογράφημα διακρίνουμεν τὴν κανονικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Τὸ πρόσωπον τριγυρίζεται ἀπὸ γενειάδα, τὰ μαλλιά ἀφθονα κατεβαίνουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν.

Ἰσχυρότεροι σωματικῶς καὶ καλύτερα ὤπλισμένοι οἱ Ἀχαιοὶ ἐκτοπίζουσι εὐκόλως τοὺς ἐντοπίους καὶ κυριαρχοῦσι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πιθανόν ὅτι αὐτοὶ ἔφεραν πρῶτοι τὸν ἵππον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμουσι μὲ πολεμικὰ ἄρματα. Εἶχαν τὴν καλὴν τύ-

χην νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ νοτιωτέρα Ἑλλάς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Ἀχαιοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Κρήτας, ἐσυνέχισαν τὸν πολιτισμὸν των καὶ εἰς πολλὰ τοὺς ἐπέρασαν. Ὁ ἀχαικὸς πολιτισμὸς εἶναι συνέχεια καὶ συμπλήρωσις τοῦ κρητικοῦ.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ δυνατοὶ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ξηράν, δὲν ἄργησαν νὰ γίνουιν ναυτικοί. Ἀπέκτησαν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ περὶ τὸ 1400 π.Χ. ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Κρήτας. Εἰς τὴν πάλην αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἀχαιοί, ἐνίκησαν τὸν κρητικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην. Τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης φέρουιν τὰ ἴχνη πυρκαϊῆς καὶ βιαίας καταστροφῆς. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀχαιοὶ κυριαρχοῦν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀρχίζουιν ζωηροτάτην δρᾶσιν. Ἐπιχειροῦν διαρκῶς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀνησυχοῦν ἀκόμη καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἀχαιῶν, δηλαδὴ ἡ ἀρχαιοτέρα ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων. Καταλαμβάνουιν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 1300), ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ γίνεταί χώρα ἑλληνικὴ. Ἐπίσης κατέλαβον τὴν Κύπρον καὶ μετέδωσαν τὴν διάλεκτόν των. Τέλος διέπλευσαν τὸ Ἴόνιον πέλαγος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος ἔστησαν τὰς πρώτας ἑλληνικὰς ἐγκαταστάσεις.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ ἴδρυσαν διάφορα κράτη. Τὸ σημαντικώτερον ἀπ' αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους αὐτοῦ ἔγιναν ἰσχυρότατοι καὶ ἡ πρωτεύουσά των, ἡ Τίρυνς κατ' ἀρχὰς, κυρίως ὁμως αἱ Μυκῆναι ἀργότερα, ἀπέκτησαν μέγα ὄνομα.

Αἱ Μυκῆναι χρεωστοῦν τὴν λαμπρότητά των εἰς τὴν ἐπίκαιρον θέσιν των. Ἡ πόλις κειμένη ἐπάνω εἰς λόφον φυσικὰ ὄχυρόν, τριγυρισμένη μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, δεσπόζει

τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα καὶ τὸν ἐμπορικὸν δρόμον, ὃ ὅποῖος συνδέει τὸν Ἀργολικὸν κόλπον μὲ τὸν Κορινθιακόν. Οἱ ἄρχοντες τῶν Μυκηναίων, ἀσφαλεῖς εἰς τὸ φρούριόν των, ἐκμεταλλεύονται τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης πεδιάδος καὶ φορολογοῦν τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι προτιμοῦν νὰ μεταφέρουν διὰ τῆς ξηρᾶς τὰ ἐμπορεύματά των μεταξὺ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐπιδίδονται συγχρόνως εἰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ θησαυρίζουν τοιοῦτοτρόπως μεγάλα πλούτη εἰς τὴν πρωτεύουσάν των. Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τὰς Μυκήνας πολύχρυσος Μυκῆνη καὶ τὰ εὐρήματα τῶν μυκηναϊκῶν τάφων ἐδικαίωσαν τὴν ὀνομασίαν αὐτήν.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὠνομάσθη μυκηναϊκός, διότι τὸ σημαντικώτερον κέντρον του ἦσαν αἱ Μυκῆναι. Εἶχεν ὅμως καὶ ἄλλας ἐστίας, εἰς τὴν Λακωνικὴν, εἰς τὴν Ἀττικὴν, εἰς τὴν Βοιωτίαν κ. ἄ., ὅπως μαρτυροῦν λείψανα ἀκροπόλεων καὶ θολωτῶν τάφων.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἐπειδὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς εἰς τὴν ἡπειρον παρὰ οἱ Κρήτες εἰς τὴν νῆσον των, ἐκλέγουν ὑψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα μέρη, διὰ νὰ κτίσουν τὴν κατοικίαν των, καὶ τὴν ὀχυρώνουν μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη. Τὰ ἀνάκτορά των δηλαδὴ εἶναι ὀχυραὶ ἀκροπόλεις. Τὰ τεῖχη τῶν ἀκροπόλεων αὐτῶν εἶναι κτισμένα μὲ πελωρίους ὀγκολίθους χωρὶς ἀμμοκονίαν. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν μῆκος 9 μ., πᾶχος 6 μ. καὶ ζυγίζουσι 90 χιλ. ὀκάδας, ὅσον δηλαδὴ μεγάλη σιδηροδρομικὴ ἄμαξα. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐπειδὴ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐξηγήσουν τὴν προέλευσιν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν, ὑπέθεσαν ὅτι τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν πελωριοὶ ἄνθρωποι, οἱ Κύκλωπες, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν τὰ τεῖχη αὐτά. Διὰ τοῦτο τὰ ὠνόμαζον κυκλώπεια τεῖχη.

Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως ὑφύθεται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλὰ τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ κρητικόν. Εἶναι βαρὺ καὶ μονώροφον.

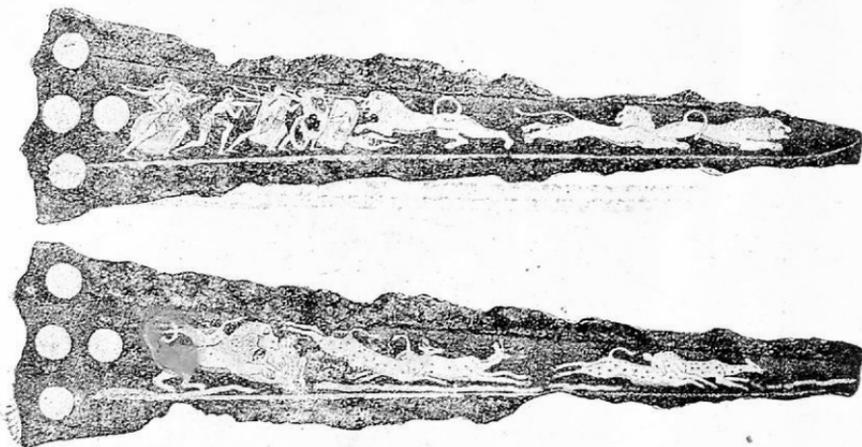
καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἓνα μεγάλο ὀρθογώνιον δωμάτιον, τὸ λεγόμενον μέγαρον. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς

Ἡ Πύλη τῶν λεόντων

Ἡ περίφημος εἴσοδος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Φαίνεται τὰ πελώρια τείχη. Ἡ πύλη ἔχει ὕψος καὶ πλάτος 3 μέτρα. Ἡ πέτρα, ἡ ὁποία τὴν σκεπάζει, ἔχει μῆκος 4 1/2 μ., ὕψος 1 μ. καὶ πλάτος 2 μ. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πύλην εἶναι δύο λεοντάρια σκαλισμένα εἰς τὴν πέτραν καὶ στέκονται τὸ ἓνα ἀντίκρου εἰς τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἑνὸς κίονος. Λείπουν αἱ κεφαλαὶ τῶν, αἱ ὁποῖαι πιθανῶς ἦσαν ἀπὸ ὀρείχαλκον ἐπιχρυσωμένον.

κατοικίας ἔφεραν μαζί των οἱ Ἀχαιοὶ ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἀχαιῶν, τραχεῖς πολεμισταὶ

Μυκηναϊκά έγχειρίδιζ

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

Εὐρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηναίων. Εἶναι ἀπὸ ὀρείχαλκον μὲ καλίσματα ἀπὸ χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν. εἰς τὴν μίαν ὄσφιν εἰκονίζονται νέοι ὤπλισμένοι ποῦ κυνηγοῦν λεοντάρια, εἰς τὴν ἄλλην ἓνα λεοντάρι κυνηγεῖ ζαρκάδια. Αἱ παραστάσεις κάμνου ἐντύπωσιν μὲ τὴν ζωηρότητά των.

Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου

Ἡ μυκηναϊκὴ κατοικία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα στενόμακρον δωμάτιον, τοῦ ὁποῦ ἡ στέγη καὶ οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι ἐκτείνονται ἔμπρὸς καὶ σχηματίζουν στοάν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς δύο στύλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἴθουσα, δηλαδὴ τὸ φωτεινὸν μέρος τῆς οἰκίας. Ἀπὸ ἐδῶ εἰσέρχεται κανεὶς εἰς τὸ κύριον δωμάτιον, τὸ μέγαρον, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους καὶ ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν ἐστίαν. Εἰς τὴν στέγην καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐστίαν ἦτο μία τρύπα, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔβγαινεν ὁ καπνός. Τὸ μέγαρον δὲν ἔχει παράθυρα καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμὰ τῆς στέγης. Εἶναι οἰκοδόμημα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, τοῦ ὁποῦ τὸν τύπον ἔφεραν οἱ Ἀχαιοὶ καθὼς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀπὸ τὴν βορινὴν πατρίδα των. Ἐχει ὁμῶς μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἀπ' αὐτὸ ἀνεπτύχθη τὸ σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ.

κατ' ἀρχάς, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν θαυμασταὶ τοῦ κρητικῶ πολιτισμοῦ καὶ ἐκόσμησαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνακτόρου τῶν μὲ τοιχογραφίας ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Κνωσοῦ.

Ἄξιολογώτατον μνημεῖον τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων εἶναι οἱ τάφοι. Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ τῶν Ἀχαιῶν ἠθέλησαν νὰ συνεχίσουν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν μετὰ τὸν θάνατον. Μιὰ τοῦτο τοὺς ἐταρίχευαν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔθεταν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν τῶν στέμματα, ἐσκέπαζαν τὸ πρόσωπον μὲ προσωπίδα ἀπὸ λεπτὴν πλάκα χρυσοῦ καὶ ἔθαπταν μαζὶ ὅ,τι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωὴν, ὅπλα χρυσὰ πολυπόικιλα, χρυσὰ κοσμήματα, ἀγγεῖα κτλ. Κατ' ἀρχάς κατε-

Ἡ κυρία μὲ τὴν πυξίδα

σκεύασαν τάφους τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρου. Ἄπο τὰς μεγάλας παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐστόλιζαν τοὺς τοίχους τοῦ ἀνακτόρου. Ἡ κυρία φορεῖ τὰ ἐπίσημα ἐνδύματα τῆς καὶ κρατεῖ ἑλεφαντίνην πυξίδα. Ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ στάσις τῆς ἐνθυμίζουν κυρίας τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ ζωηρὰ χρώματα ἔδιδαν ἐξαιρετικὴν κίνησιν εἰς εἰς τὸ πρωτότυπον.

θαλάμους, εἶδος ὑπογείων πυραμίδων. Αἰῶνας ἐκοιμήθησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἡσυχοὶ εἰς τοὺς τάφους τῶν εἰς τὸ μέσον τοῦ πολυτελοῦς θησαυροῦ τῶν, ἕως ὅτου ἡ

σκαπάνη τοῦ Σληήμαν ἐτάραξε τὸν ὕπνον των.

Ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος Σληήμαν εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ σκάψῃ ὀνομαστάς τοποθεσίας τοῦ παλαιότερου πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Κατ' ἀρχάς ἦτο ἔμπορος, ἀλλ' εἶχε διαβάσει μὲ ἀγάπην τὸν Ὅμηρον καὶ ἠθέλησε νὰ εὔρῃ τὰ ἴχνη τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Τὸ 1876 ἔκαμεν ἀνασκαφάς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀνεκάλυψε παλαιοτάτους τάφους, γεμάτους ἀπὸ ἀντικείμενα μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ὁ Σληήμαν ἀνεκάλυψεν ἐπίσης σπουδαῖα εὐρήματα εἰς τὴν Τροίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἔδωσε τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι ἔφεραν εἰς τὸ φῶς τὴν προϊστορικὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἐλησιμόνησαν ὀλωσδιόλου τὴν δόξαν τῶν Μυκηνῶν. Διηγοῦντο πολλὰ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων. Ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνων εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τροίας καὶ γενικῶς μὲ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνδέονται οἱ κυριώτεροι μῦθοι τῶν Ἑλλήνων.

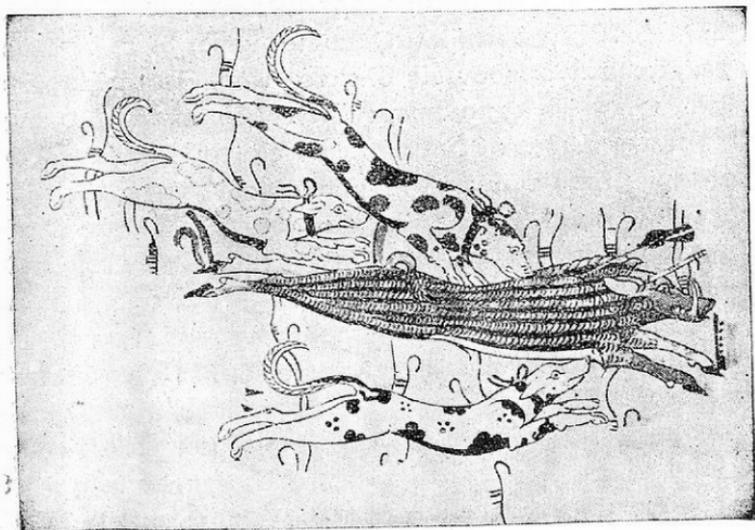
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ

Αἴφνης ὅμως ἐπῆλθε τρομερὰ καταστροφή. Περὶ τὸ 1100 ἤρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς. Δυνατώτεροι σωματικῶς καὶ ὀπλισμένοι μὲ σιδηρὰ ὅπλα, ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς, ἐκυρίευσαν τὰς ὀχυρὰς ἀκροπόλεις, ἐφόνευσαν τοὺς βασιλεῖς καὶ διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς των.

Οἱ Δωριεῖς ὑπέταξαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Λακωνικὴν, τὴν Μεσσηνίαν κτλ. Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐγκατεστάθη ἡ ἰσχυροτάτη δωρικὴ φυλὴ, οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιάται, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

Ἡ ὀρμητικὴ αὐτὴ ἐπιδρομὴ ἀνεστάτωσε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς κατεστράφη. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς νέας ἀναστατώσεις. Αἰ νῆσοι ἦσαν ἀνή-

συχιοι, αἱ ἡπειροὶ ἐπίσης, λέγει μία ἐπιγραφή τοῦ Φαραῶ Ραμσή Γ'. Τὸ κύριον ρεῦμα τῶν φυγῶν διηυθύνθη πρὸς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἐτῶν κατεῖχαν οἱ Ἀχαιοί. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλαιούς κατοίκους ἔμειναν εἰς τὰς κατακτηθείσας ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς χώρας ἔγιναν δουλοπάροικοι, εἴτε εἴλωτες ὅπως τοὺς ἔλεγον εἰς τὴν Σπάρτην.

Κυνήγι ἀγριοχοίρου

τοιχογραφία Τίρυνθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες διετήρησαν ζωηρὰν ἀνάμνησιν τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως. Αἱ λεπτομέρειαι ὁμῶς τῶν γεγονότων ἐλησμονήθησαν καὶ οἱ Δωριεῖς ἔπλασαν τὴν παράδοσιν ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἦτο ἐπιστροφή εἴτε κ ἄ θ ο δ ο ς, ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Εὐρύσθευς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΟΙ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (9ος καὶ 8ος π. Χ. αἰών)

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΔΩΡΙΚΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΝ

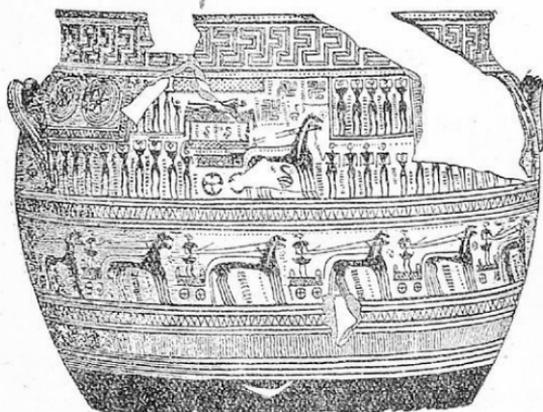
Ἡ δωρική μετανάστευσις ἔφερε μεγάλην μετεβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα ἠλλαξε κυριάρχους, διότι οἱ Δωριεῖς ἐπεκράτησαν σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Θεσσαλία, Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Πελοπόννησος ἔγιναν δωρικά. Μόνον ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εὐβοία δὲν ὑπέκυψαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Σημαντικὸν μέρος τῶν παλαιῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν τῆς μορφήν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Αἱ διάφοροι φυλαὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς καὶ ἤρχισαν νὰ διαμορφώνωνται τὰ κράτη.

Ἄλλ' ὁ κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐδέχθη δυνατόν κτύπημα, ἡ πρόοδος τῆς χώρας ἐσταμάτησε καὶ ἡ τέχνη ὠπισθοδρόμησεν. Ἀντὶ τῶν κομψῶν κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων μὲ τὰς φυσικωτάτας παραστάσεις ἔχομεν τώρα μεγάλα χονδροειδῆ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα φέρουν ὡς κοσμήματα ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχέδια (γραμμάς, κύκλους κτλ.) ἢ παραστάσεις πολὺ ἀτέχνους. Ἐν τούτοις ὁ ἀρχαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν κατεστράφη τελείως, διότι διτηρήθη εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου κατέφυγαν οἱ Ἀχαιοί. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἔμειναν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ κυριαρχία ὅμως τῆς θαλάσσης ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἀργότερα ἐνόμισαν ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ ὅ,τι ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης ἦτο φοινικικόν.

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν ἐπὶ δύο ἕως τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα γεωργικὴ. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις μόνον, ὅπως αἱ χώραι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ

οικονομική της ζωῆ εὐρίσκεται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Δὲν ἔχει τεχνίτας, δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν, ἐμπόριον, σημαντικὴν ναυτιλίαν οὔτε μεγάλας πόλεις. Τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα, ὀνομάζουσι Ὁμηρικοὺς χρόνους, διότι τὰς πληροφορίες μας διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

Γεωμετρικὸν ἄγγειον

Ἄγγειον Διπύλου

Παρίσιον, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθῆναι, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον

Φαίνεται πολὺ καθαρὰ ἡ μεγάλη διαφορά ἀπὸ τὰ κρητικὰ ἄγγεῖα. Τὸ ἄγγειον ἀριστερὰ ἔχει ὡς κοσμήματα πολὺ ἀπλᾶς γραμῆς καὶ κάπου κάπου σχέδια κάπως πολυπλοκώτερα ἢ πτηνὰ πολὺ ἄτεχνα. Δεξιὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἄγγεῖα, ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὸ Δίπυλον. Καὶ εἰς τὰ ἄγγεῖα τοῦ Διπύλου τὰ σχέδια εἶναι πάλιν ἀπλᾶ γεωμετρικά, ἀλλὰ μετὰ αὐτῶν βλέπομεν ἰχνογραφήματα ἀδέξια, ποὺ θέλουσι νὰ παραστήσουσι σκηνὰς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄγγειον παριστάνεται κηδεῖα. Εἰς τὸ μέσον βλέπομεν ἓνα ἀμάξι μὲ δύο ἄλογα καὶ ἐπάνω τὸν νεκρὸν. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ συνοδεύουσι τὴν κηδεῖαν ἔχουσι σηκωμένα τὰ χέρια καὶ κρατοῦν τὸ κεφάλι, τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι κλαίουσι. Ὁ τεχνίτης ἐγέμισε τὰ κενὰ μὲ διάφορα σχέδια καὶ πουλιά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ἡ ἀκμαιότερα καὶ ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη χώρα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν εἶναι ἡ Μ. Ἀσία. Ἐκεῖ κατέφυγαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ, ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν εἰς χώραν εὐφορον καὶ εἰς κλίμα πολὺ καλὸν, ἐξηκολούθησαν νὰ προσδεύουσι. Ὁ ἀκμαιότερος κλά-
X. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου. Ἱστορία ἈΓυμνασίου Ἔκδοσ. Δ' 8

14
δος τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὠνομάσθησαν ἀργότερα Ἴωνες. Οἱ μικρασιάται Ἕλληνες ἦσαν πλησιέστερον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀνεπτυγμένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Φοίνικας, τοὺς Αἴγυπτίους, τοὺς Χαλδαίους, καὶ ἔμαθαν ἀπ' αὐτοὺς πολλά.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των. Ἦσαν κυρίως γεωργοὶ καὶ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος μαζί με τοὺς εὐγενεῖς. Ἔκτιζαν ἀνάκτορα ὅμοια με τὰ μυκηναϊκὰ, κατεγίνοντο εἰς τὰ πολεμικὰ, ἐθεώρουν τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν ὡς τὸ μεγαλύτερον προτέρημα, ἦσαν εὐθυμοὶ καὶ γεμᾶτοι διάθεσιν καὶ ὀρμῆν.

Ἀργότερα οἱ μικρασιάται Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδονται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχαν πλοῖα ἀτελεῖ καὶ συνήνητησαν πολλὰς δυσκολίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐτελειοποίησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ ἔπλεαν διαρκῶς μακρύτερα. Δὲν τοὺς ἐτρόμαζαν πλέον τὰ παραμύθια, τὰ ὁποῖα διηγοῦντο διὰ τὰς μακρινὰς θαλάσσας καὶ διὰ τὰ τέρατα, τὰ ὁποῖα καταστρέφουν τὰ πλοῖα καὶ ἀρπάζουν τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Ἕλληνες ἔγιναν σπουδαῖοι ναυτικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ συναγωνίζονται τοὺς Φοίνικας.

Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιὰν των πατρίδα. Ἦξευραν ὅτι οἱ πρόγονοὶ των εἶχαν ζῆσει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ βασιλεῖς των ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι κατάγονται ἀπὸ τὰς βασιλικὰς οἰκογενεῖας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἀπὸ τὸν Θησέα, τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, καὶ διηγοῦντο πολλοὺς μύθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Εἰς τὰ συμπόσια των οἱ μουσικοὶ, τοὺς ὁποῖους ὠνόμαζαν ἀοιδοὺς, ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἐκείνων ἡρώων, διότι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα των ἦτο τιμὴ καὶ δόξα διὰ τοὺς ἀπογόνους.

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους σώζονται δύο σπουδαῖα ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ ποιητὴς Ὀμηρος. Πότε ἔζησε καὶ τί ἦτο ὁ Ὀμηρος δὲν γνωρίζομεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρ-

την ἢ τὴν Χίον καὶ ἔζησε τὸν 9ον ἢ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματά του εἶναι τόσον ὠραῖα, ὥστε ἀποροῦμεν πῶς ἡ ποιητικὴ τέχνη εἶχε φθάσει τότε εἰς τὴν τελειότητα.

Ἡ Ἰλιάς μᾶς διηγεῖται τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς φιλονικεῖ μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ μὲ τὸ κεντρικὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον πλέκονται πολ-
λαι ἄλλαι διηγήσεις.

Ἡ Ὀδύσσεια περιγράφει τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύως. Ὁ πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης ἀφοῦ ἐπολέμησε δέκα χρόνια εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἀφοῦ τέλος μὲ τὴν πανουργίαν του ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου, πλανᾶται ἄλλα δέκα χρόνια εἰς τὴν θάλασσαν προσπαθῶν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου τὸν περιμένει ἡ πιστὴ του σύζυγος Πηνελόπη.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου εἶναι τὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ λογοτεχνήματα, ἀπὸ ὅσα ἐσώθησαν. Ἐχουν μεγάλην ποιητικὴν ἀξίαν καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὁποῖα μὲ πρωτοφανῆ παρατηρητικότητά καὶ ζωηρότητα περιγράφονται αἱ ἀνθρωποὶ καὶ τὰ ἦθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων.

Η ΖΩΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΜΗΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἀλλ' αἱ ζωηραὶ καὶ λεπτομερεῖς περιγραφαὶ ἀναπαριστάνουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν Ἰλιάδα οἱ Ἕλληνες μᾶς ἐμφανίζονται ὡς νέοι καὶ γεμάτοι ὀρμῆν. Ἀγαποῦν τὴν ζωὴν, λατρεύουν τὰ ὠραῖα πράγματα καὶ θυσιάζονται διὰ τὴν τιμὴν. Εἶναι ὅμως ἀκόμη τραχεῖς καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐξουσιάσουν τὰ

Ὅμηρος, ἀρχαία προτομή
Ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ
τῆς Ὀδυσσεΐας ὅπως τὸν
ἐφάνταζοντο οἱ Ἕλληνες
ἀργότερα.

πάθη των. Ὁ Ἀχιλλεύς π.χ. ἀφίνει ἄταφον τὸν ἐχθρὸν τοῦ Ἑκτορα, διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίση περισσότερο. Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι. Γνωρίζουν πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ἡ ζωὴ καὶ οἱ τρόποι των εἶναι ἕλεπτότεροι.

Ἡ ὁμηρικὴ κοινωνία δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν γεωργικὴν

Ὁ Ἀχιλλεύς, ἀπὸ ἐρυθρόμορφου ἀγγείου τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος

κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορίας ὅλων τῶν λαῶν. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς γαιοκτῆμονας, τοὺς λεγομένους ἀρίστους, καὶ τὸν λαόν, δηλαδὴ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία εἶναι κύρια μέσα τῆς ζωῆς. Ἡ τέχνη εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένη. Ὅ,τι ἕκαστος χρειάζεται, ἐνδύματα, κατοικίαν, ὄπλα, κατασκευάζει ὁ ἴδιος.

Ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἔχουν κληρονομικοὺς βασιλεῖς (πατρικαὶ βασιλεῖαι). Ἀλλ' ἡ ἐξουσία των ἔχει περιορισθῆ πολὺ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Τὴν

χώραν κυβερνοῦν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται εἰς τὰ πολεμικά. Ἡ πολεμικὴ ἀνδρεία θεωρεῖται ἡ μεγαλύτερα ἀρετὴ. Κατέρχονται εἰς τὸν πόλεμον βαρέως ὀπλισμένοι καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ πολεμοῦν μὲ ἄρματα ὅπως οἱ Ἀχαιοί. Ἀλλὰ τὰ ὀρειχάλκινα ὄπλα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς κατασκευάζουν ἀνέτους κατοικίας, αἱ ὁποῖαι ἐν-

θυμίζουν τὰ μέγαρα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίθωνθος.

Ἡ παλαιοτάτη αὐτὴ ἐποχὴ ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δύο ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὰ ὁποῖα ἔλαβαν σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶχαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Οἱ ποιηταὶ καὶ λογο-

Ἦ ὁ πολεμιστὴς ἀποχωρετᾶ τὴν γυναῖκα του, ἀπὸ ἑνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Δούριδος (Βιέννη)

Ἡ σκηνὴ παριστάνει ἕνα ὁμηρικὸν πολεμιστὴν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕτοιμος ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὸν πόλεμον. Ἡ γυναῖκα του ἀπὸ ἕνα μικρὸν ἀγγεῖον τοῦ κρατεῖ χύνει κρασί εἰς τὴν γῆν, κάμνει δηλαδὴ σπονδὴν.

γράφοι ἐθεώρησαν τὸν Ὀμηρον πρότυπον, οἱ γλύπται καὶ ζωγράφοι αὐτὸν εἶχαν ἀκένωτον πηγὴν ἐμπνεύσεως. Ἄλλὰ καὶ ἡ θρησκεία καὶ ὁ κόσμος τῶν θεῶν καὶ ἡρώων ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Ὀμηρον τὴν ὀριστικὴν των διαμόρφωσιν.

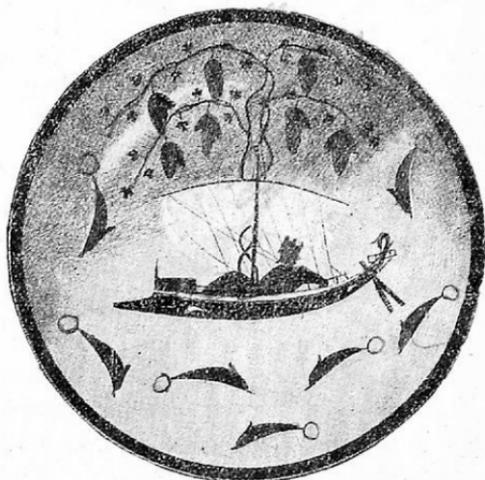

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Η'

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

ΘΑΛΑΣΣΟΠΛΟΪΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα βλέπομεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι μόνον γαιοκτήμονες, ἀλλὰ συγχρόνως πολεμισταί, πειραταί καὶ ἔμποροι. Δεικνύουσιν ἀγάπην εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια καὶ τὰς περιπετείας. Ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν θάλασσαν αὐξάνει διαρκῶς καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου καὶ τοῦ 6ου αἰῶνος γίνονται ἀξιολογώτατοι ναυτικοί.

Ὁ Διόνυσος ταξιδεύει, ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Ἐξηκκία τοῦ 540 π. Χ. περίπου—Μόναχον, Παλαιὰ Πινακοθήκη.
Ἡ ἀγάπη εἰς τὰ ταξίδια ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας νὰ φαντασθοῦν ὅτι καὶ οἱ θεοὶ τῶν ταξιδεύοντων διαρκῶς. Ἡ χαριτωμένη αὐτὴ παράστασις μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν διὰ τὰ καράβια, μὲ τὰ ὁποῖα διέσχισαν οἱ Ἕλληνες τὴν Μεσόγειον, διὰ νὰ ζητήσουν χώρας πρὸς ἀποικισμόν.

Ἀντιπάλους εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν τοὺς Φοίνικας. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Φοίνικες εἶναι κυρίως πονηροὶ ἔμποροι, ταξιδεύουσιν διὰ τὸ κέρδος μόνον καὶ ἀποκρύπτουν ἐπιμελῶς τοὺς δρόμους καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἀνακαλύπτουν, οἱ Ἕλληνες συνδυάζουσιν τὸ κέρδος μὲ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φιλομάθειαν καὶ διηγοῦνται περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἰ-

δαν. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ εἶναι κυρίως οἱ πρῶτοι ἐξερευνηταὶ τῆς ἀρχαιότητος. Δὲν ἔμεινε γωνία τῆς Μεσογείου ἢ πτυχὴ τῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξηρεύνησαν καὶ δὲν διεφώτισαν. Τὸ σκότος τοῦ μυστηρίου διασκορπίζεται, τὰ θαλάσσια τέρατα, ἢ Σκύλλα, ἢ Χάρυβδις, αἱ Ἀρπυιαὶ, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι παρὰ μόνον τὰ εὐθραυστα σκάφη τῶν θαλασσοπόρων ἀπὸ τοὺς βράχους των, ἀπεδείχθησαν ὅτι ἦσαν γεννήματα τῆς φαντασίας.

Εἰς τὸν συναγωνισμόν μὲ τοὺς Φοίνικας ἐπικρατοῦν οἱ Ἕλληνες. Τότε γίνεται κάτι ἀξιοθαύμαστον. Οἱ Ἕλληνες κινουῦνται πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅλοι ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταξιδεύσουν, νὰ γνωρίσουν ξένας χώρας, νὰ πλουτήσουν ἀπὸ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις ἢ νὰ εὕρουν ἄλλον τόπον πλουσιώτερον καὶ εὐτυχέστερον διὰ νὰ ζήσουν.

Αἱ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Οἱ Ἕλληνες εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀποικιακὸς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ ἐγέμισαν τὰς παραλίας μὲ τὰς ἀποικίας των.

Αἷτια τοῦ ἀποικισμοῦ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς γῆς καὶ συγχρόνως αἱ πολιτικαὶ ταραχαί. Ὁ ἱστορικὸς Θεουκυδίδης γράφει συντόμως: οἱ ἐκ τῶν στάσεων ἐκπίπτοντες ἔκτιζον τὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες μετέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ξένας χώρας διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως, νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆν καὶ νὰ σχηματίσουν νέαν πατρίδα. Αἱ παλαιότεραι λοιπὸν ἀποικίαι ἦσαν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως. Ἀργότερα, ὅταν ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, οἱ Ἕλληνες διευθύνονται εἰς τοὺς τόπους τῆς μεγάλης παραγωγῆς, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Νότιον Ρωσσίαν, αἱ ὁποῖαι παράγουν σιτηρὰ, εἰς τὸν Καύκασον, ὁ ὁποῖος δίδει ξυλείαν, καὶ ἰδρῶν εἰς τὰ παράλια τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐμπορικοὺς σταθμούς. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀποικίαι ἐκ μεταλλεύσεως.

Τὸ κράτος ὑποστηρίζει τοὺς ἀποίκους καὶ δίδει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν λεγόμενον οἰκιστὴν, ὁ ὁποῖος ἀγῆκει συνήθως εἰς τὰς ἀρχαιότερας οἰκογενείας.

Ἡ ἀναχώρησις γίνεται ἔπειτα ἀπὸ ἱεροτελεστίαν καὶ μὲ
 μεγάλην πομπήν. Οἱ ἄποικοι παίρνουν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς
 Ἑστίας τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον τοποθετοῦν εἰς τὸν ναὸν,
 τὸν ὁποῖον κτίζουν εἰς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ ἀποικία

Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτῶται σίλφιοι, ἀπὸ ἀγγείων τῆς Λα-
 κωνικῆς τοῦ 560 π. Χ. περίπου—Παρίσιον, Νομισματικὸν Μουσεῖον
 Ἀρχαϊκῆ παράστασις, ἴσως γελοιογραφία. Ὁ βασιλεὺς τῆς Κυ-
 ρήνης Ἀρκεσίλας, ὁ ὁποῖος ἦτο περίφημος διὰ τὰ πλοῦτη καὶ
 τὴν φυλαργυρίαν του, μὲ περίεργον ἐνδυμασίαν κάθεται εἰς τὸ
 πλοῖον καὶ ἐπιβλέπει τὸ ζῦγισμα καὶ τὴν φόρτωσιν τοῦ σιλφίου.
 Κάτω εἶναι ἡ ἀποθήκη τοῦ πλοίου μὲ τὸν φύλακα εἰς τὴν θύραν.

τυπικῶς εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, κατ' οὐσί-
 αν ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ δεσμοὶ μεταξύ ἀποικίας καὶ μη-
 τροπόλεως, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ κοινὴ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα,
 οἱ νόμοι κτλ. Οἱ ἄποικοι σέβονται τὴν μητρόπολιν, λαμβά-

νουν μέρος εις τὰς ἑορτάς της, ἂν κινδυνεύουν ζητοῦν τὴν συνδρομὴν της, ἢ τὴν βοήθουν, ὅταν αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς κίνδυνον. Ἐνίοτε ὅμως ἔρχονται εἰς ρῆξιν καὶ αἱματηροὺς πολέμους. Ἀλλὰ πόλεμος ἀποικίας καὶ μητροπόλεως θεωρεῖται μεγάλη ἀσέβεια.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΥΞΕΙΝΟΥ

Τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης προσεῖλκυσαν ἔνωρὶς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ τὰ μεταλλεῖα των. Αἱ δύο πόλεις τῆς Εὐβοίας Χαλκίς καὶ Ἐρέτρια ἵδρυσαν πολλὰς ἀποικίας εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἣ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἡ σημαντικώτερα τῶν χαλκιδικῶν ἀποικιῶν ἦτο ἡ Ὀ λ υ ν θ ο ς. Οἱ Κορίνθιοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ βου αἰῶνος ἵδρυσαν τὴν Π ο τ ε ἰ δ α ἰ α ν. Ἐπίσης πολλαὶ ἀποικίαι ἱδρῦθησαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Θράκης.

Ἀπὸ παλαιωτάτους χρόνους οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰ στενὰ τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὴν ὀμιχλώδη θάλασσαν, ἣ ὁποία κρύπτεται ἐκεῖθεν τῶν στενῶν. Ἀνάμνησιν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν διετήρησαν οἱ μῦθοι τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας καὶ τῶν Συμπληγάδων.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὅταν κατενόησαν τὴν σημασίαν τῶν πορθμῶν, Λέσβιοι ἵδρυσαν τὴν Σ η σ τ ὶ ν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου, Μιλήσιοι τὴν Ἀ β υ δ ο ν ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς. Πέραν τοῦ στενοῦ οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὸ 675 π. Χ. τὴν Κ ὺ ζ ι κ ο ν καὶ ὀρμώμενοι ἀπ' ἐκεῖ ἱδρῦνουν σειρὰν ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἀσιατικὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Οἱ Μεγαρεῖς ἱδρῦνουν ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου τὴν Χ α λ κ η δ ὶ ν α καὶ ὀλίγον ἀργότερα τὸ Β υ ζ ἄ ν τ ι ο ν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς.

Ὁ ἀποικισμὸς τοῦ Εὐξεινοῦ εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἔργον τῆς Μιλήτου. Περὶ τὸ 630 π. Χ. ἱδρῦνουν τὴν Σ ι ν ῶ π η ν εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει ἡ ἐμπορικὴ ὁδὸς, ἣ ὁποία φέρει διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἡ ἀποικία αὕτη ἀκμάζει τόσο πολὺ, ὥστε ἀποικίζει ὅλην τὴν παραλίαν μέχρι τῆς Κολχίδος. Ἡ Ἀ μ ι σ σ ὸ ς καὶ ἡ Τ ρ α π ε ζ ο ῦ ς εἰ-

φόρα δένδρα καὶ τὰ πλούσια λειβάδια τῆς ἔτρεφαν μεγά-
λα ζῶα καὶ ἰδίως ἵππους. Οἱ ἡγέμονες τῆς Κυρήνης ἦσαν
ὀνομαστοὶ διὰ τοὺς ἵππους των, πολλάκις ἐνίκησαν εἰς
τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ὁ ποιητὴς Πίνδαρος
ἐξύμνησε τὸν βασιλέα Ἀρκεσίλαν διὰ τὴν νίκην του.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἤκμασαν ἐξαιρετικῶς αἱ ἑλλη-
νικαὶ ἀποικίαι, εἶναι ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Ἦδη
κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἀχαιοί, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν
φθάσει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Μετὰ τὴν δωρικὴν
μετανάστευσιν περὶ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς τὸ σημεῖ-
ον τοῦτο ἰδρῦθησαν τρεῖς σημαντικαὶ ἀποικίαι, τὸ Μετα-

πό ντιον, ἡ Σύβα-
ρς καὶ ὁ Κρότων,
αἱ ὁποῖαι ἐδέχθησαν
ἀργότερα πολλοὺς
Δωριεῖς καὶ ὠμίλη-
σαν τὴν δωρικὴν δι-
άλεκτον. Μετανά-
σται πὸ τὴν Σπάρ-

Νόμισμα Συβαριτῶν

την ἔκτισαν τὴν μόνην σπαρτιατικὴν ἀποικίαν, τὸν Τάραν-
τα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Ἑλληνικαὶ ἀποικί-
αι ἐσκέπασαν τὴν παραλίαν τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ ἔδω-
σαν εἰς τὴν χώραν ὄσιν ἑλληνικὴν καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη
Μεγάλη Ἑλλάς.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Σικελίας ἰδρῦθησαν ἀργότερα. Μετὰ
σφοδρὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς Καρχη-
δονίους οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν
καὶ νοτιὰν παραλίαν τῆς νήσου, ἐνῶ ἡ βορειοδυτικὴ ἔμει-
νεν εἰς τοὺς Καρχηδονίους. Πρῶτοι ἔφθασαν οἱ Χαλκιδεῖς,
οἱ ὁποῖοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ἔκτισαν τὴν Νά-
ξον, κατόπιν τὴν Κατάνην, τοὺς Λεοντίνους
καὶ εἰς τὰς δύο παραλίαις τοῦ στενοῦ μεταξύ Ἰταλίας καὶ
Σικελίας τὸ Ρήγιον καὶ τὴν Ζάγκλην, ἡ ὁποία με-
τωνομάσθη Μεσσήνη, διότι ἀργότερα ἐδέχθη Μεσ-
σηνίους φυγάδας. Ἐπειτα ἀπὸ 40 χρόνια ἦλθαν οἱ Κορίν-

θιοι, οί όποιοι εΐχαν ιδρύσει σπουδαιοτάτην άποικίαν εις την νήσον Κέρκυραν. Τό 730 π.χ. ιδρύουν τας Συρακούσας, αί όποιαί απέβησαν ή σημαντικωτάτη πόλις της Δυτικής Μεσογείου. Ρόδιοι καί Κρήτες ιδρύουν άργότερα την Γέλαν, ή όποία κτίζει τον Άκράγαντα, την δευτέραν μετά της Συρακούσας πόλιν της Σικελίας, καί τέλος οί Χαλκιδείς ιδρύουν την Ίμέραν. Αί άποικιαί της Ίταλίας καί Σικελίας ήσαν προωρισμέναί εκ της φύσεως της χώρας νά γίνουν κατ' έξοχήν άποικιαί έγκαταστάσεως.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Έκειθεν της Ίταλίας καί Σικελίας αί έλληνικαί άποικιαί εΐναι σποραδικαί καί χάνονται εις τό μέσον του άπεράντου βαρβαρικού κόσμου, όπως αί άποικιαί του Εύξεινου, καί εΐναι σταθμοί έμπορικοί, άποικιαί εκμεταλλεύσεως.

Περί τό 600 π.χ. οί Φωκαείς της Μ. Άσίας ίδρυσαν την Μασσαλίαν εις τας εκβολάς του Ροδανού ποταμού. Οί Έλληνες έφθασαν τοιουτοτρό-

πως εις τό τέρμα της Μεσογείου, εις τας Ήρακλείους στήλας, όπως έλεγαν τον πορθμόν του Γιβραλτάρ. Έκειθεν του πορθμού εκτείνεται ο ώκεανός, άχανής, χωρίς νήσους, μυστυριώδης. Οί ναυτικοί της Μασσαλίας δέν υποχωραυν πρό της τολμηράς επιχειρήσεως νά έξερευνήσουν τον ώκεανόν. Ο Εϋθύμηνης ακολουθει την παραλίαν της Άφρικης καί φθάνει εις την Σενεγάλην, ο Πυθέας, ο μεγαλύτερος έλλην έξερευνητής, έξιχνιάζει τας χώρας, αί όποιαί κρύπτονται εις την όμίχλην καί τάριγη των βορείων θαλασσών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Οί ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν κατάρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν εἰς ἓνα κράτος, ἀλλ' ἔμειναν ἕως τὸ τέλος χωρισμένοι εἰς μικρὰς πολιτείας καὶ ζήτημα τιμῆς ἐθεώρουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Οἱ κυριώτεροι λόγοι τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι:

1. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε μία ἀρκετὰ ἐκτεταμένη πεδινὴ χώρα, ἢ ὅποια νὰ ἀποκτήσῃ τόσῃν δύναμιν, ὥστε νὰ ἐνώσῃ ὅλον τὸ ἔθνος εἰς ἓνα κράτος. Ἀντιθέτως τὰ ὄρη, ἡ θάλασσα καὶ αἱ φάραγγες τῶν ποταμῶν χωρίζουν τὴν Ἑλλάδα εἰς πολλὰ διαμερίσματα, ἀποκλεισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἢ γεωγραφικὴ αὐτὴ διάσπασις εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πολιτικὴν διάσπασιν.

2. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὸ σύστημα τῆς προσωπικῆς διοικήσεως, συνήθιζαν δηλαδὴ νὰ διαχειρίζωνται οἱ ἴδιοι τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους (δηλ. βουλευτὰς, πληρεξουσίους κτλ.) ὅπως σήμερον. Ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος, ὅταν ἔχῃ μεγαλυτέραν ἑκτασιν.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ Ἑλλάς ἔμεινε διηρημένη εἰς πολυάριθμα κράτη, τὰ περισσότερα πολὺ μικρὰ καὶ ἀδύνατα καὶ ὀλίγα μόνον ὅπως δὴποτε ἐκτεταμένα καὶ ἰσχυρὰ.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

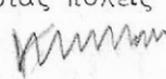
Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν διαφορὰν εἰς τὴν διάλεκτον καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον διεκρίνοντο εἰς τρεῖς φυλάς, τοὺς Ἀἰολεῖς, τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς Δωριεῖς.

Οἱ Αἰολεῖς κατεῖχαν τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Ἀπὸ

τάς νήσους ἀνήκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Τένεδος καὶ ἡ Λέσβος, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὐρίσκετο ἡ σημαντικώτερα αἰολικὴ πόλις Μυτιλήνη.

Οἱ Ἴωνες εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ μέσον τῆς παραλίας, δηλαδὴ εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καρίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, εἰς χώραν εὐφορον καὶ μὲ λαμπρότατον οὐρανόν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἴωνία. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνήκον εἰς αὐτοὺς ἡ Χίος, ἡ Σάμος καὶ αἱ Κυκλάδες. Οἱ Ἴωνες ἦσαν ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἀκμαϊότερα ἑλληνικὴ φυλὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Περὶ τὸ 700 π. Χ. ἡ Ἴωνία ἀριθμεῖ 12 πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας σημαντικώτεραι εἶναι ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Χίος. Αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις προοδεύουν γρήγορα καὶ ἐνώνονται εἰς ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης, τὸ λεγόμενον Πανιώνιον.

Νοτίως τῆς Ἴωνίας δωριεῖς ἄποικοι ἰδρύουν τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατ' ἀρχὰς 6, ἀργότερα ὁμως περιορίζονται εἰς 5, διότι ἡ σημαντικώτερα ἀπ' αὐτὰς Ἀλικαρνασσοῦς δέχεται τὴν Ἴωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ὁμιλεῖ τὴν Ἴωνικὴν διάλεκτον. Οἱ Δωριεῖς κατέχουν ἐπίσης τὴν νῆσον Ρόδον, τὴν Κῶ καὶ ἄλλας μικροτέρας, ἐνῶ εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν εἶχαν καταλάβει τὴν Κρήτην καὶ τὰ Κύθηρα. Ἡ δωρικὴ ἐξάπολις ἐνώνεται ἐπίσης εἰς ὁμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο ἡ ναὸς τοῦ Τριπίου Ἀπόλλωνος.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἰδίως οἱ Ἴωνες ἀναπτύσσονται ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Αὐτοὶ πρῶτοι δημιουργοῦν ναυτικόν, ἐμπόριον, ἔχουν μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις καὶ ἀναπτύσσουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Ἡ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ μεγαλύτερόν της μέρος εἶναι γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ καὶ δι' αὐτὸ μένει ὀπίσω πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς. Ἡ παραλία της εἰς τὰ περισ-

σότερα μέρη δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας καὶ δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας. Ἐξαίρεσιν κάμνουν δύο πόλεις μόνον, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σικυών. Τὰ σημαντικώτερα διαμερίσματα τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ Ἀργολίς, ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Λακωνική.

Ὄνομασθὴ διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς ἡ Ἀργολίς, τὸ πολυπυρον καὶ ἰπόβοτον. Ἄργος, ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, εἶδεν ἐνδόξους ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀχαιῶν. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, οἱ Ἀχαιοί, ὑπεδουλώθησαν ὀνομασθέντες γυμνήται. Ἀλλὰ ἡ διάκρισις μεταξύ κατακτητῶν καὶ ὑποτελῶν δὲν διτηρήθη ἕως τὸ τέλος, διότι εἰς πολλὰ μέρη ἐπεκράτησε τὸ ἀχαικὸν στοιχεῖον, ἐπειδὴ ἦτο πολυπληθέστερον. Οἱ Δωριεῖς παρέμειναν γαιοκτῆμονες καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν. Ἄλλ' οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν δὲν ἀνέχονται τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἐξεγείρονται, ὡσάκις δίδεται εὐκαιρία. Τὸν 5ον αἰῶνα π. Χ. στασιάζουσαν ἐπανειλημμένως καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἐγκαταστήσουν τὴν δημοκρατίαν. Τὸ Ἄργος διτήρησε πάν-

Νόμισμα Ἄργους

τοτε λείψανα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἀνέδειξε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους καλλιτέχνους τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Μεσσηνία δὲν κατάρθωσε νὰ ἀναπτυχθῇ ὁμαλῶς, διότι οἱ Σπαρτιᾶται, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τὸν κίνδυνον νὰ ἐπικρατήσουν οἱ πολυπληθέστεροι Ἀχαιοὶ κάτοικοι τῆς χώρας. τοὺς ἐπολέμησαν μὲ πείσμα καὶ κατάρθωσαν νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν.

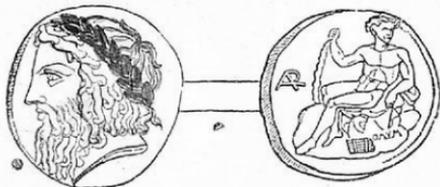
Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἀνεπτύχθη τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Σπάρτη, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὀμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως.

Αἱ δυτικώτεροι χῶραι τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀχαΐα καὶ Ἡλις, μένουσαν ἀγροτικαὶ καὶ καθυστερημέναι καὶ οἱ κάτοικοί των εἶναι κοινόποδες γεωργοὶ καὶ κατοικοῦν εἰς μικρὰ χωρία. Μόλις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, δη-

λαδή τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα, δημιουργεῖται ἀξία λόγου πόλις, ἡ Ἡλις. Ἄλλὰ πολλοὶ εὐγενεῖς τῶν Ἡλείων καυχῶνται ὅτι δὲν ἐπάτησαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν χώραν τῶν δίδει τὸ μέγα προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ὀ λ υ μ π ί α.

Ἡ Ἄ ρ κ α δ ί α, ὕψηλὸν καὶ ἀπόκεντρον ὄροπέδιον εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου, χωρὶς πρόσοψιν εἰς τὴν θάλασσαν, μένει μία ἀπὸ τὰς πλέ-

ον καθυστερημένας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Μέχρι τέλους δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολιτικὴν ἐνότητα, αἱ πόλεις τῆς Τ ε γ έ α καὶ Μ α ν τ ί -

Νόμισμα Ἀρκαδίας

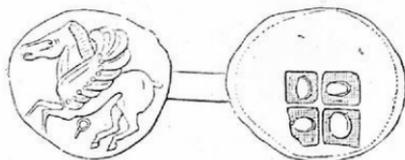
ν ε ι α, εἶναι ἀσήμαντοι, φιλονικοῦν καὶ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ξένων. Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ χώραι (δηλαδὴ Ἀχαΐα, Ἡλις καὶ Ἀρκαδία) δὲν ἔλαβαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτε σημαντικὸν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ἡ Κ ό ρ ι ν θ ο ς, ἡ περίφημος πόλις τοῦ ἰσθμοῦ, χρεωστεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς τοποθεσίαν, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Εἶναι κτισμένη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς πρόποδας ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἡ ἀκρόπολις, ὁ περίφημος Ἀ κ ρ ο κ ό ρ ι ν θ ο ς. Ἐχει δύο τεχνητοὺς λιμένας, τὸ Λ έ χ α ι ο ν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὰς Κ ε χ ρ ε ά ς εἰς τὸν Σαρωνικόν. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τόσο μικρὰ, ὥστε οἱ ναυτικοὶ συνεχίζουν τὸ ταξίδι τῶν διὰ τῆς Κορίνθου. Διὰ νὰ ἀποφύγουν δηλαδὴ τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἰδίως τὸν ἐπικίνδυνον Μ α λ έ α ν, ἐκφορτώνουν εἰς τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο λιμένας τὰ ἐμπορεύματά των καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ. Ὁ περίφημος τύραννος Π ε ρ ί α ν δ ρ ο ς ἐσκέφθη μάλιστα νὰ κατασκευάσῃ διώρυγα, διὰ νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο θαλάσσας. Ἐπειδὴ ὁμοῦς αὐτὸ δὲν ἦτο εὐκόλον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατε-

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Ἀ' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Δ' 9

σκεύασαν ένα ξύλινον δρόμον, τὴν δ ἰ ο λ κ ο ν, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυραν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν.

Τὴν πόλιν κυβερνᾷ μία δυνατὴ οἰκογένεια ἐφοπλιστῶν καὶ ἐμπόρων, οἱ **Βακχιάδαι**. Ἄλλ' ἔχουν ἀντίπαλον τὸν κατώτερον λαὸν καὶ ἰδίως τὸν ὄχλον τοῦ λιμένος. Συμβαίνουν πολιτικαὶ ταραχαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελεῖται ὁ **Κύψελος** καὶ γίνεται τύραννος (655 π.Χ.) Ὁ υἱὸς τοῦ **Περσίου** ἐκυβέρνησε 44 ἔτη, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ ἡ Κόρινθος ἐπ' αὐτοῦ εἶδε λαμπρὰς ἡμέρας. Πλού-

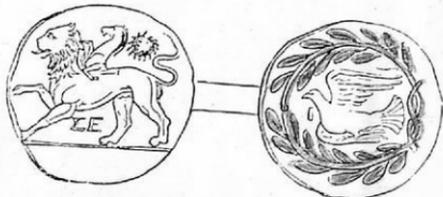

Νόμισμα Κορίνθου

σία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, δυνατὴ μὲ τὸν στόλον καὶ τὰς ἀποικίας της, στολισμένη μὲ κτίρια μεγάλα καὶ μὲ ἔργα τέχνης παρουσιάζεται κατὰ τὸν βον αἰῶνα ὡς μεγάλη κοσμόπολις, ὡς

τόπος πολυτελείας καὶ διασκεδάσεων. Τὰ κομψὰ ἀγγεῖα της, τὰ ἀρώματα, τὰ περίφημα ἀπὸ ὀρείχαλκον κάτοπτρά της καὶ ἄλλα εἶδη πολυτελείας εἶναι περιζήτητα καὶ φθάνουν ἕως τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Μεσογείου. Τὸν 5ον αἰῶνα δὲν ἔχει πλέον τυράννους καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ πλουσίους ἐμπόρους καὶ ναυτικούς.

Ἡ **Σικυών**, ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου, εἶναι μικρογραφία τῆς Κορίνθου. Ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς τυράννους της, τοὺς Ὀρθαγορίδας, καὶ

Νόμισμα Σικυῶνος

ἀκμάζει ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸν βον π. Χ. αἰῶνα. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀποτελοῦν οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, τὴν δημοκρατικὴν τάξιν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν. Ἡ Σικυών κατὰ

τούς καλοὺς χρόνους ἔχει ὀνομαστήν σχολὴν γλυπτικῆς καὶ ἀναδεικνύει ἀξιολόγους ζωγράφους. ○

ΒΟΙΩΤΙΑ ΚΑΙ ΦΩΚΙΣ

Ἡ Βοιωτία εἶναι μία πεδιάς ἀρκετὰ ἐκτεταμένη καὶ εὐφορος, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπὸ βουνά. ἔχει τρεῖς ἐξόδους εἰς τὴν θάλασσαν, μίαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δύο εἰς τοὺς δύο βραχίονας τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Ἄλλ' αἱ ἀκταὶ τῆς δὲν ἔχουν καλοὺς λιμένας. Διὰ τοῦτο οἱ Βοιωτοὶ δὲν διεκρίθησαν ὡς ναυτικοί. Ἡ χώρα εἶχε παλαιότατον πολιτισμόν. Κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ, ἀργότερα ἦλθαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς διεδέχθη τὸν αἰγαιακόν, ὅπως μαρτυροῦν διάφορα εὐρήματα, θολωτοὶ τάφοι κτλ. Οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι, ἀνemίχθησαν μὲ τούς Ἀχαιοὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως προήλθε μικτὴ φυλὴ καὶ μικτὴ γλῶσσα. Οἱ Βοιωτοὶ δηλαδὴ, ὅπως καὶ οἱ Θεσσαλοὶ, ὠμίλουν τὴν αἰολικὴν. Ἄλλ' ἡ Βοιωτία, γεωργικὴ καὶ ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀνεπτύχθη πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν γείτονά της Ἀττικὴν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐχλεύαζαν τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς παρέστησαν ὡς καλοθρεμμένους χωρικοὺς, οἱ ὁποῖοι μοναδικὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν καλοφαγίαν καὶ τὴν πλουσίαν εἰσοδίαν. Ἄλλ' ἡ Βοιωτία ἀνέδειξεν ἀξιολόγους ἄνδρας εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν.

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας φανερώνει ἡ ἀνάπτυξις πόλεων, διότι ἐκτὸς τῶν **Θηβῶν** ἔχει καὶ ἄλλας ἀξιολόγους πόλεις, τὴν **Χαιρώνειαν**, τὸν **Ὀρχομενὸν**, τὴν **Τανάγραν** κτλ. Ἡ Βοιωτία ἐνώνεται εἰς ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦν δύο ἀρχηγοὶ ἐκλεγόμενοι δι' ἕν ἔτος, οἱ λεγόμενοι **Βοιωτάρχοι**.

Ἡ **Φωκίς**, βορειοδυτικῶς τῆς Βοιωτίας, εἶναι ἡ χώρα μὲ τὰ ἀπόκρημα βουνά καὶ τὰς βαθείας καὶ στρογγυλάς κοιλάδας. Εἰς τὰς κοιλάδας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι καλλιεργήσιμοι, ἔζησεν ὁ φωκικὸς λαὸς, ὁ ὁποῖος ἔμεινε γεωρ-

γικός καὶ κτηνοτροφικός, ἐκυβερνήθη ἀπὸ τοὺς γαιοκτήμονας καὶ ἔλαβεν ἀσήμαντον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ πολὺ ἀργά. "Ὅπως εἰς τὴν" Ἠλιδα τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Φωκίδα σημασίαν ἔδωσε τὸ δεῦτερον προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, τὸ **Μαντεῖον τῶν Δελφῶν**.
ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πεδιάδας περικλειομένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ εἶναι μᾶλλον χώρα μεσογειακῆ, ψυχρὰ τὸν χειμῶνα, καυστικὴ τὸ θέρος, καὶ κάμνει ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ μόνη διέξοδος εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι εἰς τὸν Παγασσητικὸν κόλπον, ὅπου ἡ Θεσσαλία εἶχε τοὺς λιμένας της, τὴν Ἴωλκὸν κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, τὰς Παγασὰς κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς. Παράγει ἄφθονα σιτηρὰ καὶ τρέφει ὀνομαστοὺς ἵππους. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀξιόλογον ἵππικὸν ἔχουν μόνον οἱ Θεσσαλοὶ καὶ εἰς τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας νικοῦν συνηθέστατα οἱ θεσσαλικοὶ ἵπποι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ὁ τόπος τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς μεγαλοκτηματίας εὐγενεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τόσοι δυνατοὶ, ὥστε ἰδρύουσι ἀληθινὸν κράτος καὶ δυναστείαν, ὅπως οἱ Ἄλευάδαι τῆς Λαρίσης καὶ οἱ Σιοπάδαι τῆς Κρανῶνος, ἐνῶ οἱ δουλοπάροικοι γεωργοὶ περνοῦν ἀθλίαν ζωὴν. Ἡ Θεσσαλία δὲν ἔχει μεγάλας πόλεις. Ἡ Φάρσαλος, ἡ Λάρισα, ἡ Κρανῶν, αἱ Φεραὶ, εἶναι ἀγροτικαὶ κωμοπόλεις. Ἐπίσης δὲν ἔχει πολιτικὴν ἐνότητα. Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἀργά, ἔμεινε πάντοτε χαλαρά. Οἱ εὐγενεῖς ἐκλέγουσι ἓνα ἀνώτατον διοικητὴν τῆς ὁμοσπονδίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἰσόβιος καὶ λέγεται **ταγός**. Ἄλλ' οἱ ταγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἡγεμόνες ἡμιβάρβαροι καὶ ἡ χώρα τῶν ὡς ὑπόδειγμα κακοδιοικήσεως καὶ ἀναρχίας.

Γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ ἡ Θεσσαλία δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἀνέδειξεν ἀξιόλογον καλλιτέχνην ἢ συγγραφέα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ πέραν τοῦ Ὀλύμπου

ἐκτείνεται ἡ Μακεδονία μὲ τὰ ὕψηλά βουνά της, τὰ ὅποια ἦσαν καταπράσινα εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ μὲ τὰς εὐρυχώρους πεδιάδας της, αἱ ὅποια βρέχονται ἀπὸ μεγάλους ποταμοὺς καὶ ἦσαν, ὀνομασται διὰ τὴν εὐφορίαν των. Τὸ κλίμα καθὼς καὶ ἡ ζῶη τῶν κατοίκων διέφερον ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν διατηρεῖ τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔχει δύο κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἔχει βασιλέα, ὁ ὅποιος κυβερνᾷ τὴν χώραν τοὺς μὲ εὐγενεῖς. Αἱ πόλεις της εἶναι ἀσήμαντοι, καθὼς καὶ ἡ πνευματικὴ της ἀνάπτυξις. Οἱ Μακεδόνες δὲν διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ὅπως οἱ γείτονές των Θεσσαλοί, ἀλλὰ ἦσαν πολεμικοὶ καὶ ὄργανωτικοί. Μόλις τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν ζῶην τοῦ ἔθνους καὶ ἔπαιξαν σπουδαιότατον πρόσωπον.

Αἴτωλία—Ἀκαρνανία καὶ Ἠπειρος

Αἱ δυτικώτεροι χῶραι, ἡ Αἴτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἠπειρος, ἔλαβαν ἀκόμη μικρότερον μέρος εἰς τὴν ζῶην τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὀρειναί, δύσβατοι, σκεπασμένοι ἀπὸ δάση, δὲν ἔχουν κατάλληλον λιμένα διὰ ναυτιλίαν, μένουσι κτηνοτροφικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ κυβερνῶνται ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἠπειρος ἀποκτᾷ σημασίαν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἐνῶ ἡ Αἴτωλία ἀποκτᾷ πόλεις καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζῶην τῆς Ἑλλάδος μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναμειξεως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 7ον καὶ 6ον ΑΙΩΝΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ὄΡΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ 8ον αἰῶνα, ὄλη ἡ Ἑλλάς εἶναι γεωργικὴ καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ γαιοκτήμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος εἰς πολλὰ μέρη ἀρχίζει τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ξένας χώρας καὶ ζωογονεῖται ἡ ναυτιλία καὶ ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν προηγούνται αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ Μίλητος γίνεται μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν αὐτὰς τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Ἀΐγινα.

Τοιοῦτοτρόπως γίνεται κάτι πολὺ σημαντικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τώρα ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἕνα ἄλλο μέσον νὰ κερδίζουσιν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν των, ἐνῶ ἔως τότε οἱ ἀκτῆμονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς αὐτῆς ἦτο ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νέα κοινωνικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων, βιομηχάνων καὶ ναυτικῶν, ἡ λεγομένη **ἀστικὴ τάξις**, ἡ ὁ **δῆμος**, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πολυπληθεστέρα καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τόσον μεγάλην ἔκτασιν πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Τὰ κυριώτερα ἀποτελέσματά της εἶναι ἡ αὐξήσις τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ πληθους τῆς χώρας, ἡ ἐξάπλωσις εἰς τὰς ἀποικίας, ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κώμας. Ὅσαι ἀπ' αὐτὰς ἀνήκον εἰς μίαν φυλὴν, ἀνεγνώριζαν τοὺς ἰδίους ἄρχοντας, ἀπετέλουν δηλαδὴ ἓν κράτος. Ἄλλ' ὁ σύνδεσμος μεταξύ αὐτῶν ἦτο χαλαρός. Τὸν τύπον αὐτὸν τοῦ χαλαροῦ κράτους διετήρησαν τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, ἡ βόρειος καὶ δυτικὴ Ἑλλάς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ κώμαι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα των. Διὰ τοῦτο εἰς θέσεις κεντρικάς, ἰδίως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀκροπόλεων, ἐδημιουργήθη τόπος ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀγορά, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἡ πόλις. Ἄλλ' ἡ ἀγορὰ ἔμεινε πάντοτε τὸ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ὁ τόπος τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων.

Εἰς τὴν πόλιν συγκεντρώνονται εἴτε θεληματικῶς εἴτε μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἄρχοντος οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὰ περίχωρα καὶ τοιουτοτρόπως εἰς πολλὰ μέρη ὀλόκληρος περιφέρεια ἐνώνεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος συνοικισμός. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὸ ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Θησεύς, ὅπως γράφει ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν νῦν οὖσαν ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον ξυνώκισε πάντας.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μία περιοχὴ δηλαδὴ συγκεντρωμένη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως, ἡ πόλις-κράτος, καὶ πόλις εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατῆντησε νὰ σημαίνει τὸ κράτος. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἔχουν αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ναυτικαὶ περιφέρειαι, ἡ Μικρασιατικὴ Ἑλλάς, ἡ Σικελία, γενικῶς αἱ ἀποικίαι καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἰδίως ἡ Ἀττικὴ. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πολυανθρωπότερα, πλουσιώτερα καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένα.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τοὺς ὀμηρικῶς χρόνους ὄλα τὰ ἑλληνικὰ κράτη

ἔχουν βασιλεῖς. Ἀργότερα οἱ εὐγενεῖς καταργοῦν τὴν βασιλείαν καὶ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι. Τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἡ βασιλεία εἶχε καταργηθῆ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ διατηρεῖται μόνον εἰς τὰ σύνορα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Κύπρον, ἐνῶ οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπὸ τότε κυβερνοῦν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται, ὅπως λέγουν, ἀριστοκρατικόν.

Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ χρήματος, μὲ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, ὅπως λέγομεν σήμερον, τοὺς ὀποῖοι, εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐδημιούργησε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μοιράζουσι μὲ αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνοῦν πάντοτε οἱ ὀλίγοι, τὸ πολίτευμα λέγεται ὀλιγαρχικόν.

Οἱ ἔμποροι ὅμως, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι, οἱ κάτοικοι γενικῶς τῶν πόλεων, μὲ μίαν λέξιν ὁ δῆμος, θέλουσι νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀρχίζει σφοδρὸς ἀγὼν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ταράσσονται ἀπὸ πολιτικὰς ἔριδας, ἀπὸ τὰς στᾶσεις, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐπικρατεῖ ὁ δῆμος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατίαν. Ἡ πρόοδος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐπέρασεν ἀπὸ διαμέσους σταθμοῦς. Ὁ λαὸς κατ' ἀρχὰς ἔχει μικρὰς ἀπαιτήσεις. Ζητεῖ γραπτοὺς νόμους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν εὐγενῶν, διότι τὰ δικαστήρια ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδίκαζαν δῆθεν κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, δηλαδὴ κατὰ τὸ συμφέρον των. Τὸν 7ον αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνεται προσπάθεια καταγραφῆς τῶν νόμων. Συνήθως ἐκλέγουσι ἕνα ἐπιφανῆ πολίτην καὶ ἀναθέτουσι εἰς αὐτὸν νὰ γράψῃ τοὺς νόμους.

Ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς νομοθέτας εἶναι ὁ Ζάλευκος, ὁ ὅποιος ἔβαλε νόμους εἰς τοὺς Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὀνομαστότερος ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῆς Κατάνης Χαρόνδατος, τοῦ ὁποίου ἡ νομοθεσία εἰσήχθη εἰς πολλὰς πόλεις. Ἀξιόλογοι νομοθέται εἶναι

ἐπίσης ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Φεΐδων τῆς Κορίνθου, ὁ Πιττακὸς τῆς Μυτιλήνης. Αἱ νομοθεσίαι αὐταὶ ὀρίζουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος, πῶς νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τοὺς πολίτας καὶ συγχρόνως περιέχουν διατάξεις διὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν παιδῶν, διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὅλα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ κράτη ἀπέκτησαν γραπτὴν νομοθεσίαν καὶ μόνον ἡ Σπάρτη ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας.

ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Αἱ νομοθεσίαι ὅμως δὲν ἔφεραν τὴν γαλήνην. Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη φιλόδοξοι ἄνθρωποι ἀνήκοντες συνήθως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δήμου, κατῶρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ τὴν κάμουν κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Αὐτοὶ εἶναι οἱ τύραννοι καὶ ἡ ἐξουσία των ὀνομάζεται τυραννίς.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν ἄνθρωποι εὐφρεῖς καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐκυβέρνησαν εὐνοϊκὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ ἰδίως ἐφρόντισαν διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἄλλ' ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῶν τυράννων εἶναι ὅτι ἀπήλλαξαν τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἀφήρσαν ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας μεγάλας ἐκτάσεις καὶ τὰς ἔδωσαν εἰς τοὺς γεωργοὺς. Διὰ τοῦτο εἶχαν ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐσυκοφάντησαν καὶ τοὺς ἐδυσφήμησαν μὲ ὅλα τὰ μέσα. Ἐπίσης θανάσιμον ἐχθρὸν εἶχαν οἱ τύραννοι τὴν ἀριστοκρατικὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία κατῶρθωσε νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ τύραννοι ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ὀνομαστοί, ὅπως ὁ Περικλῆς τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὶ τύραννοι τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἡ τυραννίς ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας καὶ εἶναι συνήθως προάγγελος τῆς δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ὅπου ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν

των εὐγενῶν καὶ κατήργησε τὴν διάκρισιν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν. Ἡ γῆ ἐμοιράσθη εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐσχηματίσθησαν μικρὰ κτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔζων οἱ ἀγρόται μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν ὡς ἐλεύθεροι γεωργοὶ μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερα καὶ ἠὔξησεν ἢ ἀπόδοσις της. Παραλλήλως ἐπροόδευσεν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Παρατηρήθη τότε ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἔγινε χρῆσις δούλων. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο κυρίως βιομηχανία δούλων.

Πολιτικῶς οἱ κάτοικοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνεδριάσεις, συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐξέλεγαν τοὺς ἄρχοντας. Κυρίαρχος εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις εἶναι ὀλόκληρος ὁ λαὸς καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὁ ἴδιος ἀπ' εὐθείας καὶ ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας δημοκρατίας.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν ἐξύπνησε τὸ πνεῦμα. Ὁ Ἕλλην τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀπλοῖκός ἀνθρώπος, ὁ ὅποῖος κάθεται εἰς τὸ συμπόσιον, πίνει τὸν οἶνον καὶ ἀκούει τὰς μυθικὰς διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν βασιλέων καὶ τὴν θεϊκὴν καταγωγήν των. Ἡ γαλήνη ἐκεῖνη ἐταράχθη, ὁ ἀνθρώπος ἔγινεν ἀπαιτητικώτερος καὶ ἀνήσυχος. Δὲν ἱκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν μυθολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου. Ἐξετάζει μὲ τὸ λογικόν του ὅσα βλέπει γύρω του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσῃ μὲ φυσικὰ αἷτια. Ὁ 7ος καὶ ὁ 6ος π.Χ. αἰῶν εἶναι ἐποχὴ μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως. Τέχνη, γράμματα, ἐπιστήμαι προοδεύουν πολὺ καὶ προετοιμάζεται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα.

ΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν πρώτη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀκμάζει ἡ Ἴωνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὁ ὅποῖος ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐξύμνησαν τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ τὸν

διαυγή οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος γράφει; οἱ Ἴωνες αὐτοῖ, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει τὸ Πανιώνιον, ἔκτισαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν λαμπρότατον οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ ὠραιότερον κλίμα τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἀκμάζουν εἰς τὰ ἰωνικὰ παράλια καὶ ἀναπτύσσονται ἐκεῖ ἀξιόλογοι πόλεις.

Κατὰ τὸν βον π. Χ. αἰῶνα πρότυπον ἰωνικῆς πόλεως εἶναι ἡ Μίλητος. Οἱ τέσσαρες ὄρμοι τῆς παρέχουν ἀσφαλὲς ἄσυλον εἰς τὸ ναυτικόν. Ἡ καρδιά τῆς πόλεως εἶναι ὁ μέγας λιμὴν, τοῦ ὁποίου τὴν εἴσοδον φυλάττουν δύο τεράστιοι λέοντες. Τρεῖς σειραὶ προκυμαίων καὶ στοῶν περιβάλλουν τὸν λιμένα καὶ ἄνωθεν δεσπόζει ὁ ναὸς τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος. Ἡ Μίλητος, ὅπως καὶ ἄλλαι ἰωνικαὶ πόλεις, ἡ Φώκαια, ἡ Ἔφεσος, εἶναι μεγάλη κοσμοπόλις, εἰς τὴν ὁποίαν συναντῶνται ἄνθρωποι ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ πλούσιοι ἔμποροι ἐπιδεικνύουν τὴν πολυτέλειάν των.

Ἄνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς Ἰωνίας. Ἡ ἀριστοκρατία κατελύθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Οἱ γλύπται τῆς Σάμιου καὶ τῆς Χίου κατασκευάζουν ὀνομαστά ἔργα. Περίφημος εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν γυναικῶν τῆς Ἰωνίας. Ὁ ἑλληνικὸς νοῦς ἐξύπνησε πρώτην φοράν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Θ α λ ῆ ς ὁ Μιλήσιος περιοδεύει πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ μαθητὴς του Ἀναξίμανδρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυκλική καὶ ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἡ Ἰωνία ἔχει ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν τὸν πεζὸν ἰωνικὸν λόγον, τὴν κοινὴν ἰωνικὴν ὅπως ἔλεγαν, δηλαδὴ τὴν πρώτην γραφομένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν συγγραφέων τῆς Ἰωνίας εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε οἱ λόγοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σικελίας γράφουν τὴν ἰωνικὴν.

Ἄλλ' αἱ βάσεις τοῦ ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ στερεαί, διότι οἱ Ἴωνες κατοικοῦν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ζοῦν πολυάριθμα ἔθνη.

τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπικίνδυνοι γείτονες. Ἀπὸ τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας καὶ τὸ 526 π. Χ. ὑποτάσσονται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Κῦρον. Πολλοὶ μεταναστεύουν τότε καὶ οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ξένου, διασκορπίζονται εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Χῖοι καὶ σάμιοι γλύπται ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μεταδίδουν ἐκεῖ τὴν τέχνην των. Ὁ σάμιος Πυθαγόρας, ὁ ἐπιβλητικώτερος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ ἰωνικὸς πολιτισμὸς μαραίνεται, ἀλλὰ μὲ τὴν διασποράν αὐτὴν τὸ ἰωνικὸν πνεῦμα εἰσέρχεται παντοῦ καὶ ζωογονεῖ τὴν Ἑλλάδα.

ΑΚΜΗ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἦσαν πρωρισμαί ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν νὰ προοδεύσουν πολὺ καὶ νὰ εὐτυχήσουν. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν εὖρει ἐδῶ μίαν χώραν ἐντελῶς ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικὴν των, ἀλλ' ἀσυγκρίτως εὐφορωτέραν.

Αἱ ἀποικίαι κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωργικαὶ καὶ ἀντλοῦν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὁμως ἀνέπτυξαν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας προηγοῦνται τῆς κυρίως Ἑλλάδος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις καταλύεται ἡ ἀριστοκρατία καὶ τὴν ἐξουσίαν καταλαμβάνουν ἰσχυροὶ τύραννοι, οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζουν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἡ Σικελία ἔχει ὀνομαστοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Θ ἤ ρ ω ν (439—472) καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γ ἔ λ ω ν (485—477) συνενώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Σικελίας εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Ἡ ἔνωσις καὶ συνεργασία των, σώζει τοὺς Ἑλληνας τῆς νήσου εἰς μίαν κρίσιμον στιγμὴν, ὅταν δηλαδὴ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Ἰ μ ἔ ρ α ς (479) ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος Ἰ ἔ ρ ω ν συνή-

νωσε τὰ δύο κράτη καὶ ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Δύσεως. Ἡ αὐλή του εἶναι ὀνομαστή διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ὁ ἀθηναῖος ποιητὴς Αἰσχύλος, ὁ θηβαῖος Πίνδαρος, ὁ δημιουργὸς τῆς σικελικῆς κωμωδίας Ἐπίχαρμος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ρητορικῆς Κόραξ, συναντῶνται εἰς τὴν αὐλήν τοῦ τυράννου καὶ εὐρίσκουν θερμὴν ὑποδοχὴν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ὠριμάζουσι ἐνωρίτερα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ κυρίως ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περίφημοι σοφισταί, οἱ γνησιώτεροι ἀποστολοὶ τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οἱ ἄποικοι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐδέχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνας τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων. Ἴωνες σοφοί, ὅπως ὁ περίφημος Πυθαγόρας καὶ ὁ Ξενοφάνης, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἀκοικίας καὶ μετέδωσαν τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκαλλιεργήθησαν τὰ μαθηματικά, ἡ ρητορικὴ, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κτλ.

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐτυχίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς τέχνης. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τοῦ Σελινοῦντος εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑψοῦνται διατηρούμενοι εἰς ἄρκετὰ καλὴν κατάστασιν ἀξιόλογοι ναοὶ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ κολοσσιαῖον, Γενικῶς οἱ σικελιωταὶ Ἕλληνας ἔχουν ἓνα εἶδος ἀμερικανισμοῦ. Συνηθίζουν νὰ βλέπουν ὅλα μεγάλα, ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Ἡ τέχνη των δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀρμονίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τοὺς Ἕλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

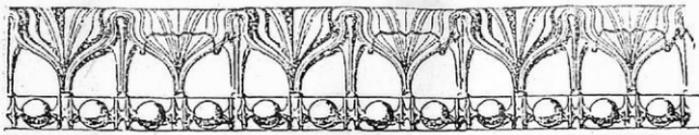
ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος παρουσιάζει ὄλον του τὸ μεγαλεῖον. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία περιωρίζετο ἄλλοτε εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, ἔχει ἐξαπλωθῆ τῶρα ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Ὅλα τὰ παράλια ἔχουν σκεπασθῆ ἀπὸ ἑλληνικὰς ἀποικίας. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐκτάσεις ὀμιλεῖ-

ται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ἀκμαῖα κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι γεμᾶτος νεότητα καὶ σφρῖγος. Ἡ δραστηριότης καὶ ἐργατικότης του δὲν ἔχουν ὄρια. Οἱ Ἕλληνες εὐρίσκουν διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τοὺς μεγάλους θαλασσινοὺς δρόμους διασταυρῶνονται τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξένων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὐξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, ἔχουν στολισθῆ μεναοὺς καὶ ἄλλα κτίρια ἑλληνικά, τὰ ὅποια χαιρετοῦν οἱ ναυτικοὶ ὡς γνώριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς Μεσογείου ἀκούεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ περνοῦν τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι λαοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀπομιμηθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἐξυπνοῦν μετὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἀνήρχετο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἔχει ἓνα σημεῖον πολὺ ἀδύνατον. Οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος κατέχουν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν κατέχεται ἀπὸ πολυαρίθμους βαρβαρικὰς φυλὰς καὶ πολλάκις ἀπὸ ἰσχυροὺς λαοὺς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ κίνδυνον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀδυναμίας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ δευτέρα, ἡ μεγαλυτέρα ἴσως, εἶναι, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ διαίρεσις εἰς πολὺ μικρὰ κράτη. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀκμὴ τοῦ ὠραίου αὐτοῦ κόσμου δὲν ἦτο πολὺ μακρά.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Α'

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Φαίνεται ότι οι Έλληνες εις παλαιότερους χρόνους είχαν άπλουστέραν και λαϊκωτέραν θρησκείαν. Ίσως έλάτρευσαν λίθους και ζῶα, ὅπως πολλοί πρωτόγονοι λαοί, και ἔδιδαν μεγάλην πίστιν εις τὴν μαγείαν. Ἐπίσης

Ζεὺς καὶ Τυφῶν

ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τῆς Χαλκίδος—Μόναχον
Ὁ Ζεὺς κεραυνοβολεῖ τὸν τερατόμορφον γίγαντα.

γνωρίζομεν ὅτι εις πολλὰ μέρη ἐλάτρευσαν δύο μεγάλας θεότητες, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν.

Ἀργότερα ἤλλαξεν ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν ἐφαντάσθησαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς πάλιν μεταξὺ τῶν θεῶν. Ὁ Ζεὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νέων θεῶν συντρίβει τοὺς παλαιοὺς τερατομόρφους θεοὺς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γίγαντας, καὶ κατακρημνίζει αὐτοὺς εἰς τὰ Τάρταρα. Ἀπὸ τότε βασιλεύουν οἱ νέοι, οἱ ἀνθρωπόμορφοι ἑλληνικοὶ θεοί.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κυρίως λατρεία τῆς φύσεως. Προσωποποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὸν ἥλιον, τὸν ὠκεανόν, τοὺς ποταμοὺς,

τάς πηγάς, τὴν βροντὴν, τὴν τρικυμίαν, τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχάς. Φαντάζονται ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἀόρατα καὶ μυστηριώδη ὄντα, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους. Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων λοιπὸν εἶναι φυσιοκρατία καὶ ἀνθρωπομορφισμός. Ἀργότερα οἱ θεοὶ γίνονται προσωποποιήσεις ἠθικῶν δυνάμεων. Ὁ Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος ἀρχικῶς, προσωποποιεῖ τὴν φρόνησιν, τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν καὶ μακροθυμίαν, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ προσωποποιήσις τῆς θυέλλης κατ'ἀρχάς, γίνεται θεὰ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου, γίνεται θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Τέλος οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν τοὺς νεκροὺς καὶ πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐτιμήθησαν ἰδιαιτέρως ὡς ἥρωες καὶ ἡμίθεοι.

ΟΙ ΘΕΟΙ

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευσαν πολλοὺς θεοὺς. Περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν θεῶν διηγήθησαν διαφόρους μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ εὐκίνητον πνεῦμα καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔδωσαν ἀσύγκριτον καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὠραιότερας διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐφαντάσθησαν οἱ ἄνθρωποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβαν ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν, εἶναι ὠραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Ὅμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους καὶ ζοῦν ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι, ὠραιότεροι καὶ ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν, ζοῦν μακάριοι, τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ καὶ μαγεύονται προπάντων ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Εἶναι ὄλοι χαριτωμένοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ἢ κακόψυχον οὔτε ἐχώρισαν τὸν κόσμον εἰς δύο βασιλείας, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ σκότους, εἰς θεοὺς ἀγαθοποιοὺς καὶ εἰς θεοὺς κακοποιούς. Οἱ θεοὶ δυσαρεστοῦνται, θυμώνουν καὶ ἠμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εὐκολα ἀλλάζουν γνώμην καὶ ἐξευμενίζονται μὲ θυσίας καὶ προσευχάς.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἄλλοι ζοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν, ἄλλοι εἰς τὴν γῆν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς.

Οἱ μεγαλύτεροι ἑλληνικοὶ θεοὶ εἶναι προσωποποιήσεις τῶν οὐρανίων φαινομένων καὶ δι' αὐτὸ κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ εἰς τὸν Ὀλυμπόν, τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὰ ἑλ-

Οἱ ἄρχαιοὶ ἀνθρωπόμορφοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος
Ἄπόλλων Κιθαροῖδης
Ρώμη, Βατικανόν

Ἄρτεμις
Παρίσιοι, Λοῦβρον

ληγικὰ βουνά.

Ὁ Ζεὺς, ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐξουσιάζει τὸν οὐρανὸν, μαζεύει τὰ σύννεφα, ἀστράφτει καὶ στέλλει τὴν βροχὴν. Ὁ ἀδελφός του Ποσειδῶν ἐξουσιάζει τὴν θάλασσαν. Εἶναι μεγαλοπρεπῆς ὅπως ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ἔχει ἔκφασιν αὐστηροτέραν. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἄτακτα καὶ τὰ γένεια του πυκνά. Κρατεῖ τὴν τρίαιναν, μὲ τὴν ὁποῖαν ταράσσει τὴν θάλασσαν, προκαλεῖ τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς σεισμοὺς. Ἡ Ἥρα εἶναι σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τοῦ γάμου. Ἡ Ἑστία εἶναι προστάτις τῆς

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου. Ἱστορία Α' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Δ' 10

οικογενειακῆς ζωῆς καὶ λατρεύεται εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, ὅπου ἔχει ἰδιαίτερον βωμόν. Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπίσης ζῆ ὁ ὠραιότερος ἀπὸ τούς θεοῦς, ὁ **Ἀπόλλων**. Εἶναι κάτασ-

Ἡ Ἀθηνᾶ Φαρνέζε

μαρμάρινον ἄγαλμα, Νεάπολις. Ἀνακατῶνεται εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ἔχει σχέσιν καὶ μετὸς νεκρούς. Ὁ Ἑρμῆς εἶναι ὁ ψυχοπομπὸς θεός. Ἡ **Ἀθηνᾶ** εἶναι ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Αὐτὴ προστατεύει τὰς Ἀθήνας καὶ κάμνει τοὺς Ἀθηναίους εὐφρεῖς καὶ δραστηρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν Ὀλυμπον ζῆ ἐπίσης ὁ θεὸς τοῦ πολέμου **Ἄρης**, νέος μετὰ γιγάντιον σῶμα, πάνοπλος, ἀγριωπός. Οἱ θεοὶ τὸν μισοῦν, διότι τοῦ ἀρέσουν αἱ φιλονεικίαι. Ἡ **Ἀφροδίτη** εἶναι θεὰ τῆς ἡγυμναικείας καλλονῆς καὶ ἐλέγετο ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν

προς, ὕψηλός καὶ δυνατός καὶ γύρω εἰς τὴν ὠραίαν κεφαλῆντου εἶναι χυμένον χαριτωμένον φῶς. Στεφανωμένος μετὰ κλάδον δάφνης παίζει τὴν κιθάραν, ἐνῶ τραγουδοῦν αἱ ἐννέα οὐράνιαι κόραι, αἱ **Μοῦσαι**. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἔξσημα τῶν Μουσῶν χύνει φαιδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν Ὀλυμπον, φθάνει ἕως τὴν γῆν καὶ ἡσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ **Ἄρτεμις**, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶναι σεμνὴ καὶ εὐγενὴς κόρη, γεμάτη ζωὴν καὶ εὐκίνησιαν καὶ ἀγαπᾷ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγιον. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει καὶ τὸν ταχυδρόμον τοῦ. Εἶναι ὁ **Ἑρμῆς**, εὐκίνητος, ζωηρός, φορεῖ πτερωτὰ πέδιλα, μετὰ ὅποια πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ βουνὰ καὶ θαλάσσας. Εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, υἱὸς τοῦ Διός, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλης μητέρας.

ἄφρον τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἀπαράμιλλον τὸ κάλλος τῆς. Ὁ **Ἥφαιστος** εἶναι ὁ τεχνίτης τοῦ Ὀλύμπου καὶ αὐτὸς κατεσκεύασεν ὠραῖα ἀνάκτορα δι' ὄλους τοὺς θεούς. Εἶναι χωλὸς καὶ ἐργάζεται σκονισμένος καὶ καπνισμένος εἰς τὰ ὑποχθόνια ἐργαστήριά του, ὅπου κατασκευάζει τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός. Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπίσης ἐτοποθέτησαν οἱ Ἕλληνες τὴν **Δήμητραν**, τὴν μεγάλην θεάν τῆς γῆς.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοί, τοὺς ὁποίους λατρεύουν οἱ Ἕλληνες ἰδιαίτερος.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ἐκτὸς τῶν Ὀλυμπίων ὑπάρχει πλῆθος θεῶν εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰ ὑποχθόνια. Ἡ μεγαλύτερα καὶ ἀρχαιοτέρα ἀπὸ τὰς θεὰς τῆς γῆς εἶναι ἡ **Δημήτηρ**, προσωποποίησις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καὶ τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν. Εἶναι ἀπαρηγόρητος, διότι ὁ θεὸς τοῦ Ἄδου Πλούτων ἤρπασε τὴν θυγατέρα τῆς, τὴν **Κόρην**, τὴν θεάν τῆς ἀνθήσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἔχη σύζυγόν του. Ἐμεσολάβησεν ὁ Ζεὺς καὶ ἔγινε συμφωνία νὰ ἐπανέρχεται τὴν ἄνοιξιν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν χειμῶνα νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὰ θλιβερὰ ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος, ὅπου βασιλεύει μὲ τὸ ὄνομα **Περσεφόνη**. Ἄλλ' ὁ λαϊκώτερος θεὸς τῆς γῆς εἶναι ὁ **Διώνυσος**, ὁ θεὸς τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ τραγητοῦ, ὁ ὁποῖος περιφέρει τοὺς θορυβώδεις χορούς του συνοδευόμενος ἀπὸ Σατύρους καὶ Σειληνοὺς.

Ἐπίσης ἡ θάλασσα ἔχει τοὺς θεοὺς τῆς. Ἐκτὸς τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι ἡ **Ἀμφιτρίτη**, ἡ σύζυγός του, ἡ ὁποία προσωποποιεῖ τὴν θάλασσαν τῆς παραλίας. Ὁ γέρον **Νηρεὺς** ἀντιπροσωπεύει τὴν γαλήνην, ἡ **Θέτις** ἐπιτηρεῖ τὴν ἐκβολὴν τῶν ποταμῶν.

Εἰς τὸν Ἄδην βασιλεύει ὁ **Πλούτων** ἢ **Ἄδης**, ἀδελφὸς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸν Ἄδην φαντάζονται ὡς κοῖλον καὶ βαθὺ σπήλαιον ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς τὸ ὁποῖον καταβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον. Τὴν εἴσοδον φυλάττει τερατόμορφος κύων, ὁ **Κέρβερος**. Οἱ νεκροὶ διέρχονται δύο σκοτεινοὺς καὶ ἡσύχους ποταμοὺς καὶ τὴν λίμνην Ἄχερουσίαν ἐπιβαίνοντες εἰς τὸ ἀκάτιον τοῦ **Χάρωνος**.

Εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ζοῦν πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι θεοὶ καὶ θεαί. Εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ **Νύμφαι**. Κάθε δένδρον, κάθε πηγὴ, κάθε ρεῦμα, ἔχει τὸν θεὸν του. Ὁ ἀρχαῖος φαντάζεται ὅλα ἔμψυχα γύρω του, ὅλα γεμᾶτα μάτια καὶ αὐτιά. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόϊσμα τῶν δένδρων, οἱ μακρῖνοι ψίθυροι, τοὺς ὁποίους ἀκούομεν κατὰ τὰς εἰρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως, εἶναι ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ ἔξσμα καὶ τὸν χορὸν τῶν νυμφῶν. Εἰς τὰ ἡσυχὰ παραλία, εἰς τὰς ἐρημικὰς νήσους, εἰς τὰ σπήλαια τῆς παραλίας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κατοικοῦν αἱ **Νηρηίδες**. Αὐταὶ ἡσυχάζουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὁποῖα σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μετὰ τὴν τρίαν του. √

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

Ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας αἰσθάνεται μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Πιστεύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὸν Ἄδην, ὅτι ἀποκτοῦν θεϊκὴν δύναμιν καὶ ἠμποροῦν νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν. Νομίζει ἐπίσης ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοικίαν των καὶ δι' αὐτὸ προσφέρει κανονικῶς θυσίας καὶ χοάς. Τόπος λατρείας τῶν νεκρῶν εἶναι ἰδιαίτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ἡ λεγομένη Ἑστία, καὶ ἱερεὺς ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἢ ὁ πρεσβύτερος υἱός.

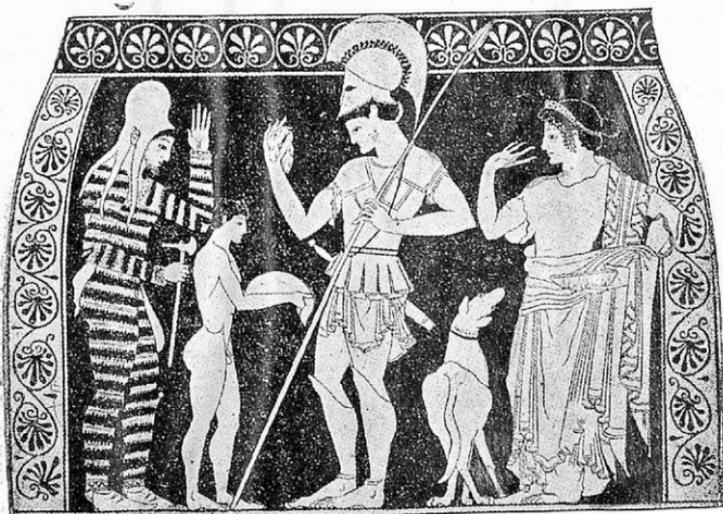
Πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, πρόγονοι βασιλικῶν γενῶν, ἰδρυταὶ πόλεων, περίφημοι πολεμισταὶ, ἐλατρεύθησαν εἰς περισσότερα μέρη καὶ οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτοὺς ἥρωας καὶ ἡμίθεους, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἦτο θεός, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν πανελλήνιοι ἥρωες, ὅπως Ὁρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Οἰδίπους, ὁ Ἰάσων κ. ἄ. καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

ΗΘΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διεσκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον, διηρημένοι εἰς ἄπειρα κράτη οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τοῦ βορβαρακοῦ κόσμου οἱ Ἕλληνες, τὰ ἑλληνικὸν ὅπως

ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὴν φυλὴν, τὴν ὁποῖαν συνδέουν ἀδιάσπαστοι ἠθικοὶ δεσμοί. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἡ κοινὴ καταγωγὴ, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ γλῶσσα καὶ τὰ κοινὰ ἔθιμα, τὸ ὄμαιμον, ὁ μόγλωσσον, τὰ κοινὰ ἰδρύματα θεῶν, αἱ κοιναὶ θυσίαι, τὰ ὁμότροπα ἤθη, ὅπως εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μίαν περίφημον ἀπάντησίν των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Παρ' ὅλας τὰς τοπικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἓμίαν

Σπλαγχνοσκοπία, ἀπὸ ἓνα ἀττικὸν ἀγγεῖον τοῦ 5ου αἰῶνος
Βίρτσμπουργ - Μουσεῖον

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτίμων τοὺς θεοὺς των μὲ προσευχάς, θυσίας καὶ ἄλλας προσφορὰς. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζῶων ἐμάντευαν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν μίαν σκητὴν οἰκογενειακὴν. Ὁ σύζυγος εἶναι ἑτοιμος νὰ φύγῃ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε θυσίαν. Ἀριστερὰ ὁ σκύθης, ὁ ὁποῖος ἔσφαξε τὸ ζῶον, καὶ ὁ μικρὸς κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας τὰ σπλάγχνα. Δεξιὰ ἡ σύζυγος καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ.

κοινὴν πανελλήνιον θρησκείαν, οἱ κυριώτεροι θεοὶ εἶναι θεοὶ ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ λατρεύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐχουν κοινούς ναοὺς, κοινὰ προσκυνήματα, ὅπου συνέρχονται κατὰ περιόδους, διὰ νὰ τελέσουν ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας.

Ἐπίσης παρὰ τὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς οἱ Ἕλληνες συνεννοοῦνται μεταξύ των. Μάλιστα ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία

καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τείνουν νὰ ἐξαφανίσουν τὰς τοπικὰς διαφορὰς καὶ νὰ δημιουργήσουν μίαν κοινὴν πανελληνίον γλῶσσαν. Ἡ γραφομένη τῆς ἐπικρατεστέρως φυλῆς γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἡ ἰωνικὴ τὸν 6ον αἰῶνα, ἡ ἄττικὴ ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα καὶ κατόπιν. Τὰ συγγράμματα, εἰς ὅποιανδήποτε διάλεκτον καὶ ἂν γράφονται, ἀναγινώσκονται εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἐπίσης κοινὰ ἤθη, διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπερήφανοι. Πολὺ ἐνωρὶς ἔπαυσαν νὰ ὀπλοφοροῦν, ἡ ζωὴ τῶν ἔγινεν ἡμερωτέρα καὶ ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ θέσις τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς.

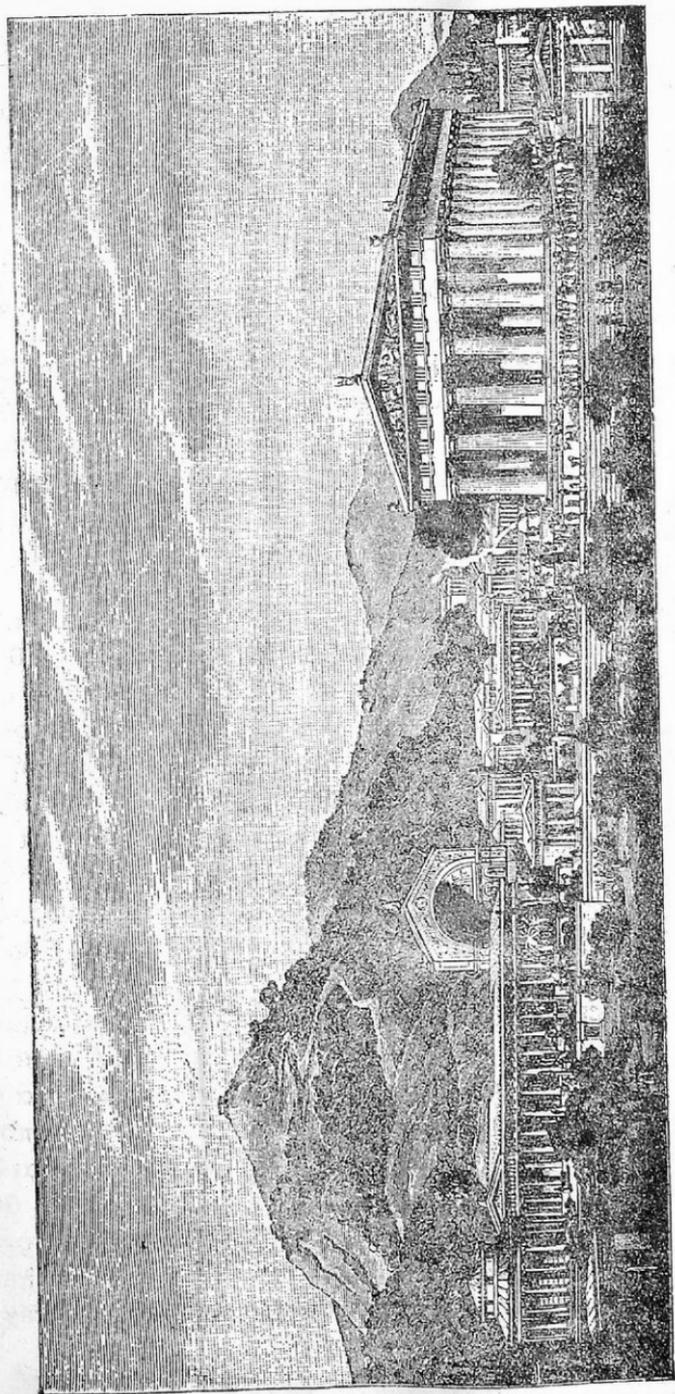
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ζωηρὰν αἴσθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἔδιδαν αἱ συναθροίσεις εἰς τόπους κοινῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων. Ἰδίως προσελκύουν τοὺς Ἕλληνας οἱ μεγάλοι πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ **Νέμεα**, τὰ ὁποῖα τελοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τὰ **Ἴσθμια**, τὰ ὁποῖα τελοῦνται εἰς τὴν Κόρινθον πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ **Πύθια** εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τὰ **Ὀλύμπια** εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Δύο ἦσαν ἰδίως τὰ κυριώτερα προσκυνήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ὀλυμπία καὶ οἱ Δελφοί.

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἡ Ὀλυμπία κειμένη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἀλφειὸς καὶ Κλάδεος, ἐντὸς πεδινῆς καὶ ἡρέμου τοποθεσίας, μεταξὺ κοιλάδων καὶ καταφύτων λόφων, ἔγινε πολὺ ἐνωρὶς τὸ κατ' ἐξοχὴν προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἱερός χώρος, εἰς τὸν ὁποῖον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός καὶ τελοῦνται οἱ ἀγῶνες, ἡ λεγομένη **Ἄλτις**, ἐγέμισεν ἀπὸ ναοῦς, βωμῶν, ἡρώων, στοᾶς, ἀγάλματα κτλ. Κάθε πόλις ἐφιλοτιμήθη νὰ ἰδρύσῃ ἐκεῖ κάτι ἐξαιρετικόν. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο μεγαλοπρεπῆς ὁ μαρμάρινος δωρικὸς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἔθεσαν τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου.

Ἡ Ὀλυμπία ἔπος ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα

φιλίππειον Ἡραίων Ἐξέδρα Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ Μητρώον Θησαυροὶ Ναὸς Διὸς Δυτικὴ πόλις Πελοπίων.

Οί ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν. Μόλις ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ, ἐκηρύττετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ἱερά ἐκεχειρία, ἔπαυε δηλαδὴ κάθε ἐχθροπραξία. Κύματα κόσμου συνέρρεαν τότε ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ περὶ τὸν Ἀλφειὸν χῶρος ἐπλημμύριζεν ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν συναδέλφωσιν. Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς ἦτο ἡ νίκη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Βασιλεῖς καὶ πλούσιοι εὐγενεῖς ἠγωνίζοντο διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ὁ ὁποῖος ἐδίδετο ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητὴν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ νέοι ἐπεδείκνυαν τὴν ρώμην τοῦ σώματος, οἱ ποιηταί, οἱ μουσικοί, οἱ σοφοὶ τὰ πνευματικὰ προϊόντα.

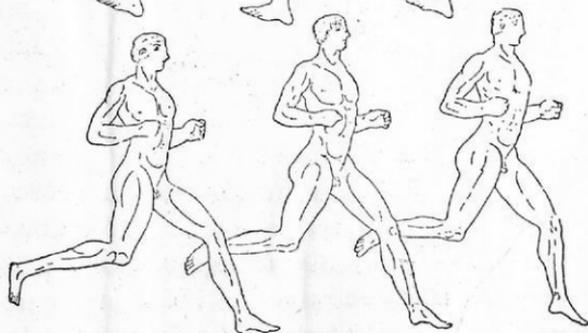
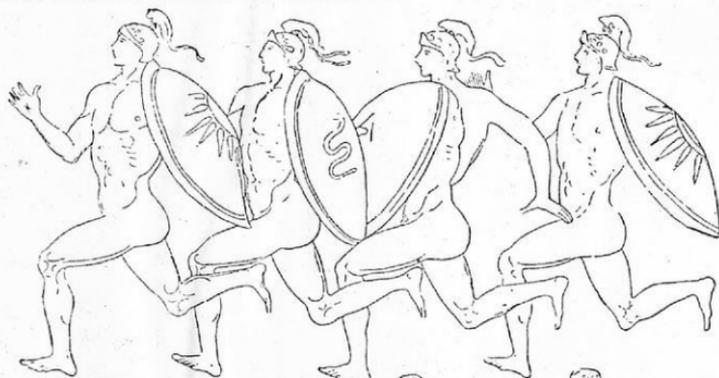
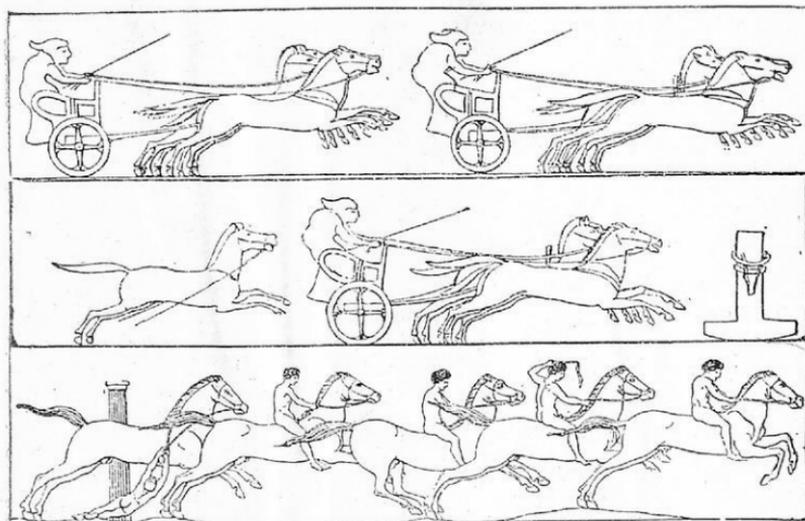
ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς περιβάλλον ὀλωσδιόλου διαφορετικὸν μᾶς μεταφέρει τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πολυύμνητον προσκύνημα τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοὺς Ἕλληνας εἶχε κάμει ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ τοποθεσία του. Ἡ κεντρικὴ θέσις του, τὸ ὕψος, τὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ σπήλαιά του μὲ τοὺς σταλακτίτας παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸν Παρνασσὸν ὡς τόπον θαυμάσιον, ἱεροπρεπῆ ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄξιον νὰ γίνῃ κατοικία θεοῦ. Ὅχι μόνον ὁ Φοῖβος ἔχει τὴν ἔδραν του ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ Διόνυσος μὲ τὰς Μαινάδας, ὁ Πᾶν καὶ αἱ Νύμφαι εὐχαρίστως διαμένουν εἰς τὸν ἐξαίρετον αὐτὸν τόπον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ μαντεῖον ἔχει τεραστίαν φήμην. Ξένοι ἡγεμόνες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ Ἄμασις τῆς Αἰγύπτου, καταφεύγουν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ ἀνοικοδομοῦν μὲ ἕξοδά των τὸν πυρποληθέντα ναόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβερνήσεις καὶ ἰδιῶται δὲν ἐπιχειροῦν τίποτε σοβαρὸν, προτοῦ ἐρωτήσουν τὸν θεὸν τῶν Δελφῶν. Ἀναρίθμητοι θησαυροὶ σωρεύονται εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ δωρεάς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν χῶρος μεταβάλλεται εἰς παμμέγιστον μουσεῖον ἀπὸ οἰκοδομὰς καὶ καλλιτεχνήματα.

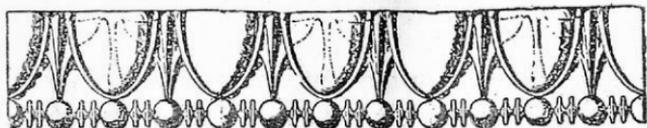
ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΑΙ

Τὴν ἐποπτεῖαν μερικῶν κεντρικῶν ἱερῶν καθὼς καὶ τὴν

Οι άγώνες, παραστάσεις από άγγεία

Αί δύο πρώται, αί όποια άποτελοδν συνέχειαν, παριστάνουν άρματοδρομίαν με τέθριππα, ή τρίτη ιπποδρομίαν, ή τετάρτη δρόμον όπλιτών καί ή πέμπτη δρομείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Σ Π Α Ρ Τ Η

Η ΛΑΚΩΝΙΚΗ

Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π. Χ. αἰῶνα τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Σπάρτη.

Ἡ Λακωνικὴ εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης κοιλὰς τριγυρισμένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Τ α ὕ γ ε τ ο ν πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Π ά ρ ν ω ν α πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κοιλώματος αὐτοῦ ὁ ποταμὸς Ε ὕ ρ ῶ τ α ς κυλῖει τὸ ἀδύνατον ρεῦμα του. Ἡ Λακωνικὴ ἦτο ἄρκετὰ εὐφορὸς καὶ παρῆγε σιτηρά, εἰς τὰ πετρώδη μέρη ἐφύετο ἡ ἐλαία, εἰς τοὺς λόφους ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ βουνά ἦσαν κατάλληλα διὰ κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει ἄλλον φυσικὸν πλοῦτον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ βιομηχανία, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀνεπτύχθη ναυτιλία, ἐπειδὴ ἡ παραλία δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας.

ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

Εἰς τὴν πεδιάδα αὐτὴν ἔζησεν ἡ δυνατωτέρα δωρικὴ φυλὴ, οἱ Σπαρτιᾶται.

Οἱ Σπαρτιᾶται εἶναι Δωριεῖς, ἦλθαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων, ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνικὴν καὶ ὑπέταξαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Οἱ κάτοικοι τῆς πεδινῆς χώρας ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν ὡς δουλοπάροικοι ἢ ὡς εἴ λ ω τ ε ς, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἄρχαῖοι, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ὄρεινῶν μερῶν, τῆς παραλίας καὶ τῶν ὀλίγων μικρῶν πόλεων διετήρησαν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ κτήματά των, ἀλλ' ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Αὐτοὶ ὀνομάζονται π ε ρ ῖ ο ι κ ο ι καὶ εἶναι οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς, οἱ ὅποιοι καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Μόνοι κυρίαρχοι εἰς τὴν χώραν εἶναι οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, οἱ Σπαρτιᾶται ἢ Λακεδαιμόνιοι. Ἐμοίρασαν τὴν γῆν εἰς ἴσα μερίδια, τοὺς λεγομένους κλήροισ, τοὺς ὁποίους κληρονομοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ τέκνα καὶ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πωλήσουν. Ὅλοι μαζί οἱ Σπαρτιᾶται ἀποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν, τοὺς ὁμοίους, ἀπέναντι τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς χώρας. Συντηροῦνται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων, θεωροῦν ἐξευτελιστικὸν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ νὰ κάμνουν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ καταγίνονται μόνον εἰς τὰ πολεμικά.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ—ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Οἱ κατακτηταὶ ἦσαν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότεροι ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς. Φαίνεται ὅτι οἱ γνήσιοι Σπαρτιᾶται δὲν εἶχαν ποτὲ περισσοτέρους ἀπὸ 8 χιλ. πόλεμιστάς. Ἀπέναντι αὐτῶν ἦσαν 30—50 χιλ. περίοικοι καὶ τριπλάσιοι ἴσως εἰλωτες. Ἄν λοιπὸν οἱ κατακτηταὶ δὲν ἤθελαν νὰ πνιγοῦν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὑποδοῦλων, ἔπρεπε νὰ διατηρήσουν τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἢ ὁποῖα τοὺς εἶχε δώσει τὴν νίκην. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη παρέμεινεν ὡς διαρκὲς στρατόπεδον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὡς στράτευμα ἐντὸς ἐχθρικῆς χώρας.

Εἰς τὴν Σπάρτην νόμοι, ἔθιμα, ἠθικὰ παραγγέλματα, ἀνατροφή παιδῶν ἔχουν ἓνα σκοπὸν, νὰ διατηρήσουν τὴν μαχητικότητα τοῦ σπαρτιατικοῦ λαοῦ. Ὁ σπαρτιάτης εἶναι στρατιώτης εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του, ὑποχρεωμένος νὰ γυμνάζεται διαρκῶς, παραμένει εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος εἰς κάθε πρόσκλησιν. Δι' αὐτὸ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χωρὶς εἰδικὴν ἄδειαν. Ἀσκεῖται καὶ τρώγει μὲ τοὺς συνηλικιώτας του εἰς κοινὰ σῦσσιτια, τὰ ὁποῖα ἔχουν σκοπὸν νὰ ἀναπτύξουν περισσότερο τὸ συναδελφικὸν πνεῦμα παρὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν εἰς τὴν λιτότητα.

Τὸ πολίτευμα εἶναι ἀπλοῦστατον. Ἡ Σπάρτη ἔχει δύο βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ὅμως πολὺ ἐνωρὶς ἔχασαν τὴν ἐξουσίαν των. Διατηροῦν μόνον τιμητικὰ δικαιώματα, δηλαδὴ ἔχουν μεγαλύτερον κλῆρον, προεδρεύουν εἰς τὴν Γερουσί-

αν, εἶναι οἱ προϊστάμενοι εἰς ὠρισμένας θρησκευτικὰς τε-
λετὰς καὶ ἰδίως οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον.
Ἡ ἐξουσία ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ κράτος
κυβερνᾷ συμβούλιον γερόντων, ἡ λεγομένη **Γερουσία**. Ἡ
Γερουσία ἀποτελεῖται ἀπὸ 28 μέλη ἰσόβια, τὰ ὅποια ἐκ-
λέγουν οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους κτημα-
τίας. Κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα ἔχουν περιορισθῆ καὶ αὐ-
τῆς τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἐξουσίαν ἔχουν πέντε **Ἐφο-
ροι** ἐκλεγόμενοι δι' ἕν ἔτος. Ἐπέβλεπαν ὅλους καὶ εἶχαν
τὸ δικαίωμα νὰ τιμωροῦν πολίτας, ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς
ἀκόμη. Δι' αὐτὸ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ
τῆς Σπάρτης. Αὐτοὶ κανονίζουν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοι-
νωνικὴν ζωὴν καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δικάσουν τοὺς
βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον.

Οἱ ἄρχοντες ἐρωτοῦν καὶ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ προ-
καλοῦντες τοὺς στρατευσίμους εἰς συνάθροισιν, ἡ ὁποία ὀ-
νομάζεται **Ἀπέλλα**. Ἡ Ἀπέλλα ἐκλέγει τοὺς γερουσια-
στάς, τοὺς ἐφόρους, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἐγκρίνει χωρὶς
νὰ συζητήσῃ τὰς προτάσεις τῶν ἀρχόντων.

Ἡ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὰ στρα-
τιωτικά. Εἰς τὴν Σπάρτην γυμνάζονται ὅλοι, ἄνδρες καὶ
γυναῖκες. Οἱ ἄνδρες διὰ νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, αἱ
γυναῖκες διὰ νὰ γεννήσουν εὐρωστα παιδιὰ. Ὅταν γεν-
νᾶται τὸ παιδί, τὸ παρουσιάζουν εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ἐὰν
ἔχη κανὲν φυσικὸν ἐλάττωμα, δὲν ἐγγράφεται εἰς τὸν κα-
τάλογον τῶν Σπαρτιατῶν, χάνει δηλαδὴ τὰ πολιτικά του
δικαιώματα. Ἐὰν εἶναι εὐρωστον, τὸ παραδίδουν εἰς τὴν
μητέρα, ἡ ὁποία τὸ μεγαλώνει μέχρι 7 ἐτῶν. Ἀπὸ τότε τὸ
παραλαμβάνει ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνατρέφει ὅπως θέλει.

Τὰ τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ κά-
μνουν βαρύτατα γυμνάσια καὶ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν σκλη-
ραγωγίαν. Κοιμοῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἐπάνω εἰς κλί-
νας ἀπὸ καλάμια, τὰ ὅποια κόπτουν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ
Εὐρώτα. Εἰς ὠρισμένας ἑορτὰς μαστιγώνουν τὰ παιδιὰ
ἐμπρὸς εἰς τὸν βωμὸν ἐνίοτε τόσον δυνατὰ, ὥστε νὰ τρέ-

χη αἵμα. Διὰ τὰ συνηθίσουν εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ πολλέμου, δίδουν εἰς αὐτὰ τὴν ἄδειαν νὰ κλέπτουν, ἰδίως φαγάσιμα. Ἦτο ὅμως μεγάλη ἐντροπὴ νὰ ἀνακαλυφθοῦν.

Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους γίνεται στρατιώτης. Πηγαίνει εἰς τὸ κυνήγιον καὶ γυμνάζεται μαζὶ με τοὺς ἄλλοκς. Νυμφεύεται 30 ἐτῶν, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ζῆ με τοὺς συνηλικιώτας του ὡς στρατιώτης. Οἱ ἄνδρες τῶν Σπαρτιατῶν δὲν τρώγουν εἰς τὴν οἰκίαν μαζὶ με τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα των, ἀλλ' ὅλοι μαζὶ εἰς κοινὰς τραπέζας. Τὰ συσσίτια τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομαστὰ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν λιτότητά των. Περιφημος ἦτο προπάντων ὁ μέγας ζωμός, σοῦπα ἀπὸ κρέας χοιρινὸν καὶ ξεῖδι.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀνατρέφουν τὰ κοράσια των οἱ Σπαρτιάται. Γυμνάζονται καὶ αὐτὰ ὅπως οἱ νέοι καὶ φοροῦν βραχὺν χιτῶνα, ὁ ὅποιος φθάνει ἕως τὰ γόνατα, διὰ νὰ ἔχουν ἐλευθερίαν κινήσεως, παρουσιάζονται εἰς τὸ δημόσιον, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ παρευρίσκονται εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀνδρῶν. Αὐτὸ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι περιώριζαν τὰς γυναῖκας εἰς τὴν οἰκίαν καὶ δὲν ἐπέτρεπαν νὰ ἐμφανίζονται εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνδρῶν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀγωγῆς ἔδωσε εἰς τὰ κοράσια σωματικὴν δύναμιν καὶ σθένος ψυχικὸν καὶ πολλὰι γυναῖκες τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομασταὶ διὰ τὸν ἥρωισμόν των ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες.

Διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων δὲν ἐφρόντιζαν πολὺ οἱ Σπαρτιάται. Ὀλίγοι ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὅλη ἡ μόρφωσις των περιορίζετο εἰς πολεμικὰ ἄσματα, εἰς τὴν ἀποστήθισιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, εἰς χοροὺς πολεμικοὺς. Κυρίως ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι σεμνοί, νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας, νὰ εἶναι ὀλιγόλογοι καὶ νὰ ἐκφράζονται με συντόμους φράσεις. Αὐτὸ ἦτο τὸ λακωνίζειν, τὸ ὅποιον ἔγινε περίφημον εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Γενικῶς οἱ Σπαρτιάται δὲν παρηκολούθησαν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ ὁποία ἔγινε κυρίως εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις, δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τοὺς ξένους νὰ ἔρ-

χωνται εἰς τὴν χώραν τῶν καὶ εἶχαν δυσπιστίαν εἰς κάθε νεώτερισμόν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως χαλαρωθῆ ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγή τῶν νέων. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη ἔμεινε καθυστερημένη καὶ τίποτε σπουδαῖον δὲν ἔκαμεν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

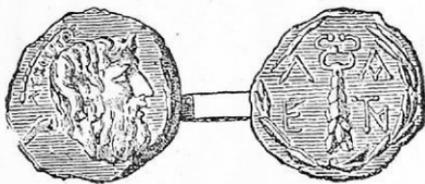
Ἐπειδὴ ὅλα εἰς τὴν Σπάρτην, κυβέρνησις, νόμοι, ἔθιμα, ἀνατροφή τῶν νέων, ἡ ζωὴ τῶν ἀνδρῶν, ἀπέβλεπαν εἰς ἓνα σκοπόν, νὰ δημιουργήσουν δηλαδὴ καλοὺς στρατιώτας, ὑπέθεσαν ἀργότερα ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ἓνας σοφὸς νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**.

Ἄλλ' οἱ ἴδιοι Σπαρτιαῖται δὲν ἤξευραν ἀκριβῶς τί ἦτο ὁ Λυκοῦργος καὶ πότε ἔζησε. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Λυκοῦργος κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐταξίδευσεν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἔμαθε πολλὰ, ἐζή-

Νόμισμα Σπάρτης

Παριστάνει τὴν Χαλκίικον Ἀθηνᾶν

Νόμισμα Σπάρτης

Φέρει ἀριστερὰ κεφαλὴν τοῦ Λυκοῦργου, δεξιὰ κυρήκειον

τησε τὴν συμβουλήν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ὁ Ἀπόλλων τοῦ ὑπέδειξε τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀφ' ἐτέρου γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην ὑπῆρχε ναός, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Λυκοῦργος ἐλατρεύετο ὡς θεὸς ἢ ὡς ἥρωας. Ὅλα αὐτὰ μᾶς κάμνουν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Λυκοῦργος εἶναι μυθικὸν πρόσωπον καὶ ἡ λεγομένη νομοθεσία του εἶναι ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν εἰς διάστημα πολλῶν ἐτῶν.

Ο ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Με την μεγάλην αὐτὴν ἐπιμονὴν οἱ Σπαρτιάται κατώρθωσαν νὰ ἔχουν τὸν καλύτερον πεζικὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ ἀποτελοῦν οἱ ὀπλίται. Ὁ ὀπλίτης ἔχει ὡς ἀμυντικὰ ὄπλα περικεφαλαίαν, ἡ ὁποία προφυλάττει τὴν κεφαλὴν, τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμόν, ὀρειχάλκινον θώρακα, κνημίδας καὶ ἀσπίδα κυκλικὴν ἀπὸ δέρμα, τὸ ὁποῖον ἔξωθεν καλύπτεται μὲ μέταλλον. Τὰ ἐπιθετικὰ ὄπλα τοῦ εἶναι μακρὸν δόρυ καὶ ξίφος βραχύ. Οἱ ὀπλίται παρατάσσονται ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὥστε ἡ δεξιὰ πλευρὰ ἐκάστου σκεπάζεται ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται τεῖχος ἀπὸ ἀσπίδας. Τοιαῦται σειραὶ 8—10 παρατάσσονται ἢ μία ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ τοιοῦτοτρόπως σχηματίζεται ἡ σπαρτιατικὴ **φάλαγξ**. Οἱ ὀπλίται βαδίζουν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ καὶ μεθύουν ἀπὸ τὸ ἐμβατήριον ἔσσμα, τὸν παῖαν. Ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ εἶναι βαρεῖα πολεμικὴ μηχανή, τὴν ὁποίαν εἶναι δύσκολον νὰ διασπάσῃ ὁ ἐχθρός. Ἐπὶ δύο αἰῶνας ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἀήττητος καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους Ἑληνας.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἀσφαλεῖς εἰς τὴν χώραν των μὲ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν οἱ Σπαρτιάται ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὰς γειτονικὰς χώρας. Ἐκαμαν δύο μακροὺς πολέμους, τοὺς λεγομένους Μεσσηνιακοὺς (8ος καὶ 7ος αἰών), καὶ ὑπέταξαν τὴν Μεσσηνίαν, ἐμοιράσθησαν τὴν γῆν καὶ τοὺς κατοίκους ἔκαμαν εἰλωτας.

Συγχρόνως ἡ Σπάρτη προσέβαλε τοὺς ἄλλους δύο γείτονάς της, τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ἀλλ' ἐδῶ συνήντησε δυνατὴν ἀντίστασιν. Παρήτησε τότε τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐπιρροήν της μὲ συμμαχίας. Ὑπεστήριξε τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἀνέτρεψε τοὺς τυράννους καὶ ἐπίεσε τοὺς δημο-

κρατικούς. Πολλαὶ πόλεις καὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἡ Τεγέα, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Ἡλεῖοι, ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυών, καὶ ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Αἴγινα, ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι αὐτόνομοι, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τοὺς πολέμους, τοιοῦτοτρόπως ἐσηματίσθη ἡ λεγομένη Π ε λ ο π ο ν η σ ι α κ ῆ σ υ μ μ α χ ί α, εἶδος ὁμοσπονδίας, τὴν ὁποίαν διηύθυνε συμβούλιον ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων (6ος αἰών).

Σπαρτιάται ὀπλίται

Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσημάτισεν ἡ Σπάρτη, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπεκταθῆ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργικὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ κράτη καὶ ἦτο διαρκῆς ἀπειλὴ κατὰ τῶν δημοκρατικῶν πόλεων καὶ τῆς προόδου. Ἄλλ' εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν ἔσωσε τὸ ἔθνος, διότι, ὅταν ὁ ἰσχυρότατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπεχείρησε νὰ συντρίψῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία ἦτο ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὁποία ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν.

Χ. Θεοδωρίδου—Α. Λαζάρου, Ἱστορία Ἀ' Γυμνασίου Ἐκδοσ. Δ' 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΑΤΤΙΚΗ

Τὸ δεύτερον σημερινὸν κράτος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὰ χερσόνησος, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ σκεπάζουν τὰ βουνά. Ἡ χώρα παρουσιάζει τὰ γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς γῆς εἰς δυνατώτερον βαθμὸν, τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὸν συνδυασμὸν τοῦ βουνοῦ, τῆς πεδιάδος καὶ τῆς παραλίας. Τὰ βουνά τῆς Ἀττικῆς δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλά, ἀλλὰ πολὺ γραφικὰ καὶ ἡμερα καὶ ἔχουν ἔνδοξα ὀνόματα. Ἡ Πάριος καὶ ὁ Κιθαίρων εἶναι τὰ σύνορα πρὸς τὴν Βοιωτίαν, πρὸς ἀνατολὰς ὑψώνεται ὁ Ὑμηττός, ὀνομαστός διὰ τὸ μέλι του, καὶ τὸ Πενηλικόν, τὸ ὁποῖον ἔκρυπτεν εἰς τὰ σπλάχνα του τὸ εὐγενικὸν ὑλικὸν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀγαλμάτων.

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς εἶναι μικραὶ κοιλότητες ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά. Ἡ Ἀττικὴ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ὀλίγον εὐφορος, ὡς λεπτόγεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν εἶχε γίνει ἀρκετὰ παραγωγικὴ. Εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ἐκαλλιεργεῖτο σῖτος καὶ κριθή, εἰς τοὺς λόφους ἤκμαζεν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία, τὸ ἀγαπημένον δένδρον τῶν Ἀθηναίων.

Τέλος ἡ πολυσχιδῆς παραλία τῆς Ἀττικῆς ἔχει πολλοὺς ὄρμους ἀσφαλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβληθοῦν εἰς λιμένας. Ἀγρόται κατ' ἀρχὰς οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέβησαν ἀργότερα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐξαιρέτοι ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο πρωτεύουσας, μίαν μεσογειακὴν, τὰς Ἀθήνας, καὶ μίαν παραλιακὴν, τὸν Πειραιᾶ. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν μικρὰν χώραν, ἦτο ἡ τοποθεσία της. Ἡ Ἀττικὴ ἀπλώνεται εἰς τὸ Αἶγαῖον καὶ φαίνεται προ-

ρισμένη νὰ ἐξουσιάζῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον, ὁ ὁποῖος φέ-
ρει πρὸς τὴν Θράκην, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κρήτην.

Τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦ-
το πολὺ ἠπιώτερον. Ὁ δυτικὸς ἄνεμος πνέων ἀπὸ τὴν θά-
λασσαν ἐδρόσιζε τὸ θέρος καὶ ἐθέρμαινε τὸν χειμῶνα.
Τὰ βουνὰ ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση καὶ δύο ποταμοὶ, ὁ
Ἰλισσὸς καὶ ὁ Κηφισὸς, εἶχαν πολὺ περισσότερον ὕ-
δωρ. Οἱ ποιηταὶ ἐξύμνησαν τὸ δροσερὸν ρεῦμα τοῦ Κηφι-
σοῦ καὶ τὰ πράσινα φυλλώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀηδῶν ἐ-

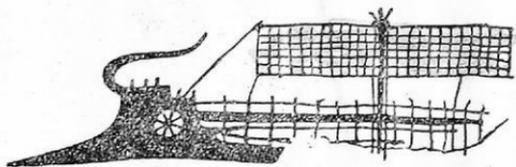

ψιθύριζε τὸ παθητικὸν τῆς ἄσμα, καθὼς καὶ τὸ γλυκὺ κλί-
μα, τὸν λεπτὸν ἀέρα καὶ τὸν διαυγέστατον οὐρανὸν τῆς
πατρίδος των. Εἰς ἓνα δράμα τοῦ Εὐριπίδου ὁ χορὸς ψάλ-
λει: Καλότυχοι οἱ Ἀθηναῖοι. Ζοῦν μέσα εἰς
λαμπρότατον ἀέρα. Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἦξαν
θῆ Ἀρμονία ἐγέννησε τὰς ἐννέα Μούσας.

Τὸ κλίμα εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν χαρακτήρα τῶν κατοίκων. Τοὺς ἔκαμε ζωηροὺς, ἐνεργητικοὺς καὶ ἐλέπτυνε τὴν καλαισθησίαν τῶν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ δωρική μεταστάσεις δὲν ἔφερον ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἡ ὁποία διετήρησε τοὺς ἰδίους πάντοτε κατοίκους. Ἐπὶ αἰῶνας ἡ χώρα ἦτο γεωργικὴ καὶ ἐκυβερνήθη ὅπως αἱ λοιπαὶ χῳραι τῆς Ἑλλάδος, εἶχε βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα μαζί με τοὺς γαιοκτῆμονας, τοὺς εὐπα-

Παλαιότερα ἀθηναϊκὰ πλοῖα

παραστάσεις ἐπὶ ἐνὸς ἀγγείου τοῦ Διπύλου

Τὰ ἀνωτέρω πλοῖα μᾶς δίδουν μίαν ἰδέαν τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς μετὰ τὴν δωρικήν μετανάστευσιν. Εἶναι πλοῖα ἐλαφρὰ μὲ ἔμβολον εἰς τὴν πρῶραν καὶ τὴν πρῶμνην πολὺ ὑψηλὴν.

τρίδας. Ὁ βασιλεὺς εἶχε καὶ τὸ συμβούλιόν του, τὸν Ἄρειον Πάγον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν εὐπατριδῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὅ,τι καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην. Κατόπιν οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀντὶ βασιλέως διώριζαν ἐννέα ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ἐμοιράσθησαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἄρχοντας δι' ἐν ἔτος. Ὁ λαὸς ἦτο καὶ ἐδῶ ὑποδο-

λωμένος εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰργάζετο ὡς δουλοπάροικος εἰς τὰ κτήματά των.

Ἄλλ' εἰς τὴν Ἀττικὴν προοδεύει ἄρκετὰ ἐνωρὶς ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀναπτύσσεται νέα κοινωνικὴ τάξις, τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, καὶ παραλλήλως δημιουργεῖται τάξις ἐλευθέρων μικροκαλλιεργητῶν εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη. Ὅλοι αὐτοί, ἔμποροι, ναυτικοί, τεχνῖται, ἐλεύθεροι γεωργοί, μὲ ἓνα ὄνομα ὁ δ ἦ μ ο ς, εἶναι ἀντίπαλοι τῶν εὐπατριδῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς καταπιέζουν καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὸν χειρότερον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀττικὴ ταράσσεται ἀπὸ ἐσωτερικᾶς ἔριδας. Ὁ λαὸς ζητεῖ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα μέρη, γραπτοὺς νόμους. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναθέτουν εἰς τὸν Δ ρ ἄ κ ο ν τ α, ὁ ὅποιος ἀναγράφει τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ τὰς παρουσιάζει ὡς γραπτοὺς νόμους. Οἱ νόμοι αὐτοὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν αὐστηρότητά των (δρακόντειοι νόμοι)

ΣΟΛΩΝ

Αἱ ταραχαὶ ἐξηκολούθησαν, ἀλλ' ἡ ἀπολυταρχία τῶν εὐγενῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαιωνισθῇ μετὰ τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ἀντιμαχόμεναι 594 μερίδες κατῶρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἐξέλεξαν τὸν Σόλωνα ἄρχοντα μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν νὰ κανονίσῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας (594).

Ὁ Σόλων ἦτο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' εἶχε χάσει, ὅπως λέγουν, τὰ κτήματά του. Δι' αὐτὸ ἔγινεν ἔμπορος, ἐταξίδευσεν εἰς πολλὰ μέρη, ἔμαθε πολλὰ καὶ εἶχε τὴν φήμην μεγάλου σοφοῦ. Ἦτο ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἕνεκα τῆς καταγωγῆς του, εἰς τοὺς ἐμπόρους, διότι εἶχεν ἐργασθῆ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐξωτερικῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχεν ἐξεγείρει μὲ τὰ ποιήματά του τοὺς συμπολίτας του διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Σόλων διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην, ἔλαβε ριζικὰ μέτρα. Διέταξε πρῶτον γενικὴν παραγραφὴν τῶν χρεῶν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ πωλοῦνται οἱ ἄνθρωποι ὡς δούλοι διὰ τὰ χρέη των. Ὅσοι εἶχαν πωληθῆ διὰ χρέη, ἀνέ-

κτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ τὰ κτήματα ἀπηλλάγησαν ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσιν. Αὐτὸ ὠνόμασαν σ ε ι σ ἄ χ θ ε ι α ν, διότι ὁ λαὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ βάρη του. Διὰ τὴν ἐμποδίση τὴν δημιουργίαν μεγάλων κτημάτων, ἥλλαξε τὸν κληρονομικὸν νόμον καὶ ἐπέστρεψε τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας εἰς ὅλα τὰ τέκνα. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς εὐγενεῖς νὰ πωλοῦν τὸ κτῆμα των. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀττικὴ ἔγινεν ἡ χώρα τῶν μικροκτηματιῶν καὶ τῶν μικροκαλλιεργητῶν.

Κατήρησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν καὶ διήρесе τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας τάξεις ἔχων ὡς βάσιν πάντοτε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Αἱ τάξεις αὐταὶ ἦσαν 1) π ε ν τ α κ ο σ ι ο μ ἔ δ ι μ ν ο ι, δηλαδή μεγαλοκτηματῖαι μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 500 μεδίμνους, δηλ. 10 χιλ. ὀκάδας σίτου, ὄνου ἢ ἐλαίου 2) τ ρ ι α κ ο σ ι ο μ ἔ δ ι μ ν ο ι ἢ ἰ π π ε ῖ ς, μὲ εἰσόδημα 300 μεδίμνους, δηλ. 6 χιλ. ὀκάδας 3) δ ι α κ ο σ ι ο μ ἔ δ ι μ ν ο ι ἢ ζ ε υ γ ῖ τ α ι μὲ εἰσόδημα 200 μεδίμνους, ἦτοι 4 χιλ. ὀκάδας 4) θ ἦ τ ε ς οἱ ἔχοντες εἰσόδημα κάτω τῶν 200 μεδίμνων.

Ὁ Σόλων ἔδωσε περισσότερα δικαιώματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ διωργάνωσε συστηματικώτερον τὴν Βουλὴν τῶν τετρακοσίων. Ἡ Ἐκκλησία ἦτο συνάθροισις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἀπεφάσιζε διὰ σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἦτο ἕνα συμβούλιον ἀπὸ 400 μέλη ἐκλεγόμενα κατ' ἔτος, τὸ ὁποῖον ἔργον εἶχε νὰ προετοιμάζη τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἡ ἐκκλησία.

Οἱ πολῖται δὲν εἶχαν ἐντελῶς ἴσα δικαιώματα. Ὅλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ψηφίζουν τοὺς ἄρχοντας. Ἐκλέγονται ὅμως ἄρχοντες μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις, αἱ ἀνώτεραι μάλιστα ἀρχαὶ εἶναι προνόμιον τῶν δύο πρώτων τάξεων. Συγχρόνως ὅμως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἔχουν πολὺ μεγαλυτέρας ὀποχρεώσεις, φορολογοῦνται βαρύτερον, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὀπλίται καὶ ἰππεῖς, ἐνῶ οἱ θῆτες

εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ὑπηρετοῦν ὡς φιλοί.

Τέλος ὁ Σόλων ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπέτρεψε τὴν ἐξαγωγήν τοῦ ἐλαίου καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ μετρικὸν σύστημα ἄλλων ἐμπορικῶν πόλεων.

Ἡ σολώνειος νομοθεσία εἶχεν ἀκόμη ἀριστοκρατικὸν χαρακτήρα, διότι ὡς βάσιν τῆς διαιρέσεως τῶν τάξεων ἔλαβε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Ἀλλὰ μὲ τὴν ταχεῖαν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς χώρας ἡ βᾶσις αὐτὴ ἐκλονίσθη, διότι ἤρχισαν νὰ ὑπολογίζουσι τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς χρῆμα καὶ ὄχι εἰς εἶδος. Τοιοῦτοτρόπως ὅποιος κατῶρθωνε νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλοτέραν τάξιν. Ἐπίσης ἐσήμαινε πρόοδον, διότι ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν βουλήν τῶν τετρακοσίων, αἱ ὁποῖαι ἔλαβαν μεγάλην σπουδαιότητα ἀργότερα.

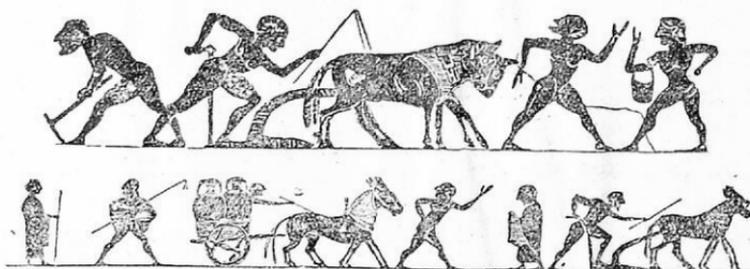
ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἠὺχαρίστησεν οὔτε τοὺς εὐγενεῖς οὔτε τὸν λαόν. Αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν, ὁ Σόλων ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ περιήλθε πολλὰς χώρας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν λέγεται ὅτι ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Κροίσου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνας ἐπιτήδειος καὶ ἰκανὸς ἄνθρωπος, ὁ **Πεισίστρατος**, ἐκέρδισε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ κατῶρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἔγινε δηλαδὴ τύραννος (560). Ἀλλὰ ἡ διοίκησις τοῦ Πεισιστράτου δὲν ἐσταμάτησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ὁ Πεισίστρατος διετήρησε τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος καὶ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 33 ἔτη μὲ φρόνησιν καὶ μετριοπάθειαν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα. Αἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς χρόνους του εἶδαν λαμπρὰς ἡμέρας. Ὁ Πεισίστρατος ἐφρόντισε νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ νὰ κάμῃ εὐχάριστον τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν. Εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας καὶ ὑπεστήριξεν οἰκονομικῶς τοὺς μικροκτηματίας καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθησε νὰ προμηθεύσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν

λαόν. Πραγματικῶς αἱ Ἀθηναὶ ἐργάζονται μὲ μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὰς ἡμέρας του, κατασκευάζονται ὑδραγωγεῖα, κρῆναι, ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ κάτω πόλις στολιζονται μὲ ναοὺς καὶ ἔργα γλυπτικῆς, τὰ ὅποια μιμοῦνται τὴν ἰωνικὴν τέχνην. Ὁ Πεισιστράτος ἦτο φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος. Εἰς τὴν αὐλὴν του συναντῶνται οἱ ἐξοχώτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτὸς ἀνέθεσεν εἰς σοφοὺς ἀνθρώπους νὰ μαζεύσουν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, νὰ τὰ τακτοποιήσουν καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκυβέρνησεν ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἴππίας. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Πεισιστράτου δὲν εἶχαν τὴν ἰκανότητά του καὶ δυσηρέστησαν πολλοὺς. Ὁ υἱὸς του Ἴππαρχος προσέβαλεν ἕνα εὐγενῆ νέον, τὸν Ἀρμόδιον, ὁ ὅποιος τὸν ἐδολοφόνησε μὲ τὸν φίλον του Ἀριστογείτονα κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἴππίας ἔγιγε

Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν
παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείῳ

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα ὁ γεωργὸς διευθύνει τὸ ἄροτρον, ἀριστερὰ ἕνας ἐργάτης σπάζει βῶλους, δεξιὰ δύο σπορεῖς. Εἰς τὴν δευτέραν ἀριστερὰ ὁ ἐπόπτης τῆς ἐργασίας, πιθανόν ὁ ἰδιοκτητῆς, ἅμαξα μὲ δύο ἀμφορεῖς, δεξιὰ σπορευὺς καὶ ἄροτρον.

πολὺ κακὸς καὶ τυραννικὸς καὶ εἶχεν ἐναντίον του τοὺς δημοκρατικούς, οἱ ὅποιοι ἤθελαν πλήρη αὐτοδιοίκησιν, καθὼς καὶ τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν πάντοτε ἐχθροὶ

510 τῶν τυράννων. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ στρατὸς σπαρτιατικὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀνέτρεψε τοὺς Πεισιστρατίδας (510) Ὁ Ἴππίας κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Δαρείου.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ

Ἐφοῦ ἔφυγαν οἱ τύραννοι, ἤρχισαν νέαι ταραχαί. Τέλος ὅμως οἱ δημοκρατικοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἠλλάξαν ριζικῶς τὸ πολίτευμα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν **Κλεισθένης**, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐθεμελίωσαν ὀριστικῶς τὴν δημοκρατίαν.

Ὁ Κλεισθένης κατήργησε τὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων εἰς τάξεις μὲ βᾶσιν τὴν περιουσίαν. Τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς συνοικίας τῆς πόλεως ἐχώρισεν εἰς 100 κοινότητας, τοὺς λεγομένους δήμους. Τοὺς δήμους πάλιν τοὺς ἐχώρισεν εἰς 10 διοικητικὰς περιφερείας, τὰς λεγομένας δέκα φυλάς. Ἐκάστη φυλὴ λοιπὸν περιλαμβάνει δέκα δήμους. Ἐφρόντισεν ὅμως ἡ φυλὴ νὰ μὴ περιλάβῃ δήμους μιᾶς μόνον περιφερείας, ἀλλὰ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν, ποικιλίαν, δηλαδὴ δήμους μεσογειακοὺς, δήμους τῆς πόλεως

Τρύγος, παράστασις ἐπὶ ἀγγεῖου

Εἰκὼν εὐθυμογραφική. Οἱ Σειληνοὶ τρυγοῦν τὴν κληματαριὰν κόπτουν τὰ σταφύλια καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς καλάθια. Εἰς τὸ μέσον ἑνας Σειληνὸς πατεῖ τὰ σταφύλια καὶ τὸ κρασί τρέχει εἰς ἓνα βαθύ δοχεῖον.

καὶ τῆς παραλίας. Ἡ Ἴπποθοντίς φυλὴ π. χ. περιελάμβανε τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας, τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς καὶ τοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Πάρνηθος. Μὲ τὴν διαίρεσιν αὐτὴν ἡ παλαιὰ διάκρισις εἰς κοινωνικὰς τάξεις ἐξαφανίζεται καὶ ἐνώνονται καὶ συγχωνεύονται εὐπατρίδαι καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἔμποροι καὶ γεωργοί, ὄρεινοὶ καὶ θαλασσινοί.

Μεταβολή τόσο ριζική δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνη χωρὶς ἀντίστασιν. Οἱ ἀδιάλλακτοὶ ἀριστοκρατικοὶ ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Σπάρτης καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεομένης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ στρατὸν καὶ ἐξεδίωξε τὸν Κλεισθένην καὶ τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἐξηγέρθη διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰς ἐλευθερίας του, ὑπεχρέωσε τὸν Κλεομένην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν καὶ ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν Βοιωτοὺς καὶ Χαλκιδεῖς.

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν αἴγλην εἰς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν καὶ ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦν τώρα περισσότερο τὴν πατρίδα των, διότι εἶναι πολῖται ἐλευθέρως πολιτείας καὶ ἔχουν ἴσα δικαιώματα. Ἄλλ' ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια δὲν τοὺς ἔκαμε ἀποκλειστικούς, ὅπως τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀντιθέτως προτοῦ γίνουσι διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβαν μαθήματα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀναπτυχθῆ ἐνωρίτερα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Ἀπὸ τὴν Ἴωνίαν ἤλθαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἴωνες τεχνῖται ἐδίδαξαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπεξεργάζωνται τὰ μάρμαρα. Ἐπίσης οἱ ἀγγειοπλάσται τῶν Ἀθηνῶν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας. Ἰδίως ἐπὶ Πεισιστράτου αἱ Ἀθηναῖοι παρουσιάζουν ὄψιν ἰωνικῆς πόλεως, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν μὲ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων ἀρχίζει ἡ δωρικὴ ἐπίδρασις. Ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἴωνία ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐνῶ ἡ Σπάρτη εἶχε γίνει ἡ πρώτη στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τότε ἔρχονται εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν δωρικὸν κόσμον. Ὁ βραχὺς δωρικὸς χιτῶν ἀντικαθιστᾷ τὸν ποδῆρη ἰωνικόν, οἱ ἄνδρες ἀφίνουν τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρουσαν κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἀσιατικὴν συνήθειαν, καὶ ὁ βίος γίνεται σοβαρώτερος. Γλύπτει τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Σικυῶνος ἐργάζονται εἰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἰωνικοῦ καὶ τοῦ δωρικοῦ θὰ διαλάμψῃ τὸ ἀττικὸν πνεῦμα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

I. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

3300	π.Χ. περίπου	Ἐνωσις τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος—Ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα τοῦ Ἀρχαίου
2800—2700	»	κράτους. Κατασκευὴ τῶν μεγάλων πυραμίδων—ἀκμὴ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης
2500	»	Τέλος τοῦ κράτους τῆς Μέμφιδος
2200	»	Ἰδρυσις τοῦ Μέσου κράτους—Αἱ Θῆβαι πρωτεύουσα
1700	»	Ἐπιδρομὴ τῶν Ὑκσῶς—Τέλος τοῦ Μέσου κράτους
1580	»	Ἐκδίωξις τῶν Ὑκσῶς, ἀνασύστασις τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους—Μεγάλαι κατακτήσεις μέχρι Εὐφράτου
1501—1447	»	Τουτμῆς Γ'
1440	»	Ὑψίστη ἀκμὴ τῆς δυνάμεως τῆς Αἰγύπτου
1200—1150	»	Ραμσής Γ'—Πτώσις τῶν βασιλέων τῶν Θηβῶν
1100—671	»	Περίοδος ἀναρχίας
671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουσι τὴν Μέμφιν
664	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουσι τὰς Θῆβας
665	»	Ψαμμήτιχος Α' ἀνιδρύει τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος—Πρωτεύουσα ἡ Σαΐς
569—526	»	Ἀμασις—Ἀκμὴ τῆς Αἰγύπτου—Οἱ Ἑλληνες ἰδρύουσι τὴν Ναύκρατιν εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου
525	»	Ψαμμήτιχος Γ'—Ἀλωσις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν

2. ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ—ΑΣΣΥΡΙΑ

2200—2100	»	Ἰδρυσις Ἀρχαίου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
2123—2081	»	Ὁ Χαμουραμπὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους του
2000	»	Ἐπιδρομὴ Χιτιτιδῶν
1250	»	Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας νικᾷ τὸν βασιλέα τῶν Βαβυλωνίων

722—705	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὰ βασίλεια τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς Βαβυλῶνος
705—681	»	Ἑποταγὴ Φοινίκης, Παλαιστίνης, καὶ Χαλδαίας
671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὴν Μέμφιν
612	»	Καταστροφὴ τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους· Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι κυριεύουν τὴν Νινευτ
625—604	»	Ἰδρυσις τοῦ Νέου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
604—561	»	Ὁ Ναβουχοδονόσωρ κυριεύει τὴν Ἱερουσαλήμ (586) καὶ τὴν Τύρον (573)—Μεγάλα ἔργα εἰς τὴν Βαβυλῶνα· κρεμαστοὶ κῆποι
530	»	Κατάλυσις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους—Ὁ Κύρος κυριεύει τὴν Βαβυλῶνα

3. ΕΛΛΗΝΕΣ

2400—1400	π.Χ. περίπου	Κρητικὸς πολιτισμὸς
2000—1700	»	Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν
1500	»	Ἀκμὴ τῶν Μυκηνῶν
1100	»	Ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων
900	»	Ὁργάνωσις σπαρτιατικῆς πολιτείας

ΣΤ' ΑΙΩΝ

594	»	Νομοθεσία Σόλωνος
560—527	»	Τυραννία Πεισιστράτου
510		Κατάλυσις τῆς τυραννίας
507	»	Κλεισθένης - μεταρρυθμίσεις του

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

	Σελίς
1. Κρανίον ανθρώπου Νεάντερταλ.	6
2. Τάρανδος	8
3. Μαμούθ	9
4. Βόνασος	10
5. Βόνασος τρυπημένος με πολλά βέλη.	18
6. Οί άνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν τάρανδους	19
7. Ἄροτρον καὶ λισγάρι νεολιθικῆς ἐποχῆς.	22
8. Δημητριακὰ ἀπὸ τὰς λιμναίας κατοικίας.	23
9. Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.	27
10. Ἐργαλεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς.	28
11. Ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου.	29
12. Ξίφη τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου.	30
13. Τοξόται.	31
14. Ἐργαλεῖα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.	32
15. Ὑδρῖαι με σχῆμα καλύβης	34
16. Λιμναῖαι κατοικίαι.	35
17. Οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων εἰς τὴν Μανίλλην,	36
18. Κατοικίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου.	37
19. Ντόλμεν.	38
20. Ἀπὸ τοὺς Κυκλωπεῖους τάφους τῆς Εὐρώπης	39
21. Γυναῖκες εἰς τὸν χορόν.	40
22. Στολαὶ τοῦ ὀρειχαλκίνου πολιτισμοῦ τῆς Β. Εὐ- πης.	41
23. Σκέπασμα θήκης ἀπὸ ὀρειχαλκόν.	42
24. Κρίκοι ἀπὸ ὀρειχαλκόν.	43
25. Ἀφροδίτη τοῦ Βελεντόρφ.	50
26. Ἄγρια ἄλογα.	51
27. Ὄστουν τάρανδου.	52
28. Ἄγγεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς.	52
29. Κυριώτεροι τύποι ἀγγείων νεολιθικῆς ἐποχῆς.	53
30. Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Βορειοευρωπαϊῶν.	54
31. Κάδος ἀπὸ ὀρειχαλκόν.	55

32.	Ἄλυσίδα ἀπὸ πετράδια.	57
33.	<i>Ἀρχαία Αἴγυπτος.</i>	59
34.	Ζῶα καὶ πτηνὰ ἀρχαίας Αἴγυπτου.	60
35.	Ἱερογλυφικά	60
36.	Αἶ πυραμίδες καὶ ἡ Σφιγξ.	61
37.	Σκηναὶ γεωργίας	63
38.	Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Λουκσόρ	64
39.	Ἐπίστυλος αἵθουσα τοῦ Καρνάκ.	65
40.	Ἄμενεμές Γ΄	66
41.	<i>Χαλδαία καὶ Ἀσσυρία.</i>	68
42.	Τύπος Ἀσσυρίων	69
43.	Σφηνοειδῆς Γραφή.	70
44.	Ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον.	72
45.	Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον	73
46.	Πτερωτὸς ταῦρος	74
47.	Λέαινα.	75
48.	Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους.	76
49.	<i>Παλαιστίνη καὶ Φοινίκη</i>	77
50.	Φιλισταῖος πολεμιστῆς.	78
51.	Τύπος Φοίνικος.	80
52.	Φοινικικά πλοῖα	81
53.	<i>Φοινικικὴ ἐξάπλωσις</i>	83
54.	Ἀνάγλυφον χιτιτικόν.	84
55.	Ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος.	85
56.	<i>Περσικὸν κράτος ἐπὶ Δαρείου.</i>	86
57.	Περσικὸν ἀνάκτορον	88
58.	Κίων Περσικός	89
59.	Οἱ Κρήτες εἰς τὴν Αἴγυπτον.	97
60.	Ὁ πρίγκιψ μὲ τὰ κρῖνα.	99
61.	Κυρία τῆς αὐλῆς	100
62.	Ἄγγεῖα κρητικά	103
63.	Τύποι Ἀχαιῶν.	104
64.	Ἡ πύλη τῶν λεόντων.	107
65.	Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου.	108
66.	Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια	108
67.	Ἡ κυρία μὲ τὴν πυξίδα.	109

	Σελίς
68. Κυνήγι άγριοχοίρων.	111
69. Γεωμετρικόν άγγειον	113
70. Άγγειον Διύλου	113
71. Όμηρος.	115
72. Ό Άχιλλεύς	116
73. Ό πολεμιστής άποχαιρετᾶ τήν γυναίκα του.	117
74. Ό Διόνυσος ταξιδεύει,	118
75. Ό βασιλεύς Άρκεσίλας φορτώνει σίλφιον.	120
76. Νόμισμα Χαλκίδος.	122
77. Νόμισμα Συβαριτών.	123
78. <i>Ό ελληνικός κόσμος.</i>	124
79. <i>Η Μεγάλη Ελλάς.</i>	125
80. Νόμισμα Άργους	128
81. Νόμισμα Άρκαδίας.	129
82. Νόμισμα Σικυώνος.	130
83. Νόμισμα Κορίνθου.	130
84. Ζεύς και Τυφών.	143
85. Άπόλλων κιθαρωδός	145
86. Άρτεμις	145
87. Η Άθηνᾶ Φαρνέζε.	146
88. Σπλαγχνοσκοπία	149
89. Η Όλυμπία	151
90. Οί Άγώνες	153
91. Θησαυρός Μασσαλιωτών εις Δελφούς	154
92. Νόμισμα Σπάρτης α΄	159
93. Νόμισμα Σπάρτης β΄	159
94. Σπαρτιᾶται όπλιται.	161
95. <i>Άρχαία Άττική.</i>	163
96. Παλαιότερα Άθηναϊκά πλοία	164
97. Σκηναί άπό τήν ζώην τών γεωργών.	168
98. Τρύγος.	179
99. <i>Χάρτης Ελλάδος</i>	96-97

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελις
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. 'Ο προϊστορικὸς ἄνθρωπος.	3—15
» Β'. 'Η ζωὴ τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου	16—43
» Γ'. 'Η κοινωνικὴ ζωὴ—φυλαὶ καὶ λαοί	44—57
» Δ'. Οἱ 'Ανατολικοὶ λαοί	58—90
» Ε'. 'Ελλάς-χώρα καὶ κάτοικοι.	91—96
» ΣΤ'. 'Η 'Ελλάς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.	97—111
» Ζ'. Οἱ 'Ομηρικοὶ χρόνοι	112—117
» Η'. 'Ο κόσμος τῶν ἀποικίων	118—126
» Θ'. Τὰ κράτη τῆς 'Ελλάδος	126—133
» Ι'. 'Ο 'Ελληνικὸς κόσμος τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα	134—142
» ΙΑ'. Θρησκεία καὶ ἐθνικὴ ἐνότης	143—154
» ΙΒ'. Σπάρτη.	155—161
» ΙΓ'. 'Αθῆναι.	172—170
Χρονολογικὸς πίναξ.	171—172
Εἰκόνες καὶ χάρται.	173—175
Περιεχόμενα	176

024000025574

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

800/94

